

ספר משלוח מנות ברחפון

בענין אם יוצאים ידי חובה משלוח מנות
ששולח על ידי רחפון, והמסתעף

עזרי מעם ה'
גמליאל הכהן רבינוביץ
מח"ס גם אני אודך

ב' אדר ב' תשפ"ד

© כל הזכויות שמורות

יד"ל ע"י
מכון "גם אני אודד"

הערות והארות יתקבלו בשמחה רבה
להרב גמליאל הכהן רבינוביץ

ת.ד. 539

בני ברק

טל: 052-7128536

7128536@gmail.com

פקס: 03-5201299

אשמח לקבל תשובות
נוספות בענין זה ויודפס
ב"ה במהדורה הבאה בל"ג

סדר נציאוד: י"ח

תוכן ענינים

הגאון רבי צבי כהן זצ"ל	ג
הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א	ד
הגאון רבי אברהם יפה שלזינגר שליט"א	ו
הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א	ז
הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א	ח
הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א	ט
הגאון רבי משה הלוי פרקש שליט"א	טו
הגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א	יח
הגאון רבי סיני הלברשטאם שליט"א	יט
הגאון רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א	כא
הגאון רבי עמרם פריד שליט"א	כב
הגאון רבי חיים אלעזר שיינברגר שליט"א	כג
הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א	כה
הגאון רבי משה בן עבו שליט"א	כו
הגאון רבי גבריאל נויפלד שליט"א	כט
הגאון רבי יוסף צבי הלוי האבערפעלד שליט"א	לא
הגאון רבי צבי רייזמן שליט"א	לב
הגאון רבי שמעון לוי שליט"א	מה
הגאון רבי ברוך אבערלאנדער שליט"א	מט
הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א	נ
הגאון רבי פינחס סאמעט שליט"א	נב
הגאון רבי בניהו דיין שליט"א	נד
הגאון רבי גדעון עטייה שליט"א	נח
הגאון רבי אהרן מיטלמן שליט"א	סא
הגאון בעל אורחותיך למדני שליט"א	סב
הגאון רבי רחמים משה שעיו שליט"א	עג
הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א	עה
הגאון רבי איתמר מחפוד שליט"א	עז

הגאון רבי יוסף קדיש בראנדסדארפער שליט"א פ
הגאון רבי ישראל טויב שליט"א פא
הגאון רבי נחמן נתן וויינשטאק שליט"א פד
הגאון רבי עקיבא משה סילבר שליט"א פו
הגאון רבי נתן דוד וויינבערג שליט"א פט
הגאון רבי אברהם כהן שליט"א צב
הגאון רבי מרדכי קרליבך שליט"א צג
הגאון רבי ישי מזלומיאן שליט"א צו
הגאון רבי אדיר כהן שליט"א ק
הגאון רבי נפתלי ישראל גראס שליט"א קא
הגאון רבי עידן בן אפרים שליט"א קב
הגאון רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א קג
הגאון רבי משה יוסף שליט"א קה
הגאון רבי רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט"א קט
הגאון רבי יהודה אריה לייב סאפרין שליט"א קי
הגאון רבי צבי קרייזר שליט"א קיב
הגאון רבי דוד אריה שלזינגר שליט"א קיג
הגאון רבי ברק נקי שליט"א קיד
הגאון רבי משה יוחאי רז שליט"א קטו
הגאון רבי אפרים כחלון שליט"א קיח
הגאון רבי יצחק יעקב גוטליב שליט"א קיט
הגאון רבי משה חליוה שליט"א קכ
הגאון רבי און אברהם הכהן סקלי שליט"א קכא
הגאון רבי חן פדלון שליט"א קכד
הגאון רבי דוד בלום שליט"א קנח
הגאון רבי מאיר סנדר שליט"א קסא
הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א קסב
הגאון רבי יהושע בן מאיר שליט"א קסט
הגאון רבי יוסף שלום יונה שליט"א קעא
הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א קעט
הגאון רבי יואל פרץ שליט"א קפג

הגאון רבי אורן נזרית שליט"א קפה
הגאון רבי יצחק מאוזו שליט"א קצב
הגאון רבי אשר דרשן שליט"א קצג
הגאון רבי יצחק פרץ שליט"א רג
מערכת לדופקי בתשובה רז

הקדמה

הנה לפני שנים זכיתי לחקור שאלה חדשה בחמלת ה' עלי, האם השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק בשאלה הן לסוברים שלא צריך שליח למשלוח מנות, והן לסוברים שצריך שליח למשלוח מנות, והן מצד אם זה לא פגיעה שלא מביא לבד המשלוח מנות. וכן יש לדון עוד מכמה צדדים. ודו"ק היטב. **וזכיתי** לשלוח שאלה זו להרבה רבנים וקבצים שונים, וקיבלתי הרבה תשובות בזה, וכן בספרי השו"ת כתבו לי הרבה רבנים תשובות נפלאות, [בחלק מהשו"ת לא נזכר שחקרתי השאלה, כי יש ספרי שו"ת שלא מזכירים שם השואל, אולם קמיה שמיא גליה, שחקרתי שאלה זו לראשונה בעולם התורה, כמו עוד המון שאלות שזכיתי לחקור לראשונה בעולם התורה וההלכה, ואחר כך כבר במשך השנים התפרסם שאלותיי וחקירותיי בהרבה שו"ת וקבצים וספרים שונים, ויגדיל תורה ויאדיר].

ואבקש מחילה מעוד רבנים שכתבו לי בזה, ולא הספקתי להכניס לכאן, ועוד חזון ב"ה.

וכן התואר כתבנו שווה לרבנים, אולם כל רב יקבל כמוכן תואר הראוי לו לפי כבודו העצום.

וכן סדר הרבנים כאן סודר לפי מה שנודמן לידי, ללא עיון כל הצורך, מי להכניס קודם, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. ודו"ק.

תודתי נתונה לידיד נפשי היקר והנפלא הגאון רבי מרדכי חיים שליט"א עורך ומו"ל גליון "פנינים", שעזר לי לסדר הדברים שיצא נאה ומתקן לכבודה של תורה. **ויהיה** רצון שנוכה להינצל מכל הרחפנים של הגויים, ששולחים כעת בשנת תשפ"ד, במלחמת חרבות ברזל, רחפנים עם חומר נפץ רח"ל, ובזכות ספר זה שפלפלו בכל הענין של הרחפן, ינצלו ישראל מכל הרחפנים הרעים. אכ"ר.

ובאמת חשבתי שבעצם במצב הביטחוני כעת, יתכן שלא יצאו ידי חובה במשלוח מנות עם רחפן, כי בעצם אם יגיע רחפן לפתח בית של האדם, הוא יבהל מאוד. ודו"ק.

בשורות טובות לעד, ונוכה לגאולה השלימה, ויתקיים בנו: כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ויתקיים: ואשא אתכם על כנפי נשרים.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ [רפפורט]

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

ועורך ומו"ל קובץ "מה טובו אהליך יעקב" וש"א"ס

הגאון רבי צבי כהן זצ"ל
מח"ס "טבילת כלים" ועו"ס רבים

לכבוד הגאון האדיר והנפלא רבי צבי כהן (שליט"א) [זצ"ל]

הסתפקתי האם השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק בשאלה הן לסוברים שלא צריך שליח למשלוח מנות, והן לסוברים שצריך שליח למשלוח מנות, והן מצד אם זה לא פגיעה שלא מביא לבד המשלוח מנות. וכן יש לדון עוד מכמה צדדים. ודו"ק היטב.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

לכבוד הרה"ג **גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א**
מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש"

כל השאלה אינה אלא למאן דאמר שצריך על ידי שליח, וכן לדידיה יוצא ידי חובה, דלא גריעה משלחו על ידי קוף, דיוצא ידי חובה.

צבי כהן

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

מח"ס "חשוקי חמד" ועו"ס

בס"ד אדר שני תשפ"ד

לכבוד מו"ה הרב שואל כענין ומשיב כהלכה

הגאון המצוין רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א

מח"ס "גם אני אודך" ועו"ס

שלו' וישע רב!

בדבר שאלתו אם אפשר לשלוח משלוח מנות על ידי רחפן, נראה אפשר שנחשב כאילו הוא נתן בעצמו, שהרי הרחפן עף מכוחו, ונראה שגם לפוסקים שצריך דווקא שליחות יוצא בזה, כיון שעיקר הטעם כדי שהנותן לא יתבייש, וכשהמשלוח מגיע על ידי רחפן הנותן לא מתבייש. ונאריך בזה בתשובה ארוכה.

בברכה מרובה

יצחק זילברשטיין

[יעוין עוד בארוכה בזה שהמשיך וכתב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, זה עתה בקובץ החדש ווי העמודים מס' 122. כדלהלן, ותודתי לידידי היקר הגאון רבי יהושע לנגווער שליט"א, על טוב לבו תמיד שטורח ומביא שאלותי שחנני ה' יתברך ברוב חמלתו, למרן הגר"י זילברשטיין שליט"א, וטורח להביא לי התשובות שכותב לי מרן שליט"א]

תשובה: השולח מנות על ידי רחפן נחשב כאילו הוא נתן בעצמו, שהרי הרחפן עף מכוחו, ונראה שגם לפוסקים שצריך דווקא שליחות יוצא בזה, כיון שעיקר הטעם כדי שהנותן לא יתבייש, ובשהמשלוח מגיע על ידי רחפן הנותן לא מתבייש.

מקורות וגימוקים

בבנין ציון (סימן מד הו"ד במשנ"ב סימן תרצה ס"ק יח) כתב שמדכתיב 'ומשלוח מנות' ולא כתיב לשון נתינה, משמע דבעינן לתת את המנות על ידי שליחות, וכתב שאם הוא עצמו נותן גם יוצא, ומכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות על ידי אחר.

וביותר מזה כתב החתם סופר בגיטין (דף כב ע"ב ד"ה והא לאו), היכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות

שליח, בזה יש דין שליחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים.^א

ובשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן רז) כתב, מה שנקט קרא לשון משלוח, לרבותא דאף שבכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא דבזה אין קפידא, ששלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו, אי נמי עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים, לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו, ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי אין צריך ביה דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים, וגם ע"י עכו"ם.

וכן כתב בכף החיים (ס"ק מא) שאי אפשר לדייק מלשון משלוח שצריך דווקא שליח, שמצינו כמה פעמים בתורה לשון משלוח ואינו על ידי שליח [ויתכן שדיוק הבנין ציון הוא משינוי הלשון בפסוק שבמשלוח מנות כתוב לשון שלוח, ובמתנות לאביונים כתוב לשון מתנה]. ומכל מקום אם אפשר יש לעשות על ידי שליח מפני הכבוד, אבל אם אי אפשר לבטל המצוה משום זה.

ולפי זה נראה, שעל ידי רחפן לא רק שאין זה גורע אלא זה גם מהודר, כי יש בזה את שתי הבחינות, גם זה נחשב כאילו הוא נותן שהרי המעשה של הרחפן מתייחס אליו, וכעין השולח משלוח מנות עם חץ, כי הרחפן פועל מכוחו, וזה נחשב כאילו נתנו בעצמו, ומצד שני כיון שעיקר הטעם של הפוסקים לשלוח על ידי השליח כדי שהנותן לא יתבייש, כשהמשלוח מגיע על ידי רחפן אין הנותן מתבייש, וממילא יוצא בזה בהידור, גם הוא נתן בעצמו, וגם הנותן לא יתבייש.

א. ומעשה באחד הרבנים בארה"ב שהתאונן בפני האדמו"ר מסטמאר זצ"ל שפגעו בכבודו באופן נורא, ששלחו לו משלוח מנות ע"י ילד המחופש לקוף, והאם צריך לעשות מחאה, ומה המחאה שצריך לעשות כדי למנוע את ביזו התורה הנורא שעשו לו. השיבו האדמו"ר אל יחר בעיניך על זה, שאפילו ע"י קוף ממש היו יכולים לשלוח, תמה הרב היתכן?! השיבו האדמו"ר כך כתב החתם סופר! חיפש הרב בחתם סופר ולא מצא, שב אל הרבי, אמר לו הרבי שהחתם סופר נמצא בגיטין.

הגאון רבי אברהם יפה שלזינגר שליט"א מח"ס "באר שרים"

למע"כ הרה"ג החסיד וכו' כש"ת מוהר"ר גמליאל הכהן שדעתו יפה רבינוביץ בן הג"ר אלחנן שליט"א מחבר הספרים אני אודך ועוד בעי"ת רחובות יצ"ו

לפי ב' הטעמים של משלוח מנות להרבות רעות או לא לבייש מי שאין לו עיין שו"ת חת"ס או"ח סי' קצ"ו ועיין בבאר שרים או"ח סי' רפ"ט ועוד מקומות אין מספר, ופשוט שאם הגיעו המשלוח מנות יצא ואין נפ"מ איך הגיעו ועיין דבר אברהם ח"א סי' י"ג בשם מרן החת"ס בחידושו גיטין כ"ב ושם נתבאר שאין דין שצריך שליחות, וידוע מה שציטט בפסקי תשובה מרע"א בזה, אך להלכה לא צריך שליח, ואין בדיוק קל בלשון הר"זן שלחו סעודתם, דיוק לעשות הלכה של חיוב דווקא על ידי שליח, כמו שכתב הדבר אברהם, אך הח"ס כתב דאפי' באם נימצא דצריך דווקא על ידי שליח עכ"ז שם שליח יש גם לקטן וגם לנכרי. וזה גם לרחפן וגם לקוף, אלא שאין להם דין שלוחו כמותו, אבל כאן לשיטות שאולי צריך דווקא שליח ולא צריך ולא רוצה שיהי' כמותו אלא דווקא שם שליח וכאמור שם שליח יש להם ודו"ק היטב.

שוב כתב לי

מבלי להיכנס לפילפולים באם זה המקבל יודע מי שלח לו משלוח המנות על ידי רחפן הכל בסדר ולא גרע מלשלוח מנות על ידי נכרי שבודאי מועיל כמו שכתב מרן החת"ס בחידושו למסכת גיטין דף כ"ב כך בזכרוני והובא בשו"ת דבר אברהם (קאוונא) ח"א סי' י"ג וכתבתי בזה בספרי באר שרים ואל תשביני מאלה שכתבו שצריך דווקא שליח הכל ידוע, מספר פסקי תשובה כאילו רע"א סבר כן, ואין לנו רק דברי מרן החת"ס שבמשלוח מנות באם צריך שליח הרי גם עכו"ם יש לו שם שליח ולא נתמעט אלא שאין בו דין שלוחו של אדם כמותו עי"ש שרבים טעו בזה. כך שבאם המקבל יודע מי שלח לו יצא ידי חובותיו ובפרט לטעם להרבות רעות מבעל מנות הלוי בעל הלכה דודי מוהר"ר שלמה אלקבץ זת"ע ועיין בבאר שרים באו"ח שהרחבתי הדיבור בזה ותו לא מדי.

אברהם יפה שלזינגר

הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א
מח"ס "שיבי אש"

כבוד מעלת האי גברא רבא, כהן שדעתו יפה, הרב הגאון המפורסם לתהילה, מרביץ ומפיץ תורה לקהל עדת ישראל בספריו החשובים, רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, בעל מחבר ספר גם אני אודך ופרדס יוסף החדש ועוד.

להסוברים דבעי שליחות במשלוח מנות, ודאי דלא מהני, ולדעת הסוברים דיכול לתת בעצמו, בודאי דשפיר דמי בכהאי גוונא, אבל לאידך דסוברים דבעינן על ידי משלוח, אז לא בעי גדרי שליחות, ומהני אף על ידי קוף, וכהחתם סופר בגיטין, שפיר יש מקום להאי ספיקא, ומכל מקום הדעת נוטה יותר שיש להחמיר ולהימנע מכך.

שמואל אליעזר שטרן

הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א
מח"ס "אמרי יעקב"

כ"ו אדר ב' תשע"ט

לכבוד ידידי הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אורך

אדש"ת בידידות, הנני בזה במענה ע"ד שאלתו בזה"ל: השולח משלוח מנות לחבירו ע"י "רחפן" הפורח באויר ומגיע למקום היעד האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות.

תשובה כתב החת"ס בחידושי לגיטין (כ"ב ע"ב) בזה"ל: ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו ר"ל בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו, אבל שליח אפילו קוף יכול להיות אלא שאינו כמותו, נפקא מיני' היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוא כמו עצמו, לזה בעינן דין שליחות, דאל"ה לא הוה כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים, והבן כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני עכ"ל, וממילא נפקא מדבריו של מרן החת"ס דגם ע"י רחפן יוצאים ידי חובה, דודאי לא גרע מקוף.

ולא זו בלבד אלא גם אי לא נימא כהחת"ס הנ"ל, י"ל דכאן עדיף מקוף, משום דהו"ל כאשו משום חציו (ב"ק כ"ב ע"א), ופסקו הרמב"ם והשו"ע (תי"ח סעי' י"ז) דזה נחשב כאלו הזיק בידים, וע"ש בנו"כ והו"ל כמעשיו, וא"כ לפ"ז ה"ה הכא וכ"ש, דעיין בנמוקי יוסף שם ב"ק מש"כ לענין שבת ודו"ק, והכא ברחפן הרי צריך כל הזמן לכוין אותו בטיסה ובנחיתה, מיהו כמובן דכל הנ"ל הוא לפי מה דקיי"ל כהאשל אברהם וש"פ דס"ל דלא בעינן דוקא שליחות במשלוח מנות, (ודלא כספקו של הבנין ציון) וע"ע מהר"י אסאד (סוסי' ר"ז) שכתב דא"צ במשלוח מנות שליחות כלל, דהא משלחים ע"י קטנים ודרך הדואר ע"י עכ"ם, עכ"ד.

דברי ידידו דוש"ת מצפה לרחמי ד'

יעקב מאיר שטרן

הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
מח"ס "עולת יצחק" ועו"ס

**[מתוך שיעורו של הגר"י רצאבי שליט"א הנדפס בגליון 'שערי יצחק' (כי
תשא תשע"ט)]***

בזכות השמחה של חודש אדר, יש לנו גם שאלות המעוררות.

ידידנו הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, עורר שאלה לגבי משלוח מנות, האם יוצאים ידי חובה בשליחת מנות לרעהו באמצעות "רחפן". מסתמא אתם מכירים את הרחפן, אשר שולחים אותו באוויר, ומנווטים אותו עד שהוא מגיע ליעד.

דרכו של הרב גמליאל שליט"א, לעורר שאלות חדשות מן הסגנון הזה.
וז"ל במכתבו:

למון הגאון האדיר שר התורה וכו' כש"ת רבי יצחק רצאבי שליט"א.

הסתפקתי, השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק.

הוא מדגיש בשאלתו, שהיא לגבי לכתחילה. דהיינו, גם כי אפשר שבדיעבד יוצאים יד"ח במשלוח מנות ע"י רחפן, אבל השאלה היא אם זה אפילו לכתחילה. שאין שום חשש בכך.

מקווה שנזכה שכת"ר שליט"א יאמר שיעור על מה שחקרתי כאן בע"ה, ויהיה חלקי ממזכי הרבים לעד.

בברכת כהנים באהבה.

כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

ידועים ומפורסמים בשערים, שני הטעמים ההלכתיים למשלוח מנות. הפוסקים מפלפלים באריכות בטעמים האלו, והרבה נפקא מינה מן הטעמים הללו לגבי דינים רבים.

א. תודתנו לעורך הגליון הרה"ג שילה יגאלי שליט"א שמסר לנו את החומר להגדיל תורה ולהאדירה.

משלוח מנות ברחפון

הטעם הראשון הוא, שמצות משלוח מנות ניתקנה, בכדי להרבות בסעודה. דהיינו, על ידי ריבוי המנות הנשלחות, יש למקבל הרווחה בסעודה, וממילא מתרבה השמחה בפורים.

הטעם השני הוא, שמצות משלוח מנות נועדה בכדי להרבות אהבה ואחוה שלום ורעות. וביאור הדבר הוא, כי המן הרגיש כי יש בעם ישראל פירוד לבבות רח"ל, וכך הוא אמר לאחשוורוש [אסתר ג', ח'], ישנו עם אחד, מפוזר ומפרד בין העמים, בכל מדינות מלכותך. דהיינו, המן הרגיע את אחשוורוש ואמר לו, כי בעם ישראל יש פירוד לבבות, ולכן אין לו לחשוש מהם. זהו אחד מדברי לשון הרע, שאמר המן על עם ישראל. ובכדי לתקן זאת, אמרה אסתר למרדכי [אסתר ד', ט"ז], לך כנוס את כל היהודים. גם מפני כן, לתיקון אותה דילטוריא, קבע מרדכי לדורות את מצות משלוח מנות, כיון שעל ידי כך נוצר קירוב לבבות.

אלו שני הטעמים, אשר דנו בהם הפוסקים, ונפקא מיניהו טובא לדינא. לפעמים יוצאת חומרא לפי הטעם הראשון, ולפעמים יוצאת חומרא לפי הטעם השני. בדרך כלל, הפוסקים נוקטים להחמיר כשני הטעמים, כיון שקשה להכריע ביניהם.

את הטעם הראשון של הרווחה בסעודה, אומר בעל תרומת הדשן [שו"ת, סימן קי"א]. ואילו את הטעם השני של ריבוי האהבה והשלום, אומר רבינו שלמה אלקבץ זצ"ל, מחבר הפיוט הנודע 'לכה דודי', בספרו 'מנות הלוי' על מגילת אסתר.

וסימן לדבר עשיתי, כדי לזכור את שמותם, מי"ם. דהיינו, בעל מנות הלוי אומר את הטעם, 'מפוזר ומפורד', כלומר ששניהם מתחילים באות מי"ם. אבל את הטעם האחר של הרווחה בסעודה, אומרו בעל תרומת הדשן.

יש להוסיף ולחדש, כי ישנו חילוק, בין משלוח מנות לבין מתנות לאביונים. הרי מצות משלוח מנות, מוזכרת במגילה פעמיים. וממילא יתכן, כי רמוזים בכך שני הטעמים דלעיל. כלומר, ששניהם אמת. וכיון שיוצא משניהם נפקא מינה לדינא, ראתה המגילה להשמיענו כי שניהם אמת. משא"כ מצות מתנות לאביונים, אף שנאמרו בה כמה טעמים, אולם כיון שאין נפקא מינה ביניהם, לא הזכירה זאת המגילה אלא בפעם אחת.

הארכנו בעיקרי נדון זה בעבר [מוצש"ק תרומה ה'תשע"ג, שערי יצחק דף 4], ועתה ברצוני להשלים פרט נוסף.

דיברנו אז, לגבי מתנות לאביונים, בזה"ל, לגבי מתנות לאביונים, מה העניין לעשות מתנות לאביונים ביום פורים דוקא? אמנם הם כנראה לא נכנסו לנושא זה במפורש, אבל לכאורה אפשר לקשר זאת, לשני טעמים אלה. אם המטרה היא כדי להרבות בסעודה, א"כ צריכים לדאוג גם לעניים, שלא יהיה מצב ח"ו שלאנשים העשירים והבינוניים יש סעודה בשפע, והעניים נמצאים בעצבות. צריכים לדאוג גם להם, שתהיה להם אפשרות של הרווחה. וכן מצד העניין להרבות אהבה ואחוה בעם ישראל כדי להראות שלא מתעלמים מהאנשים החלשים והעניים המסכנים. זהו עניין חברתי. על ידי כך יוצרים מצב שכולם מסודרים. דואגים לעניים, וממילא אינם ממורמרים שלאף אחד לא איכפת מהם, תלונות וטענות של משפחות נזקקות. א"כ הדבר מרבה אהבה ואחוה בעם ישראל.

כך אמרנו אז מסברא, כי המחלוקת לגבי מתנות לאביונים משפיעה ג"כ על מצות מתנות לאביונים. אבל אח"כ ראיתי בספר מעם לועז [על מגילת אסתר דף רמ"ה] שהביא בהדיא פירוש זה, ועכ"פ חלק ממנו, בשם מפרשים, בשם מוהרא"ג. כנראה שהכוונה היא למה"ר אברהם גלאנטי, אבל צריכים לבדוק זאת.

וז"ל שם, והטעם שתיקנו שלשה דברים אלו, היינו משתה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, שכל עניני המגילה היו ע"י משתאות, הן הריגת ושתי, והן המלכת אסתר, וגזירת המן ומפלתו. וכיון שאין לנו רשות להוסיף שום יום טוב על אלו הכתובים בתורה, לא רצה מרדכי לעשותם ימים טובים כמו שעשו אנשי הפרזים, אלא התיר להם לעשות מלאכה להרויח, ובמקום יום טוב תיקן משלוח מנות ומתנות לאביונים.

זה עפ"י הגמ' במגילה [דף ה'] האומרת, כי מעיקרא בשנה הראשונה עשו את הפורים גם יום טוב, כפי שנאמר [אסתר ט', כ"ב], והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב, אבל מרדכי לא הסכים לכך, והתיר לעשות מלאכה בפורים, ובמקום זאת הוא תיקן מלבד משלוח מנות גם מתנות לאביונים.

וביאר שם במעם לועז את טעם הדבר, והוא מקביל למה שהזכרנו מקודם, שמאחר שמנהג החוזרים מן המלחמה לשלוח מתנות לחבריהם ולידידיהם מתוך שמחה שנשארו בחיים. וכיון שכולם היו שרויים בסכנה, הן העניים והן העשירים, והעניים צריכים לשמוח בפורים ואין להם במה לשמח לבם, תיקן מרדכי לתת מתנות לאביונים כדי שיקנו צרכי סעודה, ועל ידי כך ישמחו כולם. ולא יהיו בערת ישראל מהם שמחים ומהם עצובים, אלא כולם יהיו שרויים בשמחה.

אלו הם טעמי מצות משלוח מנות.

לפי שני הטעמים הללו, צריכים לבוא ולדון באותה השאלה דלעיל, לגבי הרחפן. **נראה** לומר, כי בין לפי האומרים כי מצות משלוח מנות נועדה להרווחה בסעודה, ובין לפי האומרים כי היא נועדה להרבות אהבה ואחוה שלום ורעות, לא משנה האם המשלוח עבר לחבירו באמצעות הידיים, או באמצעות רחפן.

אולם צריכים לבוא ולדון, בשאלה הלכתית אחרת. הרי כתוב בפסוק, 'משלוח מנות'. יש לדון, האם יש לדייק מכך כי במשלוח מנות צריכים להתקיים דיני שליחות ממש, או שלא?

בעל שו"ת בנין ציון [סימן מ"ד] מסתפק בדבר, אבל רבים אינם חוששים לכך [יעויין כה"ח סימן תרצ"ה]. דהיינו, הכרעת רבים מן הפוסקים, כי לא נאמר דין שליחות במשלוח מנות, והאדם יכול ללכת בעצמו לבית חבירו ולקיים מצות משלוח מנות. ואפשר לומר יתירה מכך, כי אדרבה, יותר מכובד אם הוא בעצמו ילך לחבירו, מאשר אם ישלח אליו ע"י שליח. למרות שכתוב בפסוק "משלוח", אין הכוונה לדיני שליחות בדוקא, אלא להקל, שאפשר גם כך. כי כך הרגילות בדרך-כלל.

אבל בהיות והרב השואל שאל לעניין 'לכתחילה', יש מקום לטעון ולומר, כי לפי הבנין ציון, אין ראוי לשלוח באמצעות רחפן, כיון שבמשלוח מנות יש לקיים דיני שליחות, ולא ברור האם הם מתקיימים באמצעות הרחפן.

ובדעת אותם המצריכים לקיים דיני שליחות במשלוח מנות, ישנם הדנים לומר, כי קטן וגוי פסולים לשלוח מנות, כיון שאינם בתורת שליחות. אבל מקובל בספרי הפוסקים, וכך גם נהוג בדרך כלל, שאין שום חשש לשלוח מנות בעצמו. ואפילו אם נסכים, שצריכים "לשלוח" לרעהו מנות, אין פירושו שיהיה דוקא על ידי שליח. הרי קיימא לן בכל הש"ס, שלוחו של אדם כמותו. ומאידך ישנו דין נוסף, מצוה בו יותר מבשלוחו [קידושין דף מ"א ע"א]. לכן, אם המצוה המובחרת היתה שבעה"ב יעשה זאת בעצמו, ולא ישלח ע"י אחר, אזי יש לטעון ולומר, כי אם בכל זאת הוא שולח על ידי אחר, הוא מפסיד את ההידור, כי צריך לשלוח על ידי מי שהוא בר שליחות. אבל כיון שאנו מדברים לגבי משלוח מנות, בה המצוה היא דוקא על ידי שליחות, מסתבר שאפשר לשלוח גם ע"י קטן או ע"י גוי.

להלכה ולמעשה, החתם סופר [גיטין דף כ"ב ע"ב] סובר, שצריכים להקפיד לכתחילה לשלוח דוקא ע"י מי שהוא בתורת שליחות. אבל רוב הפוסקים [יעויין כה"ח שם] נוקטים, שאין צורך בכך.

ולגבי שאלתנו, לשלוח מנות על ידי רחפן, אינני חושב כי לרחפן ישנו גדר של שליח. מסתבר שהוא נחשב אפילו יותר מזריקת חץ. הרי נחלקו האמוראים [ב"ק דף כ"ב ע"א], לגבי יחס האש למי שהבעיר אותה, האם אשו משום חציו, או משום ממונו. וידועים דברי הנימוקי יוסף בביאור העניין, והשקלא וטריא במפרשים על כך. הרי בודאי שאם הרחפן יעשה נזק, שולחו יהיה חייב, משום שייחשב כאילו הוא עשה את הנזק בעצמו ובידיו. וזאת מכיון שפעולת הרחפן היא על ידי אדם המנווט אותו בכל עת, ועומד עמו בקשר עד שמגיע לתעודתו ולמחוז חפצו. וכיון שכך, מסתברא ממילא כי אין לרחפן גדר שליח, אלא הוא כעין ידיו ממש. כלומר, 'ידא אריכתא' של המנווט האחראי לתנועתו ולמעופו.

ממילא למאן דאמר שצריכים דיני שליחות במשלוח מנות, מסתברא שלא יוצאים בזה ידי חובה. ואף שמעיקר הדין לא חוששים לדעת בעל בנין ציון, אולם כיון שהרב השואל שאל לעניין 'לכתחילה', יש מקום לומר שלכתחילה עכ"פ לא ישלח כך, כיון שהרחפן אינו בן שליחות, כפי שאמרנו לעיל, אלא נידון כאילו המשלח בעצמו הביא בידיו לחבירו את המשלוח.

אבל למרות זאת, עדיין נראה לומר, כי הרחפן הוא משהו ממוצע.

לכן, המסקנא היא כדלקמן. ברור הדבר, שמעיקר הדין יוצאים ידי חובה במשלוח מנות עם רחפן. אולם מי שרוצה לחוש לדעת הרב בנין ציון והחתם סופר, ולהחמיר לשלוח על ידי שליח בדוקא ולא על ידי עצמו, אין הכי נמי, עדיף שישלח על ידי שליח ממש, ולא על ידי הרחפן.

שאלה מהקהל: אבל על ידי שהאדם בעצמו מביא לרעהו משלוח מנות, מתרבה השמחה יותר מאשר אם שולח לו על ידי אחר?

תשובת מרן שליט"א: זאת סברא נכונה. ומה שכתוב בפסוק "ומשלוח", אין הכוונה לחייב למנות שליח, אלא להקל, דהיינו שלא מוכרחים שישלח בעצמו דוקא, כי אולי קשה לו הדבר, אלא שמותר אף על ידי שליח. יוצא כי מה שנאמר בפסוק 'ומשלוח', הדבר בא להקל, וקל וחומר שהוא יכול לשלוח בעצמו. אבל כבר נאמר [ירמיהו כ"ג, י"ח], מי עמד בסוד יי. כנראה שזהו גופא מה שנסתפק בעל בנין ציון. הוא אומר, כי כיון שכתוב במפורש 'משלוח', אולי צריכים דיני שליחות בדוקא.

לכן נראה לומר בס"ד להלכה ולמעשה, כי כיון שמעיקר הדין יוצאים ידי חובה בשליחת שתי מנות לאיש אחד, ראוי לצאת ידי חובת כל הדעות, ושהאדם יחמיר לשלוח לכל הפחות לאדם אחד על ידי שליח. וגם ראוי להחמיר במה שהחמירו חלק מן הפוסקים [שו"ת תורה לשמה, הובא בבן איש חי שנה א' פרשת תצוה סעיף ט"ז], לשלוח שתי מנות בשתי כלים בדוקא. אבל לגבי שאר המשלוחי המנות, אין חובה להחמיר בכל החומרות.

שאלה מהקהל: אבל יתכן שעדיף לשלוח דוקא בעצמו, כי הדבר מוסיף אהבה ורעות ביניהם?

תשובה מרן שליט"א: זו סברא טובה. והאמת צריכה להיאמר, כי לא ראיתי פוסקים האומרים שצריך לשלוח דוקא על ידי עצמו, אעפ"כ מסתבר כדבריו. דומני כי כיוצא בזה דנים המפרשים, לגבי בלק, עליו נאמר [במדבר כ"ב, מ'], וישלח לבלעם ולשרים אשר אתו. אומרים המפרשים, כי בלעם נפגע מכך שבלק לא בא אליו בעצמו, וסבר שבלק אינו מכבדו מספיק בכדי שיבוא אליו בעצמו. [עיין מש"כ בס"ד על זה בנפלאות מתורתך פ' בלק דף קט"ו ד"ה ונלע"ד, וד"ה שבת].

הגאון רבי משה הלוי פרקש שליט"א מח"ס "עקדת משה"

יום ג' שנכפל בו כי טוב, כ"א אד"א תשע"ט יו"ד דהרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע

שוכט"ס להאי גברא רבה ויקירא, מו"מ בתורה וירא"ש
הרה"ג מו"ה גמליאל בהר"ר אלחנן ד. י. הכהן רבינוביץ שליט"א
בעמ"ח ספרי "גם אני אודך", ופרדס יוסף החדש על המועדים.

אחדשה"ט. אתמול קיבלתי שאלתו מעניינת מעניני דיומא. - וז"ל: הסתפקתי
השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע
למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה.

טרם אענה בס"ד, הנה לא ברור שאלתו. - ולפום ריהטא חשבתי שכבר מצינו בבאר
היטב או"ח (סי' תרצ"ה סק"ז) איסתפקתא מי ששלח לחבירו משלוח מנות
או מתנות לאביונים קודם פורים ובפורים עצמו מגיע לידו, אי יוצא יד"ח וכו'. וביר
אהרן נוטה דיוצא יד"ח שפיר. ועי' בפתחי תשובה (שם אות כ"א). - הרי אפילו
אם שולח לפני זמנו, ע"י בי דואר וכדומה ג"כ יוצא יד"ח. - ולכאורה מ"ש משאלת
מעכ"ת שליט"א.

תשובה: לכאורה נראה דתלוי במחלוקת אשלי רברבי, ואעתיק מש"כ בספרה"ק
עקדת משה ח"ב (סי' כ"ז אות ד') וז"ל: לשלוח מנות בפורים ע"י קטן

בח' ח"ס גיטין (כ"ב ע"ב) ד"ה והא לאו בני דיעה, כתב בזה"ל: ודע והבן כל מה
שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו ר"ל בר שליחות
כמותו או אינו בר שליחות כמותו, אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח אלא
שאינו כמותו. נפקא מיני' היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו
אומרים שלוחו הוה כמו עצמו, לזה בעי' דין שליחות דאל"ה לא הוה כמותו, אבל
היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות, זה סגי' אפילו ע"י קוף וכל
הפסולים, והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני. ע"כ כיון דכתיב וכתב
הסופר, אפילו ע"י קוף יכול לכתוב לולי משום שלא לשמה אבל לא מטעם
שליחות, עכ"ל. - ועצו"ש (כ"ט ע"ב) ד"ה שליח, ובשו"ת ח"ס או"ח (סי' ר"א)
ד"ה ופשוט.

בליקוטי חבר בן חיים ח"א (ל"ו ב') ד"ה שם ד"ה עוד, כתב בזה, שמעתי מפי מורי הגאון ח"ס כי מר חמיו הגאון ר"ע איגר נסתפק בזה משום דכ' לשון שליחות ומשלוח מנות, אם לא בעי' דין שליחות ואם יוצא ע"י עכו"ם, ומרן ח"ס השיב לו אילו היה המצוה להוביל בעצמו, רק ע"י שליח ג"כ יוצא משום שלוחו של אדם כמותו, הוה שייך דין שליחות, אבל מאחר שהמצוה משלוח דוקא, מצי לשלח אפילו ע"י גוי, הן הן דברי מרן הגאון זצוק"ל. - ועעו"ש.

וסברא זו כתב מרן ז"ל גם בשו"ת יו"ד (סי' רצ"ז) סוד"ה לקחתי, לענין שליחות בפדיון הבן, וז"ל: הכא [בפדיון הבן] לא יהא אלא מניח מעותיו על הקוף ומשלחו לכהן ויודיע שהוא שולח לו בפדיון בנו, יוצא ידי חובתו, מן התורה אין צריך לומר דבר רק שידע הכהן שבשביל פדיון נותן לו, ואם כן מה לי הוא מה לי שלוחו, ... אבל ממון שלוח מבעלים לכהן, אין זה פדיון ע"י שליח אלא הגעת ממון ע"י שליח ואין בכך כלום, והרבה שגו בזה.

ובשו"ת ערוגת הבשם יו"ד (סי' ר"מ) כתב דאף שהח"ס כתב דהרבה שגו בזה, הצדה לדרך פר' בא, הטו"ז יו"ד (סי' ש"ה סק"י) והש"ך שם (סקי"א), וכן דעת רעק"א דאפילו בשולח מעות פדיונו ע"י שליח נמי ס"ל להריב"ש ורמ"א דלא מתקיים המצוה ע"י שליח. - ועיין ליקוטי הערות ח"ס יו"ד שם (אות ד'). - וע"ע שו"ת מהרי"א (יהודה יעלה) או"ח (סי' ר"ז) ד"ה וזה ימים, ושו"ת בני ציון (סי' מ"ד). ועי' בהגה' באר מרים בשו"ת מכתב סופר אה"ע סי' י"ט (ק"ט ד'). ע"כ.

ולענינו, נראה לדקדק מלשון מרן זצ"ל שכתב אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות, "זה סגי" אפילו קוף וכל הפסולים". - הרי העיקר שיגיע לידי המקבל.

והאם צריך אח"כ להודיע לו מי המשלח, נראה דתלוי בב' הטעמים הידועים בכוונת מתקני משלוח מנות היינו מרדכי ובית דינו. בתרומת הדשן (סי' קי"א) כתב כדי שיהיה הרוחה לבעלי שמחות, אולי לא יספיק לו סעודתו הרי חברו מסייעו עי"ש, וי"ל אפילו אית ליה טובא מ"מ תיקנו כך שלא לבייש מי שאין לו, כבסוף מס' תענית [כ"ו ע"ב]. ובספר מנות הלוי (אסתר ט' י"ח) כתב בשם ר"י בן שושן להרבות השלום והריעות, היפך מרגילתו של הצר שאמר מפוזר ומפורד, פי' במקום שראוי להיות עם אחד הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת, לכן תקנו משלוח מנות, עי"ש.

ולפי דברי התרומה"ד אין צריך להודיעו מי המשלח, שהרי סוף כ"ס קיבל המשלוח מנות, משא"כ לפי המנות הלוי צריך להודיע מי המשלח כדי להרבות שלום וריעות, ופשוט.

שו"ר בשו"ת כ"ס או"ח (סי' קמ"א אות ב') מש"כ בזה, וז"ל: מה שנסתפקת מי ששולח מנות לרעהו ואין המקבל יודע מי שלח לו, אם יוצא המשלח מצות משלוח מנות. לפום רהיטא נראה לי דתליא בטעמא, לטעמא דתה"ד דמצות משלוח מנות כדי למלאות חסרון מי שאין לו, מסתבר דיוצא גם כשאין חברו יודע מי ששלח לו, סוף כל סוף הגיע לתכלית המכוין ויש מצוה ביותר, כעין מצות צדקה דאמר ר"ח היכי דמי מצות צדקה שאינו יודע ממי נטלה כדי שלא לביישא. אבל לטעמא משום חיבה שלום וריעות, וכן משמע לשון איש לרעהו, בוודאי אינו יוצא כשאין המקבל יודע מי המשלח, דאין שלוח כזה דרך חיבה וריעות ואינו מקרב לבבות, וכיון שהחזקנו דינו של הרמ"א דיוצא כשאין מקבלו, וכטעמא דמשלוח מנות משום חיבה וריעות, ממילא נשמע דאינו יוצא כשאין המשלח יודע מי שלח לו כנלפע"ד.

ובזה אתן קנצי למיליי הזעירין, ויה"ר דכשם שמרבין בשמחה כבר באדר ראשון, וכמש"כ מרן החת"ס זצ"ל בשו"ת חו"מ סוסי' כ' - כן ימשך כל ימי חייו.

כ"ד

משה הלוי פרקש

א. בב"ב י' סוע"א אמרינן, א"ר חייא בר אבא ר' יוחנן רמי וכו', ואיזו היא צדקה שמצילתו ממיתה משונה, נותנה ואינו יודע למי נותנה, נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה.

הגאון רבי יהודה טשזנר שליט"א
מח"ס "שערי ימי הפורים" ועו"ס

ב"ה

לכ' הרה"ג חו"ב המופלא בהערותיו, כהן שדעתו יפה,
מחבר ספרי גם אני אודך ב"ה,
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

לשיטות שאין צריך שליחות למשלוח מנות ואפשר לשלוח גם ע"י גוי (כדעת
החת"ס) פשיטא שיוצא בזה. ולשיטות שגוי לא מועיל לכאור' גם רחפן
לא מועיל

אמנם נראה שאין מה לחשוש לפגיעה, כי זה רק יגרום שמחה יתירה בפורים.
בברכת פורים שמח
י' טשזנר

הגאון רבי סיני הלברשטאם שליט"א

רב אב"ד שיכון ג'

לכבוד ידידי הרב הגאון המופלג, צנא מלא ספרא,
מזכה הרבים כש"ת רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א
מחבר ספרים חשובים מאוד.
אחדשה"ט באה"ר,

הנני בזה להשיבו בקצרה מה ששאל אותי בע"פ בנידון אם מצות משלוח מנות מתקיים דוקא בעצמו או ע"י שלוחו, או מתקיים גם בהגיע דרך אופני שילוח שונים כמו רחפן וכדו', שלא ע"י מעשיו וכוחו ממש.

והנה בענין אם צריך דיני שליחות במשלוח מנות, כתב רבינו החת"ס בחידושיו לגיטין [כ"ג ע"ב] וז"ל: ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו ר"ל בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו, אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו, נפקא מינה היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוי כמו עצמו, לזה בעינן דין שליחות דאל"ה לא הוי כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגיא אפילו ע"י קוף וכל הפסולים, והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני כו'.

וכן בספר ליקוטי חבר בן חיים [ח"א דף ל"ו בהערות על שו"ת מהרי"א] כתב 'שמעתי מפי מורי הגאון ח"ס כי מר חמיו הגאון ר"ע איגר נסתפק בזה משום דכתיב לשון שליחות ומשלוח מנות אם לא בעי' דין שליחות ואם יוצא ע"י עכו"ם, ומרן ח"ס השיב לו אילו היה המצוה להוביל בעצמו, רק ע"י שליח ג"כ יוצא משום שלוחו של אדם כמותו, היה שייך דין שליחות, אבל מאחר שהמצוה משלוח דוקא מצי לשלח אפילו ע"י עכו"ם'. וכן כתב בשו"ת שערי צדק [או"ח סי' קל"ח] שגם הוא שמע כן מהחת"ס.

ומשמע דכששולח ע"י שליח, צריך דין שליח, אלא שאין צריך שליח כזה שיהא כמותו, ולכן מועיל גם ע"י עכו"ם וקטן. אבל באופן שלא יקויים אופן של שליחות כלל, בזה לא שמענו שיועיל.

ולפי זה היה נראה שאם הפקיד פקדון של מאכל ומשתה אצל חבירו לפני פורים, ובפורים הודיע לו שיכול לזכות בהם עבור משלוח מנות, לא יועיל, שלא נתקיים כאן כלל ענין של שילוח [ואינו דומה למה שכתבו האחרונים שיכול לשלוח

לפני פורים באופן שיגיע לידי המקבל בפורים, דשם עכ"פ שלח לשם משלוח מנות, משא"כ כאן הפקיד לשם פקדון, ורק אח"כ נמלך להקנות לו. וכן כשיתן לו כסף ע"מ שיקנה בהם אוכל ומשתה באופן שיהיו קנויים מקודם לנותן, ואז יזכה בהם לעצמו בתורת משלוח מנות, ג"כ לא יועיל, שגם בזה לא נתקיים כלל ענין של שילוח מנות.

והנה בשו"ת דברי יואל [יו"ד סי' ס"ד סק"ב] כתב '...דאיתא בשו"ת בנין ציון סי' סימן מ"ד שנסתפק לענין משלוח מנות אם יוצא כשנותן המשלוח מנות בעצמו כי אפשר אינו יוצא אלא על ידי שליח כדמשמע לישנא דמשלוח מנות, לא ראיתי בפנים בס' הנ"ל כי אין הספר לפני רק בארחות חיים (סימן תרצ"ה ס"ק י"א) מביאו בקיצור. וי"ל דכן הוא גם מסברא דכשאינו לפניו ושולח על ידי שליח זה הוא אות זכרון שדעתו עליו שמתוך כך זוכריהו, אבל אם הוא לפניו ונותן לו אין ניכר אהבתו כי לא זכרו רק כשראהו'.

ולפי סברא זו יש לעיין ג"כ באופן הנ"ל בפקדון אם יועיל, שיש לומר שבפקדון אין ראייה שאוהבו עד ששולח לו מנות, שיתכן שמחמת שאינו רוצה לטרוח ובלאו הכי יש כבר מנות אצל השני בפקדון, לכן מקנה אותם לו, וא"כ לא יקיים בזה מצות משלוח מנות.

ויעיין בבית יוסף [סי' תרצ"ה] ופרי חדש שם דמתבאר מדבריהם דאם הזמין את חברו לאכול אצלו סעודה בפורים, אינו יוצא בזה יד"ח משלוח מנות, וביאר באליה רבה שם הטעם דשילוח ממש בעינן [וראה פמ"ג שם].

והנה אם נקטינן שאינו יוצא כשהקנה לו פקדון שהיה בידו, יש לעיין אם יוצא כששלח באופן של גרמא וכיוצא בזה.

ובענין קיום מצוות ע"י גרמא האריכו האחרונים, ראה תשובות רבי אליעזר גורדון [סי' י"ב סק"ו] ושו"ת שערי דעה [סי' ב' בהוצאות ישנות, במהדו"ח סי' ע"ד] וצל"ח החדש [להג"ר אלטר שטיגעליטץ, סי' א'] ובמאמר הג"ר נתן נטע שליססעל זצ"ל הראב"ד דמונקאטש בקובץ ירושת פליטה [סי' י']. ונראה שאם כי יש מקום לומר שבמשלוח מנות ודאי שמקיים המצוה גם ע"י גרמא, ובפרט לפי הטעמים הנאמרים בה, משום צורך סעודה או להרבות אחוה וריעות, מכל מקום נראה שעיקר צורת המצוה הוא בנתינה בעצמו או ע"י שלוחו ולא באופן אחר.

והריני מברכו שיזכה להמשיך להרבות פעלים לתורה מתוך שמחה והרחבת הדעת.

בברכה

סיני הלברשטאם

הגאון רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א
מח"ס "ויען דוד"

לכבוד ידידי הה"ג מה"ר גמליאל ראבינאוויץ שליט"א
בעמח"ס גם אני אודך ועוד ספרים
אחדש"ה,

בשאלתו על השולח משלוח מנות לחבירו ע"י מכונה המרחפת באויר, הן
להסוברים שצריך ע"י שליח והן להסוברים דאין צריך לשלוח
ע"י שליח.

תשובה: שילוח כזה דומה למעשה קוף בעלמא (עירובין דף ל"א ע"ב), ועיין
בליקוטי חבר בן חיים (על ספר יהודה יעלה סימן ר"ד) בשם
החת"ס, דיצא.

והנני דוש"ת וכת"ס
חיים יוסף דוד ווייס

הגאון רבי עמרם פריד שליט"א
רב ופוסק נודע

לכבוד הגאון האדיר והנפלא רבי עמרם פריד שליט"א

הסתפקתי האם השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק בשאלה הן לסוברים שלא צריך שליח למשלוח מנות, והן לסוברים שצריך שליח למשלוח מנות, והן מצד אם זה לא פגיעה שלא מביא לבד המשלוח מנות. וכן יש לדון עוד מכמה צדדים. ודו"ק היטב.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

תשובה: אפשר לשלוח משלוח מנות ע"י רחפן.

עמרם פריד

הגאון רבי חיים אלעזר שיינברגר שליט"א

ראב"ד בית יצחק

לכבוד הרה"ג המפואר מחבר חיבורים מחוכמים ה"ה רבי גמליאל בן ידידי הרה"ג רבי אלחנן נכד למורי ורבי הגאון הגדול רבי לוי רבינוביץ זצ"ל
אחדשה"ט כראוי וכיאות

לשאלתכם כדלהלן:

הסתפקתי השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר ומגיע למקום היעד ששולחו האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה ודו"ק.

תשובה:

יש בזה כמה חלקים לדון בזה

א. האם משלוח מנות צריך דוקא ע"י שליח

ב. האם צריך דיני שליחות

ג. האם עיקר הינו הקבלה שיהא בפורים אבל המשלח יכול לשלוח קודם פורים או שגם המשלוח מהמשלח צריך להיות בפורים עצמו

הנה יש מחלוקת הפוסקים האם במשלוח מנות צריך דוקא ע"י שליח וגם האם צריך כל דיני שליחות – החת"ס בחידושי גיטין דף כ"ב ד"ה והא לאו בני דעה ניהו וכו' כתב שאילו היה המצוה שצריך לשלוח בעצמו היה צריך לדיני שלוחו כמותו אך כאן כל הענין הינו לשלוח דרך אחר ולא דוקא בר שליחות וכתב שרבים טועים בזה וכוונתו כנראה למ"ש בספר המקנה [סופר] שהרע"א נסתפק אם יוצאים ע"י שליח קטן שאיחנו בר שליחות ובח"ס השיב לו כנ"ל – ועי' עוד בספר החיים [קלוגר] סי' תרצ"ה ועוד הרבה פוסקים שא"צ דיני שליחות ועי' עוד בשו"ת יהודה יעלה סי' ר"ז שמעשים בכל יום ששולחים ע"י קטן וע"י גוי ועי' שם עוד שגם אם שלח ע"י עצמו יצא וכתב שכיון שיוצא ע"י שליח כ"ש ע"י עצמו אלא שבא לרבות גם שליח וכתב עוד שם שאולי יותר טוב ע"י שליח כי הוא יותר דרך כבוד – ולכן יש גם שכתבו שלרבו יותר דרך כבוד שיביא זאת בעצמו – ועי' בשו"ת בנין ציון סי' מ"ד הובא במ"ב סי' תרצ"ה ס"ק י"ח שנסתפק בזה אם יוצא

ע"י עצמו – ובחידושי חת"ס גיטין שם נראה שצריך ע"י שליח ולא ע"י עצמו וכן יש עוד הרבה פוסקים דס"ל כן.

ויש בפוסקים לגבי משלוח ע"י הבי דואר או ע"י שליח קודם פורים שאם הגיע למקבל בפורים יצא י"ח – ע"י במסגרת השולחן שעל הקיצור שו"ע סי' קמ"ב ס"ק א' שלא יצא אם שלח קודם פורים אף שהמקבל קיבלו בפורים עצמו וע"י בערוך השולחן סי' תרצ"ה אות י"ז שכתב שגם השולח צריך לשלוח בפורים עצמו וע"י בבאר היטב ס"ק ז' שנסתפק בזה והביא מיד אהרן שיוצא אך מכל הראשונים הר"ן ורבינו יונה והרל"ח ועוד ראשונים והובא בשיירי כנה"ג בהגה"ט סי' תרצ"ה שצריך להיות ביום הפורים עצמו אך שם משמע שכל החשש הינו שאם יגיע קודם פורים המקבל יאכלנו קודם פורים אבל אם מקבלו בפורים לית לן בה לכו"ע ועוד משמע במפורש שאם הנשלח לא יאכלנו קודם פורים יוצא אף כששולח קודם פורים וא"כ להני דסברי שא"צ שליחות ולא דיני שליחות וכפי שכן הוא דעת רוב הפוסקים כנ"ל א"כ אין חילוק בין שולח ע"י גוי או קטן או הדואר או ע"י רחפן באם הקבלה של המשלוח מנות התקבלה בפורים – והיינו שתלוי במחלוקת הפוסקים האם משלוח מנות צריך דוקא שליח וגם האם צריך שיהא כשר לשליחות ולא קטן ולא גוי אבל ולהני דסברי שצריך שליחות ממש ברור שלא מהני ע"י רחפן וגם לא ע"י הדואר וגם לא ע"י קטן וגוי – אך להני דסברי שא"צ שליחות או שא"צ דיני שליחות אף ע"י קוף ואף ע"י רחפן אך להני דסברי שאף שא"צ דיני שליחות אך כששלח בעצמו אינו יוצא כי הוא יותר כבוד כששולחו ע"י שליח א"כ הך סברא איתא גם שלא ישלח ע"י רחפן וכד' ע"י הדואר או ע"י קוף אבל ע"י קטן ושאינו כשר לשליחות לית לן בה – וגם תלוי בשיטות כנ"ל האם השולח צריך לשלוח גם בפורים עצמו או רק המקבל צריך לקבלו בפורים ויש הרבה להאריך בזה אך די בזה –

לסיכום:

באם שולח ע"י רחפן בפורים עצמו לרוב הפוסקים שא"צ דיני שליחות ומהני ע"י קוף וכד' אין שום חשש בזה וגם אף להני דסברי שאף שא"צ דיני שליחות אך שליח צריך דהיינו לא לשלוח ע"י עצמו וא"כ צריך לשלוח ע"י שליחות א"כ בנידונינו גם ע"י הרחפן אינו ע"י עצמו ומהני ורק בשולח הרחפן קודם פורים תלוי בשיטות הפוסקים כנ"ל אם מהני שליחות קודם פורים

בכבוד בברכה ובהערכה

חיים אלעזר שיינברגר

הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א
רבה של שכונת "גילה" ירושלים ובעל "שואלין ודורשיין"

כבוד ידידי הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

רחפן לא שונה מקוף.

ואם לא צריך שליחות מועיל גם רחפן, כמו גם אם ישלח בדואר.

וכידוע יש מחמירים לשלוח דווקא ע"י שליח בר דעת.

בברכה רבה
אליהו שלזינגר

הגאון רבי משה בן עבו שליט"א
רבה של שכונת "גילה" ירושלים

ז' אדר ב' תשפ"ד

לכבוד הרה"ג מעוז ומגדול רבי גמליאל רבינוביץ הכהן שליט"א
שלום וברכה לכת"ר ולב"ב שלומכם ישגא לעד

הנדון שאלתו בענין משלוח מנות על ידי רחפן והנה תשובתי בנידון בעז"ה

המקור למצות משלוח מנות הוא במסכת מגלה ד' ז', וז"ל: תנו רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו - שתי מנות לאיש אחד. וכן פסק הרמב"ם בהלכות מגילה פרק שני הלכה ט"ו וז"ל: וכן חייב לשלוח שתי מנות של בשר או של מיני תבשיל או של שני מיני אוכלין לחבירו שנאמר: ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד וכל המרבה לשלוח לרעים משובח ואם אין לו מחלין עם חבירו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו.

וכן כתב הטור בסימן תרצ"ה וז"ל צריך לשלוח מנות איש לרעהו לפחות ב' מנות לאדם אחד ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא, וכן פסק מר"ן הק' בסימן תרצ"ב סעיף ד'.

ונאמרו שני טעמים בקיום מצוה זו, טעם אחד מובא בספר מנות הלוי כן ר"ח ע"א להגאון ר' שלמה אלקבץ להרבות אהבה ואחווה היפך מדברי המן הרשע שאמר ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים, והטעם השני מובא בשו"ת תרומת הדשן סימן קנ"א שטעם משלוח מנות הוא כדי שיהיה לכל אחד ואחד סיפק כדי לקיים סעודת הפורים כהלכה.

ובערוך השלחן סימן תרצ"ה ס"ק י"ג הביא רק הטעם של השמחה ולא מפני שאין להמשתלח מה לאכול ולכן אפילו בעשור יצא.

ולכן פסק הרמ"א בסעיף ד' בהגה"ה שאם שלח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא, כי כאמור עיקר הטעם הוא משום שמחה שמראה לו שהוא אוהבו, לכן גם כשמחל לו יצא, כי הראה לו שהוא אוהבו וזה מרבה שמחה וריעות, כאילו קיבל.

ואם שלח מנות לרעהו ע"י קטן או ע"י גוי יצא ואע"פ שהגאון רעק"א נסתפק בדבר הזה מרן החתם סופר השיב לו שאם המצוה היתה להוביל בעצמו המנות, אלא שגם ע"י שליח יצא מפני ששלוחו של אדם כמותו, אז באמת לא היה יוצא ידי חובה אם שלח ע"י גוי, או קטן, כי אין כאן שליחות ולא שייך לומר כאן שלוחו של אדם כמותו, אבל במגלה כתוב "ומשלוח מנות" העיקר שיהיה משלוח, ולכן גם ע"י קטן או גוי יש כאן משלוח, ובאמת אם עיקר הטעם הוא משום שמחה, מה לי ע"י גוי או ע"י ישראל גדול, סוף סוף הוא שמח במשלוח וזה מרבה שמחה וריעות, וגם לפי הטעם הראשון משום הרוחה של הסעודה, גם כן אין הבדל מי מביא לו את המשלוח העיקר שתהיה לו הרוחה בסעודה, וגם אם המשלוח מביא אותם בעצמו גם כן יצא ידי חובה, ואע"פ שבמשנה ברורה בסימן תרצ"ה ס"ק י"ח הביא מה שכתוב בת' בנין ציון סימן מ"ד שנסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אם יוצא כיון דכתוב ומשלוח, דבעינן דוקא ע"י שליחות, מכל מקום לא חוששים לכך, כי לא גרעי משולח ע"י גוי או קטן, כי כאמור העיקר שיהיה משלוח ולא משנה מי יביא אותו.

ובמסכת מגלה דף ז': כתוב וז"ל אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להודי, והר"ן מפרש לא היה לאדם מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו, ולפיכך שולחים כל אחד סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות.

אך רש"י מפרש זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנה סועד חברו עמו, והב"י מקשה אם כן לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו, ואם תאמר שהיו שולחים מנות איש לרעהו אם כן מאי אתא לאשמועין.

והט"ז בסימן תרצ"ה סק"ה מתרץ שבשנה זו המזמין יצא ידי חובה, וחבירו שלח מנות לאיש אחר, ובשנה השניה המזמין השני יצא ידי חובה וחבירו שלח מנות לאיש אחר, והחידוש שלא נחשוב את זה כהלואה גמורה והמזמין לא יצא, ובדרכי משה בסימן תרצ"ה סק"ז, הוא מפרש שהחידוש הוא שהמזמין יוצא ידי חובה, בזה שאוכל עמו, ואע"פ שלא שלח כלום, כי משלוח לאו דוקא ולא בעינן שילוח ממש, כי מאי שנא אם אוכל עמו בביתו או ששלחה אליו.

והוא"ל ועיקר הטעם של מצוה זו הוא או משום להרבות שמחה וריעות או משום הרוחה בסעודה, אם כן מה לי אם שלח ע"י שליח, או הביא מעצמו, או שלח ע"י גוי או קטן או ע"י רחפן, סוף סוף חבירו המקבל הוא שמח במשלוח גם מה שכבודו העלה אולי יש פריעה למקבל ששלח לו ע"י רחפן, לדעתי אדרבא

ישמח שחבירו שולח הרבה כסף בשביל הרחפן כדי לכבד אותו כי הרי ברור שהעלות של הרחפן היא יותר גדולה מהעלות של שלוח קטן או שליח גוי, ולכן לדעתי אפשר לשלוח ע"י רחפן כי כאמור שהעיקר הוא שהמשלוח יגיע למקבל וזה גורם לריבוי שמחה וריעות וגם להרוחה בסעודה.

ולחיווק הדברים אביא ראיה מדברי הב"ח בסימן תרצ"ה בד"ה "ואם החליף" שהוא מפרש שהואיל והטעם של משלוח מנות הוא כדי שיהא שש ושמח עם אוהביו ורעיו ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות אם כן אם יסעוד אחד עם חבירו ורעהו הרי הם בשמחה ובטוב לב משהת יחד ופטורים הם מעתה מחיוב משלוח מנות והוא הדין בשנה השניה וכן בכל שנה ושנה אם יחזור ויסעוד אצלו כמו בשנה שעברה נמי יוצאין שניהם ידי חובתם.

ואם כן ברור שאם יקבל המשלוח דרך רחפן הרי יגיל ישיש וישמח ובודאי שקיים מצות משלוח מנות, כי כאמור המלה "משלוח" אין פירושה שבעיני ע"י שליח שתהיה שליחות כי מצינו בתורה בכמה מקומות לשון משלוח ואינו ע"י שלוח כמו שכתוב בנוח וישלח ידו ויקחה, וגבי אברהם וישלח אברהם את ידו, וכי תשלחנו חופשי מעמך וכאלה רבות, ומובא בכף החיים בסימן תרצ"ה אות מ"א ואע"פ שמצוה ואומר ומ"מ אם אפשר יש לעשות ע"י שלוח מפני הכבוד, אבל אם א"א אין לבטל המצוה משום זה והוא פשוט, מכל מקום לענ"ד גם ברחפן זה כבוד שטרח ושלם הרבה כסף לכבודו ובודאי שמבחינת כבוד זה יותר גדול משלוח שהוציא עליו הוצאות מרובות ובכל אופן גם שליח לדעת כף החיים זה רק הידור ולכן לענ"ד אין שום מניעה לשלוח משלוח מנות ע"י רחפן גם לכתחלה כך נראה לענ"ד וה' יצילנו משגיאות.

מוקירו ומכבדו

משה בן עבו

הגאון רבי גבריאל נויפלד שליט"א

מח"ס מרבה חיים

בס"ד, פעייה"ק ירושלם ת"ו, אדר"ח אד"ב תשע"ט

כבוד ידידנו הרב המופלג בתו"ש, בע"מ חיבורים החשובים, נכבד ונעלה,
הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בני ברק יע"א.

אשר הסתפק במכתבו במי ששולח משלוח מנות לרעהו על ידי כלי המרחף
שהמציאו לאחרונה וקרוי כאן כיום "רחפן", הפורח באויר ומגיע למקום
היעד ששלחוהו, אם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה.

א. אם כי כעת כל השאלה עדיין רחוקה במציאות, אך עם התפתחות הטעכנאלוגיע
במהירות בזמנינו א"א לדעת מה יהיה בעתיד. לעצם הדבר ידוע מה שכתבו
האחרונים שאין צריך שיעשה השילוח ע"י שליח ככל דיני שליחות ממש, כמ"ש
החת"ס בחידושי הש"ס (גיטין כ"ב ע"ב) שרבים וגדולים וטובים טעו לחשוב
שצריך שיהיה ככל דיני שליחות ואינו כן. והביאו ג"כ תלמידו בליקוטי חבר בן
חיים בשמו, וכ"כ בתשו' מהרי"א אסאד (חאו"ח סימן ר"ז) והעיד שמעשים בכל
יום ששולחים ע"י קטנים וע"י גויים והביא שם שכ"כ גם הג"ר שלמה קלוגר בספר
החיים (סימן תרצ"ה), ועוד. ממילא מצד זה ודאי אין גריעותא אפילו לכתחילה
לשלוח ע"י רחפן.

ב. אך מצד אחר יל"ע לענ"ד, דהפעלת כלי כזה המרחף מעצמו באויר עד שמגיע
להיעד שאליו שלחוהו הריהו כמו שזורק משלוח מנות מידו לידו או ביתו של
חבירו, דהוי כמו שנותנו לו, כדמצינו גבי גט דכתיב ונתן בידה, וכל הש"ס
וראשונים ואחרונים מלאים מזה שנקטו הלשון שזורק לה הגט, וכלשון המשנה
(גיטין ע"ז ע"א) הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצרה הרי זו מגורשת
זרקו לה וכו' לתוך חיקה או לתוך קלתה הרי זו מגורשת. וא"כ לכאורה מה לי אם
זורקו בכח בידו או אם מפעיל מכונה הנשלטת על ידו להעביר דבר ממקום למקום,
והריהו כמי שהוא עצמו עשאו.

וכיון שכן, יש לדון אם בזה הדרינן למה שכבר דנו האחרונים אם במשלוח מנות
עדיף שיעשה ע"י שליח שהוא יותר דרך כבוד, או שאין עדיפות ע"י שליח
דוקא ואפילו אם נותנו בעצמו, כידוע מ"ש היפה ללב והובא בשד"ח (מערכת פורים
סי' ו') שבזה אין אומרים מצוה בו יותר מבשלוחו ואדרבה עדיף ע"י שליח, וכן

נוטה דעת תשו' מהרי"א אסאד (שם). אלא שיש מקום סברא לומר דגם אם שולח המשלוח מרחוק ע"י רחפן כזה, אינו דומה לאם נותנו מידו לידו, ואפילו לא כמו שזורק מידו לידו דכאמור הריהו כנתינה מיד ליד, אלא שזה נחשב ג"כ כ"משלוח" אפילו לכתחילה, כיון שזה בא ממרחק והוי כמו ששולחו ע"י הדואר, ואף שעדיין היה אפ"ל מסברא דשילוח ע"י איש אחר, גם אם אינו בר שליחות כגון קטן או גוי, חשוב ומכובד יותר, מ"מ למעשה לא מסתבר לחלק, בפרט כשעצם הדבר דעדיף לשלוח ע"י שליח ולא בעצמו אינו מוסכם על כל, והיו גדולי ישראל מובהקים שנתנו משלוח מ בעצמם ולא ע"י שליח ונראה מדעתם שסברו דזה עדיף יותר שמרבה יותר ריעות, וצ"ע.

ג. אלא שיש לציין דהגם שאמרנו שזה כמו ששולחו בעצמו ע"י הדואר, יל"ע לפ"מ שדן בתשו' אחיעזר (ח"ג סימן ע"ג) אם אמרינן בזה חזקה שליח עושה שליחותו, שהשליח יודע שהמשלח סומך עליו, כיון דאינו אלא דרבנן ובדרבנן אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, ודן אם גם במצוות פורים שהם מדברי קבלה וכתב הטורי אבן במגילה דמחמרינן בספיקו כיון שהוא מדברי קבלה, אם אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו בחזקה שהיא תלויה במעשה. ויעו"ש שדן אם הוא שליח בשכר אם גם בדאורייתא נאמר חזקה שע"ש.

ובספר משמרת חיים להגר"פ שיינבערג זצ"ל (עניני פורים סי' ג') הביא דנהגו לסמוך על השליח ואין חוששים לדעת ראשונים שדין פורים כד"ת הוא (כמ"ש הב"י סי' תרפ"ו) ובשל תורה א"א חזקה שליח עושה שליחותו, וכתב דהטעם דבמשלוח מנות כיון דעיקר התקנה היתה לשלוח ע"י אחר כמ"ש הבנין ציון (סי' מ"ד) ועכ"פ עדיף ע"י אחר, בזה אין צריכים לחזקה שליח עושה שליחותו, דרק היכא דבעינן שהוא יעשה המעשה והוא עושהו ע"י שליח אז בעינן חזקה שליח עושה שליחותו, שאל"כ איך ידע שקיים הדבר, אבל היכא דהדין לכתחילה ע"י שליח זהו גופא המצוה לשלוח המנות ע"י שליח.

ולדבריו כששולח ע"י כלי כזה יל"ע אם אומרים חזקה שעשה פעולתו או לאו. דמצד אחד הרי לא שייך כאן הסברא שיוודע שסומכים עליו, אך מצד שני הרי אין זה תלוי ברצון ובדעת הדבר ששולחים על ידו, כיון שהוא נשלט בעל כרחו ע"י המשלח המפעילו. ומסתבר שתלוי במציאות אם המכונה הזאת בדוקה ויודע המשלח שהמכונה מתוקנת כראוי ואין בה חשש קלקול והיא מגיעה לאותו מקום בדיוק ששלחו אליו.

הגאון רבי יוסף צבי הלוי האבערפעלד שליט"א

מח"ס "איצר מצות תפילין" ועו"ס

ב"ה י"א אדר ב' תשפ"ד לפ"ק

בימי אדר, שלמא אשדר, לכבוד והדר,

ה"ה הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

מה ששאל האם השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה.

פשוט הדבר שעדיף ע"י שליח, דשליח היינו אדם כי לאדם יש שליחות ולכלי אין שליחות, והרי אפי' עכו"ם איכא מ"ד דאין שליחות, גם אם אין צריך שליחות לעיכובא צריך עכ"פ להודיע שהוא השולח את הרחפן כדי שיהא ענין להרבות רעות, ושיהיה דרך כבוד שיאמר ששולח כן מפני הפנאי, עוד צריך שיגיע למקום משתמר בחצרו, ומסתבר דע"י משלחון שמזמין לביתו משלוח מנות, הוי כשליח.

ועתה נתעוררתי מה יהי' הדין באם המשלוח בא ע"י אינו יהודי, ובלי עיון מסברא נראה דבעל החנות והצוות שלו הם נעשים שליח של המשלח, ורק הגמר נעשה ע"י האיני יהודי, ושפיר דמי, ואם סברא זו נכונה א"כ אפשר לומר (בנד"ד) שאם אינו שולח הרחפן בעצמו אלא מבקש מחבירו שישלח ע"י רחפן, האם גם בזה נאמר שנעשה ע"י שליח רק הגמר נעשה ע"י כלי הרחפן, (וכבודו ישאל שאלה זו וישיבנו מה ענו הת"ח).

בברכת הצלחה ושמחת פורים

יוסף צבי הלוי האבערפעלד

הגאון רבי צבי רייזמן שליט"א
מח"ס "רץ בצבי"

אמר המחבר ספר זה: הנה זכיתי לשלוח חקרתי החדשה שחנני ה' יתברך ברוב חמלתו, בענין אם מותר לשלוח מנות על ידי רחפן, וכן התשובות שקיבלתי בזה מהרבנים שליט"א, לפני הגאון רבי צבי רייזמן שליט"א, וביקשתי לו שיערוך בזה שיעור נפלא כדרכו בקודש, וב"ה ערך בזה שיעור להפליא, ואלו דבריו היקרים, [ובסוף שיעורו הזכיר גם דברינו]:

מקרא מפורש במגילת אסתר (פרק ט, יט-כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". ואמרו חז"ל (מגילה ז, א) "ומשלוח מנות איש לרעהו - שתי מנות לאיש אחד". וכן נפסק להלכה בשלחן ערוך (סימן תרצה סעיף ד) "חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אוכלים, שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו, שתי מנות לאיש אחד. וכל המרבה לשלוח לרעים משובח".

רבים נוהגים לשלוח מנות עם ילדים קטנים, ויש השולחים מנות באמצעות הדואר או חברות שליחויות שונות. לאחרונה נכנסו לשירות בחלק מחברות אלו 'רחפנים' המביאים מטענים דרך האוויר לכתובת המבוקשת, והשאלה היא, האם מקיים באופן זה את מצות משלוח מנות כהלכתה.

שאלות אלו מעלות לדיון כיצד ראוי לקיים לכתחילה את מצות משלוח מנות: האם יוצא ידי חובת המצוה כאשר מביא בעצמו את משלוח המנות, או שצריך לשלוח באמצעות שליח [כמשמעות לשון הכתוב "משלוח מנות" - על ידי שליח]. ואם אכן צריך שליח לקיום המצוה, האם יש צורך בשליח לפי כל כללי ודיני שליחות.

דין שליחות במשלוח מנות

א. בשו"ת בנין ציון (סימן מד) הסתפק: "מי שמביא בעצמו מנות ונותן לחברו, אם יצא ידי 'משלוח מנות'. דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל איפכא לא מצאנו שיהא הוא כשלוחו. וכיון דהכא כתיב ומשלוח מנות, נימא דדווקא בעינן על ידי שליחות, אבל על ידי נתינה לא. ותמהתי שלא ראיתי לפוסקים שהעירו על זה".

הבנין ציון הסיק שאין צורך בשליח לקיום המצוה, אלא יוצא ידי חובה גם כשנותן את המנות בעצמו: "ומה דכתיב לשון שליחות, הוא להורות דבשלוח לבד יצא אפילו אין חברו רוצה לקבל, ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה". אך סיים בהוראה: "ומכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות על ידי אחר".

המשנה ברורה (סימן תרצה ס"ק יח) כתב: "בתשובת בנין ציון (סימן מד) נסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא על ידי שליח אי יוצא, כיון דכתיב ומשלוח נימא דבעינן דוקא על ידי שליחות". ויש לתמוה מדוע המשנה ברורה הביא רק את ספקו של הבנין ציון ולא את הכרעתו שאין חיוב אלא רק לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות על ידי אחר, כפי שהעיר בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סימן לג אות ד) "מתקבל הרושם כאילו הבעל בנין ציון נשאר בספק רב בזה, ועל כל פנים בספק השקול. אבל המעיין בגוף דברי הבנין ציון נוכח לדעת שמסיק העיקר לדינא בזה דיוצא שפיר כשהביא בעצמו, וזה דכתיב לשון ומשלוח, הוא כדי ללמד דבשלוח לבד יצא אפילו אין חברו רוצה לקבל, וכי זהו הדבר שלא הזכירו הפוסקים מספק זה של איסור נתינה בעצמו. ורק שלבסוף חוזר וכותב דמכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות על ידי אחר, והיינו רק משום מהיות טוב ומן המובחר כדי לצאת ידי כל פקפוק ונדנוד ספק".

וכן העיר ידידי רבי יוסף אפרתי בשו"ת ישא יוסף (ח"א סי' קנד) "יש לבאר מפני מה הביא המשנה ברורה ספקו של הבנין ציון, ולא זכר שם מסקנתו הסופית", וצ"ע.

פירוש המילה "משלוח"

ב. בהסבר לשון הכתוב "משלוח", ומדוע אין לדייק מלשון זו שצריך דווקא על ידי שליח, כתב בכף החיים (סי' תרצה, אות מא) "ולי נראה דאין יכול לדקדק מזה דוקא ע"י שליח, דהרי מצינו בתורה בכמה מקומות לשון ומשלוח, ואינו על ידי שליח, כמו שנאמר בנח (בראשית ח, ט) וישלח ידו ויקחה. וגבי אברהם (בראשית כב, י) וישלח אברהם את ידו; וכי תשלחנו חפשי מעמך (דברים טו, יג), וכאלה רבות. ומכל מקום אם אפשר יש לעשות על ידי שליח מפני הכבוד. אבל אם אי אפשר, אין לבטל המצוה משום זה, והוא פשוט". מדבריו נראה, כי אכן יש מקום להדר לשלוח מנות על ידי שליח, אך אין בכך חיוב, ובוודאי שאין לבטל את המצוה משום כך, היות וכבר מצאנו בתורה לשון של שליחות שהכוונה לעשיית מעשה בעצמו.

גם בספרי הנביאים מצאנו לשון שליחות שלא על ידי שליח, כדברי הנביא ירמיה (ג, א) "הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו", וכן (שם, ח) "כי על כל אדות אשר נאפה משבה ישראל שלחתי" [במילון אבן שושן, הגדיר בקצרה שיש כמה מובנים למילה "שלח". ו"משלוח" הכוונה ל"שליחה, העברת דבר מה ממקום למקום", ולא דווקא באמצעות שליח].

ביאור שינוי הלשון בין 'משלוח' מנות ל'מתנות' לאביונים

ג. מהרי"א אסאד דייק בשו"ת יהודה יעלה (ח"א, או"ח סימן רז) משינוי הלשון האמור במצות "משלוח מנות" לעומת "מתנות לאביונים", שצריך לקיים את מצות משלוח מנות בשליחות ולא בנתינת בעצמו: "קשה, קרא למה כתיב משלוח מנות, הוי ליה למימר נתינת מנות. דהנה לשון השו"ע (סי' תרצד) חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים, ובסוף סי' תרצה כתב, חייב לשלוח לחברו ב' מנות, דייק כלישנא דקרא משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". וביאר: "באמת נראה לי פירוש הקרא הכי, תיבות "משלוח" מושך את עצמו ואחר עמו. וכאילו אמר: משלוח מנות איש לרעהו ומשלוח מתנות לאביונים, ונקט קרא לשון "משלוח" לרבותא דאף על גב בכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קא משמע לן קרא בזה אין קפידא, שלוחו שוה ממש כמו על ידי עצמו".

וכן כתב ליישב הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סימן ע) "מסתברא שתיבת משלוח חוזרת גם על מתנות לאביונים, מדלא כתיב "ונתון" מתנות לאביונים, אלא תיבת "משלוח", אתרוייהו קאי". כלומר, משינוי הלשון אין כל ראייה, היות ונוכל לומר שהתיבה "משלוח" נסובה גם על קיום מצות מתנות לאביונים, ובאמת אין כל הבדל בין שתי המצוות, ובשתייהן לשון "משלוח" לאו בדווקא. וכפי שסיים ביביע אומר: "וכן כתב בשו"ת שואל ונסאל (ח"א סי' כד) דוודאי השולח מתנות לאביונים ע"י שליח יוצא ידי חובה, כי תיבת "משלוח" קאי אתרוייהו, על מנות איש לרעהו, ועל מתנות לאביונים. והרב יד אהרן (סי' תרצד) כתב, דלכאורה היה צריך לכתוב "ונתון מתנות לאביונים", אלא להקיש מתנות למנות, מה מנות שתיים, אף מתנות לאביונים צ"ל בסך הכל שתי מתנות, ולא ארבעה (שאינו צריך לתת שתי מתנות לכל אביון, כדאיתא במגילה ז, א). ומעתה נסתר דינו של הרב בנין ציון הנ"ל שבא לחלק עלינו את השווים, ודין אחד יש למשלוח מנות לרעהו, ולמתנות לאביונים".

קיום מצות משלוח מנות בהחלפת הסעודה - בשליחות או ללא שליחות

ד. במסכת מגילה (מגילה ז, ב) מסופר על אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין שהיו "מחלפי סעודתייהו להדדי", ופירש רש"י: "זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה סועד חברו עמו". מפשטות דברי הגמרא משמע שהיו נותנים את המנות זה לזה בעצמם, ולא על ידי שליח. ראינו זה הובאה בשו"ת תשובות ונהגות (ח"ב סימן שמו) בשם הגר"ח מבריסק שאמר "שבוודאי יוצאים [ידי חובת משלוח מנות על ידי עצמם], שהלוא מפורש בגמרא (מגילה ז, ב) "דמחלפי סעודתייהו אהדדי", ופירש רש"י שאוכל אצל חברו, ומשמע שלא צריך שליחות".

ברם בהמשך דבריו כתב התשובות ונהגות, כי מדברי הרמב"ם (הלכות מגילה פ"ב ה"טו) נראה שפירש את הסוגיא, שגם אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין החליפו את הסעודה על ידי שליח, שכתב: "וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחברו, שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו, שתי מנות לאיש אחד, וכל המרבה לשלוח לרעים משובח. ואם אין לו, מחליף עם חברו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו, כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו". וכן נפסק בשלחן ערוך (שם).

רש"י והרמב"ם נחלקו איפוא בפירוש הגמרא - האם "החלפת הסעודות" היתה במשלוח הסעודה זה לזה [רמב"ם], או בסעודה זה עם זה, כי אין צורך במשלוח המנות ודי בנתינתם [רש"י]. וכפי שגם העיר רבי יוסף ענגיל בגליוני הש"ס (מגילה ז, ב) "מחלפי סעודתייהו להדדי דסוגיין, יש לומר גם כן דהיה על ידי שליח, אולם רש"י לא פירש כן".

הבית יוסף (סי' תרצה סע' ד) הביא את פירוש הר"ן (מגילה ג, ב ד"ה גמרא) במעשה זה: "לא היה לאחד מהם כדי שיוכל לשלוח לחברו ולהשאיר לעצמו, ולפיכך שולחים כל אחד סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות". לאחר מכן הביא הבית יוסף את פירושו של רש"י "מחלפי סעודתייהו, זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנייה סועד חברו עמו", ותמה: "וקשה לי על דבריו, דאם כן לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו. ואם תאמר שהיו שולחים מנות איש לרעהו, אם כן מאי אתא לאשמועינן". ונראה שהיא גופא תמה הבית יוסף על פירושו של רש"י - כיצד יצאו ידי חובת קיום מצות משלוח מנות שלא על ידי שליחות.

אולם הדרכי משה (ס"ק ז) כתב על תמיהת הבית יוסף: "ואיני יודע מאי קשיא למר, דאף אי סבירא ליה משלוח מנות איש לרעהו הוא דווקא ובעי שילוח

ממש, ולכן אם אוכל עם חברו אינו יוצא, מכל מקום אין זו קושיא, דאפשר דרש"י סבירא ליה דמשלוח לאו דוקא אלא הוא הדין אם אוכל עם חברו, דמאי שנא אם אוכל עמו בביתו או ששלח אליו. ואי קשיא ליה דאם אחד היה אוכל עם חברו בשנה זו, אם כן השני לא היה מקיים משלוח מנות באותו פורים, וכן השני בפורים הבא, אם כן מאי קאמר בסוף דבריו: "אם כן מאי אתא לאשמועינן", דסגי אשמועינן דהאחד יוצא במה שחברו אכל עמו. ולכן אין לדחות דברי רש"י מכח קושייתו.

היוצא מן הדברים, כי נחלקו הראשונים והפוסקים בנדון דידן - האם מקיימים את מצות משלוח מנות רק על ידי שליח או גם בנתינה בעצמו. הבית יוסף סבר שצריך לשלוח את המנות ע"י השליח, ולכן הצדיק את פירוש הר"ן, שהחלפת הסעודות היתה ע"י שליח, ותמה על רש"י שפירש את הסוגיא שבאכילת הסעודה ביחד קיימו את מצות משלוח מנות ללא "משלוח". אולם הדרכי משה סבר שאין חיוב לשלוח את המנות ע"י השליח, ולכן הצדיק את פירוש רש"י בסוגיא שבאכילת הסעודה ביחד קיימו את מצות משלוח מנות גם ללא "משלוח".

[יש להעיר כי בפסקי הרא"ש (מגילה סימן ז) פירש: "ואם החלי, סעודתו בשל חברו יצא ידי מתנות". ולפי דבריו ודאי שאין הוכחה מהסיפור בגמרא לנדון שליחות במשלוח מנות, שהרי האמוראים לא עסקו כלל בקיום מצות משלוח מתנות אלא במצות מתנות לאביונים].

אם השליח במשלוח מנות צריך להיות בר חיובא

ה. בספר פסקי תשובה (סימן קמח) הביא מדברי רבי פייבל פלוט, מחבר הספר לקוטי חבר בן חיים: "שמעתי מפה מרן בעל חתם סופר, כי הגאון רבי עקיבא אייגר חקר במצות משלוח מנות אם צריכים לשלוח על ידי ישראל גדול ולא ע"י עכו"ם או קטן, כדין כל שליחות שבתורה דקיימא לן אין שליחות לעכו"ם וקטן, או לא שנא. והשיב לו מרן [החתם סופר], אילו היה המצוה לתת מנות על ידי עצמו ממש, ורק כי היינו רוצים לצאת ע"י שליח מצד ששלוחו של אדם כמותו, אז היה מקום לומר כן, למעט עכו"ם וקטן דאין ידו כידיו. לא כן עתה, שאין המצוה כלל לתת בעצמו, כי אם לשלוח, אין צריך לזה דין שליחות ממש" [שמועה זו הובאה גם בספר ליקוטי חבר בן חיים, ליקוטים והערות על סימן קצט].

החתם סופר חידש כי רק כאשר המשלח צריך לעשות מעשה בעצמו [כגון בהפרשת תרומה, גיטין או קידושין], וברצונו לעשותו על ידי שליח - יש צורך בשליח בר חיובא כדי שהמעשה יחול מדין "שלוחו של אדם כמותו", דהיינו

שהמעשה שעשה השליח יחשב כאילו נעשה על ידי המשלח בעצמו. אבל כשאינן צורך לקיים מעשה דווקא בעצמו, כגון במשלוח מנות, שהעיקר הוא שהמנות ישלחו - ניתן לקיימו גם על ידי שליח שאינו בר חיובא - עכו"ם, קטן ואפילו קוף.

יסוד זה מפורש בדברי החתם סופר בחידושו למסכת גיטין (כב, ב ד"ה והא לאו) "דע והבן, כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו. אבל שליח, אפילו קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו. נפקא מיניה, היכא שהקפידה תורה שהבעל דבר בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הווה כמו עצמו, לזה בעינן דין שליחות, דאי לאו הכי לא הווה כמותו. אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו על ידי קוף וכל הפסולים. והבן זה, כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני".

[בספר חשוקי חמד (מגילה ז, א) הביא רבי יצחק זילברשטיין מעשה על "אחד הרבנים שהתאונן בפני האדמו"ר מסטמאר, ששלחו לו משלוח מנות ע"י ילד המחופש לקוף. והשיבו האדמו"ר: אל יחר בעיניך על זה, שאפילו ע"י קוף ממש היו יכולים לשלוח, תמה הרב, היתכן. השיבו האדמו"ר, כך כותב החתם סופר. חיפש הרב בחתם סופר ולא מצא, שב אל הרבי. אמר לו הרבי, החתם סופר נמצא בגיטין (כב, ב), ושם כתב שהיכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות שליח, בזה יש דין שליחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים". הרב זילברשטיין הוסיף: "מכל מקום יתכן שמי ששלח לרב על ידי ילד המחופש לקוף, והרב נפגע מזה, לדעת המנות הלוי (מגילת אסתר ט, יט) שטעם משלוח מנות הוא משום קירוב לבבות ואהבת רעים, לא יצא ידי חובתו, שבזה עשה מעשה הפוך, ואדרבה, לא קירב לבבות אלא ריחק את הלבבות, וצ"ע"]

שליחות בדבר שהמשלח אינו יכול לעשותו בעצמו

ו. במסכת נדרים (לה, ב) הסתפקו, האם כהנים המקריבים קרבנות הם "שלוחי דידן" - שליחים של הבעלים המביא את הקרבן, או "שלוחי דשמיא" של הקב"ה [נפקא מינא, האם המודר הנאה מחברו, יכול להקריב את קרבנותיו]. במסכת יומא (יט, א-ב) פשט רב הונא בריה דרב יהושע את הספק באומרו "הני כהני שלוחי דרחמנא, דאי אמרת שלוחי דידן נינהו, מי איכא מידי דאנן לא מצינן למעבד ושלוחי דידן מצו עבדי". אם נאמר שהכהנים הם שליחים של בעלי הקרבן [הישראלים] האם יש דבר שאנו לא יכולים לעשותו ואילו שלוחינו יכולים לעשותו. כלומר, הרי אי אפשר

שיעשה השליח מה שאין משלחו יכול לעשותו [שהרי השליח מקבל את כוחו מהמשלח], ומכיון שישראל [המשלח] אינו יכול להקריב קרבנות, בהכרח שהכהן המקריב [שליח] את הקרבנות אינו שלוחו אלא שלוחו של הקב"ה.

מדברי הגמרא ביומא הקשה בספר ליקוטי חבר בן חיים (שם), על חידושו של החתם סופר שבמקום שאין חיוב לקיים את המצוה דווקא בעצמו אין צורך לדיני שליחות, ולכן ניתן לשלוח מנות גם על ידי קטן, נכרי או קוף, שאינם ברי חיובא: "ולי יקשה מהא דאמר רב הונא בריה דרבי יהושע הני כהני שלוחי דרחמנא, דאי דידן, מי איכא מידי דאיהו לא מצי עבד ומשוה שלוחא לאחרנא, והרי התם גם כן המצוה עלינו רק לעשות הכהן לשליח, דלמא שליחא דידן הו, ושאי התם דהמצוה רק לעשות שליח, וצ"ע". אם נצא מתוך נקודת הנחה שאין חיוב להקריב בעצמו אלא רק לעשות את הכהן לשליח, יוצא כי לפי יסודו של החתם סופר, אין צורך בהקרבת קרבן לדיני שליחות. ולכן יתכן שהכהנים הם "שלוחי דידן", וממילא אין בעיה בכך שהקרבת הקרבן מתקיימת כהלכתה שלא לפי דיני שליחות [שהרי הכהן ה"שליח" עושה את מה שבעלי הקרבן הישראל ה"משלח" לא יכול לעשות בעצמו].

אולם בספר המקנה (ח"ב כלל כג פרט ז דף ו ע"א) תירץ קושיא זו בקביעה כי "בקרבת, מצוה שכל אחד יקריב בעצמו, ורק הכהן מצד שלוחו כמותו - אם היה שליח דידן, בעל כרחו שלוחי דרחמנא". ומאחר ובקרבת החיוב הוא שהבעלים יקריב את הקרבן בעצמו, אנו נצרכים לקיום המצוה מדין "שלוחו של אדם כמותו", ולדיני השליחות כהלכתם.

הדבר אברהם (חלק א סימן יג) תירץ את הקושיא בהקדם החקירה, האם הקרבת הקרבנות על ידי הכהנים היא "מדין שלוחו של אדם כמותו דבעלים, דהיינו, שדין ההקרבה מעיקרו על הבעלים הוא והקרבת הכהנים מהניא רק מדין שלוחו של אדם כמותו. או דמה שהכהנים מקריבים הוא משום דציוותה להם תורה להקריב ולא מכח שלוחו של אדם כמותו דבעלים, שלא הוטל מעיקרא חיוב ההקרבה ממש על הבעלים כלל". וכתב הדבר אברהם, כי דברי רב הונא בריה דרב יהושע "הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו", פירושם כמו הצד השני: "דעיקר דין ההקרבה הוטל מעיקרא עליהם. דאי אמרת שדין ההקרבה חל מעיקרו על הבעלים, והני כהני שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאיהו לא מצי עבד ומשוה שלוחא לאחרנא, היינו דבכגון זה אין לדון דין שליחות כמותו, ובעל כרחך צריך לומר שלא חל דין ההקרבה על הבעלים אלא על הכהן כשלוחא דרחמנא". כלומר, בהקרבת הקרבנות, הכהנים אינם בגדר "שליחים", אלא עושים תפקידם להקריב את הקרבנות, ולכן אין צורך כלל ב"דיני שליחות".

רשאי לקיים מצות משלוח מנות בעצמו ועל ידי שליח

ז. מדברי החתם סופר שאפשר לשלוח מנות גם על ידי קוף, קטן או נכרי, היה לכאורה נראה שקיום מצות משלוח מנות הוא רק על ידי שליח ולא בעצמו. שהרי אילו היה צריך לקיים את המצוה בעצמו היה צורך בשליח בר חיובא כדי שהמעשה יחול מדין "שלוחו של אדם כמותו".

אולם בשו"ת יהודה יעלה (ח"א או"ח סימן רז) כתב לבאר את לשון הכתוב "משלוח מנות", שהחידוש הוא "דאף על גב בכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא בזה אין קפידא, שלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו". אי נמי, עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת רעים לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו. ודיבר הכתוב בהווה אורח ארעא, אבל ודאי אין צריך ביה דין שליחות דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים וגם ע"י עכו"ם עביד כנ"ל, ונכון הוא. ועיין ספר החיים להגאון מוהר"ש קלוגר (הל' מגילה סי' תרצה) כתב וז"ל, וכדומה שגם בשלוח מנות אין צריך לשליחות ולא דעת המקבל שיכוון לפטור את המשלח וכו', ע"ש, ונהניתי שכיוונתי לדעתו בזה". כלומר, אילו היה נאמר שיש מצוה לתת מנות, היה מקום לומר שצריך לתת את המנות בעצמו ולא על ידי שליח, מדין "מצוה בו יותר מבשלוחו". נמצא כי בלשון הכתוב "משלוח" מנות, נתחדש שאין קפידא לתת בעצמו אלא באותה מידה רשאי לקיים את המצוה כאשר שולח את המנות על ידי שליח. ולא עוד, אלא שיתכן שאפילו עדיף לשלוח מנות ע"י שליח כי בדרך זו יש יותר כבוד ו"אהבת רעים", שזו תכלית המצוה.

מבואר איפוא, כי ניתן לשלוח מנות הן בעצמו והן על ידי שליח שאינו נצרך לדיני שליחות [קטן או נכרי]. וזו גם היתה כוונת החתם סופר, כפי שכתב בציין אליעזר (ח"ט סימן לג אות ד) "ונראה ברור דכוונת החתם סופר היא לומר בדומה לדברי המהרי"א אסאד הנ"ל, דאין בזה עדיפות ומצוה שיעשה בעצמו עד שנאמר דכשולח על ידי אחר יחול על כך דיני שליחות. אלא דלכתחילה נקבע שיכול לקיים זאת ע"י אחר, ועל כן לא חל בכך דיני שליחות. אבל מודה שפיר שהוא בעצמו ג"כ יכול לקיים זאת. והכי ראיתי בחידושי חתם סופר על מסכת גיטין (כב, ב ד"ה והא לאו) שמבאר דבר זה במפורש, שלא הקפידה תורה שהבעל דבר בעצמו יעשה אלא אמרה שישלח שליח ולכן סגי במשלוח מנות אפי' ע"י קוף וכל הפסולים. אבל לא עלה על דעתו כלל לומר שלא יוכל לקיים ע"י עצמו, ודלא כמי שטעה בכוונת דברי החתם סופר".

וכן מבואר בדברי האשל אברהם (בוטשאטש, סימן תרצה) שכתב: "משלוח מנות, לאו דוקא ע"י שליח, רק כשנותן מיד ליד עדיף טפי. והשליחות הוא לקולא, שלא יצטרך להושיט בעצמו מצד מצוה בו יותר מבשלוחו". וכיוצא בזה כתב רבי יוסף חיים זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סימן תא) "ודכתיב "משלוח", נראה הגם שבכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוחו, כאן לכתחילה תיקנו שיוכל לעשות ע"י שלוחו, כדי שלא יתבטל בעצמו ממצות שמחת הפורים, אבל אם רוצה לעשות בעצמו, אין בזה קפידא, ומצוה בעצמו קעביד". כלומר, דבר ברור הוא שמקיימים את מצות משלוח מנות בנתינה "מיד ליד" ללא שליחות, אלא שנתחדש שאפשר גם על ידי שליח, ואין צורך דווקא בעצמו מדין "מצוה בו יותר מבשלוחו" - כי בדרך זו יש יותר כבוד ו"אהבת רעים" [מהר"י אסאד], או כדי שלא יתבטל בעצמו ממצות שמחת הפורים [גרי"ח זוננפלד].

קיום מצות משלוח מנות - בתוצאה

ה. ידידי רבי אשר וייס, גאב"ד דרכי תורה (קובץ משלחן מלכים, פורים עמ' צב) כתב הסבר נוסף, מדוע אין צורך לשלוח מנות על ידי שליח: "כתב החתם סופר (גיטין כב, ב) להקשות משמיה דהגאון רעק"א האיך יוצא אדם ידי חובת מצות משלוח מנות כששלחם ביד קטן, הא קיימא לן דקטן לאו בר שליחות הוא. ותירץ דאין מצוה זו בנתינה אלא בשילוח, ואף המשלח מנותיו ביד קטן קיים שפיר מצותו, דהרי שלח, ולא בעינן לדין שליחות אלא במצוה שעניינה בעשיה, ואזי אמרינן דשלוחו של אדם כמותו ונחשב כאילו עשאו הוא, אבל הכא אין מצוותו אלא בשילוח. ונראה לכאורה לענ"ד דאין כלל מקום וצורך, לא בקושיית הגרעק"א ולא בתירוץ החתם סופר, דהא במצות הצדקה נאמר בה (דברים טו, י) נתון תתן, ואעפ"כ פשוט וברור דאף השולח מעות צדקה ביד קטן קיים מצוותו בהידור, דמצוה שעיקרה בתוצאה לא בעינן בה לדין שליחות. ולכן השולח מנותיו בכל ענין שישלחם יצא ידי חובה, לפי שענין המצוה בתוצאה הוא, שיזכה ויקבל זה את הנשלח עבורו. בין אם הטעם כדי להרבות בסעודה, ובין אם להרבות אחוה ורעות. ולכך פשיטא דאף כהאי גוונא קיים שפיר מצות משלוח מנות".

כוונתו לשני הטעמים העיקריים למצות משלוח מנות:

מזון לצורך סעודת פורים - בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיא) דן בשאלה האם "בני אדם השולחים לחבריהם בפורים חלוקים וסדינים וכה"ג, יוצאים ידי משלוח מנות או לאו". והשיב: "יראה דאין יוצאים בהם, דנראה טעם משלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא, כדמשמע בגמרא פ"ק דמגילה

דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו בהדדי ונפקי בהכי משלוח מנות, אלמא דטעמא משום סעודה היא". ומבואר בדבריו שטעם מצות משלוח מנות הוא, כדי שיהיה לכל משפחה בישראל צרכי סעודת פורים בהרווחה [ודייק כן גם מלשון הכתוב "מנות דלא אשכחן בשום מקום דמיקרי 'מנות' אלא מידי דמיכלי או דמשתי"].

להרבות האחוה והרעות - מהר"ש אלקבץ [מחבר הפיוט 'לכה דודי'] כתב בפירושו מנות הלוי על מגילת אסתר (ט, טז-יז) כי טעם מצות משלוח מנות הוא "להרבות השלום והרעות, היפך מרגילתו של הצר שאמר מפוזר ומפורד. פירוש במקום שראוי להיות עם אחד, הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת, לכן תקנו משלוח מנות".

לטענת רבי אשר וייס, לפי שני הטעמים, עיקר קיום המצוה הוא בתוצאה שיש מנות למקבל, וממילא אין יתרון ומעלה בשליח יותר מאשר נתינת המנות מיד הנותן ליד המקבל, המביאה בדיוק לאותה תוצאה.

הכרעת הפוסקים - בנתינת המנות בעצמו יוצא ידי חובת קיום המצוה

ט. רוב מנין ובנין רבותינו הפוסקים, הכריעו שיוצא ידי חובת קיום משלוח מנות גם ללא שליח, כדברי הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סימן ע) "ואנא דאמרי שהעיקר כדברי האחרונים שיכול לקיים מצות משלוח מנות בין בעצמו ובין ע"י שליח. ואפילו אם נאמר שיותר כבוד יש במשלוח מנות ע"י שליח, מכל מקום לכו"ע יוצא ידי חובה גם בהביא המנות לרעהו בכבודו ובעצמו. ומה שכתב המשנה ברורה (סימן תרצה ס"ק יח) בזה"ל, בתשובת בנין ציון (סימן מד) נסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא על ידי שליח אי יוצא, כיון דכתיב ומשלוח נימא דבעינן דוקא על ידי שליח, עכ"ל. במחילת כב' תורתו לא דייק להביא כראוי מסקנת הבנין ציון, שסיים שם, דמה שכתוב "משלוח" הוא להורות שבשלוח לבד יוצא ידי חובה אפילו אין חברו רוצה לקבל המנות, ולעולם גם אם מביא מנות בעצמו לרעהו יוצא ידי חובה. ורק סיים, ומכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות על ידי אחר, עכ"ל. ועל כל פנים, לכולי עלמא אם הולך המנות לרעהו בעצמו יצא ידי חובה".

וכן הובא בספר ארחות רבנו (ח"ג עמ' נג) שהקהלות יעקב (סטייפלר) "נתן את המשלוח מנות ולא ע"י שליח, ואף בעת שהיה שם נכדו שהגיש למו"ר את היין ששלח לי, נתן לי מורי ורבי בעצמו. וכן מרן החזון איש נתן משלוח

מנות בעצמו ולא ע"י שליח, ואמר לגר"ח קנייבסקי שאין הלכה כבנין ציון שמסתפק בזה.

ובשו"ת ישא יוסף (ח"א סי' קנד) כתב ידידי רבי יוסף אפרתי: "בצעירותי שמעתי ממרן הגרש"ז אויערבך שאכן אין צורך בשליח, והוסיף בלשונו הזהב, שהמשנה ברורה ראה גברא רבה דנסתפק בזה ולכן הביאו, אולם להלכה ברור שאין צריך לחוש לזה, וכך גם שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב. אולם למרות האמור, היו שנים שרבנו [הגר"ש] קיים מצות משלוח מנות גם ע"י שליח". והיינו כדברי הבנין ציון [אות א] שהסיק שבוודאי יוצא ידי חובה גם כשמביא את משלוח המנות בעצמו, אלא ש"מכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות על ידי אחר". וכפי שנראה מדברי מהרי"א אסאד [אות ז] שיש עדיפות לשלוח את המנות על ידי שליח "לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת רעים לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו" [יצויין כי בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' קכד) כתב סברא הפוכה "דאדרבה ודאי יותר איכא אהבה כשמביא בעצמו המתנה מהשולח לו ע"י אחר"].

טעמים נוספים מדוע ראוי לכתחילה לשלוח מנות על ידי שליח

י. בספר יפה ללב (ח"ב סימן תרצה ס"ק יט) הביא את ספקו של הבנין ציון, וכתב: "ונ"ל שהדין עמו, דבקרא ובפוסקים בדין המנות לא הזכירו אלא לשון שילוח. ובכן מה ששמעתי על ת"ח חסיד המתחסד עם קונו דעביד עובדא בנפשיה להיות מביא בעצמו ונותן אל רעהו, לקיים מצוה בו, נמצא חומרו קולו [כלומר, ה"חומרא" שהחמיר על עצמו לקיים את המצוה בעצמו היא "קולא" שלא קיים את המצוה יותר בהידור על ידי שליח]. דבדבר הזה לפי הנראה מן הכתוב ומדברי הפוסקים צריך על ידי שליח ולא ע"י עצמו המקיים. ועוד, דכשהוא ע"י שליח מצוה גוררת מצוה שמקיים "רעהו" תרתי, משלוח מנות ומתנות לאביונים, שנותן מתנה להשליח. דרוב השלוחים שמשלחים על ידם מנות הם נצרכים, שמצפים שיתנו בידם מתנה ממקבלי המנות ושעושים שילוחן בחזרתם". לאור דברי היפה ללב, כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סימן לג אות ד) שלמרות שבוודאי רשאי לשלוח מנות בעצמו [דלא כהבנין ציון], אולם "תפוס מיהא חדא מדברי היפה ללב, דיש מקום למנהג חסידותא בזה לשלוח ע"י שליח עני מכח נימוקו השני, דעל ידי כך מצוה גוררת מצוה, שמקיים על ידי כך גם מצות מתנות לאביונים במה שמהנים את השליח".

בשו"ת התעוררות תשובה (סי' תצח) הביא את טעמו של תרומת הדשן (סימן קיא) שתיקנו מצות משלוח מנות בפורים כדי שיהא לכל אדם לאכול ולשמוח בפורים. וכדי שלא לבייש את מי שאין לו, תיקנו גם כן לשלוח לעשירים, דבהכי לא יהיה ניכר ששלחו לעני בשביל עניותו". וכתב, כי לפי טעם זה יוצאים ידי חובת מצות משלוח מנות גם כשהמקבל אינו יודע מי שלח לו את המנות. לאור זאת חידש ההתעוררות תשובה: "ובזה יש ליתן טעם למה תיקנו שישלחו לו על ידי שליח, כי לקבל מן השליח אינו בוש, כי השליח אינו נותן לו כלום משלו, דהבעלים הם השולחים לו והם אינם רואים את המקבל, ואינו בוש ממנו".

טעם נוסף מדוע ראוי לכתחילה לשלוח מנות על ידי שליח, מבואר בספר מקור חיים (סי' תרצה) שכתב: "במשלוח מנות, מצוה בשלוחו יותר מבו, ואפילו במתנות לאביונים, דפרסומא ניסא עדיף". ומבואר בדבריו שהעדיפות לשלוח את המנות ע"י שליח נועדה ל"פרסומא ניסא", היות שככל שיותר אנשים מעורבים במצוה, יש יותר פרסום הנס. ולפי דבריו, במשלוח מנות אין ענין רק ב"תוצאה" - כדברי רבי אשר וייס, אלא גם ב"דרך", לפרסם את הנס על ידי השליח.

לאור האמור, יתכן והסיבה שהמשנה ברורה הביא את ספקו של הבנין ציון ולא את הכרעתו, מכך שלדעתו יש להעדיף לשלוח את המנות דווקא על ידי שליח, מהטעמים שנתבארו לעיל - כדי לא לבייש את מי שאין לו, או משום פרסומי ניסא.

משלוח מנות בדואר או באמצעות 'רחפן'

יא. לעיל נתבארו דברי החתם סופר, שאין צורך בשליח בר חיובא לקיום מצות משלוח מנות, ויוצא ידי חובה גם במשלוח ע"י קטן, נכרי או קוף. וכדבריו פסק בחזון עובדיה (דיני משלוח מנות סע' טז) "השולח מנות על ידי קטן שלא הגיע למצוות או אפילו על ידי גוי, שאין מועיל בהם דין שליחות, אעפ"כ יצא ידי חובת משלוח מנות".

לפי זה אין כל ספק, שיוצא ידי חובת המצוה במשלוח באמצעות הדואר או חברת שליחויות, שלא מקפידה שהשליח יהיה בר חיובא.

כמו כן, אין כל בעיה ש'רחפן', יבצע את השליחות, וברור כי 'רחפן' לא גרע מקוף. וגם לסברת הגר"א וייס שעיקר המצוה במשלוח מנות היא ה"תוצאה", ודאי כי יוצאים ידי חובה במשלוח באמצעות 'רחפן'.

ברם לפי המקור חיים, שיש עדיפות לשלוח את המנות ע"י שליח לצורך "פרסומא ניסא", יש להסתפק האם כאשר השליח הוא קטן או נכרי, יש פרסומי ניסא.

כמו כן יש להסתפק האם במשלוח מנות בחבילה באמצעות הדואר או 'רחפן', יש פרסומי ניסא. יתכן כי הרואים את ה'רחפן' מביא את המשלוח ישוחחו על כך ויפרסמו הנס, וצ"ע.

וראה עוד במה שכתב בזה ידידי רבי גמליאל הכהן רבינוביץ בספרו גם אני אודך (פורים סימן ז).

הגאון רבי שמעון לוי שליט"א

מח"ס "אהלי שמעון"

לכבוד

הגאון הגדול ידידנו הדגול רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מחבר הספרים "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" ועוד
אחדשה"ט

בעצם השאלה הכללית היא, האם מה שכתוב במגילת אסתר "ומשלוח מנות איש לרעהו", שמשמע ששולחים מנות על ידי שליח ממילת "ומשלוח", האם זה דוקא ע"י שליח, או לאו דוקא על ידי שליח. כמובן שיש לשאלה זו הרבה השלכות, כגון הנותן בעצמו לחבירו מנות ולא ע"י שליח. וכן האם אפשר לשלוח משלוח מנות ע"י גוי. וכן האם אפשר לשלוח משלוח מנות ע"י קוף, או "רחפן" כשאלת כב'.

בפשטות אפשר היה להביא ראיה מסוגיית הגמרא במסכת מגילה (דף ז' ע"ב) שם כתוב: "אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי". וביאר שם רש"י וז"ל: "מחלפי סעודתייהו, זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו, ובשניה סועד חבירו עמו". וכתב המהרש"א בחידושי אגדות שם וז"ל: "מחלפי סעודתייהו וכו'. פירש רש"י שזה אוכל עם זה בפורים של שנה זו וכו' ע"ש. ולא ידענא מאי אשמועינן בזה, והיה נראה לפרש דבחד פורים קמייירי, אלא הכי קאמר דבזה היו מקיימים כל אחד משלוח מנות שזה שולח סעודתו לזה וזה לזה". הרי לפי זה, ש"משלוח" לאו דוקא ע"י שליח, ויכול לתת בעצמו.

וכתב השפת אמת בחידושו למסכת מגילה שם וז"ל: שם בגמרא אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו, נראה שהיו עניים ונתנו זה לזה סעודתו לקיים משלוח מנות וכ"פ הר"ן, וי"ל נמי שהיו אחים סמוכין על שולחן אביהם, וקמ"ל דאע"ג דאורח אסור ליתן סעודתו במתנה לאחר, דבעל הבית יהיב ליה למיכל ולא למיתביה לאחרני, מ"מ להחליף סעודתייהו אהדדי שרי". גם מדבריו עולה שמדובר גם במשלוח מנות ויכול לתת בעצמו.

א"כ, לכאורה נראה מדברי רש"י ומכל הנ"ל בפשטות שיכול לתת בעצמו מנות לחבירו ויוצא בזה ידי חובת מצות משלוח מנות, וא"כ, מילת "משלוח" שדייקן ממנה לשלוח ע"י שליח לאו דוקא. שהרי האמוראים היו אוכלים סעודה זה עם זה ויוצאים ידי חובת משלוח מנות.

אבל הרמב"ם בהלכות מגילה (פרק ב' הלכה ט"ו) כתב וז"ל: "וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלין לחבירו, שנאמר "ומשלוח מנות איש לרעהו" שתי מנות לאיש אחד. וכל המרבה לשלוח לרעים משובח. ואם אין לו מחליף עם חברו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו". הרמב"ם לא כתב כמו שכתב רש"י "זה אוכל עם זה", אלא כתב "זה שולח סעודתו לזה", א"כ אפשר שבזה נחלקו רש"י והרמב"ם, דלדעת רש"י יכול לתת בעצמו מנות לחבירו ויוצא בזה ידי חובת משלוח מנות, ומה שכתוב "ומשלוח" לא דוקא, ולדעת הרמב"ם שליח דוקא.

גם בדברי מרן הבית יוסף (או"ח סימן תרצ"ה ד') נחלקו הדעות באחרונים מה דעתו האם שליח דוקא או לא. וז"ל הבית יוסף: "וצריך לשלוח מנות איש לרעהו לפחות שתי מתנות לאדם אחד. ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא. בפרק קמא דמגילה (ז:) אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי ופירש הר"ן לא היה לאחד מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו ולפיכך שולחים כל אחד סעודתם זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות. ורש"י פירש מחלפי סעודתייהו זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנייה סועד חבירו עמו. וקשה לי על דבריו דאם כן לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו. וא"ת שהיו שולחים מנות איש לרעהו אם כן מאי אתא לאשמועינן".

והנה בשו"ת בנין ציון (סימן מ"ד) דן בדברי הרמ"א בהלכות מגילה ופורים (סימן תרצ"ה סעיף ד') שכתב וז"ל: "ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם, או מוחל לו, יצא". והביא שם את דעת הפרי חדש שתמה על דברי הרמ"א מניין לו לרמ"א דין זה. ובסוף תשובתו כתב הבנין ציון להוכיח מהא דכתיב "ומשלוח" ולא כתוב לשון נתינה, שהעיקר לשלוח לחבירו מנות ולכן אם שלח וחבירו סירב לקבל או מוחל לו יצא ידי חובה. היוצא מדבריו שהכוונה במילה "ומשלוח" היינו העיקר שישלח לחבירו בין ע"י שליח בין ע"י עצמו, ולא שצריך דוקא ע"י שליח. וז"ל: "ובהכי ניחא לי מה שנסתפקתי מי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו אם יצא ידי ומשלוח מנות, דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל איפכא לא מצאנו שיהא הוא כשלוחו. וכיון דהכא כתיב "ומשלוח מנות" נימא דדוקא בעינן ע"י שליחות אבל על ידי נתינה לא. ותמהתי שלא ראיתי לפוסקים שהעירו על זה, אבל לפי מה שכתבתי י"ל כיון דשני טעמים דשילוח מנות שכתבתי לעיל שייכים גם בנותן הוא בעצמו ליד חבירו לכן יוצא גם בנתינה, ומה דכתיב לשון שליחות הוא להורות דבשילוח לבד יצא אפילו אין חבירו רוצה לקבל, ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה. ומכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר".

אמנם דייקנו מדבריו דסבירא ליה שלא צריך לשלוח מנות לחבירו דוקא ע"י שליח, אבל בסיום דבריו שכתב "ומכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר". נראה שהוא עצמו כמסתפק בדבר. ואכן המשנה ברורה (סימן תרצ"ה ס"ק י"ח) כך סיכם את דעת בנין ציון שהוא נשאר בספק. וז"ל המ"ב: "בתשובת בנין ציון סימן מ"ד נסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אי יוצא כיון דכתיב ומשלוח נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות".

הגאון רבי שלמה קלוגר בספרו שו"ת האלף לך שלמה (חלק או"ח סימן שפ"ג) כתב שהכוונה "ומשלוח" היינו שמשלוח מנות מועיל ע"י שליח, אבל לא שצריך לשולחו דוקא ע"י שליח ולא ע"י עצמו, שהרי כל דבר שאינו יכול לעשות בעצמו לא יכול לעשותו ע"י שליח. וז"ל: "דודאי מדכתיב 'משלוח מנות' ודאי משמע דמהני ע"י שליח. ואין לומר דדוקא שליח, זה אינו, דאם לא הוי מצי עביד מעצמו לא הוי מצי משוי שליח, דכל מידי דלא מצי עביד מדינא ודאי לא משוי שליח ואיך קראו שלוחו". הרי שגם לדבריו שליח לאו דוקא.

האשל אברהם מבוטשאטש (סימן תרצ"ה סעיף ג') גם הסיק שע"י שליח לאו דוקא, והכוונה "ומשלוח" דלא אמרינן ד"מצוה בו יותר מבשלוחו", אלא יכול לשלוח גם ע"י שליח. וז"ל: "כמדומה שבמקום אחר כתבתי אודות משלוח מנות, דלאו דוקא על ידי שליח, רק כשנותן מיד ליד עדיף טפי. ונראה, שגם דלא שייך בזה לומר, שאילו על ידי עצמו איננו מקיים המצוה יהיה שייך בזה מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי עביד שלוחא, כיון שאנו אומרים שכן הוא עיקר המצוה רק על ידי שליח, ועל מה שנקבע כן דרך המצוה להדיא, אין להשיב עוד. על כל זה נראה, שיוצא ידי חובתו גם על ידי עצמו לכולי עלמא, והשליחות הוא לקולא, שלא יצטרך להושיט בעצמו מצד מצוה בו יותר מבשלוחו, מצד דלא מצינו שיהיה שלוחו עדיף מגופו ומעין כלל הנ"ל דמידי דהוא לא מצי עביד וכו', ואלו היה מצות משלוח מנות דוקא על ידי שליח ולא על ידי עצמו, היה כלל זה בטל, שהרי מצינו להדיא מה דאיהו לא מצי עביד ושליח מצי עביד". ויש עוד אחרונים שדנו בזה, זה בכה וזה בכה.

והנה מדברי החתם סופר בחידושיו למסכת גיטין (דף כ"ב ע"ב) משמע, שצריך לשלוח משלוחי מנות ע"י שליח, אבל כל שליח יכול להיות אפילו קוף ואפילו "רחפן". וז"ל: "ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו ר"ל בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו, אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו. נפקא מיני' היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמו עצמו. לזה בעינן דין

שליחות, דאי לאו הכי לא הוה כמותו, אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי' אפילו ע"י קוף וכל הפסולים. והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני". עכ"ל החתם סופר.

מסקנא דדינא. לענ"ד, "ומשלוח" שכתוב במגילת אסתר "ומשלוח מנות איש לרעהו", לאו דוקא ע"י שליח, ויכול לתת לחבירו משלוח מנות בין בעצמו, בין ע"י נכרי אע"פ שאינו בר שליחות, וכן בכל דרך אחרת והעיקר שהמשלוח מנות יגיע לידי חבירו. ואף לחתם סופר דבעי שליח, היינו שליח כל שהוא אפילו קוף וממילא אפילו רחפן. א"כ, לפי זה היה מקום לומר שהשולח משלוח מנות לחבירו ע"י קוף או ע"י "רחפן" כשאלת כב' יוצא ידי חובתו כשזה מגיע לידי חבירו, העיקר שחבירו קיבל ממנו משלוח מנות, דשליח לאו דוקא. אבל לענ"ד, אין לשלוח לכתחילה משלוח מנות לחבירו ע"י קוף או ע"י "רחפן", כי יש בזה משום זלזול בכבוד חבירו ששולח לו משלוח מנות בדרך שאינה מכובדת. ובפרט לטעמו של רבי שלמה הלוי אלקבץ בספרו "מנות הלוי" שכתב שמשלוח מנות מטרתו להרבות "אהבה וריעות", לכן צריך לשלוח משלוח מנות בדרך מכובדת, ואילו משלוח מנות בדרך שאינה מכובדת, לא רק שאינה מרבה אהבה וריעות, אלא עלולה חלילה להביא לידי ריחוק, ועל כן אין לשלוח לכתחילה משלוח מנות על ידי רחפן.

אמנם שולחים כיום "משלוח מנות" גם על ידי ילדים מתחת לגיל בר מצוה, אבל לענ"ד אין בזה חלילה משום פחיתות כבוד, מפני שדוקא שמחת הילדים בפורים עם תחפושות ובלי תחפושות מרבה שמחה ואהבה ורעות. אבל ע"י קוף או רחפן, יש בזה משום זלזול ופחיתות כבוד, ולכן אין לשלוח לכתחילה משלוח מנות ע"י רחפן.

ביקרא דאורייתא
שמעון לוי

הגאון רבי ברוך אבערלאנדער שליט"א
אב"ד בודאפעסט

ידידי ש"ב כהן שדעתו יפה וכו'
הרה"ג גמליאל הכהן שי' רבינוביץ
רחובות, אה"ק
שלום וברכה!

ודאי שיצא יד"ח, כי במשלוח מנות אין דין שליחות, כפי שביאר בשו"ת מהרי"א
או"ח סי' רז.

ועיי"ש שבאם מגיע בזמן אפשר לשלוח גם ע"י עכו"ם ובי דואר.
הכ"ד ידיו מוקירו ש"ב
ברוך אבערלאנדער
אב"ד בודאפעסט

הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א מח"ס "בירורי חיים" ועו"ס

יום שנכפל בו כי טוב לסדר תצוה זו אדר הראשון ה'תשע"ט יוד"ר דמשה רעיא מהימנא ע"ה א
כבוד ידידי הרה"ג כהן שדעתו יפה, מלא חכמה ויראה טהורה, חו"ב טובא, שמעתין מתבדרין בבי
מדרשא רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך
י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח
אחר מבוא הברכה והשלום.

שמחת עד למאוד בשמעי בשורה טובה תדשן עצם, על הכנסת בנו הי"ו בבריתו
של אברהם אבינו – היום בשעטו"מ.

שאלה: ע"ד שאלתו האם מותר לשלוח מנות ע"י רחפן.

אופן השאלה: הטכנולוגיה של ימינו התפתחה כ"כ, ואזי יש אפשרות לשלוח ע"י
רחפן עם שמו של השולח.

תשובה: הנה בראשית הדברים צריך טעם מטרת משלוח המנות איש לרעהו בהאי
יומא חדותא דפורים.

כתב התרומת הדשן (סימן קי"א) בזה"ל, בני אדם השולחים לחבריהם בפורים
חלוקים וסדינים, וכהאי גוונא, יוצאים ידי משלוח מנות או לא. והשיב, יראה
דאין יוצאים בהן, דנראה טעם דמשלוח מנות הוא 'כדי שיהא לכל אחד די וספק
לקיים הסעודה כדינא'. כדמשמע בפרק קמא דמגילה (ז, ב), דאביי בר אבין ורב
חנינא בר אבין, הוו מחלפי סעודותיהו בהדדי ונפקי בהכי משלוח מנות, אלמא
דטעמא משום סעודה היא וכו'. עכ"ל. חזינן מדבריו דמטרת המשלוח מנות כדי
שיהיה למקבל לסעודת פורים, ולפי"ז בנד"ד דאיירי שהמקבל קיבל לידיו את
המשלוח, ויש לו לסעוד את סעודת פורים, אזי יצא המשלח ידי חובתו.

א. במכילתא (פר' בשלח פר' ויסע ו') כתב, דהיה שנה מעוברת, 'ומשה רבינו נפטר בז' אדר
ראשון' ע"כ. וע"ע לעיל שהבאנו מסידור יעב"ץ (דיני חודש אדר 'שער הדגים') דמשה רבינו
נסתלק באדר השני עיי"ש.

וראה בספר מנות הלוי [לרבי שלמה אלקבץ זיע"א²] (אסתר ט, ט"ז – י"ז) כתב בשם מהר"י אבן שושן טעמא אחרינא, וז"ד 'מטרת המשלוח מנות כדי להרבות השלום והריעות', היפך מרגילתו [דהיינו מטרתו] של הצר [המן הרשע] שאמר מפוזר ומפורד, פירוש, במקום שראוי להיות עם אחד, הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת לכן תקנו משלוח מנות. ע"כ. וכיון שהמקבל יודע ממי נתקבל, א"כ נתרבתה הריעות.

יתן ה' שיזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים, מתוך מנוחת הנפש, שלוה ונחת מכל יוצאי חלציו.

בברכה מרובה
חיים שלום הלוי סגל

ג' אדר השני ה'תשפ"ד

א [להלכה ודאי נקטינן כהבנין ציון, ולכן לא מעכב שליח, ואינו אלא מהיות טוב לצאת ידי שיטתו נמי.

ב [לא מבעיא לדעת התרומת הדשן דסיבת משלוח מנות בכדי שיהיה לו לסעודה הרי יש לו.

וכן לדעת המנות הלוי הרי בהחלט נתרבתה הריעות ששלח עבורו בכל צורה.

ב. בעל ה'לכה דודי', [ועיין בישמח משה עה"ת (פר' ברכה ד"ה ומן האמור) שכתב, קבלה בידינו שהזמירות אשר נתפשטו בישראל נאמרו ברוח הקודש ע"כ], ומח"ס שורש ישי על מגילת רות, ואילת אהבים על שיר השירים.

הגאון רבי פינחס סאמעט שליט"א

מורה צדק העדה החרדית

בס"ד, ה' אדר השני תשע"ט לפ"ק

שלום וברכה וכט"ס, לכבוד מע"כ המופלג בתורה ויראת שמים ותיק מלא עתיק, הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, בעמח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

אחדשה"ט וש"ת באה"ר, הנני בזה על דבר השאלה האם שרי לקיים מצוות משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר.

הנה השאלה בזה, שהיות הטכנולוגיה של ימינו התפתחה כל כך, ויש אפשרות לשלוח על ידי רחפן, ובזה השאלה, אם מקיים המצוה לכתחילה.

הנה בפשטות הענין הרי הן לטעם התרומת הדשן (סי' קי"א), דמצוות משלוח מנות הוא מפני צורך הסעודה, אם כן בנידון דידן שהמקבל קיבל לידיו את המשלוח, ויש לו לסעוד את סעודת פורים, אזי יצא ידי חובתו. וכן לטעם המנות הלוי (אסתר ט' ט"ז - י"ז), דכל עיקר המצוה להרבות ריעות, אם כן בנידון דידן כיון שהמקבל יודע ממי נתקבל, אם כן נתרבה הריעות.

ואמנם מה שיש לבאר בזה, האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה, שהוא על ידי שליח, וכמו שמובא במשנה ברורה (סי' תרצ"ה ס"ק י"ח).

הנה לפום ריהטא נראה, דלדברי החתם סופר המובא בספר פסקי תשובה (ח"א סי' קמ"ח), שאין צריך בר שליחות דוקא, אלא אף על ידי קטן או גוי יכול לשלוח, אם כן ממילא גם בנידון דידן יוצא ידי חובתו, דסגי בשליחות כל דהו ואפילו כמעשה קוף בעלמא, דסוף סוף קיים המצוה על ידי שליחות.

אבל באמת בנידון דידן אין זה שליחות כלל, ואף לא שליחות כל דהו, דהרי כל כולו עובד רק על ידי כוחו ממש, שהוא מזיזו לכאן או לכאן, והרי זה דומה למי שמושיט לחבירו משלוח מנות בקערה וכדו', והיעלה על הדעת לחשוב דהקערה הוי שליח שלו, והרי בודאי דלא, והכי נמי כן הוא בנידון דידן, וממילא

אם כן כיון דליכא כאן שום שליחות כלל, על כן אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח
מנות לכתחילה שהוא על ידי שליח לדברי המשנה ברורה.

וכבימי מרדכי ואסתר, נזכה כולנו יחד לראות נסים ונפלאות, בבנין בית מקדשינו
ותפארתינו בב"א.

דושה"ט

פינחס סאמעט

הגאון רבי בניהו דיין שליט"א מח"ס "דברי בניהו"

בס"ד טו' אדר א' תשע"ט

לכבוד האברך המצוין השוקד באהלה של תורה לילה כיום יאיר כחשכה כאורה ומזכה הרבים בשיעוריו בהלכה ובאגדה, מחבר הספר "גם אני אודך" ופרדס יוסף החדש" על המועדים הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ בן הג"ר אלחנן י.ד. כהן שליט"א בני ברק. שלוכטו"ס.

בדבר שאלתו בשולח מנות לחבירו בפורים על ידי "רחפן" הפורח באויר ומגיע למקום היעד ששולחו האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחלה.

תשובה: הנה בענין משלוח מנות נאמרו ב' טעמים בפוסקים דבשו"ת תרומת הדשן (סימן קיא) כתב שאלה. בני אדם השולחים לחביריהם בפורים חלוקים וסדינים וכה"ג יוצאים ידי משלוח מנות או לא. תשובה. יראה דאין יוצאים בהן נראה טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא כדמשמע בגמ' פ"ק דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודתייהו בהדדי ונפקי בהכי משלוח מנות אלמא דטעמא משום סעודה היא. ותו נראה דלא אשכחן בשום מקום דמיקרי מנות אלא מידי דמיכלי או דמשתי וכן דקדק הרמב"ם בלשונו שכתב וחייב לשלוח שתי מנות של בשר או שתי מיני תבשיל או שתי מיני דאוכלים ונראה דשתיה בכלל אכילה ובמתנות לאביונים כתב מעות או מיני מאכלים אלמא דגבי משלוח מנות סבר דוקא מידי דמיכלי עכ"ד ע"ש. וטעם שני למצות משלוח מנות הובא בספר מנות הלוי על מגילת אסתר (פרק ט פסוק יט) שכתב בד"ה והיהודים וז"ל, ותיקנו משלוח מנות איש לרעהו כמו שהיה ענינם להקהל כאיש אחד ולעמוד על נפשם, כל אחד עם חברו, היפך דברי איש צר ואויב שאמר על בני ישראל, ישנו עם אחד מפוזר ומפורד" שיש ביניהם פירוד לבבות. עוד כתב שם ובענין המנות הסכים עמם כי על ידי מרעות ואחוה נקהלו וניצולו לא בפירוד לבבות ובמקום יו"ט שהסכימו אלו ולא הסכימו אלו גזר מתנות לאביונים, הלא תראה אמרו מנות בחבירו דרך כבוד, ומתנות באביון עוד למד כי האביון אין לו ריע וחבר כי כל אחי רש שנאוהו ומרעהו שהיו לו רחקו עתה ממנו ע"ש. והביאו הטעמים הנ"ל בשו"ת חתם סופר חאו"ח (סימן קצו). ובשו"ת כתב סופר (סימן קמא אות ב). ובשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח (סימן שמא). ובשו"ת תורה לשמה (סימן קפח). ובשו"ת דברי משה ח"א (סימן לח) ועוד. הנה נראה לענ"ד שלפי ב' הטעמים הנ"ל נראה שבנידון דידן שיוצאים ידי חובה דלטעם שיהיה לו סעודה הרי יש לו

משלוח מנות שיוכל להשתמש בו כפורים. וגם לטעם להרכות אהבה ואחוה ג"כ יש כאן גם שנשלח לו מחבירו ורק שלא נשלח ע"י אדם רק ע"י רחפן והגיע המשלוח כפורים עצמו.

(ב). אלא דיש לדון האם במשלוח מנות בעינן לשלוח ע"י בר חיובא או שהעיקר ויגיע אליו המשלוח ואף ע"י גוי יועיל. דהנה בשו"ת יהודה יעלה (אסאד) חלק א - אורח חיים (סימן רז) נשאל בזה וכתב וז"ל, וזה ימים נשאלתי מכבוד תלמידי הרב מו"ה משה ליב כ"ץ נ"י דיין דק"ק נ"ש אי יוצא י"ח מצות משלוח מנות ע"י עכו"ם אי המצוה הוא בשליחות כדדייק לשנא דקרא משלוח מנות אי נימא דעיקר קפידא הוא שחבירו יקבל המנות בכל צד וא"כ קשה קרא למה כתיב משלוח מנות הול"ל נתינת מנות וכו'. ולענ"ד נראה דהנה לשון הש"ע או"ח (רס"י תרצ"ד) חייב כל אדם ליתן לפחות ב' מתנות לב' עניים וכו' (וסוף סי' תרצ"ה) או"ח חייב לשלוח לחבירו ב' מנות דייק כלישנא דקרא משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. ובאמת נ"ל פ' הקרא הכי תיבות משלוח מושך א"ע ואחר עמו. ר"ל משלוח מנות וכו'. ומשלוח מתנות וכו' ונקט קרא לשון משלוח לרבנות דאף על גב בכ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו קמ"ל קרא בזה אין קפידא שלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו א"נ עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת ריעים לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו. ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא אבל ודאי א"צ ביה דין שליחות דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים. וגם ע"י עכו"ם עבי"ד כנ"ל ונכון הוא. ועי' ס' החיים על א"ח להגאון מוהר"ש קלוגר נ"י בהל' מגילה או"ח (סי' תרצ"ה) כתב וז"ל, וכדומה שגם בשלוח מנות אין צריך לשליחות ולא דעת המקבל שיכוין לפטור את המשלח וכו' ע"ש ונהניתי שכוונתי לדעתו בזה ותל"מ. עכ"ד ע"ש. חזינן דגם בשולח ע"י גוי יוצא ידי חובת משלוח מנות ואין צריך דין שליחות ולכן גם ע"י קטן וגוי מועיל ולכן נראה שהוא הדין ע"י רחפן שמגיע עד שולחנו ויוכל ליהנות מהמשלוח מנות שפיר דמי.

(ג). וראיתי בספר חזון עובדיה פורים (עמוד קמה) שכתב שמועיל לשלוח גם ע"י קטן ואפילו ע"י גוי שאין מועיל בהם דין שליחות בעלמא כאן יוצא ידי חובה. (ובהערה לו) כתב שבספר המקנה חלק ב (ד"ו ע"א) הביא בשם ליקוטי חבר (דף לו). שהגאון רעק"א נסתפק אם יוצאים ידי חובה משלוח מנות ע"י קטן וגוי, ומרן החתם סופר השיב לו שאילו היתה המצוה להוביל המנות בעצמו אלא דגם ע"י שליח יוצא מני ששלוחו של אדם כמותו הוה שייך דין שילחות, אבל מכיון שהמצוה ע"י "משלוח" דוקא מצי לשלוח ע"י גוי או קטן ע"ש. וכן הוא להדיא בחידושי חתם סופר לגיטין (כב:) בד"ה והא לאו בני דעה ניהו. שכתב וז"ל, ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות היינו

ר"ל בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו אבל שליח אפי' קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו. נפקא מיני' היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמו עצמו. לזה בעי' דין שליחות דאל"ה לא הוה כמותו, אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי' אפי' ע"י קוף וכל הפסולים והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני ע"כ כיון דכתיב וכו' הסופר אפי' ע"י קוף יכול לכתוב לולי משום שלא לשמה אבל לא מטעם שליחות. חזינן דהיכא דלא בעינן דין שליחות מועיל אפילו ע"י קוף וא"כ במשלוח מנות שלא בעינן דין שליחות לכן מועיל אף אם ישלח ע"י קוף או גוי והוא הדין ע"י רחפן.

ד). וכן העלו עוד פוסקים להלכה שלא בעינן דין שליחות במשלוח מנות. עיין בשו"ת דבר אברהם חלק א (סימן יג אות ד) וכן פסק בעל חוות יאיר בספרו מקור חיים (סו"ס תרצד). וכ"כ בשו"ת נחלת בנימין (סימן קלו). ובשו"ת אהל יצחק חסיד (סימן כא). ובשו"ת שלמת חיים חאו"ח (סימן קה). ובשו"ת שבט הלוי חלק ג (סימן פה) ע"ש. וראה עוד בשו"ת בנין ציון (סימן מד) שהסתפק אם לוקח את המנות בעצמו ונותן לחבירו האם יוצא ידי חובה או שבעינן דוקא ע"י שליח מכיון שכתוב ומשלוח ומסיק שהואיל ושני הטעמים שנאמרו במשלוח מנות שייכים גם כשמביא ונותן המנות בעצמו שפיר דמי. וכן פסק בשו"ת יד הלוי חאו"ח (סימן קיח). וכ"כ באשל אברהם מבוטשאש (סימן תרצה). וכן פסק בשו"ת נחלת בנימין (סימן קלו). ובספר מעדני שלמה (עמוד קכא) כתב שהגאון החזון איש נתן בפניו המשלוח מנות בעצמו ולא ע"י שליח ואמר שאין הלכה כהרב בנין ציון שמסתפק בזה ע"ש. וכן הסיק בחזון עובדיה פורים (עמוד קמג ובהערה לה) ע"ש. וכ"כ בשו"ת אור לציון חלק ד (פרק נט תשובה ו ובהערות שם כתב דמשלוח מנות אין כוונתו דוקא ע"י שליח וגם ע"י עצמו מקיים משלוח מנות וכן כתב בכף החיים שם (אות מא) דמצינו בתורה בכמה מקומות לשון משלוח ואינו על ידי שליח כמו בנח וישלח ידו ויקחה, וגבי אברהם וישלח אברהם את ידו וכן וכי תשלחנו חפשי מעמך וכאלה רבות ורק אם אפשר יש לעשות ע"י שליח מפני הכבוד אבל אם אי אפשר אין לבטל המצוה משום זה והוא פשוט עכ"ד ונראה שכשולח על ידי שליח יכול לשלוח אף על ידי קטן וכמו שכן כתב החתם סופר בגיטין כב וכ"כ גם בדעת תורה לגאון מהרש"ם בסימן תרצה שהביא מהאחרונים דלא בעינן דין שליחות במשלוח מנות ע"ש. ע"ש. ומכיון שהעלו הפוסקים שבמשלוח מנות לא בעינן דין שליחות ולכן מועיל אף ע"י קטן או גוי ואפילו ע"י קוף וכמ"ש החתם סופר לכן הוא הדין ע"י רחפן כל שהגיע המשלוח מנות על שולחנו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות כיון שיש בזה את ב' הטעמים שהוזכרו בפוסקים. ואם קשה לו לילך

בעצמו או אין עם מי לשלוח שפיר לעשות כן אף לכתחלה ויש בזה גם משום שמחה בפורים לראות איך המשלוח מנות מגיע ע"י רחפן ליעודו כנלענ"ד.

בסיכום: השולח לחבירו משלוח מנות על ידי "רחפן" יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות ואם אין לו עם מי לשלוח וגם הוא קשה לו לילך בעצמו ולהביא את המשלוח מנות יוכל לעשות כן ע"י רחפן אף לכתחלה ויש בו גם שמחה בפורים לראות שמגיע ליעדו ע"י חבירו ששלח לו ויש בזה את ב' הטעמים שנאמרו בפוסקים בטעם של משלוח מנות א. להרבות אהבה ואחווה וטעם השני כדי שיהיה לו במה לקיים את סעודת פורים וכפי שהביאם בשו"ת חתם סופר חאו"ח (סימן קצו). ובשו"ת כתב סופר (סימן קמא אות ב). ובשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח (סימן שמא). ובשו"ת תורה לשמה (סימן קפח). ובשו"ת דברי משה ח"א (סימן לח) ועוד. הנה נראה לענ"ד שלפי ב' הטעמים הנ"ל נראה שבנידון דידן יוצאים ידי חובה דלטעם שיהיה לו סעודה הרי יש לו משלוח מנות שיוכל להשתמש בו בפורים. וגם לטעם להרבות אהבה ואחווה ג"כ יש כאן גם שנשלח לו מחבירו על ידי הרחפן מכיון שלא צריך במשלוח מנות דין שליחות ואף על ידי קטן או גוי ואפילו על ידי קוף אפשר לקיים את המצוה. עיין בחידושי חתם סופר מסכת גיטין (כב : בד"ה והא לא בני דעה ניהו). ובשו"ת דבר אברהם חלק א (סימן יג אות ד). ובספרו מקור חיים (סו"ס תרצד). וכ"כ בשו"ת נחלת בנימין (סימן קלו). ובשו"ת אהל יצחק חסיד (סימן כא). ובשו"ת שלמת חיים חאו"ח (סימן קה). ובשו"ת שבט הלוי חלק ג (סימן פה) ע"ש. ובשו"ת בנין ציון (סימן מד). ובחזון עובדיה פורים (עמודים קמג - קמה ובהערות שם לה ולו). וכ"כ בספר נטעי גבריאל פורים (פרק סג הלכה ב) שיכול לשלוח ע"י קטן או ע"י גוי אע"פ שאין מועיל בהם דין שליחות (ובהערה ג) הביא את דברי החתם סופר הנ"ל. ושכן פסק בשו"ת משיב דברים או"ח (סימן קעה). ובספר החיים (סימן תרצה). וכ"כ בספר מנחת יהודה (דף ר"צ בהערות לסימן תרצה). ועיין בספר קדושת לוי בסוף קדושה שניה שכתב מה טוב שישלח מתנות לאביונים ע"י בניו ובנותיו הקטנים וזכור אני כשהייתי קטן היה אבי ע"ה משלח על ידי לאיזה עניים ולא שלח משרת כדי לחנך אותי במצוה ופשוט שהוא הדין לגבי משלוח מנות. עיין בדעת תורה למהרש"ם וכן בכף החיים סופר (סימן תרצה אות מא). ובספר נטעי גבריאל פורים שם (הערה ה). ובשו"ת אור לציון חלק ד (פרק נט תשובה ו ובהערות שם). וכן (בפרק נה בביאורים לתשובה יב) ע"ש.

הגאון רבי גדעון עטייה שליט"א מח"ס "גביע הכסף" ועו"ס

בס"ד א אדר שני תשעט

לכבוד הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
שלום רב לאוהבי תורתך!

בדבר שאלתו השולח משלוח מנות לחבירו על ידי רחפן הפורח באויר ומגיע למקום היעד ששולחו, האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה, הן לסוברים שלא צריך שליח למשלוח מנות. והן לסוברים שצריך שליח למשלוח מנות. והן מצד אם זה לא פגיעה שלא מביא לבד המשלוח מנות.

הנה במ"ב (או"ח סי' תרצה ס"ק יח) כתב וז"ל: בשו"ת בניין ציון (סי' מד) נסתפק, אם הביא בעצמו את המנות ולא על ידי שליח. אי יוצא, כיון דכתיב ומשלוח, נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות ולא בדרך נתינה. ומסיק שהואיל ושני הטעמים שנאמרו במשלוח מנות שייכים גם כשמביא ונותן המנות בעצמו, שפיר דמי. וכן בדרכי משה (שם אות ז) כתב, שרש"י ס"ל דמשלוח לאו דוקא, ע"ש. והכי פשיטא ליה להמאורי אור (עוד למועד דף קכט.). וכ"כ בה"ח (שם ס"ק מא). וז"ל: ולי נראה דאין יכול לדקדק מזה דוקא ע"י שליח, דהרי מצינו בתורה בכמה מקומות לשון משלוח ואינו ע"י שליח, כמו שנאמר בנח וישלח ידו ויקחה. וגבי אברהם נאמר וישלח אברהם את ידו. וכי תשלחנו חופשי מעימך, וכאלה רבות. ומכל מקום אם אפשר יש לעשות ע"י שליח מפני הכבוד. אבל אם אי אפשר ע"י שליח אין לבטל המצוה משום זה עכ"ד. וכן בספר חזון עובדיה (פורים דיני משלוח מנות הט"ז) כתב, הלוקח מנותיו בעצמו ומביאם לחבירו, יוצא ידי חובת משלוח מנות, ואין צורך לשלחם ע"י שליח דוקא. וכן השולח מנות ע"י קטן שלא הגיע למצוות. או אפילו ע"י עכו"ם. שאין מועיל בהם דין שליחות, אף על פי כן יצא ידי חובת משלוח מנות. ובהערות (אות לה) הביא מכתבו של מרן הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל, והסיק אם איתא לדברי הבניין ציון לא הו' שתקי הפוסקים מלאומרם. אלא ודאי דאין מקום להסתפק בזה ויכול להביאם בעצמו. ומרן החזו"ע (שם) השיבו: שכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' שפג). שאין לומר מדכתיב "משלוח" מנות צריך להיות דוקא ע"י שליח ולא בעצמו. זה אינו, דאי לא הוה מצי עביד בעצמו, לא היה מצי לשוויי שליח, דקיי"ל (נזיר דף יב). כל מידי דלא מצי עביד, לא מצי לשוויי שליח. ואם כן איך יהיה נקרא שלוחו, אלא ודאי דאף הוא נמי מצי עביד בעצמו. וכ"כ בשו"ת יד הלוי (או"ח סי' קיח). וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד

פנ"ט תשובה ו) וז"ל: אין צריך לשלוח מנות ע"י שליח, ויכול ליתן את המנות לחבירו בעצמו. וכששלח ע"י שליח, יכול לשלוח את המנות אף ע"י קטן. וכתב במקורות (אות ו) דכן נראה עיקר, דמשלוח מנות אין כוונתו דוקא ע"י שליח, וגם ע"י עצמו מקיים משלוח מנות.

וכששלוח מנות ע"י שליח, יכול לשלוח את המנות אף ע"י קטן, ואין צריך לכל דיני שליחות. וכ"כ בחידושי חת"ס בגיטין (דף כב:). וכ"כ בספר דעת תורה למהרש"ם (סי' תרצה) שהביא מהאחרונים דלא בעינן דין שליחות במשלוח מנות. וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד (או"ח סי' רז) שמעשים בכל יום ששלוחים משלוח מנות ע"י קטנים וע"י עכו"ם. והיינו טעמא משום דלא בעינן שליחות בדוקא. וכ"כ הגרש"ק בספר החיים. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' קג). וכן בשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' יג אות ד), העלה דשפיר דמי לקיים משלוח מנות ע"י קטן, ולא קפדינן בזה שיהיה לו דין שליחות ממש. וכן פסק בעל חוות יאיר במקור חיים (סו"ס תרצד). וכ"כ בשו"ת נחלת בנימין (סי' קלו). וכ"כ בשו"ת אוהל יצחק חסיד (סי' כא). ואע"פ שבספר המקנה (ח"ב דף ו.) הביא בשם ליקוטי חבר (דף לו.) שהגאון רע"א נסתפק אם יוצאים ידי חובת משלוח מנות ע"י קטן ועכו"ם. אולם החת"ס השיב לו, שאילו היתה המצוה להוביל המנות בעצמו אלא שגם ע"י שליח יוצא מפני ששלוחו של אדם כמותו, הוה שייך דין שליחות. אבל מאחר שהמצוה ע"י משלוח דוקא, מצי לשלוח אפילו ע"י קטן או עכו"ם.

אולם בספר יפה ללב (ח"ב סי' תרצה אות יט) כתב, דיש מקום לדברי הבניין ציון, והדין עימו במ"ש דלא מהני שיתנם בעצמו, כיון שבפסוק נאמר "ומשלוח" מנות. וכן בפוסקים הזכירו לשון שליחות. ולכן מה שהיה נוהג רב חסיד אחד להביא בעצמו המנות וליתנם לרעהו, לקיים מצוה בו יותר מבשלוחו, נמצא חומרו קולו, שלפי הנראה צריך דוקא ע"י שליח ולא בעצמו. אולם בשו"ת יהודה יעלה אסאד (או"ח סי' רז) כתב, דקרא נקט לרבותא "משלוח", דאע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו. הכא קמ"ל דליכא קפידא. ושלוחו שווה ממש כאילו נתנם הוא בעצמו. א"נ דעדיף טפי ע"י שלוחו שהוא דרך כבוד יותר. אלא שבספר מעדני שלמה (עמ' קכא) כתב, שהגאון החזו"א נתן בפורים המשלוח מנות בעצמו ולא ע"י שליח, ואמר שאין הלכה כהרב בניין ציון שמסתפק בזה, והיינו כדברי היפה ללב.

ונראה בנידון שאלתך, יש לדון בשולח מנות לחבירו על ידי רחפן מה הגדרתו. האם חשיב כאילו הוא נותן המשלוח מנות בעצמו כיון דלא שלח ע"י שליח. או שנאמר דחשיב כשלח ע"י שליח כיון דסוף סוף הוא לא נתן בפועל.

ולענ"ד נראה כיון דהלכה רווחת דאפשר לשלוח משלוח מנות לגדול גם ע"י קטן או עכו"ם, אם כן גם לאותם הפוסקים דסברי דעדיף לשלוח משלוחי מנות ע"י שליח והרי זה לא הוי כשאר דינים בשליח, שהרי אין שליחות בעלמא ע"י קטן או עכו"ם, אם כן גם בנידון השאלה חשיב כשליח שהרי אין כאן נתינה בעצמו, ומה לי אם שלח ע"י קטן ומה לי אם שלח ע"י רחפן, דהוי דומיא דשלח ע"י קוף או חיה אחרת.

ומסתברא דלפי היפה ללב והחזו"א דסברי דצריך בעה"ב ליתן המשלוח מנות בעצמו, אפשר דמשלוח מנות לחבירו ע"י רחפן לא חשיב כנתן הוא בעצמו ויצטרך שוב לשלוח משלוח מנות בעצמו. אבל הם חשיבי דעת המיעוט ולא פסקינן הלכתא כוותיהו. אלא כדעת רוב הפוסקים דמהני ע"י שליח. ואם כן יהא אפשר לשלוח לכתחילה משלוח מנות ע"י רחפן. דדוקא בשולח משלוח מנות בעילום שם לא מהני. אבל בנידון השאלה שיודע חבירו ממי קיבל, אם כן מהני לפי טעמו של הרב מנות הלוי, דכתב הטעם של מצוות משלוח מנות להראות חיבה וריעות, וכיון שיודע ממי קיבל קיים מצוות משלוח מנות בהידור. ואף לפי מ"ש כה"ח דאם אפשר יש לעשות ע"י שליח מפני הכבוד. י"ל דהכא נמי חשיב ע"י שליח. ואם תדחק לומר דלא חשיב בכה"ג ע"י שליח. הרי הוא כתב לעשות ע"י שליח דוקא לעדיפותא בעלמא. אבל מכל מקום סבר דלכתחילה אין זה מעכב. ולכך נראה לענ"ד דלכתחילה יכול לשלוח משלוח מנות לחבירו ע"י רחפן, ואין בזה שום פגיעה שלא מביא לחבירו בידו המשלוח מנות, ואדרבה נראה שיהא לו הנאה מרובה לקבל משלוח מנות בדרך זו.

בברכת חודש טוב ומבורך

ע"ה גדעון עטייה ס"ט

הגאון רבי אהרן מיטלמן שליט"א
מח"ס "חושן אהרן" ועו"ס

למורינו ורבינו הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
המאהיב את התורה על כלל ישראל בספריו המיוחדים גם אני אודך ושא"ס.

דברי תורתו אהובים עלינו ועל כל עם ישראל, ולכן מאמרו הנכבד על הרחפן
שהופיע בקובץ אליבא דהלכתא בשנת תש"פ ראיתיו עם כל דברי התלמידי
חכמים המפולגים וכמעט אין מה להוסיף, מלבד סברא קטנה שלדעתנו הענייה
שליחה על ידי רחפן מוסיפה שמחה רבה, ובוודאי שמתקיים בזה הטעם של לשמח
את השני וריבוי רעות, ולשיטות שהעלו שאין בזה חשש יש בזה אפילו הידור
של שמחה.

בברכה והערכה,
אהרן מיטלמן

הגאון בעל אורחותיך למדני שליט"א

לכבוד הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

שאלה: האם ניתן לצאת ידי חובת משלוח מנות ע"י רחפן. כלומר, לחבר לרחפן את המשלוח מנות ולהטיסו לפתח בית חבירו.

תשובה:

א) נראה שאם המשלוח מדבר עם המקבל בטלפון בתחילה ואומר לו שהוא רוצה לשלוח מנות ע"י רחפן ואח"כ המשלוח מדבר עם המקבל בטלפון כדי לאשר שהוא קיבל את המנות ע"י הרחפן, שאין חשש בזה. וזה מפני שלא בעינין שליח שהוא בר חיובא כלל לגבי מצוות משלוח מנות. ולכן אף מותר לשלוח מנות ע"י גוי כמו שכתבו הפוסקים, עיין בהאלף לך שלמה א"ח ס"שפא. וביהודה יעלה א"ח ס"רז. וחלקת יעקב ח"א ס"קג. ובחזון עובדיה פורים עמ' קמה, וילקוט יוסף פורים ס"תרצה, מה. ועוד. וה"ה בנד"ד שמותר לשלוח המנות ע"י רחפן.

אלא יש לחקור אם בתחילה המשלוח מדבר עם חבירו בטלפון ואומר לו שהוא ישלח המנות ע"י רחפן, וחבירו מסכים לזה, וכן עשה המשלוח, אבל אח"כ המשלוח לא דיבר עם חבירו לאשר אם חבירו קיבל את המנות או לא, האם בזה המשלוח י"ח או לא.

ולכאורה י"ל שהמשלוח לא י"ח. וזה מפני שיש ספק שאולי משהו השתבש עם הרחפן והרחפן לא הגיע לבית חבירו. ולכן מפני ספק זה יש מקום לומר שהמשלוח לא י"ח. וכן נראה, שכתוב בר"ה יט. "דברי קבלה כדברי תורה", וכתב מרן בס"תרצו. ז. "...ששמחת פורים דברי קבלה היא, שהיא כדברי תורה". וכן הוא בט"ז ס"תרפז. ס"ק ב. שכתב "ומ"ש הר"ן דעבודה דאורייתא ומגילה דרבנן, י"ל שהיא מדברי קבלה וקי"ל דברי קבלה כדברי תורה כמ"ש בב"י ס"תקנד בשם ר"ת לענין צום גדליה". ולפי זה כתב המש"ז בס"תרצב. ס"ק ג. "בדיעבד אם קרא בה"ש י"ל ספק דרבנן לקולא, ואפשר דברי קבלה שאני... ספק קרא ק"ש ומגילה דברי קבלה, י"ל דלא אמרינן ספק לקולא, ולא דומה ללולב ביום שני" ע"ש. וכן הוא במ"ב שם ס"ק טז. ובכה"ח שם אות לג. לט. ע"ש. הרי שאין לומר ספק דרבנן לקולא בדברי קבלה. ולכן ה"ה בנד"ד שהוא לא י"ח, כיון שיש ספק שמא לא הגיע המנות לבית חבירו, ויש לאזיל לחומרא.

וכן מצינו שכמה אחרונים סברו שאין לסמוך אפילו על ס"ס כדי לקיים מ"ע. המוצל מאש בס"ג. הביא מ"ש הרא"ם בפירוש לסמ"ג בהל"ה מגילה, לגבי הקושיא למה לא אמרין שטומטום מוציא את מינו בקריאת המגילה, שהלא יש כאן ס"ס שמא הקורא הוא זכר ואת"ל שהוא נקבה, אז שמא השומע ג"כ נקבה. ועוד הקשה הרא"ם שהרי כיון דמגילה דרבנן י"ל ספק דרבנן לקולא. ותירץ הרא"ם דלא אמרין ספק דרבנן לקולא אלא בדיעבד, אבל לכתחילה לא. וכתב המוצל מאש על זה, "וכבר תמהו עליו רבים, שהרי כל האיסורים אנו מתירין בס"ס לכתחילה, איסור ערוה ואיסור מאכל, ובדרבנן בספק אחד אפילו לכתחילה. ונלע"ד דכונת הגאון לומר דדוקא לענין איסור שהוא לא תעשה שרינן ס"ס אפילו לכתחילה משום דממזר אסרה תורה ספק ממזר אינו בבל יבא, וכן בכל האיסורין ספיקן לא אסרה תורה, אבל לענין קיום מצות, או דרבנן או דאורייתא, שהיא עשה כך וכך, אין לפוטרו משום ס"ס, שהרי אפילו באלף ספיקות כיון שיש ספק אחד מני אלף שהוא חייב א"כ לא קיים העשה, והרי החיוב מוטל עליו, ולכך אין לומר שזה הספק אם הוא זכר יוצא מידי חיובו לכתחילה על ידי אותו הקורא משום דס"ס הוא, ספק אם י"ח או לאו, לכך אמרו שיקרא הוא בעצמו". הרי לפי זה אין מועיל ס"ס כדי ליי"ח במ"ע. וראיתי בשרשי הים, ח"א בשורש ספיקא דרבנן וס"ס דאורייתא, בדף קלב ע"ד. שהוא הביא והסכים למ"ש המוצל מאש הנ"ל וכתב, "...והחילוק נראה נכון וברור. ע"ש. ולכן ה"ה באכילת מצה בליל הסדר או במצות לולב או שופר, אין לומר ס"ס כדי לומר שהוא יי"ח. וכן י"ל לגבי מצוות משלוח מנות, שכיון שדברי קבלה כדאורייתא, י"ל שאפילו אם יש ספק כלשהו אם הוא קיים מצוות משלוח מנות, שהוא לא יי"ח.

וכן מצינו שעוד אחרונים סברו כהמוצל מאש הנ"ל. וכן ראיתי שהמטה אהרן בכללי ס' אות צח. בד"ה ואני, הוא הביא מ"ש הרמב"ן הרשב"א והר"ן לגבי קריאת מגילה וז"ל "...והביא משם הגאונים שכתבו שכרכין המסופקים אם הם מקופות חומה מיב"ן אין קורין אלא ביד' משום רובא דעלמא אינם מוקפין חומה ואזלינן אחר רובא... דאילו מן הדין כל שקרא בראשון ושמא יי"ח הו"ל בב' ספק של דבריהם ולקולא, ואדרבה כל מדינא הוה לן למימר בתרייהו כדאמרין זיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא, אלא שא"ת כן נמצאת אתה פוטרו בב' ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה, לפיכך קורא בראשון ופטור מן הב' יע"ש. ואחר כך הוא הביא דעת המוצל מאש הנ"ל, ושוב כתב בד"ה ונלענ"ד, "ונלענ"ד דסמוכות שלו הוא דברי הרמב"ן והרשב"א הללו והר"ן דס"ל דגבי מצוה לא אמרין ספק דרבנן לקולא משום דבודאי מבטל ממנו מצות קריאת המגילה, והיכא דמבטל ממנו המצוה לא

אמרינן ליה. והרי הוא ממש כדברי הרב מהר"י אלפאנדרי ז"ל. ע"ש. (עיין לקמן שיש להשיב על דבריו.)

וכן ראיתי בטהרת המים מע"מ אות עו. שכתב, "עתה הראו לנו לשון הר' מטה אהרן מע"ס ס"צח. דהביא סברת כמה פוסקים דפשיטא להו דהא דקי"ל בס"ס אפילו בדאורייתא להקל, זה דוקא לענין איסורים, אבל במצות עשה אפילו מ"ע דרבנן אפילו איכא מאה ספקי חייב לקיים המצות". ע"ש.

ושוב ראיתי בעונג יו"ט סוף ס"עא. שכתב, "ויש להביא ראיה דלהרמב"ם ספק מצוה לחומרא, דהא אמרינן בע"ז נג: ישראל שזקף לבינה ולא השתחוה לה, ובא עכומ"ז והשתחוה לה אסרה, מתחילתה של א"י, דכתיב ואשריהם תשרפון באש, מכדי א"י ירושה להם מאבותיהם, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אלא מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתיהו דניחא להו, ועכומ"ז שליחותיהו עבדי, ופריך ואימא דבהדי עגל ליתסר מכאן ואילך לישתרי, ומשני מאן מוכח ע"כ. אלמא שנאסרו כל האשירות משום הנך דבהדי עגל. והקשו המחברים האחרונים ז"ל דהא להר"מ ספיקא לקולא, ונהי דלא שרינן משום רובא משום דהוי קבוע, מ"מ הא בספק שקול נמי מן התורה שרי, ומהני ביטול כמו טלמסאות של עכומ"ז... וא"כ קשה, אמאי נאסרו כל האשירות ולא מהני להו ביטול הא מן התורה ספיקא לקולא, אבל אם נימא דספק מצוה לחומרא א"ש דביעור עכומ"ז הוי מצוה שנצטוו אחר כניסתן לארץ כדאמר בע"ז מה. וספק מצוה לחומרא". ע"ש.

הרי מבואר שכשנכנסו בני ישראל לא"י, בכל אשירה שם היתה בה ספק אם היא מזמן העגל וצריכה שריפה, או מאחר כך וסגי בביטול ע"י עכומ"ס. וא"כ י"ל שלדעת הרמב"ם יש כאן ספק דאורייתא לקולא מן התורה, ואין צריך לשרוף שום אשירה. ולכן אין צורך לכתוב מצות שריפת אשירה בתורה. אלא צ"ל שלא סבר הרמב"ם ספק דאורייתא לקולא מן התורה במצות עשה. ולכן בכל מצות עשה אין לסמוך על שום ספק כדי לקיימה. וכן י"ל שאין לסמוך על ס"ס, שלפי מ"ש הפר"ח בי"ד ס"קי. בסוף ס"ק מט. "דבחדא ספיקא הו"ל פלגא ופלגא, וכי איכא תרי ספיקא הו"ל כרובא". הרי כיון שבמצות עשה אין לסמוך על רוב, ה"ה שאין לסמוך על ס"ס. וכן י"ל לדעת הרמב"ם שסבר ספק דאורייתא לחומרא הוא מדרבנן, יש לפרש שהטעם דמועיל ס"ס הוא כמ"ש הפנ"י כתובות ט. ד"ה לא צריכא, "משום דהו"ל ספיקא דרבנן, דמדאורייתא בחד ספיקא נמי שריא, וא"כ בספק בשני הוי ספיקא דרבנן דלקולא". ע"ש. וכן הוא בתורת חסד אה"ע ס"ט. אות ה. ע"ש. וגם לפי זה י"ל דלא מועיל ס"ס במצות עשה, שאין לומר בתחילה בספק הראשון ספק דאורייתא לקולא. ולכן כמו שאין מועיל רוב לקיים מצות עשה, ה"ה דאין מועיל ס"ס.

ועוד כתב העונג יו"ט שם, וז"ל "וכן נראה לי בהא דאמרינן ביבמות סא. דקאמר רשב"י קברי כותים אין מטמאין באהל משום דאתם קרוין אדם ואין הכותים קרוין אדם, ופריך הש"ס מקרא דכתיב כל הורג נפש וכל הנוגע בחלל תתחטאו, ומשני דלמא איקטיל חד מן ישראל, והקשו האחרונים ז"ל הא להרמב"ם ספיקו לקולא, ולמה ניחוש דאיקטיל חד מן ישראל, אבל לפמ"ש א"ש דסובר כר"י דאית ליה ביומא ח. דהזאה בזמנה מצוה, וספק מצוה לחומרא. ע"ש.

וכן ראיתי למהרי"ט אלגזי ז"ל בהל" בכוורות פ"ג אות מ. ד"ה גרסינן, שאף הוא סבר שלהרמב"ם לא אמרינן ספק דאורייתא לקולא במצות עשה. וזה משום שכתב הרמב"ם בהל" מחוסרי כפרה פ"א הל"יא. "האשה שנתגיירה ואין ידוע אם עד שלא נתגיירה ילדה או משנתגיירה ילדה. הרי זו מביאה קרבן מספק, ואין חטאתה נאכלת. כבר ביארנו בהלכות שגגות שכל מחוסרי כפרה מספק שעבר עליהם (יום הכפורים) חייבין להביא אחר יום הכפורים, שקרבן זה מכשירין לאכול בקדשים." וכן הוא בהל" שגגות פ"א. הל"ב. וז"ל "יראה לי שאלו שחייבים קרבן מספק אינן מביאין קרבן שמא יכניסן חולין לעזרה. ואם תאמר והלא חטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת, מפני שהמביא אותה מחוסר כפורים אסור לאכול בקדשים עד שיביא כפרתו. אבל מי שאינו מחוסר כפורים אינו מביא קרבן מספק." ומקורו בחולין קלד. ועיין ברש"י שם. וכתב המהריט"א על דין זה, "...ואין להקשות על הר"מ באופן אחר בלאו הכי דכיון דאיהא ס"ל דלענין איסור כל הספיקות מותרין מן התורה, אם כן גם בספק יולדות למה חייבה התורה קרבן על הספק, הא מספיקא פטורה. דהא ליתא דסברת הר"מ אינו אלא באיסורין, אבל במצות עשה אם נסתפק אם קיים המצוה או אם חייב לעשות המצוה, מן התורה חייב מספק לקיים העשה, דכיון דעשה אלים מלאו דהא קי"ל אתי עשה ודחי ל"ת, לענין ספק נמי אלים וחייב מספק, דדוקא לענין לאוין דילפינן מאשם תלוי דמסתמא כיון דלא מחייב אלא בהוקבע איסורא, אבל בספק חלב ספק שומן לא מחייב אשם תלוי, ש"מ דספק מותר מן התורה, אבל במ"ע דליכא שום חשש איסור אם יקיים העשה פעם ב', אבל במ"ע דקרבן דאיכא משום איסור חולין בעזרה לא אזלינן לחומרא, וע"כ איצטריך קרא להתיר חטאת העוף על הספק דלא ניחוש אחולין בעזרה, ודוקא גבי חטאת העוף ולא שאר קרבנות דהבו דלא להוסיף עלה כיון דאיכא משום חולין בעזרה." ע"ש כל דבריו. הרי שמן התורה אין לסמוך על ספק כלל במצות עשה, ונראה שה"ה שאין לסמוך על רוב או ס"ס.

וגם ראיתי במשך חכמה פר" בא, בפסוק "מימים ימימה", שכתב, "...בלא תעשה העיקר הוא מה שאין אדם עושה, ואם עשה מחמת אונס או ענין אחר הפוטרו שוב הוא כמו כל אדם, שהעשיה אינו נחשב לעשיה, ושוב לא עשה כמו זולתו.

לא כן במצות עשה, אף שלא יעשה מחמת איזה אונס מ"מ לא מיחשב כמאן דעביד דסוף סוף לא עשה... ובזה ביארתי דברי הרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ה הל"ט. משום שנאמר ושמרתם את המצות, כלומר הזהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ, לפיכך אמרו חכמים צריך אדם ליזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר. דלפ"ז צריך לקיים ושמרתם את המצות בכל הפסח, וצע"ג דהיאך אמרו בצקות של נכרים ממלא אדם כריסו כו', ועיין ברכ"י בזה. ולפמ"ש א"ש, דבאמת לכל מעוט אין צריך לחוש כלל, אך זהו בכל ימי הפסח שהוא ל"ת שלא לאכול חמץ, ושוב כי אין צריך לחוש מדינא, א"כ אם יאכל הוה כמו שלא אכל חמץ כלל, לא כן בלילה ראשונה דמצוה לאכול מצה, אם יאכל אחד מני רבבה חמץ האם תאמר שאכל מצה, הלא ודאי לא אכל מצה יהיה מאיזו סבה שיהיה, ולכן צריך שימור ודו"ק. ע"ש.

וכן ראיתי באבני נזר בח"א ס"תפד. אות יב. שכתב, לגבי דין אתרוג מורכב, "והנה בדבר זה אם במצוות עשה מועיל ס"ס אינו ברור, כי לדעת הרמב"ם דספיקא לקולא יש לפרש טעם הספק ספיקא דבספק שוב הוי ספיקא דרבנן. וראיה ס"ס ברשות הרבים כתב מהרי"ט י"ד ס"א. בפשיטות דטהור אף דספק לחומרא. ועיין במגן אברהם ס"קס. ס"ק יג. דאפילו כמה ספיקי להחמיר בנטילת ידים אזלינן לקולא. הרי דאף ס"ס ספק הוא אף להקל. וא"כ מסברא לילך בשל תורה להחמיר, אך להרמב"ם הטעם מובן בטוב דהוי ספיקא דרבנן. וכל זה באיסור, אבל במצות עשה שהתורה צוותה ליקח אתרוג, צריך להיות אתרוג ודאי, וכמו שתירצו האחרונים מההוא דחולין, וא"כ אף ס"ס להחמיר." הרי אף הוא סבר כהאחרונים הנ"ל דלא אמרינן ס"ס לקולא במצות עשה. ולכן ה"ה י"ל שלדעתו שהוא אינו מקיים מצוות משלוח מנות כשיש איזה ספק, וזה מפני שמצוה זו היא מדברי קבלה, והיא כמ"ע מן התורה, ויש להחמיר אפילו כשיש ס"ס לומר שהוא קיים המצוה. וה"ה בנד"ד שאין לסמוך על הרחפן כיון שיש קצת ספק שמא הוא לא הגיע לבית חבירו.

ב) אלא יש לדחות כל הנ"ל, וי"ל שאף שפורים הוא מדברי קבלה, מ"מ עדיין יש לאזיל בספק דברי קבלה לקולא. וכן מצינו לדעת הגאונים כמ"ש הרמב"ן במגילה ב. ד"ה וק"ל, וז"ל "וק"ל א"כ רב אשי למה קרא בהוצל בתרייהו משום דמספקא ליה, וכן בטבריא למאי דס"ד מעיקרא... ולפי דעתי יפה הורו הגאונים ז"ל... ונראין הדברים שגם בזה מנהג חסידות היו נוהגין בכך, שאילו מן הדין כל שקרא בראשון ושמא י"ח הוקל בשני בספק של דבריהם, וספיקא דרבנן לקולא." ע"ש כל דבריו. וכן הוא ברשב"א שם דף ה: ד"ה ה"ג, שכתב "ובנימוקי הרמב"ן נר"ו דחזיקה ורב אסי מנהג חסידות הוא, דאדרבה לא ליקרי כלל דהוה ספיקא בשל

דבריהם ודברי קבלה כשל רבנן לקולא...". ע"ש. וכן הוא בריטב"א שם ד"ה גופא, שכתב "דספיקא דרבנן הוא דדברי קבלה כשל דבריהם ולקולא". ע"ש. וכן כתב הר"ן שם ד"ה ולענין, לדעת הגאונים, וכן הוא ברב המגיד בהל' מגילה פ"א הל"א. לדעת הגאונים ע"ש. ולכן מצינו שאף שפורים מדברי קבלה, שעדיין אזלינן בספק לקולא כשאר ספק דרבנן.

והטעם שלא אמרינן אפילו ביום י"ד ספק דרבנן לקולא, הוא כמ"ש הרמב"ן שם "שא"ת כן נמצאת פוטרו בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה לפיכך קורא בראשון פטור בשני". ע"ש. ולפי זה י"ל דבשלמא אין לומר ספק דרבנן לקולא כדי שהוא אינו צריך לקיים המצוה כלל מעיקרא, אבל אם הוא עושה מעשה לקיים המצוה, אלא שיש ספק אם הוא י"ח באותו מעשה, אז שפיר י"ל ספק דרבנן לקולא והוא אינו צריך לחזור לקיים את המצוה. ולכן כיון שהוא קרא ביום י"ד אף שיש ספק אם הוא י"ח באותה קריאה יש לאזיל לקולא והוא א"צ לחזור כדי לקיים המצוה. (ולפי זה יש להשיב על מ"ש המטה אהרן הנ"ל). לכן יש להעיר על מ"ש המש"ז הנ"ל "בדיעבד אם קרא בה"ש י"ל ספק דרבנן לקולא, ואפשר דברי קבלה שאני...", שלפי הרמב"ן והרשב"א והריטב"א כיון שהוא עשה מעשה לקרות בה"ש יש לומר ספק דרבנן לקולא והוא י"ח. ולכן י"ל שאם הוא משלח מנות, ואח"כ יש ספק אם הוא קיים המצוה כראוי או לא, שהוא י"ח כיון שזה דומה למי שקרא ביום י"ד שיש ספק אם הוא י"ח או לא.

ואה"נ שלדעת הרמב"ם בהל' מגילה פ"א הל"א. כשיש ספק אם העיר היתה כרך בימי יהושע בן נון או לא שצריך לקרות ב"ד וגם בט"ו, וזה מדינא, ולא אמרינן כדעת הגאונים ספק דרבנן לקולא ודי בקריאה ביום י"ד, וכן פסק מרן בס"תרפח. ד. ע"ש. מ"מ יש לעיין בטעם לזה, וראיתי שכתב ר"י ראובן כהנא ז"ל במנחת כהנא (כללי ספיקא דרבנן לקולא, דף ו) "ולבאר טעמו של הרמב"ם דהחמיר לקרות בשניהם יש סברא לומר דס"ל דדברי קבלה כדברי תורה דמי להחמיר בספיקו, או דטעמו מטעם מאי חזית כו' כסברת הר"ן גבי הסיבה לכן החמיר בשני הימים." או כמ"ש הערך השלחן בס"תרפח. אות ג. שכתב "ואפשר דהרמב"ם ושאר הפוסקים ס"ל דמשום פירסומי ניסא אזלינן בספיקא לחומרא...". ע"ש.

וי"ש לדון בטעמים אלו. בתחילה יש לחקור לגבי דעת הרמב"ם בספק בדברי קבלה אם אזלינן לקולא או לא. כתב הרמב"ם בהל' מקואות פ"ח הל"ו. "...שעיקר טבילה מן התורה, וכל שעיקרו מן התורה אע"פ ששיעורו הלכה, ספק שיעורו להחמיר." הרי משמע שאם יש ספק בהלמ"מ ואין "עיקרו מן התורה" שספיקא לקולא. וכן נראה מהל' שחיטה פ"ה הל"ג. "אע"פ שכולן הלכה למשה מסיני הן,

הואיל ואין לך בפירוש בתורה אלא דרוסה החמירו בה. וכל ספק שיסתפק בדרוסה אסור. ושאר שבעה מיני טרפות יש בהן ספקין מותרים". ע"ש. הרי אף מכאן נראה שאם אין עיקרו בתורה יש לאזיל בספק לקולא.

וכן כתב הרשד"ם בי"ד ס"קלא. "אפילו בדבר שהוא הלכה למשה מסיני כתב הרמב"ם פ"ה מהל' שחיטה שיש בהן ספק לקולא, ובפ"ט בספק גלודה כתב לקולא אע"פ שעלתה בתיקו מטעם דס"ל דתיקו דהלמ"מ לקולא, וכן יש לדקדק ממ"ש פ"ח דמקואות כל שעיקרו מן התורה ספק שיעורו להחמיר, דון מינה שדבר שעיקרו הלמ"מ ספקו להקל...". ע"ש. ולפי זה י"ל שאם בהלמ"מ אזלינן בספיקא לקולא, ק"ו בדבר שהוא "מדברי קבלה" שיש לאזיל בספקא לקולא.

וכן הוא בנודע ביהודה מה"ת י"ד ס"קמו. שכתב "...הוא מדברי קבלה. ואמנם לענין ספיקא אם הוא כד"ת להיות ספיקו לחומרא או אם הוא כמו ספק דרבנן שהוא לקולא, נלע"ד שספיקו לקולא דלא עדיף מדבר שהוא הל"מ, והרי דבר שעיקרו הל"מ אין ספיקו להחמיר, ועיין במס' מקואות פ"ו מש"ז. בפ"י הרמב"ם ובפ"י הר"ש דדוקא דבר שעיקרו מן התורה ושעורו הל"מ אמרינן בספיקו להחמיר, ועיין ברמב"ם הל' מקואות פ"ח הל"ו. ואעפ"כ לא הייתי סומך על סברתי בזה עד שמצאתי הדבר מפורש בתשו' המיוחסת להרמב"ן ס"רסג. שכתב...". ע"ש. הרי לדעתו הרמב"ם סבר שיש לאזיל לקולא בספק דברי קבלה.

וראיתי בתורת חסד ח"א א"ח ס"לח. אות ח. שהוא סבר שיש מחלוקת הרב המגיד והכסף משנה בדעת הרמב"ם לגבי דברי קבלה, וז"ל "וכן מבואר מדברי הה"מ פ"ג מהל' מגילה הל"ו. דמצות שמד"ק הוי ד"ת ממש ולא מד"ס אם לא היכא שהביאו הפסוק מד"ק רק לסמך ולדמיון ע"ש. מיהו הכ"מ חולק שם בזה." ע"ש. מ"מ אף לדברי הרב המגיד שם עדיין י"ל שהוא מודה שכשיש ספק בדברי קבלה יש לאזיל לקולא (מלבד קריאת מגילה והלל ששניהם בכלל פרסומי ניסא כמ"ש הערך השולחן הנ"ל).

וראיתי שם באות ח. שהוא הביא הנו"ב הנ"ל וכתב, "לדברי הרמב"ם ודע' דס"ל דצריכין לקרות מדינא בטו' ג"כ, י"ל דס"ל ד"ק לחומרא." וזה קשה, איך הוא לא הרגיש במה שהנו"ב הביא ראיה לדבריו מהל' מקואות הנ"ל, שאף בדברי קבלה סבר הרמב"ם ספיקא לקולא. (ועיין עוד בזה ביביע אומר ח"ט א"ח ס"עא. אות ב. ג.) ועיין באבני נזר אה"ע ס"ח. שהאריך להביא ראיות שספק דברי קבלה לקולא. ועיין עוד בא"ח ס"תכט. וס"תקמ. ע"ש.

ועיין בב"י ב"ד ס"רצד. ד"ה ערלה, שכתב "בכל דוכתי הלכה למשה מסיני ספיקא אסור." אלא בא"ח ס"תקנד. ד"ה ההולך, לגבי דברי קבלה, הוא הביא שני תירוצים, ובתירוץ ראשון משמע שאף ספק דברי קבלה לחומרא, ובתירוץ שני משמע שהוא לקולא.

ולפי זה י"ל שאם הרמב"ם סבר שספק דברי קבלה לקולא, אז י"ל שהטעם שיש לקרות ביום יד' וגם טו' הוא מטעם אחר. ונראה לפקפק במ"ש במנחת כהנא הנ"ל, "או דטעמו מטעם מאי חזית כו' כסברת הר"ן גבי הסיבה לכן החמיר בשני הימים." ויש להשיב על טעם זה, שהלא לפי הירושלמי (מגילה פ"ב הל"ג) אם בן כרך קרא ביום י"ד בדיעבד הוא יי"ח. וכן הוא בט"ז בס"תרפח. סוף ס"ק ד. וכן הוא בגר"א שם ד"ה כי אם בי"ד, וכן הוא בשער הציון ס"תרפח. ס"ק ח. ודלא כדעת הפר"ח. וכן הוא ביביע אומר ח"ז ס"נח אות ו. ע"ש. וא"כ הלא הוא יותר נכון לקרות בי"ד, כיון שאף אם הדין הוא שצריך לקרות בט"ו מ"מ עדיין הוא יי"ח. ואין זה דומה למ"ש הר"ן לגבי הסיבה בד' כוסות, "אמאי נקל בהני טפי מהני", דשאני התם שאין שום סברה לומר שאם בעינן הסיבה בתרי בתראי שהוא יי"ח בדיעבד בהסיבה בתרי קמאי. עיין משנה למלך הל' מגילה פ"א הל"א. ע"ש. ולכן נראה שאין לפרש שהרמב"ם סבר לגבי מגילה כמ"ש הר"ן לגבי ד' כוסות.

ולכן נראה שעיקר הטעם של הרמב"ם שסבר דמדינא צריך לקרות ביום י"ד ויום ט"ו הוא מפני פרסומי ניסא וכמ"ש הערך השולחן הנ"ל. ולפי זה י"ל דבשלמא שקריאת מגילה היא בכלל פרסומי ניסא כשיש עשרה, וכמ"ש רש"י במגילה ה. "שלא בזמנה. כגון כפרים המקדימין ליום הכניסה אין קורין אותה אלא בעשרה דבעינן פרסום ניסא." הרי אם אין עשרה ליכא פרסומי ניסא, וא"כ ה"ה י"ל הכי לגבי מצוות משלוח מנות, שאין היא בכלל פרסומי ניסא כיון שאין צריך לקיים המצוה בפני עשרה. ועוד, לגבי קריאת המגילה הוא מזכיר הנס בקריאתו, ולכן שפיר י"ל שהוא פרסומי ניסא, משא"כ בנתינת מנות שהוא אינו צריך להזכיר את הנס בשעת נתינה. ולכן ממילא י"ל שאף לדעת הרמב"ם י"ל ספק דרבנן לקולא לגבי משלוח מנות, שהרי רק לגבי קריאת המגילה החמיר הרמב"ם שצריך לקרות כשיש ספק ביום י"ד וט"ו משום פרסומי ניסא כמ"ש הערך השולחן הנ"ל, אבל לגבי משלוח מנות י"ל שאף הרמב"ם מודה לגאונים והרמב"ן והרשב"א והריטב"א הנ"ל ש"ל ספק דרבנן לקולא, אף שפורים הוא מדברי קבלה.

ולכן י"ל בנד"ד שאם יש ספק אם הגיע הרחפן לבית חבריו או לא, אז י"ל ספק דרבנן לקולא והוא יי"ח.

ולפי זה י"ל דהא דאמרו האחרונים הנ"ל (המוצל מאש ודע') שאף בספק כלשהו במ"ע הוא אינו יי"ח, י"ל שאין מצוה מדברי קבלה בכלל זה כיון דמצינו דאמרינן ספק דרבנן לקולא במצוות פורים (מלבד קריאת המגילה לדעת הרמב"ם הנ"ל). ועוד, יש לפקפק על הראיות של האחרונים הנ"ל, (וכבר כתבתי להעיר על ראיותם באורחותיך למדני ח"ד ס"נט. ע"ש). וגם מצינו שכמה אחרונים סברו דשפיר הוא לסמוך על ס"ס או רוב כדי לקיים מ"ע. וכן הוא בארעא דישראל מע"ס אות י. שאחר שהוא הביא מ"ש הרא"ם והמוצל מאש הנ"ל לחלק בין מצות עשה ובין ל"ת, הוא כתב "ומלבד דאין החילוק מובן דמ"ל מצוה עשה ומ"ל מל"ת, ואדרבה ע"י ס"ס שרי בקום עשה כאלו אין כאן איסור. ס"ס במ"ע דאין לחייבו לעשות דהוי בשב ואל תעשה." ע"ש. הרי נראה מהסיפא שמועיל ס"ס שלא לעשות מצות עשה, אבל ממ"ש ברישא "דאין החילוק מובן דמ"ל מצוה עשה ומ"ל מל"ת", נראה שמועיל ס"ס אף לקיים מצות עשה. וכן הוא בטורי אבן ר"ה כט. והרש"ש שם, ורעק"א בס"ו. שכולם הביאו קושית הרא"ם לגבי טומטום א"מ לא א"מ, והלא יש כאן ס"ס. והם לא תירצו שלא שייך ס"ס במצות עשה כגון שופר, עיין בדבריהם. הרי שפשוט להם שאף במצות עשה יש לסמוך על ס"ס. וכן דעת האלף לך שלמה בס"שער. שעשה ס"ס כדי לקיים מצות אתרוג ע"ש. וכן הוא בתורת חסד ס"ג. אות א. שכתב על דברי המוצל מאש הנ"ל, "ובאמת דבריו הראשונים הנ"ל תמוהים, וכמה סוגיות סותרים דבריו בזה." ע"ש. וכן נראה דעת הקרן לדוד ס"י. שהתיר למי שיש לו בלורית בראשו כלפי פניו, לקיים מצות תפילין מטעם ס"ס. ע"ש. וכן נראה דעת הבן איש חי ח"ב פר" בראשית אות יג. שעשה ס"ס לגבי קיום מצות קידוש. ע"ש.

ולכן אף בנד"ד י"ל הכי, שאם יש ספק אם הרחפן הגיע לבית חבריו, שיי"ל ספק דרבנן לקולא והמשלח מקיים את המצוה.

ג) וראיתי באחיעזר ח"ג ס"עג. אות ב. לגבי אם אמרינן חזקת שליח עושה שליחותו לגבי משלוח מנות, דבשלמא דרבנן אזלינן לקולא, אבל לגבי משלוח מנות כיון שפורים הוא מדברי קבלה אולי יש לאזיל לחומרא, וז"ל "חזקת שעשה שליחותו הוא בגדר מחצה על מחצה וספיקו להקל, וא"כ לפי מ"ש הטורי אבן דמחמירין בספיקו לפי שהוא מדברי קבלה, וה"ה דלא אמרינן חזקת שעשה שליחותו." ע"ש. ויש להעיר עליו לפי מה שכתבתי לעיל, שלפי מ"ש הרמב"ן והרשב"א והריטב"א אף בדברי קבלה יש לאזיל לקולא כשיש ספק, וכן י"ל לדעת הרמב"ם, דבשלמא שיש להחמיר לגבי קריאת המגילה משום פרסומי ניסא, אבל גבי משלוח מנות שאין שייך בו פרסומי ניסא, הוא כשאר דרבנן וכשיש ספק יש לאזיל לקולא. ולכן ה"ה

י"ל בנד"ד שאף כשיש ספק אם הגיע הרחפן לבית חבריו, שעדיין המשלח מקיים את המצוה.

שוב ראיתי בשו"ת תורה לשמה ס"קצב. שכתב לגבי משלוח מנות בעל כרחו, וז"ל, "אי נתינה בעל כרחו שמה נתינה או לאו, הדבר הזה נזכר בגמרא דגיטין עד. ונחלקו הפוסקים הראשונים לענין פסק הלכה, ודעת רבינו האי גאון ז"ל והרמב"ם ז"ל לפסוק כלישנא בתרא דנתינה בעל כרחו שמה נתינה, ועוד יש פוסקים רבים שפסקו לחומרא ע"ש. מיהו הם פסקו כן בדין תורה, אבל נידון השאלה הוא מצוה דרבנן אפשר גם הם יודו דפסקינן לקולא ויוצא י"ח בזה אע"ג דבעל כרחו קבלם, ועיין למרן בב"י אה"ע ס"קמג. וכו'." ע"ש. הרי לדעתו יש לאזיל לקולא לגבי משלוח מנות כיון שהוא מדרבנן, ולא אמרינן בזה ספק דברי קבלה לחומרא. ונראה שהטעם הוא כפי מה שביארתי לעיל.

ועוד י"ל, והוא שנראה דנד"ד עדיף מדין חזקת שליח עשה שליחותו, וזה מפני דבשלמא לגבי שליח שיש לו דעת, יש חשש שמא הוא "מתעצל בו" כמ"ש בעירובין לב. או שמא מתייאש מהשליחות, וכן הוא במחנה אפרים הל' שלוחין אות כא. שכתב "ומתיאש לעשותו", ולכן יש ספק שמא הוא אינו מקיים השליחות, אבל לגבי רחפן אין לו שום דעת וברירה כדי לומר שהרחפן "מתיאש מלעשותו", וא"כ מצד זה דין רחפן עדיף מדין שליח. ואה"נ שאפשר משהו ישתבש עם הרחפן, אבל אף לגבי שליח י"ל הכי, דאולי יקרה לו איזה אונס, אבל מצד שאין הרחפן דעת להתייאש מן השליחות, זה עדיף מדין שליח. ויש לדמות הרחפן לדין שליח ששהבטיח למשלח שהוא יקיים שליחותו, שכתב המח"א הנ"ל "דאפילו בשל תורה סמכינן אהאי טעמא שהבטיחו", ולכן כיון שאין לרחפן דעת כדי לשנות דעתו מהשליחות, י"ל שהרחפן דומה לשליח שהבטיח שהוא יקיים השליחות. וכיון שלגבי "הבטיחו" אין לחוש שמא אונס נקרה, ה"ה לגבי רחפן י"ל שאין לחוש שמא אונס נקרה. ולכן יש לסמוך על החזקה שהרחפן הגיע לבית חבריו. וגם י"ל שאין הרפחן דומה לדין קוף ופיל בעירובין לב. שאין לסמוך עליהם בשליחות, ופירש רבינו חננאל בן שמואל בעירובין שם, "דבר ברור הוא שבארץ הודו מנהגם להשתמש בקוף ובפיל וילמדו אותן עד שיבינו מה שיאמר להן". אלא עדיין י"ל שהקוף והפיל היו להם דעת והוא אינו ברור כלל שהם מקיימים השליחות והם עלולים להימלט, משא"כ ברחפן. (וזה מיירי ברחפן בדוק ומנוסה שכמעט כל פעם הוא מגיע ליעדו.)

ולכן נראה שאם המשלח מדבר עם חבריו בטלפון ואומר לו שהוא ישלח המנות ע"י רחפן, וחבירו מסכים לזה, וכן עשה המשלח, אבל אח"כ המשלח לא דיבר עם חבריו לאשר אם חבירו קיבל את המנות או לא, בזה המשלח י"ח אם הרחפן בדוק ומנוסה שכמעט כל פעם הוא מגיע ליעדו. כן נראה לענ"ד.
ואסיים בכבוד רב
מחבר הספר אורחותיך למדני

הגאון רבי רחמים משה שעיו שליט"א
מח"ס "מחקרי ארץ" ועו"ס

בס"ד ה' אדר שני התשע"ט

לבעל השאלות דרב אחאי, רב כהנא חביבאי, רחימא דנפשאי, בקי בספרי דאוריין תליתאי, הרה"ג מוה"ר גמליאל רפפורט רבינוביץ שליט"א.

בדבר שאלתך אם השולח מנות על ידי רחפן יוצא ידי חובה או לא.

הנה גרסינן במסכת בבא קמא (דף כב ע"א) איתמר ר' יוחנן אמר אשו משום חציו, וריש לקיש אמר אשו משום ממונו, וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרבי יוחנן אמר לך חציו מכחו קאזלי, האי לא מכחו קאזיל. ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש אמר לך ממונא אית ביה ממשא, הא לית ביה ממשא, ע"ש.

ואם כן בנידון דידן דהאדם מפעיל את הרחפן והרחפן הולך מעצמו לבית חברו, הנה הכא הוא הולך מכח השולח שהרי הוא המפעיל והלוחץ על הכפתורים המכוונים את דרכו של הרחפן. ואין הרחפן יכול לשנות דרכו כמו שהאש יכולה לשנות את דרכה דהאש כיון שכח אחר מעורב בה היא יכולה לשנות כיוון על ידי הרוח אבל הרחפן אינו יכול לשנות כיוון ונחשב שנשלח על ידי האיש המכוון אותו. ולא גרע מחציו של אדם שחייב השולח את החץ כמו כן לענין זכות משלוח מנות נחשב חציו שהלכו מכחו של האדם והרי זכה בזה במצות משלוח מנות.

אבל מה שיש להסתפק בנדון דידן, דהנה המשנה ברורה בסימן תרצ"ה ס"ק י"ח כתב בשם תשובת בנין ציון סימן מ"ד שנסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אי יוצא כיון דכתיב ומשלוח, נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות ע"ש. וא"כ הכא בנדון דידן אם בעל הבית שלח את הרחפן ואמרין שהרחפן הוא כמו חציו של בעל הבית אם כן נחשב שבעל הבית עצמו שלח זה ולא על ידי שליח וא"כ אפשר שאינו יוצא ידי חובה לכתחילה, אלא א"כ יאמר לשליח שישלח על ידי רחפן, וצ"ע.

ובחפשי בזה באוצר הספרים ראיתי להגאון בעל התעוררות תשובה סימן י"ג שכתב וז"ל, ספק הוא לי מי ששלח מנות בפורים, והמקבל אינו יודע מי שלח לו אם המשלח יצא בזה, וי"ל לפמ"ש שהטעם שתקנו לשלוח מנות כדי להרבות אהבה ואחוה א"כ צריך המקבל לידע מי שלח לו, אבל לפי הטעם שתקנו מצוה זו

כדי שיהא לכל אדם לאכול ולשמוח בפורים, וכדי שלא לבייש את מי שאין לו תקנו גם כן לשלוח לעשירים ואינו ניכר ששלחו לעני בשביל עניותו ולטעם זה אין צריך לידע מי שלח לו המנה והמשלח יצא ובזה יש ליתן טעם למה תקנו שישלחו על ידי שליח, כי לקבל מן השליח אינו בוש כי השליח אינו נותן לו כלום והבעלים השולחים אינם רואים את המקבל ואינו בוש ממנו, עכ"ל.

נמצא לפי זה דבנדון דידן של הרחפן לפי הטעם כדי להרבות אהבה ואחוה צריך לכתוב על המשלוח מנות מיהו השולח כדי שיתרבה האהבה והאחוה ביניהם. ואמנם נראה דגם לטעם שיהיה למקבל מה לאכול בסעודת פורים, ולפי זה כתב ההתעוררות תשובה שעדיף שלא ידע המקבל ממי קיבל כדי שלא יתבייש, עכ"ז בנדון דידן לכולי עלמא עדיף לכתוב את השם כי בודאי מי שקיבל על ידי רחפן לא יתבייש לקבל כזה משלוח מנות ובודאי אפילו עשיר גדול ישמח לקבל כזה משלוח מנות ואין בזה שום בוש פנים דאין שום אדם בוש מן הרחפן, וא"כ כאשר שולח מנות על ידי רחפן נכון לכתוב את השם של השולח כדי שידע המקבל למי להחזיר טובה, ובזה יצא ידי משלוח מנות איש לרעהו למהדרין מן המהדרין לכתחילה, כי מה שהצריכו שליח הוא כדי שלא יתבייש, והכא ליכא בוש פנים ושפיר יכול להיות הרחפן שליח. וא"כ מעתה גם בעל הבית עצמו יכול לכווין את הרחפן ואין צריך דוקא שליח, כי הרחפן שפיר מקרי שליח לכתחילה בלי שום פקפוק. ובזה תתרבה האהבה והאחוה בין איש ורעהו.

והנני ידידו הדורש בשלומו הטוב והחפץ להתברך ממנו בברכת כהנים באהבה. רחמים משה שעיו
פה עיה"ק ירושלים תובב"א

הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א מח"ס "ויאמר שמואל" ועו"ס

בדבר שאלת הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,

דלהלן: "הסתפקתי השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה".

הנה ידועים דברי שו"ת בנין ציון, שעיקר משלוח מנות הוא על ידי שליח דווקא, וכבר דשו ביה הפוסקים, יש שהקפידו בזה ויש שלא, ואכמ"ל. ובספר ליקוטי חבר הערות על שו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן רד) כתב וז"ל: שמעתי ממור"ר החת"ס שחמיו הגרע"א נסתפק האם אפשר לשלוח מנות על ידי עכו"ם, והשיב לו החת"ס אילו היה המצוה להוביל בעצמו, ורק שהיה יכול לעשות שליח, כי שלוחו של אדם כמותו, אז בעינין שהשליח יהיה יהודי, אבל מאחר והמצוה הוא על ידי שליח, אפשר לעשות גם על ידי עכו"ם, עכ"ד.

וכעין זה כתב החת"ס בגיטין (כב ע"ב ד"ה והא לאו), דהיכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות שליח, בזה יש דין שלוחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים.

וכן מצינו בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן שנו) על מצות שריפה שזורקין הפתילה לתוך פיו, שיכולין בית דין לצוות לגוי לזרוק פתילה לתוך פיו. שאין הגוי אלא שלוחו של בית דין ואין מיתת בית דין צריך גופו של בית דין. וכמו שבי"ד מכים וחובטים, וכי המומחה בעצמו היה מכה וחובט? אלא מומחה מצוה והדיוט חובט על פיו, ולא קרינא ביה לפניהם ולא לפני הדיוטות. הכא נמי לא שניא, עי"ש. ובשו"ת דבר אברהם (ח"ב ח, א) דן בשעיר המשתלח שמצוותו על ידי שליח דוקא, א"כ יהיה אפשר לשולחו על ידי קטן, או על ידי עכו"ם, יעו"ש ובחשוקי חמד (סנהדרין נ"ב ע"א). ולפי"ז נמצא דה"ה בנדר"ד, דאם אפשר לשלוח מנות ע"י שליח קוף או נכרי, ה"ה שאפשר לשלוח ע"י רחפן.

וכשהבאתי הנידון בפני בני ישיבה"ק ישיבת משאת המלך, ביום פורים קטן דהשתא, טען נכוחה הבה"ח אלירן גניני נ"י דאין צריך לזה, כיון שהפעלת רחפן אינה אלא כוחו וידא אריכתא של השולח עצמו, שהרי האדם הוא זה שמשגר בלחיצת כפתור והכוונת הרחפן, ופשוט שיוצא בזה.

והבה"ח יוסף דב גלזמן נ"י טען שכשאדם שולח משלוח ע"י רחפן, יש בזה מן הזלזול במי שהמשלוח נשלח אליו, וכה"ג הפסיד עיקר טעם משלוח מנות לדעת הר"ש אלקבץ זיע"א בספרו מנות הלוי, שהוא ריבוי אהבה בין איש לרעהו, ולא יצא כה"ג, וכפי שכ' הפוסקים שלטעם המנות הלוי השולח משלוח מנות בצורה מזלזלת שאינה מכבדת את המקבל, לא יוצא י"ח, ועי' רבנו חננאל מגילה ז' רע"ב. ואולם הבה"ח עקיבא אוסטרוב נ"י טען לעומתו שמשלוח ע"י רחפן, אינו מהווה סיבה לזילזול במקבל, אלא אדרבה, יש בכך מן ריבוי השמחה וריבוי תשומת הלב למקבל, כששולח לו משלוח מנות בצורה מקורית שכזאת.

וכשעסקנו, ע"פ האיזכור הנ"ל, במחלוקת התרומה"ד והמנות הלוי בטעם משלוח מנות, כשדעת התרומה"ד הוא משום ריבוי הסעודה ולטעם המנות הלוי הוא כדי להרבות אהבה ורעות בין הנותן והמקבל, הסתפק הבה"ח ישראל מאיר גרינברג נ"י במקרה ששתי משפחות, משפחת כהן ומשפחת לוי למשל רבו ביניהם, ובא יהודי שלישי והניח ליד דלת משפחת כהן, משלוח מנות עם פתק בשם משפחת לוי, ולפני הדלת של משפחת לוי הניח משלוח מנות בשם משפחת כהן, כדי להרבות אהבה בין שתי המשפחות, וטען הבה"ח הנ"ל, שמקיים בזה משלוח מנות לב' הטעמים, שלפי טעם התרומה"ד- ריבה מאכלים לסעודת פורים, ולפי טעם המנות הלוי, הגביר אהבה בין שתי משפחות המצויים עד כה במריבה ומשטמה. ואולם אני עני טענתי שלטעם המנות הלוי צריך להרבות באהבה וחיבה בין המקבל והנותן, ולא להרבות סתם כך, ע"י משלוח המנות, אהבה בין יהודים אחרים. ישמע חכם ויוסיף לקח.

הגאון רבי איתמר מחפוד שליט"א מח"ס "ברית הלוי"

ב"ה יום ד' ט"ו אדר א' תשע"ט

לכבוד ידי"נ אהובי ורב חביבי, יקר יקרים, מרגניתא דלית ביה טימין, אוצר כלי חמדה, כהן שדעתו יפה, בנש"ק חסיד בכהונה הרה"ג רבי גמליאל ב"ר אלחנן הכהן רבינוביץ [רפפורט] שליט"א.

הנה בודאי שאלתו היא בגוונא שמוודא שהשני קיבל את המשלוח מנות לידי ע"י הרחפן דהא ליכא למימר חזקה עושה שליחותו בדאורייתא כמפורש בגמ' (עירובין לא, ב) דלרב נחמן בדברים דאורייתא אין חזקת שליח עושה שליחותו, לפי שחושב דלא סמך עליו וכמ"ש רש"י שם ולכן לא חושב שמכשילו. אבל בדרבנן אמרינן דחזקה שליח עושה שליחותו מאחר שנתרצה בשליחות וכמ"ש רש"י (חולין יב, א ד"ה חזקה), ולרב ששת אפילו בדאורייתא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, דחזקה התלויה במעשה אמרינן, אף דרוב התלוי במעשה לא אמרינן כדאיתא בגמ' (בכורות כ, א), וכתבו התוס' (שם לב, א ד"ה רב) דר"ת אומר דהלכה כר"נ. וכפ"פ הסמ"ג (עשין מח), והרשב"א בעבודה"ק (ש"ה אות טז), והאור"ז (הל' יבוי"ח סי' תרנז), ובראב"ן ורבינו יהונתן ופסקי הרי"ד (עירובין שם), ובריא"ז (עירובין פ"ג ה"ג אות א), ובשטמ"ק (נזיר יב, א). ורבינו שמשון פוסק כרב ששת דהלכה כרב נחמן בדיני וברב ששת באיסורי, וכפ"פ הרא"ש (עירובין פ"ג סי' ג). ועיי' מה שכתבתי בזה בברית הלוי (ח"ב סי' צה). וכיון דפורים הוי כדאורייתא דמי דדברי קבלה כדברי תורה וכדכתב נמי בשו"ע (סי' תרצו ס"ז) דמה"ט אונן מותר בבשר בפורים דלשמוח בפורים הוא מדברי קבלה דכדברי תורה וכבר הארכתי בזה ברית הלוי (ח"א סי' פא), א"כ הכא נמי צריך לוודאות שהגיע אליו.

והנה בגמ' (מגילה ז:): איתא דאביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי. ופרש"י וז"ל: "זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנה סועד חבירו עימו". אכן בחידושי הר"ן כתב: "שלא היה לאחד מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו והיו שולחין כל סעודתן זה לזה כדי לאכול סעודת פורים ולקיים משלוח מתנות". ותמה הב"י דלרש"י א"כ לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו. והרמ"א בדרכי משה (סק"ז) כתב ליישב דרש"י סבירא ליה דמשלוח לאו דוקא אלא הוא הדין אם אוכל עם חבירו דמאי שנא אם אוכל עמו בביתו או ששלח אליו עיי"ש.

ובפשוטו היינו דהב"י ס"ל דאף אחד מהם לא יצא ידי חובה כיון דבהזמנה לביתו לאו דרך שילוח הוא אבל אין כונתו דבעי דוקא על ידי שליח, וזה שמשיג הדרכ"מ דגם בהזמנה לביתו מהני ולא בעי דוקא דרך שילוח. וא"כ מבואר מזה דלכו"ע לא בעינן שליח. ומה שהר"ן כותב שהיו שולחין כל סעודתן פשוט שהוא לאו דדוקא שליחות על ידי אחר והו"ה אם היו מביאים בעצמם ויתכן דהר"ן נאיד מפרש"י הוא לפי דס"ל דבעי "משלוח" דוקא ולא על ידי שבא וסועד אצלו דבזה לא ניכר כל כך שזה למצוה אלא בתורת חסד סועד אצלו ואולי הוא גם לעיכובא, אבל לאו משום דבעינן שישלח על ידי שליח.

ויעויין בשו"ת בנין ציון (סי' מד) דאולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר ולא על ידי עצמו הגם דעל ידי עצמו נמי יוצא ידי חובה דשייכי הני תרי טעמי דהמנות הלוי להראות חיבה וריעות וכן טעמא דתרומת הדשן שיהיה לו לסעודת פורים וא"כ צ"ל דמאי דכתיב "ומשלוח" לא שזה מעכב אלא לאורויי דבשילוח לבד יצא אפילו אין חבירו רוצה לקבל עיי"ש.

אבל הא נראה שפיר דעכ"פ איכא הידור לשלוח על ידי אחר טפי מבעצמו וכדחזינא בגמ' (מגילה ז.) דרבי יהודה נשיאה שדר ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא ורבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא דקשבא, ומלי כסא קמחא דאבשונא. והדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא, ומלא כסא דפלפלתא אריכא, ומשמע שהוא לפי שכך צורת המצוה על ידי שליח ולא רק משום שלא רצו להקל בכבודם, דהא בכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוחו ואמאי לא הביאו בעצמם. ולפי זה אם רוצה להדר ולשלוח על ידי שליח יתכן שאם משלח על ידי רחפן שמא לא חשיב שילוח כמו דקטן או גוי ליתנהו בדין שליחות, וא"כ יצא קרח מכאן ומכאן דגם הידור ע"י שליח לא קיים וגם לא הביא על ידי עצמו, דפשוט שדוקא אם הוא בעצמו טורח להביא עד לחבירו, וא"כ עדיף כבר שיביא בעצמו ולא על ידי רחפן.

ברם, הנה ידועים בשערים המצויינים בהלכה דברי מרן החתם סופר בחידושיו (גיטין כב:) דהא דבעינן דיני שליחות הוא רק היכא שהקפידה התורה שהוא בעצמו יעשה ובלא דין שליחות לא חשיב "כמותו", אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח כגון במשלוח מנות בזה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים וסיים: "והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני". והיינו דבמשלוח מנות לא בעינן לשולחו "כמותו" דנימא דבעינן בר שליחות, אלא העיקר התוצאה שיגיע לחבירו על ידי דרך של שילוח, ובזה לא איכפת לן כלל אם בר שליחות או לאו. גם יעויין להגאון חוות יאיר במקור חיים (סי' תרצד ס"ג) שכתב וז"ל: "נ"ל דמותר

לשלוח מנות ע"י קטן אע"פ דלאו בני שליחות הוא היינו בדיני זכיה וממון, משא"כ אפילו על ידי קוף נתקיימה המצוה". עוד כתב המקור חיים שם: "בשלוח מנות מצוה בשלוחו יותר מבו ואפילו במתנות, דפרסומא ניסא עדיף", וא"כ כל שכן על ידי רחפן דאיכא טפי פירסומא ואוושא מילתא, דשפיר דמי טפי מעל ידי שליח, וחסרון שאינו דרך כבוד נראה דליכא ברחפן.

איברא דיש לדון האם ברחפן חשיב "שילוח" על ידי שליח או דחשיב ששולח בעצמו שהרי מכוונו על ידי השלט ועיי' בגמ' (סנהדרין עז:): זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה, חייב. וכתב רש"י (ד"ה והלכה לצדדין) וז"ל: "דרך נפילתה, שלא נפלה כנגדו, אלא כשהיא חוזרת לארץ היתה מתרחקת לצדדין. אבל אם נפלה נוכחה והרגה פטור, דלאו כחו הוא, אלא היא חוזרת לארץ מאליה". ובחידושי המאירי כתב: "ואם דרך ירידתה פטור, שהרי כלה כוחו והיא יורדת מצד טבעה. הלכה לצדדין והרגה חייב, שזהו כוחו אלא שהוא כוח חלוש". עיי"ש בתוס' (שם ע"א ד"ה סוף). ובגמ' (ב"ק כו:): היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה, ועמד ונפלה, דלענין נזקין חייב, וגבי שחיטה איתא בגמ' (חולין לא): דדוקא נפל הסכין לא מהני, אבל הפילה מהני, והא אפילו בנפלה מידו על ידי שפתח את ידו צידד הרשב"א בתוה"ב (ש"א פ"א) דחשיב כהפילה, עיי"ש, וכן כתב ביד רמה שם דפתיחת היד חשיבא "מעשה" אף לענין רציחה כמו מסיר מחיצה שמונעת מהמים להמשיך דמפורש בגמ' דחייב ואכמ"ל כי יש חילוק בין הנידונים ועוד חזון למועד. ידידו אוהבו

איתמר מחפוד הלוי

הגאון רבי יוסף קדיש בראנדסדארפער שליט"א
 מח"ס "אורה ושמחה" על הרמב"ם (ז"ח)

לידיד ה' וידיד כל בית ישראל הכהן שדעתו
 גדול הגה"צ בעל הגם אני אודך שליט"א

לכאן' כוונתו לשאול משום דאין שליחות לבהמה, וא"כ הלא לכאן' גם שולח ע"י
 קטן לא יוצא דאין שליחות לקטן, וזה אינו, דהא נוהגים ששולחים גם ע"י
 קטנים, מכלל דלא בעינן לשלוח ע"י בר דעת, וא"כ אפילו הטעין חמורו בכל טוב
 ארץ מצרים ושלחו לביתו של פלוני נמי יוצא. ומיהו בשולח ע"י בהמה או רחפן
 יש לומר דאינו שילוח דרך כבוד לצד בעינן שישלח דרך כבוד, ואולי הוי חסרון
 בדרך כבוד. והנה בספרינו אורה ושמחה כתבנו דיראה שאם אמר לחברו לך לחנות
 שלי וקח לך משם מיני מאכל ומשתה, אפשר שלא יוצא משום דבעינן שילוח
 לביתו דרך כבוד והיינו שישלח זה לביתו ולא שיבוא לקחת, דאין זה דרך ריעות,
 מ"מ גם לפי סברא זו, נראה דמכל מקום כל שמגיע המשלוח לבית חבירו אפילו
 ע"י שליח שאין בו דעת שפיר יצא, כמו דמשמע דשולחין ע"י קטן. ויש לעיין
 וכתבתי בחפזון.

א פריילאכן פורים.

הגאון רבי ישראל טויב שליט"א

מח"ס "תשובות ישראל" ועו"ס

בעזה"י החל"ד

כבוד ראש בעלי השו"ת הגה"צ רבי גמליאל הכהן צדק שליט"א

אחדש"ת

(א) שאל כת"ר לדיעות הסוברים דצריך לשלוח משל"מ ע"י שליח, איך הדין אם שולח ע"י רחפן שהוא כלי טיס קטן שעף באויר ואפשר לכונן אותו להביא דברים לכתובת מסויימת.

ואני מוסיף לשאול אם אפשר לשלוח ע"י קוף או ע"י רובוט.

ומקור הדין במ"ב תרצ"ה ס"ק י"ח בשם תשובת בנין ציון סימן מ"ד שנסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא על ידי שליח אם יוצא כיון דכתיב ומשלוח נימא דבעינן דווקא ע"י שליחות.

והנה זה פשוט דלא צריך כאן דיני שליחות, וכגון שאם שולח ע"י גוי נמי חשיב ששלח ע"י שליח, ואף שאין שליחות לגוי וכן ע"י חש"ו נמי ודאי לכאור' מהני דהעיקר הוא כאן שלא יביא בעצמו אלא ע"י שליח.

והסברא שצריך ע"י שליח דזה יותר בדרך כבוד, ואם מביא לו בעצמו הוא קצת מתבייש [המקבל] וכששולח שליח הוי בדרך כבוד, וגם בלא סברא שמתבייש, כל ששולח ע"י שליח הוי בדרך חשיבות וגדולה שכבוד חבירו כ"כ יקר בעיניו ששולח אליו משל"מ ע"י שליח, ואם יש שתי שליחים ביחד זה עוד יותר כבוד.

ויל"ד דאם שולח ע"י חרש ושוטה הוי פחיתות כבוד וזה להיפך מכוונת המצוה לכבד את המקבל, ונראה דע"י קטן פשוט דשפיר דמי לכתחילה מיהו ע"י חרש או שוטה יל"ד, דהוי כמו שמביא בעצמו ואף גרע כיון דלא מצא אלא כאלה שליחים הרי הוא מבזה בזה את המקבל.

(ב) ועיין א"א בוטשאטש, ויש להוסיף ולדון על דבריו דבעלמא בכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוחו אבל כאן הדין להיפך דצריך דוקא ע"י שליח, והטעם כמו שנתבאר שזה בדרך כבוד טפי, אבל לדעת הפוסקים שא"צ שליח ברור ופשוט שגם במשל"מ יש דין דמצוה בו יותר מבשלוחו [ודלא כהא"א בוטשאטש] ואף דכתיב

ומשלוח מנות זהו משום שלא תמיד יכול ללכת בעצמו ודרך העולם לשלוח שליחים להביא דברים והכתוב נקט כדרך העולם, [וכן מצינו במתני' ב"מ כ"ו ב' או ששלח לו חבירו פירות], אבל פשוט דמצוה בו יותר מבשלוחו דמה גרע משל"מ מכל המצוות, ואם כוונת המגילה דזה יותר דרך כבוד וכך צריך א"כ נימא דזה לעיכובא ומהיכי תיתי דזה רק לכתחילה, ובמהר"י אסאד [ח"א תשובה ר"ז] כתב דהא דכתיב ומשלוח דלכתחילה כך צריך משום שזה יותר בדרך כבוד, וצ"ע נימא דזה לעיכובא ומהיכי תיתי דזה רק לכתחילה.

עכ"פ דעת הא"א בוטשאטש אין מוכן דהוא לא כתב הסברא משום דרך כבוד וא"כ מ"ט כתב דאין כאן מצוה בו וכו', וע"כ שזה בדרך כבוד ורק מהאי טעם אין כאן מצוה בו.

והמהחור לומר שקרא נקט ומשלוח משום שכך דרך העולם ששולחים דברים לאחרים ע"י שליח.

והשתא יל"ד אם יש כאן מצוה בו די"ל דאפי' להפוסקים דא"צ ע"י שליח מ"מ מכיון שזה יותר בדרך כבוד א"כ שוב אין כאן הדין דמצוה בו [מיהו לפעמים זה יותר בדרך כבוד שהוא בא בעצמו שהמקבל רואה שהוא בעצמו טרח ובא].

ג ויל"ע ע"י רחפן אם הוי בדרך כבוד, ומסתבר דהוי בדרך כבוד והוי כמו שליח ממש ויוצא בזה שיטת הבנין ציון, וע"י קוף ל"ח בדרך כבוד.

ד נמצא להלכה:

א. יש פלוגתא אם צריך משל"מ ע"י שליח או לא ונחלקו בזה אבות העולם.

ב. הטעם שצריך ע"י שליח שהוי בדרך כבוד טפי וגם אינו מתבייש.

ג. לדעת הפוסקים שצריך ע"י שליח יוצאין ע"י שליח קטן או עכו"ם, אבל ע"י חרש ושוטה מסתבר דלא יצא, דהוי דרך בזיון וכן ע"י קוף לא יוצא.

ד. ע"י רחפן שפיר דמי ויוצא יד"ח גם לסוברים שצריך שליח [ואף דיל"ד שאם זה ע"י איש זה יותר טוב דיש כאן עוד מתעסק בזה חוץ מהמשלח, ומ"מ מסתבר דהטעם דצריך דרך כבוד שלא יתבייש וזה אפשר גם ע"י רחפן, ועוד דגם ע"י רחפן נקרא שיש כאן עוד מתעסק בהבאת המשל"מ].

ויל"ד דלא פלוג מדברי קבלה, ומסתבר דמועיל, ולא אמרינן לא פלוג.

וכן ע"י רובוט מסתבר דשפיר דמי.

ה. לדיעות שלא צריך שליח מ"מ עדיף ע"י שליח דהוי דרך כבוד טפי, וממילא אין כאן דין מצוה בו יותר מבשלוחו.

ו. ולפעמים אם יביא בעצמו הוי דרך כבוד טפי [דרואה שטורח עבורו] ואז יש הדין דמצוה בו יותר מבשלוחו, ותלוי לפי הענין.

ז. יש דיעות שסוברים שלכתחילה צריך ע"י שליח ולכך כתיב ומשלוח מנות, וי"א שזה מעכב בדיעבד אם לא שלח ע"י שליח, ודעת הרבה פוסקים דאפשר לכתחילה גם בעצמו.

ח. מסתבר דלדעת הבנין ציון שזה לעיכובא לא מהני אף שהנותן ת"ח חשוב ויהיה למקבל כבוד טפי כשיביא הוא בעצמו, דלעולם כך הדין דצריך ע"י שליח וכך תיקנו.

ט. אם אין אף שליח כגון שנמצאים במדבר מסתבר דאף לבנין ציון יוצא שמביא בעצמו.

י. יש לדון בשולח ע"י אשתו, ולכאור' לטעם דמתבייש ה"נ מתבייש כיון דאשתו היא עקרת הבית ואין חילוק אם הבעל מביא או אשתו מביאה זה היינו הך ומיקרי שלא ע"י שליח.

[וכן אם האשה שולחת לחבירתה ע"י בעלה יל"ד דל"ח ע"י שליח אלא הוי כמו בלא שליח דהאשה ובעלה זה היינו הך], וכן לפי הטעם דהוי דרך כבוד טפי, י"ל דהאשה ובעלה זה היינו הך ואין כאן דרך כבוד ואף שהבעל שולח לחבירו והאשה נעשית שליח, מ"מ י"ל דל"ח שליח כלל ול"ח דרך כבוד כיון דהאשה בעצמה מביאה מביתה, ולא חשיב שנשלח ע"י אמצעי.

מיהו ע"י בניו ובנותיו ודאי דחשיב ע"י שליח דלא מתבייש וגם דחשיב דרך כבוד ששולח ע"י אמצעי.

וע"ז בעה"ח

ידידו עוז ישראל טויב

עש"ק כי תשא תשע"ט

בני ברק

הגאון רבי נחמן נתן וויינשטאק שליט"א מח"ס "עומק ההלכה"

לכבוד הרה"ג המופלג חובר חיבורים מחוכמים ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס פרדס יוסף על המועדים ועוד ספרים, בנו של ידידי הגאון ר' אלחנן הכהן שליט"א, נכדו של רב האי גאון וצדיק ר' לוי זצ"ל מח"ס מעדני השולחן.

לענין הא דנסתפקת אם אפשר לשלוח משלוח מנות על ידי רחפן.

א עיין חתם סופר מסכת גיטין (דף כ"ב עמוד ב') דיסד יסוד גדול לחלק בדין שליחות, דז"ל: והא לאו בני דיעה נינהו, הקשו תוס' לימא לאו בני שליחות נינהו אלא מכאן שאין צריך שליחות דהוה כאילו כתיב וכתב הסופר, פי' רא"ש דסתמא לאו כל אדם מצי למיכתב גט וא"כ הוה מקרא חסר וכתב הכותב ונתן הבעל. ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות היינו ר"ל בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו אבל שליח אפי' קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו. נפקא מיני' היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמו עצמו. לזה בעי' דין שליחות דאל"ה לא הוה כמותו אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי' אפי' ע"י קוף וכל הפסולים והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני ע"כ כיון דכתיב וכ' הסופר אפי' ע"י קוף יכול לכתוב לולי משום שלא לשמה אבל לא מטעם שליחות. עיי"ש.

הרי מבואר מדברי החת"ס, שהיכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות שליח, בזה יש דין שליחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליחות, כגון משלוח מנות, בזה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים.

ב ויותר מזה מבואר לגבי משלוח מנות עצמו בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן ר"ז) שמה שנקט קרא לשון משלוח, לרבותא דאף שבכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא דבזה אין קפידא, שבזה שלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו, ואף עדיף נמי יותר בשלוחו, לפי שעיקר הכוונה במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים, [וכידוע הטעם להמנות הלוי (מגילת אסתר, ט' י"ט) המובא בשו"ת חתם סופר חלק א' (אור"ח סימן קצ"ו) שטעם משלוח מנות הוא להרבות רעות], לכן

יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו, ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי אין צריך ביה דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים, וגם ע"י עכו"ם. עיי"ש.

ג וכן בנדון דידן היכא דשלחו לעלות מעלות רמות כדי שיוכל להגיע עד מקום חבירו ע"י רחפן, דיצא בזה ידי מצות משלוח מנות, דלא גרע משלחו ע"י קוף דמהני, וכאן עדיף טפי שזה בא מכוחו ממש, בודאי מהני לצאת באופן זה ידי חובת משלוח מנות.

הכ"ד ידידו נחמן נתן וויינשטאק

הגאון רבי עקיבא משה סילבר שליט"א מרבני כולל חזון איש

בע"ה מוצאי שושן פורים קטן ע"ט

לכבוד הגאון המפורסם ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א
בעהמ"ח ס' גם אני אודך ופרדס יוסף החדש וש"ס
שלו' רב

ע"ד מה ששאלתם, לענין השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו, האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה.

תשובה: מותר מעיקר הדין לתת על ידי רחפן אם רוצה לעשות כן, כיון שרהיטת הסוגי' שאין צריך שליח מעיקר הדין לעיכובא, ואין בזה איסור שאינו נותן בידיים.

אולם מכיון שחוששים מספק לתת משלוח מנות אחד על ידי שליח לכן ראוי שיהיה על ידי אדם ולא על ידי רחפן, מכיון שרחפן נחשב פעולת האדם, וגם מאחר שלא לפי כל הטעמים וכל האופנים הרחפן יועיל כמפורט בתשובה בפנים, ולענין מי שאין לו שליח רק רחפן ג"כ יתכן שכבר עדיף שיתן בידיו מאשר על ידי רחפן כדי להרבות שמחה ורעות. (אלא אם כן באופנים מסויימים שנתבארו בתשובה, דהיינו שהרחפן עובד באופן אקראי שלא על ידי מעשה האדם לפ"ד החת"ס, ואם אינו עובד על ידי טירחת האדם לפ"ד השלמת חיים, או שהמקבל מתבייש לראות פני הנותן לפ"ד המהרי"א, וכן לפ"ד המקור חיים יש לומר שאם ממנה אדם אחר לשלוח עבורו את הרחפן ג"כ יועיל שליחות וגם יפתור הבעי' שהוא מעשה האדם כנ"ל).

מקורות: הנה השאלה נחלקת לשני נידונים, א' על הצד דבעי' שליחות וא' על הצד דלא בעי' שליחות, וידועים דברי המ"ב בסי' תרצה סקי"ח בשם בנין ציון סי' מד מה שהביא הספק בזה (וכבר העירו דבבנין ציון עצמו לא נשאר בספק על לצאת ידי חובה בלא שליח, אלא רק אם יותר טוב לעשות על ידי שליח), וכבר האריכו בזה כמה מן האחרונים, ורהיטת סוגיין דעלמא שמעיקר הדין יוצאין ידי חובה גם בלא שליחות אבל מחמת הידור חוששים לעשות משלוח מנות אחד עם שליח כדי לצאת מידי ספק.

ויש לציין דבאחרונים הובאו כמה טעמים לענין שליחות, דבמקור חיים לבעל החוות יאיר סי' תרצד ס"ג משמע ג"כ שלמד דמשלוח מנות הוא על ידי שליח והוסיף שגם במתנות לאביונים טוב לעשות כן משום פרסומי ניסא, ונראה דענין הפרסומי ניסא כאן הוא שעל ידי שיש כאן גם שליח יש כאן שלושה שמעורבין בדבר ואוושא מילתא, וגם על ידי שמבקש מאחר לעשות לו ממילא הדבר מתפרסם, ולפי טעם זה רחפן ודאי לא יועיל כיון שאין כאן אדם.

ויש שכתבו (עי' כה"ח סי' תרצה סקמ"א ועוד) שטעם השליחות הוא משום כבודו של המקבל, ויתכן לומר בזה משום שאין כבודו של המקבל לקבל ישירות מהנותן דיש בזה קצת כיסופא, וכע"ז כ' המהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה סי' רז לגבי מתנות לאביונים, וא"כ לפי צד זה הרחפן יוכל להועיל אבל רק אם הרחפן עושה הכל כעין רובוט והאדם אינו מעורב בתקשורת עם המקבל.

אולם אפשר להבין שהכבוד הוא באופן אחר שאם שולח שליח מיוחד לזה יש בזה מצד כבוד המקבל, אבל המהרי"א לא כ"כ שם, אבל אם נאמר כצד זה לא יועיל רחפן.

ובשו"ת שלמת חיים סי' שעח כ' דלכתחילה תקנו על ידי שליח כדי שיהיה פנוי למצוות היום, אבל אינו לעיכובא, ודבריו צע"ק דהרי בד"כ השליח הוא ישראל כשר ובר חיובא וממילא גם השליח צריך שיהיה פנוי למצוות היום, והיה מקום לפרש דתקנו שאין להדר אחר מצוה בו כדי שיהיה פנוי אבל השליח שמרצונו עושה כן ולא מחמת מצוה בו וכו' לכן הוא יעשה רק אם פנוי באמת, אבל בדבריו משמע שכן יש הידור בשליח כדעת קצת אחרונים ולא רק שאין בזה מצוה בו, וגם צע"ק דאטו אם יעשה המצוה בעצמו לא יקיים מצוה בו וכו', אם כן כל החילוק הוא רק שתקנו שלא יחזר מתחילה אחר זה כדרך שאמרו אין מחזירין על הנר וכו', ודוחק, וגם אינו כוונתו כלל, דהשלמת חיים סובר שיש הידור על ידי שליח כנ"ל, ומ"מ לפי דברי השלמת חיים הרחפן ג"כ מועיל, וכן נקט שם בסי' תא שעל ידי קוף מועיל ג"כ שיחשב על ידי שליחות.

וגם להשלמת חיים אם האדם מכוון את הרחפן פשיטא שאין כאן פניות למצוות היום אלא רק ברחפנים הפועלים על ידי חכמה מלאכותית שאינם נדרשים לכיוונן ישיר של האדם (אם יש כאלה ואם יהיו בעתיד) יתכן שיועיל, אבל גם להשלמת חיים אפשר דמה שתקנו על ידי שליח הוא רק בדרך כבוד ולא בדרך ביזיון, אולם ממה שכ' שגם על ידי קוף מהני א"כ חזי' דלא בעי' דוקא דרך כבוד.

מ"מ יש סברא לומר דאחרי שנזכר בפסוק הלשון ומשלוח מנות ולמדו מזה שצריך שליחות לכך בעי' שליחות כל דהו, גם לפי הצד שהועלה באחרונים דסגי בשליחות פסולה ואפי' קטן, אבל רחפן לא עדיף מסתם ידא אריכתא עכ"פ לגריעותא, כיון שאין כאן שום כח נפרד ממנו אלא כסתם רוח בעלמא, דהרי זה פשיטא שמה שנחשב כח שני לענין רציחה או שחיטה לא יחשב שליחות לענין משלו"מ (ובפרט שהחזו"א למד מהרמב"ן שמה שנעשה על ידי מכשיר חשמלי חשיב כמעשה האדם בעצמו ומעיקר הדין אפי' לענין לשמה ואכמ"ל, אם כן גם רחפן לכאורה בכלל זה, ואמנם יש לדון על רחפן שפועל על ידי חכמת מכונה שפועל באופן אקראי על ידי הדמיה של שכל אנושי ואכמ"ל דיתכן שבזה החזו"א יודה שהפועל באופן כזה אינו נחשב כמעשה ישיר של האדם עצמו לענין דינים כאלו).

והנה אע"פ שנקט החת"ס גיטין כב ע"ב ודבר אברהם ח"א סי' יג שמועיל שליחות אפי' בקוף, מ"מ אפשר דבניד"ד יודה שחשיב מעשיו של האדם עצמו, ומ"מ אם נימא שהחת"ס לא קיבל הסברא על משלוח מנות מה שכתבתי דבעי' עכ"פ שליחות כל דהוא א"כ אם סבר דהענין הוא משום כבוד הנותן א"כ יתכן שיהיה אפשר גם על ידי רחפן באופן שהנותן אינו מתקשר עם המקבל כלל, אבל אחר דמבואר שהרחפן (עכ"פ באופן הרגיל) חשיב מעשה האדם הו"ל כזריקה בעלמא ואין בזה תועלת לשליחות.

ולמסקנא נראה דמאחר שיש מגדולי ישראל שסברו שיש עדיפות טובא בלא שום שליחות שעיי"ז מרבה חיבה בין איש לרעהו, משא"כ עיי' שליחות, ויש שנהגו כמדומה לעשות רק משלו"מ א' עיי' שליח על הצד שיש קפידא בזה, ואילו כל שאר אידך משלו"מ הקפידו שיהי' כמה דאפשר עיי' נתינה בעצמו, א"כ ברחפן מכיון שמסתבר שאין בזה תועלת לענין שליחות, א"כ עדיף שיתן דרך כבוד על ידי אדם ולא על ידי רחפן (אלא אם כן רוצה ליתן בלא שיראהו המקבל כדי שלא יתבייש ע"ד מהרי"א הנ"ל).

לענין אם יש חסרון שאין כאן נתינה בידים מסתבר דמהני דאטו גט הוא שיש דין נתינה בידים, דבמשלוח מנות ה"ה דסגי בטול מנתך מע"ג קרקע, והאחרונים הביאו רא' ברורה שאין צריך הגבהה ונתינה כמו בגט מסוגי' דמגילה ז ע"ב מחלפי סעודתייהו עיי"ש וברש"י.

בברכה מרובה

עקיבא משה סילבר

הגאון רבי נתן דוד וויינבערג שליט"א

מח"ס "מתנת יד" ועו"ס

ב"ה, יום ב' לסדר ויקרא, ח' אדר ב', שנת תשפ"ד לפ"ק

למע"כ הרב הגאון הנפלא, שמו מפארים, כהן שדעתו יפה, חובר חיבורים יקרים, מאיר את עולם התורה בחקירותיו ופעולותיו להגדיל תורה ולהאדירה, מוה"ר גמליאל הכהן ראבינאוויטש שליט"א, מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. אחר מבוא החיים והשלו' בכבוד ויקר, כראוי ליראי ה' ולחושבי שמו.

הנני בזה למלאות בקשתו להעלות על הכתב מה שנלענ"ד במה שהסתפק כת"ר במי ששולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו, האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה.

הנה כבר נודע מה שכתב בשו"ת בנין ציון (לבעל הערוך לנר, סימן מ"ד) שלכתחילה יש למסור את המשלוח מנות על ידי שליח, שכן כתיב משלוח מנות איש לרעהו (אסתר ט, יט), והביאו במשנה ברורה להלכה (סימן תרצ"ה, ס"ק י"ח), אמנם כבר כתבו הפוסקים (מקור חיים לחוות יאיר, סימן תרצ"ד סעיף ג, ובשו"ת מהר"י אסאד, או"ח סימן ר"ז) ששליחות זו איננה בגדר שליחות כבכל מקום, ומהני אפילו על ידי קטן, וכן הביא בליקוטי חבר בן חיים (בהג' על ספר יהודה יעלה סימן ר"ד) שהגרע"א הסתפק בזה וחתנו החתם סופר זי"ע פשט לו דהכא לא בעינן שיתקיים שלוחו של אדם כמותו, והדברים מפורשים בחידושי החתם סופר על הש"ס (גיטין כב:; ד"ה והא) דבכל מקום גדר השליחות הוא שהפעולה של השליח מתייחסת לשולח, ולכן כשהחיוב הוא על האדם צריך שהשליח יהיה בר דעת כדי שיהיה שלוחו של אדם כמותו, משא"כ במשלוח מנות שאין צריך כי אם שליחות בעלמא, לכן מהני גם אם שולח על ידי קוף"א.

א. זל"ק: "דע והבן, כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו רוצה בר שליחות כמותו, אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח, אלא שאינו כמותו, נפקא מינה היכא שהקפידה התורה שהבעל דבר בעצמו יעשה, אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמותו, לזה בעינן דין שליחות, דאל"ה לא הוי כמותו, אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות זה סגי אפילו על ידי קוף וכל הפסולים".

ועתה נחזי אנן בנידון דידן, מאחר שגם על ידי קוף מהני שליחות, מה"ת שלא יועיל באופן ששולח לו על ידי רחפן, דכל אופן ששולח ואינו מעבירו מידו לידו נחשב כשליחות לענין זה, ולא גרע מקוף, לכן נראה שהשליחות באופן זה נחשב כמקיים המצוה על ידי שליח.

אלא שיש לדון במה שציין כת"ר האם אין בזה משום פחיתות כבוד למקבל המנות בכך ששולח לו באופן כזה, ויפה העיר, שכן טעם מצות משלוח מנות לדברי בעל מנות הלוי (בפירושו על מגילת אסתר, ט, יח) הוא כדי להרבות אחדות ורעות, ובודאי לא להיפך, ולכן צריך לשקול בכל מקום לפי הענין, כי במקום שאין זה לפי כבוד המקבל כגון באדם חשוב וכדומה בודאי אין זה ראוי, דמה יועיל אם יקיים ההידור של שליחות כשאינו מקיים את תכלית המצוה ומהותה להרבות רעות.

אולם באופן שאין כאן חשש שהמקבל יתבייש, כגון באופן שהוא אנוס, או שעושה כן לידיד או שכן קרוב שלא יתבייש בזה כלל, ועושה כן לכבוד שמחת פורים, וכמובן שולח לו מנה יפה ומכובדת שהמקבל לא יתבייש בזה, הרי שלפענ"ד אין בזה כל חשש ויוצא בזה לכאורה גם ענין השליחות כמ"ש, ואף את"ל שאינו

ב. ואציין בענין זה סיפור שסיפר אא"ז הרה"ק בעל ברכת אברהם מסלאנים זי"ע, אודות משלוח מנות שהמקבל התבייש בו ונגרם מזה מחלוקת של עשרות שנים, ויש בו גם מוסר השכל לענין מחלוקת בין אדם לחבירו שלפעמים כולה בטעות יסודה.

גופא דעובדא הכי הוה, שבעיה"ק צפת ת"ו חיו שני אחים שלא דיברו זה עם זה במשך עשרות שנים, פעם השיא אחד האחים את אחד מצאצאיו ומחותנו ביקש לברר ולחקור את סיבת העדרו של האח שלא בא להשתתף בשמחת אחיו, אחר שחקר את הדברים נודע לו דברים כהוויתם, ששני אחים אלו התייתמו מאביהם, ובפורים הראשון שלאחר פטירתו העיר האח הגדול לאחיו הצעיר בכך ששוחח בעיצומה של קריאת המגילה, האח הצעיר נפגע בכך שהרגיש שהאח הגדול מבקש להתנשא עליו אחר פטירת אביהם.

ביקש האח המבוגר לפייס את אחיו הצעיר והכין עבורו משלוח מנות נכבדה, ושלחו עם בנו הילד, אלא שבאמצע הדרך החליק הילד על השלג וכל המאכלים התפזרו, והוצרך להחזירם לסלו, אולם בשוגג הכניס גם חתיכת שלג שבתוכה היו גללי בהמה, כשקיבל האח את המשלוח כבר נמס השלג והבחין בגללים שהוכנסו שם בלא כוונה, מאחר שכן הרגיש האח נפגע ביותר ושלח לו בחזרה משלוח מנות כשלתוכו הכניס גללים אחרים, וכמובן כשקיבלו האח המבוגר נפגע גם הוא ביותר, ומאז פרצה ביניהם מחלוקת שהפרידה ביניהם במשך עשרות שנים, כשכולה בטעות יסודה, וראה עד היכן הדברים מגיעים.

בגדר שליחות כלל וגרע משולח על ידי קוף, הרי שאינו לעיכובא, כי גם בתשובות
בנין ציון העלה למעשה שאין השליחות מעכבת [וכבר העירו בזה שבמשנ"ב הביא
את דבריו כאילו הוה לעיכובא, שכן כתב שהוא מסתפק אם יוצא יד"ח כששולח
בלי שליח].

והנני בזה בכל חותמי ברכות שיזכה לחוג בדיעות את חג הפורים הממשמש ובא,
בו הדר קבלוה מאהבה, ומה רב חלקן של כת"ר בהחדרת אהבת התורה על
ידי חקירותיו הנפלאים המשמחים את הלב.

ביקרא דאורייתא

נתן דוד וויינבערג

הגאון רבי אברהם כהן שליט"א
מח"ס "ילקוט אברך"

נשאלתי ע"י ידידנו היקר והנעלה מזה"ר הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
האם מותר לקיים משלוח מנות ע"י רחפן.

תשובה: הנה כתב רבינו הגדול זצ"ל בחזון עובדיה פורים (עמ' קמג-ה) וכן השולח
מנות ע"י קטן שלא הגיע למצות, או אפילו ע"י גוי, שאין מועיל בהם דין
שליחות, אף על פי כן יצא ידי חובת משלוח מנות. עכ"ל. ובמקורות כתב הרב
שכ"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד, ושו"ת חלקת יעקב, וספר המקנה, וחידושי החתם
סופר, שו"ת דבר אברהם, חות יאיר, ועוד. ע"ש. ולפ"ז בנ"ד מותר לשלוח מנות
ע"י רחפן, ובלבד שיהיה כתוב מי שלח את המנות, שאל"כ כיצד יקיים משלוח
מנות, אם המקבל לא יודע מי שלח.

סיכום: מותר לקיים משלוח מנות ע"י רחפן, דלא בעינן בר חיובא וכמ"ש רבינו
הגדול זצ"ל בחזו"ע, ובלבד שיהיה כתוב מי שלח המנות ולמי שלח,
שתירבה חיבה בישראל עי"ז, והנלע"ד כתבתי.

אברהם כהן

הגאון רבי מרדכי קרליבך שליט"א
מח"ס "חבצלת השרון"

אל כבוד ידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

על שאלתו היפה תחילה אקדים ואבאר הלכות שליחות במצות משלוח מנות

א. דין שלוחו כמותו ב. שילוח שלו ולא ממילא ג. שיגיע לחבירו

בטעם שאמר הכתוב 'משלוח מנות' ולא 'נתינת מנות'

א. שליח ב. לא קיבל ג. להוציא מביתו ד. אי"צ בעצמו ה. דרך חיבה

ומשלוח מנות איש לרעהו. [פ"ט פ"ט]

הגאון רע"א נסתפק חקירה עצומה לדינא, דכיון דכתיב במצות 'משלוח מנות' לשון שליחות, אפשר דבעינן דין שליחות, ואם שלח את המשלוח מנות ע"י קטן או נכרי לא יצא ידי חובתו, כי אין שליחות לנכרי ולקטן, וצ"ע, והובאו דבריו. בהגהות וחדושים מבעל החת"ס [בסוף השו"ע סי' תרצ"ה ס"ה], שם הובא שבליקוטי חבר בן חיים ח"א שמע מפי מורו הגאון בעל החתם סופר כי חמיו הגרע"א נסתפק בזה, ויעוין בזה לקמן.

והנה נחלקו רבוותא האחרונים בדין שליחות מעשה אם יש שליחות לקטן ולנכרי, והאריכו בזה להוכיח מדברי הראשונים, ולכאורה אף משלוח מנות נידון כשליחות מעשה שיש שליחות לקטן ולנכרי, ומ"מ נפ"מ בנתן המעות לקוף והלך והגיע הקוף לביתו של חבירו, שכן כל מה שיש שליחות מעשה לקטן היינו דוקא כאשר הקטן עושה עפ"י ציוויו, דאז נחשב המעשה על פיו, אך בשולח מנות ע"י קוף והגיע לבית חבירו לא.

והנה מתוך דברי הגרע"א נראה דיסוד המצוה הוא דוקא ע"י עצמו, וכל מה דמהני ע"י אחר הוא רק מדין שליחות, ולזה נסתפק דבעינן השליח בר שליחות ככל משפטי השליחות שבכל התורה, אכן יעוין לקמן מדברי יהודה יעלה שיצא לדון דבעינן דוקא ע"י אחר, ולא משום דבעינן שיהיה על ידי עצמו או שלוחו, אלא משום שכל ששולח על ידי יש בזה ריבוי של כבוד ואהבת רעים, ולפי"ז פשוט דאין דין שיהא בר שליחות.

החת"ס בגיטין [דף כב: ד"ה והא] דחה סברת הגרע"א וז"ל, כל היכא שהקפידה תורה שהבעל דין בעצמו יעשה, אלא שאנו אומרים שלוחו הוי כמו עצמו, לזה בעינן דין שליחות, דאל"ה לא הוי כמותו, אבל שליח אפי' קוף יכול להיות שליח, אלא שאינו כמותו, נפ"מ דהיכי שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגיא אפילו ע"י קוף וכל הפסולין, והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממנו, עכ"ד.

וכפי הנראה סברת החת"ס בזה, דאף דבעינן שישלח כל אחד מנות, הרי אף הקוף נחשב שלוחו שלו מאחר שהוא שלוחו, ואך דההלכתא של 'שלוחו כמותו' לא נאמרה אלא כאשר נתקיימו כל משפטי השליחות, שיהא בן ברית כמותו, ומדבריו שם נראה כן אף לענין כתיבת הגט, דלפי סברת התוס' שם דהא דכתיב 'וכתב לה ספר כריתות' קאי על הסופר, רק שצריך ציווי של בעל, בזה אף קטן שאינו בר שליחות חשיב עפ"י ציוויו.

בשו"ת בנין ציון סי' מ"ד העיר בטעם שאמר הכתוב 'ומשלוח מנות', ולא 'נתינת מנות' וכתב ליישב וז"ל, נסתפקתי מי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו, אם יצא ידי 'ומשלוח מנות', דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל אפכא לא מצאנו שיהא הוא כשלוחו, וכיון דהכא כתיב 'ומשלוח מנות' נימא דדוקא בעינן ע"י שליחות, אבל על ידי נתינה לא, ותמהתי שלא ראיתי לפוסקים שהעירו על זה, עכ"ד.

וכתב דמסברא יוצא ידי חובתו אף ע"י נתינה, [וסיים שם דעכ"ז לכתחילה אולי לכתחילה טוב לשלוח המנות ע"י אחר], ובישוב מה שאמר הכתוב 'ומשלוח מנות' [ולא נתינת מנות], כתב בבנין ציון שהוא בא ללמדינו דבשלוח לבד יצא ידי חובתו, אף אם אין חבירו רוצה לקבל הימנו, עכ"ד, ועדיין צ"ע לדעת הפוסקים שיצא ידי חובתו כשלא קיבל, וכבר הובאו דבריהם לעיל, ושוב צ"ע למה אמר הכתוב ומשלוח מנות.

ונראה דהנה בדרכי משה [סי' תרצ"ה סק"ז] חקר בדעת הב"י במי שמזמין את חבירו לאכול אתו, האם יצא המזמין ידי חובת משלוח מנות, או שלא יצא ידי חובתו לפי דבעינן שילוח, ועפמ"ג במשצבו"ז סק"ה שהאריך, ובביאור מה דבעינן משלוח דווקא הוא למש"נ לעיל בארוכה דיסוד דין משלוח מנות הוא ביטוי של הכנה של סעודה גדולה, יעוי"ש, או שהוא דרך אחוה ורעות מיוחד לעצמו כששולח מביתו לחבירו.

הא מיהת לפי"ז הרי ניחא עוד מה שהקשה הבנין ציון למה אמר הכתוב 'ומשלוח' ולא 'נתינת מנות', שכן באמת לפי סברת הד"מ בדעת הב"י יש לדון דבעינן הוצאת המנות מביתו לבית חבירו, אך אם צריך לשלוח ע"י שליח דווקא, אכן עדיין צ"ע לדעת רש"י במגילה [דף ?] והרמ"א שיוצא ידי חובתו, למה אמר הכתוב 'ומשלוח מנות', ולעניותי נראה פשוט שהוא יותר רגילות לשלוח מנות, ככתוב בכתובים בנחמיה [פ"ח].

ביהודה יעלה ח"א סי' ר"ז כתב ליישב וז"ל, נקט קרא לשון 'משלוח' לרבותא, דאף על גב דבכ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא בזה אין קפידא שלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו, א"נ עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת ריעים, לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו, ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי א"צ ביה דין שליחות וכו' וכ"כ מוהר"ש קלוגר, עכ"ד.

ומעתה יש לדון בדין הרחפן שהעיר כת"ר, ולכאורה נראה לדעת רוב הפוסקים שאין צריך שליחות כלל, הרי דיצא ידי חובתו, ואך דלדעת הגרע"א שצריך שיהיה שלוחו כמותו, א"כ בזה יל"ד דסגי בכוחו, וכמו שדנו הפוסקים בדין כוחו בחשמל, אך לסברת היהודה יעלה שדרך משלוח הוא דרך חיבה יותר, לכאורה אין כאן את המעלה הלזה, דדוקא ע"י אחר שפיר דמי, ויש לפלפל. והמברך יתברך, כי ה' הטוב יאיר פניו אליכם, ליאור באור פני מלך, לרוות רוב נחת רוח דקדושה, מתוך אושר ועושר ובריאות וכל מילי דמיטב. בידידות והוקרה רבה, מרדכי

הגאון רבי ישי מוזלומיאן שליט"א

מח"ס "סגולות רבותינו" ועו"ס

בס"ד. ח אדר ב תשפ"ד

לכבוד ידידי וחביבי, חמדת לבבי. צנוע ועניו, חכמתו תאיר פניו. שמן תורק שמו טעמו ונמוקו עימו. טובינא דחכימי, מרגלית דלית בה טימי. צנא מלא ספרא, חובר חיבורים מחוכם, בעל עט סופר מהיר הגאון מוהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעל "גם אני אודך", ופרדס יוסף החדש ועו"ס אחדשה"ט ביקר רב

אודות שאלתו המיוחדת והמשמחת לכבוד הימים הקדושים שמרבין בהם בשמחה, ודבר בעתו מה טוב, אם ניתן לשלוח מנות לחברו ע"י רחפן, שהוא כעין מטוס קטן העף באויר ומופעל בשלט רחוק. הריני להשיב בס"ד.

אם צריך דוקא ע"י שליח

הנה ידועים דברי שו"ת בנין ציון (סי' מד) שנסתפק אם יש ליתן את המשלוח מנות בפורים ע"י שליח. שמכיון דכתיב "ומשלוח" י"ל דקפדינן שיהיה דוקא ע"י דרך שליח. ולא דרך נתינה. ומסיק, שהואיל ושני הטעמים שנאמרו במשלוח מנות שייכים גם כשמביא ונותן המנות בעצמו, שפיר דמי. ע"כ. ע"ש. אבל הגאון החתם סופר (בחידושו לגיטין כב ע"ב) ס"ל שצריך לכתחלה לשלוח המנות ע"י שליח ולא יתנם בעצמו. וכ"כ בשמו בספר המקנה ח"ב (ד"ו ע"א). וכן כתב בספר יפה ללב ח"ב (סי' תרצה סוף אות יט), דיש מקום לדברי הרב בנין ציון, והדין עמו במ"ש דלא מהני שיתנם בעצמו, כיון שבפסוק נאמר "ומשלוח" מנות, וכן בפוסקים הזכירו לשון שליחות. ולכן מה שהיה נוהג רב חסיד אחד להביא בעצמו המנות וליתנם לרעהו, לקיים מצוה בו יותר מבשלוחו, נמצא חומרו קולו, שלפי הנראה צריך דוקא ע"י שליח ולא בעצמו. עכת"ד.

דיני שליחות

ולשיטתיהו יש לעיין, אם יש בשליח כל דיני שליחות, ונקפ"מ דלא יועיל שליח קטן או נכרי. והנה בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חאו"ח סי' רז) נשאל ע"ז, והשיב, שמעשים בכל יום ששולחים מנות ע"י קטנים, וע"י עכו"ם, וה"ט משום דלא בעינן שליחות בדוקא. ושכ"כ הגרש"ק בספר החיים ובשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שפג). ע"ש. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' קג). ובספר

המקנה (ח"ב ד"ו ע"א) הביא בשם ליקוטי חבר (דף לו ע"א) שהגאון רעק"א נסתפק אם יוצאים י"ח משלוח מנות ע"י קטן ועכו"ם. ומרן החתם סופר השיב לו, שאילו היתה המצוה להוביל המנות בעצמו, אלא שגם ע"י שליח יוצא, מפני ששלוחו של אדם כמותו, הוה שייך דין שליחות. אבל מאחר שהמצוה ע"י "משלוח" דוקא, מצי לשלוח אפילו ע"י גוי או קטן. ע"ש. וכן הוא להדיא בחידושי החתם סופר לגיטין (כב ע"ב בד"ה והא לאו בני דעה ניהו), וכתב שם, שכבר טעו רבים וגדולים בזה. ע"ש. גם בשו"ת דבר אברהם להגאון מקאוונא (ח"א סי' יג אות ד) העלה דשפיר דמי לקיים משלוח מנות ע"י קטן, ולא קפדינן בזה שיהיה לו דין שליחות ממש. ע"ש. וכן פסק הגאון בעל חות יאיר במקור חיים (ס"ס תרצד). וכ"פ בספר חזון עובדיה הל' פורים (עמוד קמג סעיף טז ובס"ק לו). ע"ש. וע"ל במה שהאריך בזה בספרו שו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סימן ע-עא). ע"ש.

האם אפשר לקיים מצות משלוח מנות על ידי שליח עכו"ם

ומעשה באחד שרצה לשלוח מנות לחבירו הגר ממרחק, ולכן התקשר לחברה והזמין מונית, כדי שהנהג יקח את המשלוח מנות לחבירו, כשהמונית הגיעה נתברר לו שהנהג אינו יהודי, ונסתפק האם ישלח עמו את המשלוח מנות ויצא בזה ידי חובתו, או שמא יבקש מהחברה שתשלח לו נהג אחר?

ובספר חשוקי חמד עמ"ס סנהדרין (דף נב ע"א. עמוד רצה) הביא שבספר ליקוטי חבר הערות על שו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן רד) כתב, שמעתי ממו"ר החת"ס שחמיו רע"א נסתפק האם אפשר לשלוח מנות על ידי עכו"ם, והשיב לו החת"ס אילו היה המצוה להוביל בעצמו, ורק שהיה יכול לעשות שליח, כי שלוחו של אדם כמותו, אז בעינן שהשליח יהיה יהודי, אבל מאחר והמצוה הוא על ידי שליח, אפשר לעשות גם על ידי עכו"ם, עכ"ד.

ובעין זה כתב החת"ס בגיטין (דף כב ע"ב ד"ה והא לאו), שהיכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות שליח, בזה יש דין שליחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים.

ובעין דברי החת"ס כתב בשו"ת הרשב"א (חלק א סימן שנז) על מצות שריפה שזורקין הפתילה לתוך פיו, שיכולין בית דין לצוות לגוי לזרוק פתילה לתוך פיו. שאין הגוי אלא שלוחו של בית דין ואין מיתת בית דין צריך גופו של בית דין. וכמו שבי"ד מכים וחובטים, וכי המומחה בעצמו היה מכה וחובט? אלא

מומחה מצוה והדיוט חובט על פיו, ולא קרינא ביה לפנייהם ולא לפני הדיוטות.
הכא נמי לא שנא, ע"ש.

לאור זאת יעוין בשו"ת דבר אברהם (ח"ב סימן ח ענף א) שדן בשעיר המשתלח שמצוותו על ידי שליח דוקא, א"כ יהיה אפשר לשולחו על ידי קטן, או על ידי עכו"ם, יעו"ש בארוכה.

ובענינו נראה שלכו"ע יכול לשלוח את המנות על ידי הנהג העכו"ם, שכיון שמשלם לו על הנסיעה, לא הוי שליח אלא פועל, וכתב הנתיבות (סימן קפח סק"ח) שאף במקום שאין שליחות לעכו"ם, מ"מ אם הוא פועל שלו, יכול לעשותו שליח. עכ"ד.^א

א.. לשלוח משלוח מנות על ידי אביו: ויש לעיין אם מותר להשתמש אביו, ולעשותו שליח כדי לתת משלוח מנות, דהא מיירי בשליחות של מצוה?

ודן בזה בספר חשוּקֵי חַמֵּד עמ"ס מגילה (טז ע"ב. עמוד רכא), דהנה נאמר בקידושין (דף מה ע"ב) שמי שנתן קידושין עבור בנו בלא ידיעתו אינו מקודש, והטעם שלא חיישין שמא נתרצה הבן, ומקשה הגמ' ודילמא שליח שויה, ומשני, לא חציף איניש לשווי לאבואה שליח, ומקשה ודילמא ארצויי ארציה קמיה, ופירש"י (ד"ה ודילמא) שגילה לו דעתו שהוא חפץ בה, והאב נעשה לו שליח מאליו, וזכין לאדם שלא בפניו.

אלא שיש לעיין דהא פסק השו"ע (יו"ד סימן רמ סעיף כה) שאם האב רוצה לשרת את הבן, מותר לקבל ממנו, אלא א"כ האב בן תורה. שאז אסור לקבל ממנו, משום שחלשה דעתיה, כמבואר בב"י, (שהוא מקור הדין). ולכאורה א"כ איך מותר לקבל קידושין מהאב? ואין לומר שהכא מיירי כשהאב אינו בן תורה, דהא אמרינן התם (דף נט ע"א) שרבין חסידא הלך לקדש אשה לבנו, וכתבו התוס' (ד"ה לקדושי) שלא שלחו, אלא שארצויי ארציה קמיה. ואולי יש לתרץ שבמקום מצוה, מותר לקבל את השירות מאביו, כיון שאביו מתרצה שבנו יקיים מצוה. וא"כ הכא נמי במשלוח מנות, אל ישלח את אביו, אלא יגיד לאביו שהוא גם צריך לשלוח, ואם האב יתרצה ישלחנו על ידו.

והוסיף שסיפר גיסו הגר"ח קניבסקי (דרך שיחה עמוד רפג): כשהדפסתי פירוש 'השם אורחותיו' על ספר אורחות חיים, הייתי מגיהו והוצרכתי לשלוח לדפוס, אבא ז"ל נכנס אלי, חליתי והייתי עם חום, וסיפר לי שהולך עתה לדפוס עם הגהותיו על ספר שלו, אמרתי לו שגם לי יש הגהות, ואמר לי שאמסרם לו, ומסרתי לו, זמן ההדפסה של ספר זה ארך כמה שנים, זמן לא שגרתי, אמר לי אבא זצ"ל, יודע אתה למה ארך זמן זה כה רב, כי מסרת אותם לי, שאלתי הרי לא שלחתי אותו למסור, רק אמרתי שגם לי יש הגהות, אמר לי אבא בכל זאת לא הייתי צריך לשלוח על ידי.

משלוח מנות ע"י קוף

והנה בספר חשוּקֵי חמד עמ"ס מגילה (ז ע"א. עמוד צ) כתב בענין השולח משלוח מנות ע"י קוף אם יצא ידי חובתו?

וכתב להשיב וז"ל, מעשה באחד הרבנים שהתאונן בפני האדמו"ר מסטמאר זצ"ל, ששלחו לו משלוח מנות ע"י ילד המחופש לקוף, השיבו האדמו"ר אל יחר בעיניך על זה, שאפילו ע"י קוף ממש היו יכולים לשלוח, תמה הרב היתכן?! השיבו האדמו"ר כך כותב החתם סופר!

חיפש הרב בחתם סופר ולא מצא, שב אל הרבי, אמר לו הרבי החתם סופר נמצא בגיטין (דף כב ע"ב ד"ה והא לאו), ושם כתב שהיכא שאמרה תורה שיעשה את המצוה בעצמו, אלא שאנו אומרים שיכול גם לעשות שליח, בזה יש דין שליחות, וצריך לעשות שליח שהוא כמותו, אבל היכא שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים.

וכעין זה כתב בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סימן רז) שמה שנקט קרא לשון משלוח, לרבנות דאף שבכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא דבזה אין קפידא ששלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו, אי נמי עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים, לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו, ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי אין צריך ביה דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים, וגם ע"י עכו"ם. אולם בפסקי תשובה (סימן קמח) הביא בשם החתם סופר שהרע"א הסתפק בזה. עכ"ד.² **ומ"מ** כבר האריכו הפוסקים בדבריו של הבנין ציון ודעימיה, דאין דבריהם מוכרחים, כמו שהאריך בזה שו"ת יביע אומר שם. ואכמ"ל.

ובנדון שאלתו במשלוח ע"י רחפן, לכאורה לא גרע מכל הני, שאף שפסולים מדיני שליחות מ"מ שפיר ראויים לשמש כשליחים לענין משלוח מנות.

ונראה דאין לחוש שמא יתקלקל הרחפן וכד', דמילתא דלא שכיחא הוא, בפרט אם בדקו והטעינו לפני כן, והעמידו על חזקתו.

זאת תורה העולה:

השולח מנות לחבירו ע"י רחפן ביום פורים, נראה שיצא ידי חובתו.

ב. ילד מחופש לקוף: והוסיף בחשוּקֵי חמד שם, דמ"מ יתכן שמי ששלח לרב על ידי ילד המחופש לקוף, והרב נפגע מזה, לדעת המנות הלוי (מגילת אסתר, ט יט) שטעם משלוח מנות הוא משום קירוב לבבות ואהבת רעים, לא יצא ידי חובתו, שבזה עשה מעשה הפוך, ואדרבה לא קירב לבבות אלא ריחק את הלבבות, וצ"ע. עכ"ד.

הגאון רבי אדיר כהן שליט"א מח"ס "ויען הכהן" ועו"ס

בס"ד יום פורים שושן התש"ף לפ"ג.

בימי הפורים, ישאו שלום ההרים, לכבוד מעלת ותהלת ידידנו היקר מזרע טהורים, הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ ישמרהו יוצר המאורים.
אחדשה"ט!

מה שאל כת"ר לענין משלוח מנות, שבהיות והוא בהסגר, וגם חוששים להתקרב אליו, אם אפשר לשלוח לו מנות באמצעות רחפן וכיוצא.

והנה בשו"ת בנין ציון חלק א' (סימן מ"ד) כתב, שנסתפק בזה אם יוצא יד"ח משלוח מנות על ידי שיביא הוא בעצמו, דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל איפכא לא מצאנו שיהא הוא כשלוחו, וכיון דהכא כתיב ומשלוח מנות נימא דדוקא בעינן על ידי שליחות אבל על ידי נתינה לא. ושוב כתב שלפי שני הטעמים שנאמרו במצות משלוח מנות, הן טעמו של הרב מנות הלוי (פרק ט' פסוק י"ט) שנתקנה להרבות חיבה וריעות בין אדם לחבירו, והן טעמו של הרב תרומת הדשן (סי' קי"א) כדי שיהיה לכל אחד כדי צרכו לעשות סעודת הפורים, יוצא שאפשר לשלוח בעצמו. ומה דכתיב לשון שליחות הוא להורות דבשלוח לבד יצא אפילו אין חבירו רוצה לקבל, ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה בעצמו. ומכל מקום אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר. עכ"ד.

והארכנו בזה בס"ד בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סימן נ"ז), מפי ספרים ומפי סופרים, והעלנו שאפשר לקיים מצות משלוח מנות בין על ידי עצמו בין על ידי שליח, ויותר ראוי להביא בצורה שחבירו ישמח בה יותר. והרוצה לצאת ידי הידור מצוה לכל הדעות, ישלח חלק מהמנות על ידי עצמו וחלק מהמנות עצמו וחלק מהמנות על ידי שליח. ומכל מקום אין זה אלא הידור בעלמא. ומאחר עלות שהעיקר שהמנות גיעו אליו בין על ידי עצמו ובין על ידי אחרים, אם כן בודאי שיוצא יד"ח אף כששלוח על ידי רחפן.

וכן זכורני ששלח שאלתו אשתקד למו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, והוא התייחס לזה בשיעורו הגדול (עיין בגליון בית נאמן) והעלה דשפיר יוצאים בזה יד"ח.

בברכת כהנא מסייע כהנא

ע"ה א"ך ס"ט

הגאון רבי נפתלי ישראל גראס שליט"א
מח"ס "שארית אברהם"

בס"ד, ר"ח אדר השני תשע"ט

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מזכה הרבים בספריו ומגדולי טובת העין בדורינו שמוציא ספרי חבירו בטובת עין.

אחרי מחילה מכ"ת אין הזמן פנוי לעיין באריכות מחמת כמה טירדות דמצוה בהיות שלאחרונה נתרבו השואלים ועוד כמה ענינים.

לפום ריהטא נראה לענ"ד שמשלוח מנות ע"י רחפן הוא האופן הכי מהודר.....

דכבר ידוע למעכ"ת מה שדנו הפוסקים האם "משלוח" מנות הוא בדוקא ע"י שליח או לא. והביאו בשם החתם סופר והמקור חיים שאפילו נימא שיש דין לשלוח דוקא מ"מ אין דין "שליחות" ולכן יכול גם לשלוח ע"י קטן וכיו"ב. ונמצא הנדון רק האם צריך דוקא לתת בעצמו או ע"י אחר.

ולכן נראה שבנדו"ד למאן דאמר שצריך שליחות הרי לא גרע שליחה ע"י רחפן משליחה ע"י קטן. וגם למ"ד שאי"צ שליחות ואדרבא יש אומרים שעדיף ע"י עצמו מכמה טעמים, יש ג"כ צד לומר שזה מיקרי כנותן בעצמו, והוא מכח שהרחפן נשלט ע"י המשלח בעצמו בשלט רחוק ונחשב כולו מעשה ידיה (לא לכל דיני התורה, כמובן).

אך צע"ק איך מועיל ע"י קטן, שהרי כ' הטעם להצריך שליח הוא מפני שהוא יותר מתנה מכובדת ע"י שליח, וא"כ לכאורה ע"י קטן נראה קצת פחיתות כבוד לענ"ד. ובמקור חיים כתב שיש ענין משלוח משום שמתרבה פרסום הנס עי"כ, ובזה נראה שבנדו"ד ודאי מתרבה פרסום הנס ע"י ששולח ע"י רחפן, שהוא מילתא דתמיהה עלה אינשי וכיירי לה יותר מהיותו דבר של חידוש.

כל זה רק להערה בעלמא כי אין לי זמן לעיין בספרים הנזכרים ורק כתבתי עפ"י מה שראיתי מובא במלקטים, וכבר ידוע שאין לפסוק ההלכה מבלי לעיין בפנים במקור מילתא בטעמא ובדקדוק.

כתבתי רק לכבודו דמר כי רבה הוא

מברכו בכל טוב סלה,
נפתלי ישראל גראס

הגאון רבי עידן בן אפרים שליט"א
מח"ס "עת מלחמה" ועו"ס

כת"ר פלא פלאים בענוה ופרגון והרבצת תורה
פורים שמח

שאלה: השולח משלוח מנות לחבירו באמצעות רחפן, האם יצא ידי חובה?

תשובה: כן. בשו"ת בנין ציון (סי' מד) הסתפק לגבי אדם שהביא משלוח מנות בעצמו שלא על ידי שליח האם יצא ידי חובה, כיון שכתוב "ומשלוח" וצריך דוקא על ידי שליחות (הובא במשנ"ב תרצה, יח). ולפי דבריו גם במשלוח על ידי רחפן, אם הנותן הטיסו בעצמו יש להסתפק, ורק אם הטיסו באמצעות אדם אחר בר-שליחות יצא ידי חובה, אף שלא ניכר אם השולח הוא הנותן או אדם אחר. אבל הפוסקים נקטו שאין צריך לשלוח מנות דוקא על ידי שליח, וגם אם הנותן הביאו בעצמו, או שלחו על ידי קטן או גוי שאינם בני שליחות, יצא ידי חובה (ראה חזו"ע פורים, קמד). ואין לראות במשלוח על ידי רחפן פחיתות כבוד וזלזול, אלא אדרבה, הוא רעיון חדיש, מקורי ומשמח, בפרט כשמצורף לו מכתב ברכה כראוי.

שוב ראיתי לידידי מוזהר הרבים הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א שעורר שאלה זו והביא מדברי הרבנים שיצא ידי חובה (אליבא דהלכתא גליון קא עמ' קמז; וכן השיבוהו בשו"ת אמרי יעקב ב, נב; מכתבי גביע הכסף סי' קיח; שו"ת עומק ההלכה ג, מז; שו"ת אבני דרך טו, קלט ועוד בספרי 'גם אני אודך').

הגאון רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מח"ס "גם ברוך יהיה"

בעזה"י אדר א' התשע"ט

כבוד מעלת החכם המופלא, וכבוד ה' מלא.
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעיה"ת רחובות ת"ו.
רוב שלום טובה וברכה,

נשאל נשאלתי ע"י כת"ר, השולח משלוח מנות לחבירו ע"י "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות.

הנה תחילה וראש, יש המקפידים לשלוח מנות ע"י שליח דווקא, משום דרך כבוד, ולהרבות אהבה ואחוה שלום וריעות (ראה שו"ת יהודה יעלה ח"א סימן ר"ז, ובכה"ח סימן תרצ"ה ס"ק מ"א), או מטעם שע"י שליח יש פרסום גדול יותר (ראה ספר מקור חיים סימן תרצ"ד סעיף ג').

ולפי הטעמים הנ"ל, יש לדון בשליחת משלוח מנות ע"י אותו רחפן, שיש אנשים שיקבלו משלוח מנות, בדרך שכזו במגדל הפורח באויר, ויפגעו עד למאוד, כי יאמרו, מדוע לא בא אלי לפגשני, ועשה שליחותו באויר, ובזה מבטל ריבוי אהבת רעים. [אא"כ גר במרחק רב ולא יכול לפגשו ולהגיע אליו], אך לעומתם, יש שיחשיבו את השולח אשר טרח לשלוח במכשיר משוכלל כל כך וחדיש, ובזה מרבה אהבה ואחוה. וכן לגבי הטעם השני, אין בזה משום פרסום הנס, שהרי רחפן לא מיקרי שליח בר הבנה, ולא מבין בעניני פורים והנס, אלא בדרך שמכוונים אותו הולך, ובדרך שמוליכים אותו סובב והולך, אך מאידך גיסא, יש בזה משום פרסום הנס לגבי שאר האנשים אשר יחזו בשמים רחפנים, עם מיני משלוחי מנות בשמי מרומים, ויתפעלו מן המחזה המרהיב, ובזה מפרסמים בזה כבוד ה' ניסיו ונפלאותיו אשר עשה.

ועכ"פ לכולי עלמא, אם הביא משלוח מנות בעצמו, ושלא ע"י שליח, יצא ידי חובה (משנ"ב סימן תרצ"ה ס"ק י"ח, וכה"ח), והובא באחרונים דהוא הדין אם שלח משלוח מנות במשלוח דואר, והגיע במועדו, יצא ידי חובה, וכן כבר הובא בפוסקים דמשלוח מנות סגי אפילו ע"י קוף (ראה חתם סופר בחידושיו גיטין כב:), ובספר חשוקי חמד מגילה ז. ד"ה ומשלח מנות), ואם בקוף התירו, אע"פ שאולי יש בו משום חסרון כבוד, כל שכן ברחפן שהוא יותר מכובד, וכלי משוכלל וחדיש, ועל כן יש לומר שיוצאים בזה ידי חובה ורשאי לשלוח ע"י רחפן.

ורק יש להזהיר את השולח משלוח מנות ע"י רחפן לעטוף המשלוח מנות היטב, שמא ישבר בעת שיונח לפני המקבל, בעת שינחת מגובה רב. וכן יש לברר אצל חבירו האם התקבל לפניו המשלוח מנות, ולא אבד או נפל. וכפי שמבואר בפוסקים שאדם ששלח לחבירו משלוח מנות, ואבדו או נשברו באמצע הדרך, צריך לשלוח שוב משלוח מנות, שכל זמן שעוד לא הגיעו לידו, לא קיים המצוה (ראה מרן החיד"א בברכ"י סימן תרצ"ה סק"ו, ובכה"ח שם ס"ק מ"ה, ובקציש"ע טולידאנו סימן תרל"ו סעיף כ', ובשו"ת מעשה ניסים ח"ג סימן קמ"ב).

וזה עתה סיפרו לי יודעי דבר, שיש רשתות שיווק ומזון, אשר שולחים דרך אותו רחפן משלוחי שתיה ומזון, עד לאותה כתובת היעד, וכבר יצא שמעו בעולם, בשליחת מזון וצידה, ומימלא גם יכול לצאת בזה ידי חובת משלוח מנות, וכידא אריכתא דמיא, וכידו הארוכה, לענין שליחות ומשלוח.

והאל אשר אוהבנו באהבת רשפים, יגאל עם נכאבים ורדופים, כגאולת פורים עת היו נרדפים, אחשינה בטרם הרצים יצאו דחופים, ויבנה לנו בית מקדשנו על סלעים וכפים, משוכלל בהדרו בחלונות שקופים, לשם ולתפארת ומוכתר בצניפים, ונבוא שעריו לרכבות ואלפים, בעולות ושלמים וצאננו מאלפים. אכ"ר.
עבד לאל אדון,
כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

הגאון רבי משה יוסף שליט"א
מח"ס "ראש יוסף"

ליל ז' באדר השני

הילולא דמשה רביא מהימנא

הצדיק המפורסם הר"ר גמליאל רבינוביץ שליט"א

בענין מה ששלחתם תחת ידי לדון במצות משלוח מנות על ידי רחפן.

וז"ל הסתפקתי האם השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק בשאלה הן לסוברים שלא צריך שליח למשלוח מנות, והן לסוברים שצריך שליח למשלוח מנות, והן מצד אם זה לא פגיעה שלא מביא לבד המשלוח מנות. וכן יש לדון עוד מכמה צדדים. ודו"ק היטב.

אם פעולת רחפן חשוב כידו

הנה יש לדון בעושה מעשה על ידי רחפן אם חשוב הדבר כידו או ככח אחר. ובגמ' מכות (ח.) אמר רב פפא האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתר תמרי, ואזול תמרי וקטול באנו למחלוקת דרבי ורבנן. דהיכא שניתז מן העץ המתבקע רבי אומר גולה, וחכמים אומרים אינו גולה. ומקשינן פשיטא. מהו דתימא ככח כחו דמי קמ"ל. אלא כח כחו לרבי היכי משכחת לה כגון דשדא פיסא ומחיה לגרמא, ואזיל גרמא ומחיה לכבאסא ואתר תמרי, ואזול תמרי וקטול. ושם בתוס' (ד"ה מהו דתימא) ולא דמי לעץ המתבקע דהתם נגע במה שבידו בשעת התזת העץ אבל הכא שכבר יצא מידו בשעת התזת תמרים דמי שפיר לכח כחו אימא לא ליחייב קמ"ל. ע"כ. ומ"מ התם קיי"ל כרבנן דבכל ענין חשוב כח כחו וכ"כ הרמב"ם (רוצח ספ"ו). וכבר הקשו על הרמב"ם מ"ש לעיל מינה (פ"ג הי"ב) הזורק צרור בכותל וחזרה האבן לאחוריה והרגה חייב מיתת בית דין, שמכחו היא באה, וכן אלו שמשחקין בכדור שהתרו בהן והרגו בתוך ארבע אמות פטורין חוץ לארבע אמות אפילו לסוף מאה אמה חייבין. והוא מגמ' סנהדרין (עז:). ויש לחלק דבאתור תמרי אף דמכחו הוא בא מ"מ אין זה אותו דבר אשר יצא מידו, משא"כ בזרק צרור וחזר לאחוריו, דאותו דבר שהוציא תחת ידו הלך מתחת ידו והרג, חשוב רוצח בידים. אך כתבו הפוסקים דעד כאן לא אמרינן דככח כחו דמי אלא לענין מיתה וגלות, אבל לענין נזקין כח כחו, ככחו דמי. ועיי' ערה"ש חו"מ (תכ"ה נ"ב).

ובגמ' סנהדרין (שם) אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי ידידיה הוא ומיחייב. הני מילי בכח ראשון, אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא. והעושה על ידי רחפן נראה דאינו דומה לבידקא דמיא, דאותן מים אחרים אין זה אותו דבר שעשה בעצמו אלא בגרמתו, משא"כ בהא סוגיא דלעיל שאותו אבן שהוציא תחת ידו הלך והזיק, ואפילו שאינו מחמת מה שיצא תחת ידו, וכגון שפגע בכותל וחזר חשבינן ליה כידו ממש ולא בגרמתו. וכן אותו רחפן ששלח תחת ידו והולך מחמת בעצמו מחמת מעשהו הראשון.

אך עדיין יש מקום לדון אם פעולה המתמשכת מחמת כח החשמל יש להחשיבה ככוחו. ולענין שבת כתבו הפוסקים דחשבינן ליה אשו משום חיציו וכתב הרי"ף (ב"ק י.) וז"ל שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא. דאי חשבינן ליה הוה לן למפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה. ע"כ. וכ"ש בנידון דידן שיכול בכל עת להפסיק הפעולה אף אחר שכבר יצא תחת ידו, ולהחזירה אצלו, וכיון שאין עושה כן בוודאי חשבינן ליה כוחו ממש. ועפ"י יש לומר דמה שמשלח את הרחפן ומחמת פעולתו הולך מתחת ידו, הרי זה כיוצא תחת ידו וכידא אריכתא דמיא.

אי בעינן שליחות במצות משלוח מנות

ולענין משלוח מנות במשנה ברורה תרצ"ה ס"ק י"ח הביא מה שנסתפק בשו"ת בנין ציון (סי' מ"ד) אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אם יוצא כיון דכתיב 'ומשלוח', משמע דבעינן דוקא ע"י שליחות. והמעייין שם בתשובה יראה דלא כתב כן אלא בדרך הידור בעלמא ולא כעיקר הדין וכן העיר שם שלא ראה לפוסקים שהביאו דין זה. וכתב שם דדווקא לענין שילוח שלא רצה המקבל ליקח, מ"מ אהני ליה, כיון שעשה על ידי שליח, משא"כ כשהביא הוא בעצמו. אבל בעלמא שפיר מקיים המצוה כהלכתה גם כשמוסרו בעצמו למקבל בלי שליח דהא מתקיים שני הטעמים שהוזכרו בפוסקים במצות משלוח מנות שיהיה כדי להרבות אהבה ואחוה וגם כדי שיהיה לחבירו כדי סעודתו. וכבר הוכחתי במקום אחר דטעם העיקר הוא כדי להרבות אהבה ואחוה יותר ממה שצריך לדאוג לחברו לסעודה, ומשו"ה נהגו לקיים המצוה לכתחילה גם כששולחים לאדם עשיר שכבר יש לו די סיפוקו לסעודה ואכמ"ל.

ובמה שדקדק בשו"ת בנין ציון בלשון הכתוב 'ומשלוח מנות' הנה מצינו לשון שליחות בכמה מקומות אף שאינו צריך שליח, וכהא דביצה (יד:) דמשלחין מנות ביו"ט, ושם בגמ' תני רב יחיאל ובלבד שלא יעשנו בשורה. תנא אין שורה פחותה משלשה בני אדם. אבל אין חילוק בין כשלוקח בעצמו או על ידי אחר.

והכא נמי מה שהוזכר במגילה 'משלוח מנות' היינו לפי שכך רגילים לעשות, ובפרט אם ירצה להרבות אהבה ואחוה לכמה בני אדם שמוכרח לעשות בדרך שילוח, ואין זה אלא אורחא דמילתא ולא דיןא.

וכן העיר בספר כף החיים (ס"ק מא) דכמה מקומות מצינו לשון שילוח רגיל לעשות על ידי אחר ואין חילוק אם יעשה בעצמו או על ידי שליח עיי"ש. וכן מצינו בכמה מקומות שזכר שילוח כאשר המעשה מתייחס על הפעולה וכמו וישלח את היונה, וכן וישלח את ידו. הכא נמי יש לומר שמעשה השילוח מתייחס על המנות שמשלחם לחבירו, ולא בעינן שיהיה דווקא על ידי שליח.

והנה לדעת הסוברים דבעינן דווקא על ידי שליח אפשר שזה כדי שיהיה דרך כבוד כשעושה דרך עסק להביאו על ידי אחרים ולא בעצמו. ובזה יכול לקיים יותר להרבות אהבה ואחוה. וכן מצינו בבלעם הרשע שתלה הדבר בשליחים שיהיו ראויים לדבר, והרבה שליחות עושה. וגם שיש בזה פרסומי ניסא טפי, וכ"כ המקור חיים (לבעל החוות יאיר בסי' תרצ"ד ס"ג). ומ"מ אף לשיטתו אין זה כשאר דיני שליחות, ויכול למסור אף על ידי קטן או גוי וכן על ידי קוף כיון שניכר שעושה כן למצות היום. ואי בעינן ככל דיני שליחות איך אפשר בדבר שבו עצמו לא סגי, וכששולח על ידי גוי או מעשה קוף בעלמא יהיה טוב יותר. ובשלמא על ידי קטן מהני דלא גרע מעירוב חצרות שנעשה להשכין שלום, ומצינו שנגבה על ידי קטן כמבואר בשו"ע או"ח (סי' שס"ו סעי' ג) ושם במג"א כתב דמ"מ ע"י גוי לא מגבינן להו. והמעייין שם יראה דאף מה שמגבין העירוב על ידי קטן לאו מטעם שליחות הוא, רק שידעו שנמסר להם ובזה סגי על ידי קטן, ומה דלא מהני ע"י גוי, עיי' במחצית השקל (שס"ו ט) דכששולח על ידי גוי חיישינן שיטול הגוי מעט לעצמו ונמצא חסר במה שזיכה לעירובו ומעכב קניינו.

ועתה נבוא לדון אם יכול לקיים מצות שילוח על ידי רחפן, שעושה כן על ידי שמכוין את הכלי שיבוא לבית חבירו ויניח אצלו את המנות. והנה לדעת הסוברים דלא בעינן על ידי שליח הדבר פשוט דמהני כיון שיודע בוודאי שהגיע לבית חברו, וכמו שכתב השו"ע לענין עירובי תחומין (או"ח סי' תט) וז"ל אם אמר לאחר לקבלו ממנו, ושלחו ע"י אחד מאלו ואפילו שלחו על הפיל או על הקוף וראה מרחוק שהגיע שם ונתנו לו, הוי עירוב ע"כ. הכא נמי שעיקר מצות משלוח מנות הוא במה ששילח המנות, ויודע שהגיע לבית חבירו. ואף לשי' הסוברים דמה שעושים על ידי שליח הוא כדי שיהיה על ידי עסק ופרסומי ניסא הכא נמי סגי בהכי.

אבל אם נאמר כפשט דברי הבנין ציון דבעינן שיהיה דווקא על ידי אחר, ואף דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוח הכא בעינן שיעשה על ידי שליח דווקא, לא מיבעיא אם בעינן שיהיה שליח ככל דיני השליחות, דבוודאי לא סגי בהכי, אלא אפילו אם בעינן שיהיה יודע שנמסר הדבר על ידי דבר אחר, אפשר דגרע משלח על ידי קוף או פיל, דכשמשלח על ידם הרי זה כח אחר ממש, משא"כ כששולח על ידי רחפן וזה כוחו ממש, וכמו שבא הוא בעצמו ונותן המשלוח מנות ביד חבירו. ואפשר דגרע בזה דדמי להא דפסחים (נז.) יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים, דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה. ועל כן אם נותן לאדם מכובד אין לעשות כן. אבל בשאר בני אדם שאין מקפידים בזה הכא נמי אם ימסור ביד אחר שינהיג את הרחפן הרי הוא משלח ביד אחר.

מסקנא דמילתא דעיקר מצות משלוח מנות הוא כדי להרבות אהבה ואחוה, ולכן צריך להיזהר לשלוח מנותיו דרך כבוד לפי המקבלם, ובוודאי שאצל אנשים מכובדים כגון שהוא רבו אין זה דרך כבוד לשלוח אלא על ידי כמותו. אבל בשולח לשאר חביריו, המוסר משלוח מנות על ידי רחפן הרי זה כמי שנתן בידיו ממש דכוחו הוא, ולדעת רוב הפוסקים אין לחוש במה שמוסר בעצמו, ומכ"ש בענין זה שנעשה בפרסום. וכן נראה דעת רוב הפוסקים דלא בעינן בה דיני שליחות כלל, וכיון שעושה דרך פרסום ומשלוח הרי הוא מקיים המצוה כהלכות הפורים.

הגאון רבי רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא שליט"א
מח"ס "מריח ניחוח"

לכבוד ידידי היקר הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א שלום וברכה וכמ"ס
אחדשכתהט כנאה וכיאה באהבה רבה!

שמחת מאוד לקבל את שאלתו הנפלאה בענין השולח משלוח מנות לחבירו על
ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה
ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק.

וגם זכיתי וראיתי את תשובות הגאונים שכתבו לכת"ר כמה וכמה צדדים וכולם
כמעט התירו לשלוח משלוח מנות ע"י רחפן. ופורסם בגליון כי תשא - ויקהל
תשע"ט (מס' 476). עיי"ש.

וצ"ע מה הדין אם בטעות הרחפן טעה על ידו והוריד את המשלוח מנות אצל אדם
אחר האם יצא ידי חובת כגון שהתכוון לשלוח את המשלוח מנות לראובן
ובטעות ירד המשלוח מנות אצל שמעון האם יצא השולח ידי חובה של המשלוח
מנות. ונראה שכיון שיש ב' טעמים למשלוח מנות אחד לצרכי סעודתו ואחד הוא
להרבות אהבה ואחזה אם כן לא יצא ידי חובה כי שמעון אינו מכיר וצריך לשלוח
שוב. וצ"ע.

ועלה על דעתי להוסיף בזה דבר נוסף האם יוצא ידי חובת מתנות לאביונים ומתן
בסתר כאשר שולח מתנות לאביונים לחצר האביון כסף ע"י רחפן. ונראה
שאם הוא שולח את הרחפן ורואה שהעני מקבל את הכסף לידי אז יתכן לומר
שיצא ידי חובת מתנות לאביונים אך אם לא ראה יתכן שלא יצא כי יתכן שהעני
לא קיבל את המתנות לאביונים.

בברכה רבה

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט

מח"ס "מריח ניחוח"

הגאון רבי יהודה אריה לייב סאפרין שליט"א מח"ס 'מסגרת השולחן' על השוה"ט

בס"ד, יום הששי ערש"ק כי תשא את ראש בני ישראל טו"ב אדר ראשון תשע"ט לפ"ק
לכבוד הנהגת הגדול מאחיו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעל מחבר הספרים
הנפלאים 'גם אני אודך' 'פרדס יוסף החדש' על המועדים.
שלום וברכה וכט"ס.

אשר שאלת בדין השולח משלוח מנות לחבירו על ידי 'רחפן' הפורח באויר, ומגיע
למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי מצות משלוח מנות לכתחילה.

הנה בטעם מצות משלוח מנות כבר כתבו רבותינו האחרונים בתרי טעמי, אם
כה'מנות הלוי' שמצות משלוח מנות הוא להראות אהבת רעים, אם כה'תרומת
הדשן' שמצות משלוח מנות שמא לא יספיק לו סעודות. הלא בזה המשלוח מנות
שנשלח לחבירו על ידי ה'רחפן', יש תרי הטעמי שגם מראה אהבת רעים, וכן מספיק
לו סעודתו.

אמנם יש לדון בדין שליחות על ידי ה'רחפן' הפורח באויר על ידי 'שלט' שאחד
מכווננו שיגיע למקום בית חבירו.

דיש שכתבו שעדיף לשלוח המנות על ידי אחר ולא ליתנו בעצמו. בשו"ת בנין
ציון (סימן מד) מסתפק בזה וכתב דסתימת הפוסקים משמע שאין בזה קפידא
וסיים ומ"מ אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר כנלענ"ד עכ"ל.
ובספר מקור חיים כתב בשלוח מנות מצוה בשלוחו יותר בו ואפילו במתנות
דפרסומי ניסא עדיף עכ"ל. ובספר יפה ללב (ח"ב סוס"י תרצה) הביא דברי הבנין
ציון וכתב דהדין עמו דבקרא ובפוסקים בדין מנות לא הזכירו רק לשון שילוח ועל
כן צריך ע"י שליח ולא ע"י עצמו. ודברי הבנין ציון הביא המשנ"ב (סימן תרצה
סקי"ח) להלכה.

ובכף החיים (שם סקמ"א) כתב שאין ראייה מלשון הפסוק דהרי מצינו בכמה
מקומות לשון משלוח ואינו ע"י שליח כמ"ש בנח וישלח ידו, וישלח אברהם
את ידו, וכי תשלחנו חפשי, וכהנה רבות, ומ"מ אם אפשר יש לעשות ע"י שליח
מפני הכבוד עכ"ד. ובשו"ת מהר"י אסאד (סימן רז) כתב וז"ל ונקט קרא לשון

משלוח לרבותא דאע"ג דבכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו קמ"ל קרא בזה אין קפידא שלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו, א"נ עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו לפי שתכלית כוונתם במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים לכן יותר דרך כבוד ע"י שלוחו עכ"ל.

ויש חולקים על זה. בשו"ת האלף לך שלמה להגרש"ק (סימן שפג) כתב ואין לומר דמדכתיב משלוח מנות דוקא ע"י שליח, זה אינו דאם לא הוי מצי עביד מעצמו לא הוי מצי משוי שליח דכל מידי דלא מצי עביד מדינא ודאי לא משוי שליח ואיך קראו שלוחו עכ"ל. וכ"כ בא"א מבוטשאטש וביאר דמה שאמרו שליחות היינו לקולא שלא יצטרך להושיט מעצמו מצד מצוה בו יותר מבשלוחו. וכ"כ בשו"ת שלמת חיים (סימן רעו). ועוד הרבה אחרונים הקילו בזה שאין צריך שליח.

ועוד מבואר בחידושי חת"ס (גיטין כב:) שכתב דא"צ דין שליחות אלא במקום ששלוחו צריך להיות כמותו, אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו ולכן היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים עכ"ל.

והנראה לומר כשהוא שולח ע"י הרחפן את המשלוח מנות הוה כאילו הוא עצמו שלחו ולא ע"י שליח דהרי אשו משום חציו פסקינן כרבי יוחנן בגמרא (בב"ק כב.), וכדפסק בשו"ע (חו"מ סימן שצב) ע"ש.

הרי לפי דעת הבנין ציון איכא למיחש כששולח ע"י הרחפן דכיון דבעינן שליחות וליכא. אמנם לפי הפוסקים דלא בעינן שליחות ייצא ידי חובתו לכתחילה. ואסיים שיזכה מע"כ להפיץ מעיינותיו חוצה ולהרבות הוראה בישראל.

בכבוד רב

יהודה אריה לייב מ"צ סאפרין

מח"ס 'מסגרת השולחן' על השוה"ט

וראש כולל להוראה 'קול יעקב' קאמרנא

הגאון רבי צבי קרייזר שליט"א
מח"ס "באר צבי"

לידידי הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

נלענ"ד, דאף להסוברים דבעינן לשלוח דוקא ע"י שליח, מדכתיב "ומשלוח", מ"מ
כבר כתב בתשו' מהרי"א (סי' כ"ז) דפשוט שאי"צ בזה דין שליחות, רק
שדרך כבוד לשלוח ע"י שליח ומצוה בשלוחו יותר אך אינו מעכב, ולפי"ז הלשון
"ומשלוח" אינו לומר שצריך דין שליחות אלא רק מעשה שילוח מאיש לרעהו, ואף
אם מניחו לפניו מועיל. וכן מוכח לפי מש"כ הדרכ"מ בסי' תרצ"ה דלרש"י אפילו
הזמינו אצלו לסעודה יוצא ידי משלוח מנות, הרי דשליח אינו לעיכובא. ועיי"ש
בפרמ"ג בשם הפר"ח, וכ"פ באשל אברהם מבוטשאש דאי"צ שליחות דוקא. וע"ע
בכף החיים ס"ק מ"א.

אמנם ברור שאם משלח את המשלוח באופן שיש בזה פגיעה או בזיון להמקבל,
אינו יוצא יד"ח, כי בזה מתבטל כל העיקר והמהות של המצוה שתכליתה
לקרב אהבה ואחוה ורעות. אולם לא ברירא לי באופן שהשילוח נעשה ע"י רחפן
הפורח באויר, מצד מה עלול להיות בכך איזו פגיעה, אולי אדרבה, יוסיף שחוק
ושמחה. וזה תלוי בכל אחד ואחד לפי מה שהוא אדם.

[כמו"כ ברור שכל הנידון הוא באופן שבודאי יגיע הרחפן עם המנות בו ביום,
דאל"כ שוב א"צ לפנים שאינו יוצא יד"ח].

ממני הכותב קמי דמר בקידה והודאה
צבי קרייזר

הגאון רבי דוד אריה שלזינגר שליט"א
מח"ס "ארץ דשא"

לכבוד הרה"ג מזכה לבני ישראל בברכת כהנים באהבה הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א מחבר ספרי "גם אני אודך" קי"ג כרכים כן יוסיף בעזה".

יש בזה כמה פרטים לדון בראשונה יש לידע אם זה בודאי שהוא מגיע למקום ששולחים אותו ואפילו בספק יכול להיות שהוא קיל יותר מהלכות עירובין סימן ת"ט כי ממה שדנים הפוסקים אם מגיע אחרי פורים או לפניו אם יצא משמע דבפורים יצא ואינו צריך לידע בודאות שהגיע.

וכן אם הבעה"ב לא נמצא שם ונופל לחצירו.

ולענין שליחות בדרך כבוד לכאורה תלוי למי משלחו דלאדם גדול אינו דרך כבוד משא"כ להמון עם אדרכא משמחו בזה יותר בשליחות כזה.
דוד אריה שלזינגר

הגאון רבי ברק נקי שליט"א
רב ומו"צ בבית שאן

לכבוד מעלת מזכה"ר הרה"ג מו"ר הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
שלום וברכה

ליבי נחמץ בראותי את השאלות המחכימות והעמוקות ! של כת"ר, אך לצערי אין
לי את הפנאי להשתעשע בדברי קודשו, ויש להאריך כדש"ת בצדדי הספק
האם זה דין בשולח או במקבל וכו'

ומ"מ לענין מעשה נלע"ד פשוט שיצא ידי חובה היות והפעלת הרחפן היא תמידית
על ידי השולח, ונמצא שזה לא גרע מזורק מנות לחצר חברו והלה מקבלם,
ועוד חזון.

בכל חותמי ברכות
ברק נקי

הגאון רבי משה יוחאי רו שליט"א

מח"ס "עטרת זהב" ועו"ס

בס"ד, לוד, י"ג באדר א', ערב פורים קטן התשע"ט

לכבוד ידידי הנעלה, הרב הגדול, מעוז ומגדול, חדשן נפלא בתורה"ק, כמהר"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש. שלום וישע רב, יבא ויקרב.

יקרת מכתבו הגיעני, ובו עלה ונסתפק על אודות השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה.

טעמי מצות משלוח מנות

א. הן נודע בשערים שני טעמים עיקריים למצות משלוח מנות. זה יצא ראשונה, רבנו הגדול מהרא"י בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיא) נתן טעם למצות משלוח מנות, שיהיה לאדם די צרכו לסעודת היום. כי שם שאל אודות בני אדם השולחים לחבריהם בפורים חלוקים וסדינים וכה"ג, אם יוצאים ידי משלוח מנות או לאו. והשיב: יראה דאין יוצאים בהן, דנראה טעם דמשלוח מנות הוא "כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא", כדמשמע בגמרא (מגילה ז:): דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודותיהו בהדדי, ונפקי בהכי משלוח מנות. אלמא דטעמא משום סעודה היא. עכ"ל. וטעם זה כתוב גם בספר הלבוש (סימן תרצה סעיף ד). ע"ש.

ובספר הנכבד "מיני מעדנים" (סימן ג) לידידנו הרה"ג ר' יוסף שלום יונה שליט"א, כתב להוכיח בדעת כמה ראשונים שגם הם סוברים כטעמו של הרב תרומת הדשן, וכן נראה דעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך (סימן תרצה). וגם אנכי הקטן בספרי עטרת זהב (פרק יא הערה ג) כתבתי שנראה שכן היא דעת הרמב"ם (פרק ב מהלכות מגילה ה"ו) שהביא דין משלוח מנות בתוך דיני סעודת פורים. וראה עוד בספר עתה באתי (עמוד ג"ן).

ב. ולעומת זאת בספר מנות הלוי (אסתר, ט, יט) להגה"ק רבנו שלמה הלוי אלקבץ, נתן טעם לזה משום אחדות וריבוי שלום, ואלו דבריו (בדפוס ונציה שמ"ה, דף ר ע"ב): ומשלוח מנות איש לרעהו, כמו שהיה ענינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חבירו, היפך דברי איש צר ואויב לשון רמיה האומר עם אחד "מפוזר". עכ"ל.

ונאמרו בפוסקים כמה וכמה נפק"מ היוצאים להלכה מכח שני הטעמים הללו, וראה בספרי הנזכר (פרק יא) ובספר מיני מעדנים (כמה סימנים בזה) ובספרי הפוסקים רבים ונכבדים.

ג. ונראה שבנידון השאלה, יצא ידי חובה בשליחת מנות על ידי רחפן, לפי שני הטעמים, הן לטעמו של הרב תרומת הדשן, כי סוף סוף יהיה למקבל מאכל לסעודת הפורים, והן לפי טעמו של הרב מנות הלוי שהוא כדי להרבות שלום, דסוף סוף הראה אהבה וחיבה לחבירו, ומה בכך ששלח בדרך זו או אחרת. ובלבד שיגיע אליו המשלוח בפורים עצמו, כמובן, דאל"כ לא הועיל.

אם צריך "שליחות" דוקא

ד. אכן יש לדון מצד אחר, אם בעיני שליחות דוקא, או שיכול לתת בעצמו, כי הנה מהר"י עטלינגר בשו"ת בנין ציון (סימן מד) כתב שנסתפק במי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו אם יצא ידי "ומשלוח" מנות, אי נימא דדוקא בעיני על ידי שליחות, אבל על ידי נתינה לא. וכתב שכיון ששני הטעמים דשילוח מנות הנזכרים לעיל שייכים גם בנותן הוא בעצמו ליד חבירו, לכן יוצא גם בנתינה, ומה דכתיב לשון שליחות, הוא להורות דשילוח לבד יצא אפילו אין חבירו רוצה לקבל. וסיים דמכל מקום אולי לכתחלה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר. ע"כ. [ועייין בזה בשו"ת יביע אומר התשיעי (סימן ע) ובספר חזון עובדיה (עמוד קמד) ובספר טוב להודות ח"ג (עמוד לד) ובספר עתה באתי (תרי טעמי נפק"מ כד). ואכמ"ל בזה]. ועל כל פנים לפי מסקנת דבריו הוא הדין והוא הטעם בנדון השאלה שודאי יצא ידי חובתו.

אם צריך שליח בן דעת

ה. גם אין לומר שצריך שתהיה השליחות על ידי בן דעת, כי הנה הגאון מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה ח"א (סימן רז) כתב: וזה ימים נשאלתי מכבוד תלמידי הרב מו"ה משה ליב כ"ץ נ"י דיין דק"ק נ"ש, אי יוצא ידי חובת מצות משלוח מנות ע"י עכו"ם, אי המצוה הוא ב"שליחות", כדדייק לישנא דקרא 'משלוח' מנות, אי נימא דעיקר קפידא הוא שחבירו יקבל המנות בכל צד. ע"ש. ומהר"א השיב שלשון הפסוק "ומשלוח", לאו דוקא דרך שליחות, ונקט קרא לשון 'משלוח' לרבותא, דאף על גב בכל מקום מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא בזה אין קפידא, ושלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו. א"נ עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו,

לפי שתכלית כוונתם במצוה זו לקרב הלבבות לאהבת ריעים, ולכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו. ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי אין צריך ביה דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים, וגם ע"י עכו"ם על בית הדואר. ע"כ. וכיון ששליחות על ידי דואר מועילה, אם כן הוא הדין והוא הטעם שיועיל על ידי רחפן, אם יגיענו המשלוח ביום פורים עצמו. הנלע"ד כתבתי. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

בברכה רבה, דושה"ט

משה יוחאי רו

הגאון רבי אפרים כחלון שליט"א
מח"ס "אך טוב לישראל" ועו"ס

לכבוד האי גברא רבא דפקיע שמיה בעולם התורה חובר חברים מחוכם הגר"ג
רבינוביץ שליט"א

אחדשה"ט אמרתי אשיבה ידי ואענה בקצרה כדת של תורה

מפורסמים דברי החתם סופר בגיטין דף כב ב ד"ה והא לאו בני דעה דכל מקום
דלא עינן דין שליחות שיתייחס המעשה למשלח מהני אפילו שליחות
ע"י קוף, וכ"כ עוד אחרונים.

ועיין בשו"ת שלמת חיים סימן תא. ונראה שאין בזה גם חשש של חוסר כבוד.
ומיהו אם יודע שאותו אחד שיקבל את המשלוח יקפיד על זה יש לו להדר
שלא לשלוח באופן זה, שתכלית המשלוח מנות להרבות אהבה ואחוה שלום ורעות
והיה זה שלום.

בברכת התורה

בצב"י אפרים כחלון ס"ט

הגאון רבי יצחק יעקב גוטליב שליט"א
מח"ס "עקבות יצחק"

שא"ב הכהן המברך בברכה המשולשת הגה"ח רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס גם
אני אודך ושא"ס [בן דודי הגה"צ רבי אלחנן שליט"א מחבר ספרים רבים בכל ענפי
התורה]

הנה בוודאי מיירי באופן שהמקבל "יודע" מי שלחו [דבלא"ה אין שום משמעות
למשלוח מנות לכו"ע!!!]. וא"כ בוודאי שיוצאים. אלא דעיקר הנידון הוא
לדעת הפוסקים דבעינן לכתחילה בדוקא ע"י "שליח", דבפשטות הסברא בזה
(מלבד לשון הכתוב "ומשלוח"), הוא משום דזה מראה יותר על כבוד ויקר, וממילא
לדידם ברחפן זה בפשטות לא כבוד כ"כ גדול.

יהי"ר שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה כחפצו וכתשוקתו. אמן ואמן.
יצחק יעקב גוטליב
מח"ס עקבות יצחק
ביתר עילית

הגאון רבי משה חליוה שליט"א מח"ס "ענפי משה"

בימי אדר שלמא אשדר למע"כ ידידנו עוז והדר
הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס,
שלו וברכה וכמ"ס,

אשר שאלני בגוונא דשלח לרעהו משלוח מנות ע"י מכשיר הנקרא "רחפן" אי נפיק
בהא מצוות משלו"מ לדעתי דהבנין ציון דמייתי לי' המ"ב סי' תרצ"ה (ס"ק
י"ח) דמספק"ל בגוונא דהביא בעצמו המשלו"מ ולא ע"י שליח אי יוצא בזה כיון
דכתי' ומשלוח נימא דבעינן דייקא ע"י שליחות ע"ש.

הנה לקושטא דמילתא דברתי בזה עם כמה מבני החבורה שליט"א ונשאו ונתנו
בזה להכא ולהתם ואני לכשעצמי בעניותי נראה דיש לצדד דלא מהני דאף
אי נימא דאין צריך להא בר שליחות דייקא ומהני לשלחו ע"י קטן או נכרי (ע"י
בפסק"ת סי' תרצ"ה ס"ק ט"ז מש"כ בזה) מ"מ במאי דקמן גריעא טפי לצד דאיהו
גופי' מפעיל לאותו מכשיר בכל עת ואם כן לא נפיק מידו ולא מיקרי גדר שליחות
אלא ידא אריכתא דילי', וכפי זה יש לדון נמי גבי שולח ע"י עבדו הכנעני דיד עבד
כיד רבו אי יהני, וה"נ יל"ד אי יהני לשלוח ע"י אשתו מדאשתו כגופו, ואכמ"ל.
ביקרא דאורייתא
הק' משה חליוה

הגאון רבי און אברהם הכהן סקלי שליט"א עורך קובץ "מנורה בדרום"

בס"ד, י' אדר ב', ערב תענית אסתר [מוקדמת] תשפ"ד.

לכבוד ידידי וחביבי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ נר"ו, מח"ס 'גם אני אודך' ו'פרדס יוסף' החדש על המועדים, ושאל"ס רבים ויקרים, מאירים ומזהירים, כמרגליות וספירים.

בדבר שאלתו אשר שאלני מר:

הסתפקתי האם השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו, האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק בשאלה, הן לסוברים שלא צריך שליח למשלוח מנות, והן לסוברים שצריך שליח למשלוח מנות, והן מצד אם זה לא פגיעה שלא מביא לבד המשלוח מנות. וכן יש לדון עוד מכמה צדדים. ודו"ק היטב.

תשובה: הנה בודאי שמעיקר הדין מהני לשלוח ע"י רחפן, כיוון שמעיקר הדין לא בעינן שליחות בנתינת המשלוח, וגם א"צ לתת לו דוקא מיד ליד, וא"כ הוי כמניח לפני חבירו על הסלע והלה נוטלו משם, דפשוט דמהני.

וגם לא נראה שיש איזו פגיעה בלהביא כך את המשלוח, ואדרבא, יתכן שאפילו שליחת המשלוח בכה"ג יכולה לשעשע את המקבל, ולגרום לריבוי שמחת פורים, שכידוע ביום זה נוהגים לעשות דברים מוזרים ומשעשעים בשביל להרבות את השמחה, ובודאי א"כ שלא יתפס בעיני המקבל כבזיון, עכ"פ ביום הזה.

וכידוע, ראוי לכתחלה שידע המקבל מי שלח לו המשלוח, די"א דבלאו הכי לא מקיים את טעם הרב בעל מנות הלוי במשלוח מנות – להרבות אחוה וריעות, ולכן לכתחלה יצרף למשלוח פתק ממנו.

אכן למ"ד דבעינן שליחות, נראה דבאמת לא מהני לשלוח בכה"ג, דהנה ציין המשנ"ב בסי' תרצה (ס"ק יח) לשו"ת בנין ציון (סי' מד), שם דן לגבי מי ששלח משלוח מנות לחבירו, וחבירו מחל לו על המשלוח, אי יצא יד"ח או לאו. וכתב שם בסו"ד, וז"ל: "בהכי ניחא לי מה שנסתפקתי מי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו אם יצא ידי 'ומשלוח מנות', דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל אפכא לא מצאנו שיהא הוא כשלוחו. וכיון דהכא כתיב 'ומשלוח מנות' נימא דדוקא בעינן ע"י שליחות, אבל על ידי נתינה לא. ותמהתי שלא ראיתי לפוסקים שהעירו על זה. אבל לפי מה שכתבתי י"ל כיון דב' טעמים דשילוח מנות שכתבתי

לעיל שייכים גם בנותן הוא בעצמו ליד חבריו, לכן יוצא גם בנתינה, ומה דכתיב לשון שליחות הוא להורות דבשילוח לבד יצא אפילו אין חבריו רוצה לקבל, ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה. ומכ"מ אולי לכתחלה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר".

הרי דנראה מדבריו דעל הצד שיש להחמיר להצריך 'משלוח' כפשוטו - בעיני שליחות ממש, עפ"י גדרי השליחות, וממילא לא יועיל ע"י רחפן.א

אמנם, גדר אמצעי מצינו בזה למהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (סי' רז), וז"ל שם: "וזה ימים נשאלתי וכו' אי יוצא י"ח מצות משלוח מנות ע"י עכו"ם, אי המצוה הוא בשליחות כדדייק לשנא דקרא משלוח מנות, אי נימא דעיקר קפידא הוא שחבירו יקבל המנות בכל צד, וא"כ קשה קרא למה כתיב משלוח מנות הול"ל נתינת מנות?".

א. והנה בודאי שיש להאריך הרבה ולפלפל בכוונת הפסוק ב'משלוח מנות', וכבר האריכו בזה הפוסקים טובא. ובכל זאת, אכתוב רק את הנראה לענ"ד בביאור הפסוק. דהנה לשון הפסוק: "כימים אשרנחו בהם היהודים מאויביהם והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".

והנה דקדקו מלשון הפסוק שאמר גבי מנות 'משלוח' ומשמע על ידי שליח, ואילו גבי אביונים 'מתנות' דמשמע מיד ליד, ומזה רצו לדקדק איזה פוסקים דיש ענין בדוקא לשלוח ע"י שליח את המנות מטעמים כאלה ואחרים [כמבואר למעלה].

אולם הנלענ"ד דדיבר הכתוב בהווה ולפי סדר הפסוק – דהיינו, 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה' שיעשו משתה וסעודות גדולות ושמחה רבה, והנה, אדם היושב באמצע סעודה גדולה ורוצה לתת מנות לחבירו הנמצא בבית אחר, בודאי אין דרכו לקום באמצע הסעודה וללכת לבית חבריו, אלא שולח המנות ע"י אחד מבני הבית – בניו או עבדיו וכיו"ב. ואילו לאביונים, בד"כ אין דרך לשלוח להם, אלא דוקא דרכם לחזור על הפתחים ולהגיע בעצמם לבית הנותן, וממילא נותן להם מיד ליד. כנלענ"ד פשוט בביאור הפסוק.

ועוד ראיה לזה לענ"ד, מלשון הפסוק בספר עזרא (נחמיה ח'): "ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כיקדוש היום לאדנינו ואלתעצבו כיחדות יקוק היא מעזכם:". הרי שוב – תחלה 'אכלו משמנים ושתו ממתקים', דהיינו לעשות סעודה ושמחה גדולה, ומתוך הסעודה לשלוח מנות למי שצריך, שכאמור, אין דרך לקום באמצע הסעודה וללכת בית חבריו ולהביא לו מנות.

ונמצא שכל הכתוב דיבר בהווה, ואין שום ענין ע"י משלוח דוקא.

וע"ש שכתב לבאר שאין כ"כ הכרח מהפסוק, ועוד צידד דכוונת הפס' לומר דכאן מצוה בשלוחו כבו [בניגוד לשאר מצוות התורה], ע"ש.

וסיים שם, וז"ל: "אי נמי, עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת ריעים, לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו. ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי א"צ ביה דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים וכו'".

הרי דלמדנו מדבריו תרתי – חדא, דאף אי נימא דכוונת הפסוק להצריך בדוקא ע"י משלוח, מ"מ אינו אלא דין לכתחלה, ואינו מעכב. ועוד, דעכ"פ לא בעינן דין שליחות ממש, רק צורת שליחות, שהיא צורה של כבוד, ששולחים המנות ע"י שליח.

ולפ"ז, בניד"ד ששלח המשלוח ע"י רחפן, בודאי שיצא עכ"פ בדיעבד יד"ח. אולם נראה שאת המצוה לכתחלה ע"י שליחות לא קיים, כי שליחה ע"י רחפן אינה דרך כבוד כ"כ כמו שהצריך הפסוק [כלומר, אע"פ שכאמור לעיל אינה דרך בזיון, מ"מ בודאי שאינה דרך כבוד יותר מאשר נתינה מיד איש ליד רעהו, ואם דרך זו כתב הפסוק שאינה מספיק דרך כבוד על מנת לקיים ההידור, ממילא ה"ה ברחפן]. כנלענ"ד.

ולמעשה – אף שמעיקר הדין בודאי יוצא יד"ח בשליחה ע"י רחפן [ולא גרע מנתינה מידו ליד רעהו], מ"מ נראה שאת ההידור של נתינה המשלוח ע"י שליח, לא קיים בדרך זו.

בברכת פורים שמח,
 ושתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,
 און אברהם הכהן סקלי

הגאון רבי חן פדלון שליט"א מח"ס "נפש אדם" ועו"ס

פר' ויקרא יום חמישי שנת תשע"ט

לכבוד הרב היקר והנעלה, איש חמודות מגלה עמוקות, יושב בקרן אורה חוקר חקרי תורה, חובר חיבורים מחוכם, מאדיר תורה לעדרים, ומעורר ישנים ומקיץ נרדמים בדברי אלוקים חיים, ה"ה הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מחבר ספרים גם אני אודך ושאר ספרים.

שלם עלך. עתה באתי ע"ד שאלתו במי ששולח משלוח מנות ע"י כלי אשר נקוב בשם רחפ"ן [והוא כמין מטוס צעצוע מעופף על ידי אדם שמניעו ע"י מכשיר שאוחז בידו], אם מקיים בכך מצות משלוח מנות. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי והוא יצילני משגיאות ויראני מתורתו נפלאות אמן.

אם יש לדון מלשון המקרא והפוסקים שיש לקיים מצות משלוח מנות ע"י שליח דוקא

(א) תחילה עלינו לברר אם אפשר לקיים מצות משלוח מנות ע"י עצמו, או בעינן דוקא ע"י שליח. והנה בקרא דמגילת אסתר כתיב "ומשלוח מנות איש לרעהו", ולפי ע"ד נראה לכאורה שאין לדקדק דבעינן דוקא ע"י שליח, דלשון שליחות אינו מוכרח שיהיה דוקא ע"י אחר, וכמו שמצינו הרבה פסוקים דכתיב בהו לשון שליחות ואינם ע"י שליח, כמו "ותשלח את אמתה" "ושלחה יד במבושיו" "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" "אחר שלוחיה" "ונתן בידה ושלחה מביתו" "שלח תשלח את האם" "משלחי הרגל השור והחמור", ועוד כהנה וכהנה, וצאינה וראינה למש"כ בספר השרשים להרד"ק (ערך שלח). אלא נראה דלשון שליחות הוא ענין התפשטות שיהיה האדם מוציא דבר ממקומו, וכמו "המשלח את השעיר", וכן "פרע לא ישלחו", כי השער יוצא מן הראש, וכדאיתא בנזיר (לט.) דשער מלתחת רבי, וכמו שכתב הרד"ק (שם), על הפסוק בישעיה (טז, ח), "שלחתיה נטשו עברו ים", ר"ל התפשט הפארות והסעיפים, ע"ש [ונראה שאין לנו לדחוק כ"כ הרבה פסוקים שיהיו כולם נאמרים בלשון מושאל]. וכן נראה ממ"ש בנחמיה "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו", והתם מסתמא לא נתכוון הנביא שישלחו מנות ע"י שליח, אלא העיקר שלא יעצבו "כי חדות ה' היא מעזכם". ועי' בספר משא המלך (סי' תרצה ס"ד אות ב) שגם כן כתב להעיר דלא בעינן שליחות מהאי קרא דדרשי' בביצה (טו:) דמיירי בערובי תבשילין למי שלא הניח, והתם פשיטא דלא בעינן דוקא ע"י שליח, ע"ש.

ואם תאמר דשאני הכא, דא"כ אמאי שאני קרא בדיבוריה דכתיב "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", ואם איתא דאפשר ליתן משלוח מנות שלא ע"י שליח, הו"ל למכתב "מתן מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים". הא לא קשיא מידי לפי מה שאביא לקמן דברי כמה פוסקים, דאע"ג דלא בעינן שיתן ע"י שליח, מ"מ לא סגי שיהיה מזמין חבירו לאכול בביתו, אלא צריך שישלח מנות לחבירו. ועוד י"ל דהא דכתיב משלוח הוא להשמיע דסגי במה ששולח, אפי' אינו מקבל הימנו, כמו שכתב הרמ"א (או"ח סי' תרצה), דהשולח מנות לחבירו, והוא אינו רוצה לקבלם, או מוחל לו יצא. ועי' בדרכי משה שכ"כ בשם מהר"י ברי"א. ובשו"ת בנין ציון (סי' מד) כתב, דטעמו כמו שכתוב "ומשלוח מנות" ולא כתיב

א. אגב אורחא יש להעיר בעיקר הענין, כי הפרי חדש (שם) כתב על דברי הרמ"א, תימא, דזה מנין לו. ובשו"ת חת"ס (סי' קצו) כתב, והנה ראיתי בזה ב' טעמים, בתה"ד (סי' קיא) כתב, כדי שיהיה הרוחה לבעלי שמחות, אולי לא יספיק לו סעודתו הרי חברו מסייעו, ע"ש. וי"ל אפילו אית ליה טובא, מ"מ תיקנו כך שלא לבייש מי שאין לו כבסוף מס' תענית (כו:), וא"כ כשם שאם באמת אין לו די ספוקו, אין במחילתו כלום, אלא אפי' אית ליה, מ"מ לא ימחול משום שלא לבייש [אמר הכותב, אפשר דדוקא בפורים הקפידו כ"כ שלא יבא צד של בוש, לעשות היפך אחשוורוש הרשע, שהעמיד את הראוי לחצד בחצד ואת הראוי לגינה בגינה ואת הראוי לביתן בביתן כדאיתא במגילה (יב.), ודו"ק]. אך בס' מנות הלוי להרבנות השלום והריעות, היפך מרגילתו של הצר שאמר מפוזר ומפורד, פי' במקום שראוי להיות עם א' הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת, לכן תקנו משלוח מנות, א"כ י"ל כיון ששלח והראה חבתו אעפ"י שזה מוחל לו, כבר יצא ידי חובתו, ויפה כתב פר"ח מנ"ל למהר"י ברי"א ולרמ"א שכ' משמו להכריע בזה, עכ"ל, ע"ש בכל דבריו.

ולכאורה יש מקום לומר דגם לטעמו של תה"ד, י"ל דיוצא במה ששלח לחבירו בלבד, כיון דתלי קרא במשלוח סגי בשליחה, אע"פ שחבירו מחל ולא קיבל, כמ"ש הבנין ציון, כיון דעשה מה שנצטווה לעשות [ואין נראה לומר דאם יקיים המצוה גם שחבירו לא אבה לקבל המשלוח, נמצא דגורם לבייש, ולא ירצו לקבל גם מי שאין לו, די"ל דלא חששו לזה חז"ל, דרובא דעלמא, אינם שונאי מתנות, ואין כאן חשש בוש]. והכי נמי מסתברא דאל"ה לא מסתבר כלל דהרמ"א יפסוק כמהר"י ברי"א נגד תה"ד, מפני טעמו של מנות הלוי שלא כתב כן אלא דרך רמז בעלמא. וע"ע בס' מנחת אשר (וי"ס פורים סי' כז) שכ', דלא כתב מנות הלוי דבריו אלא כטעם נוסף, בדרך הדרוש והמוסר, ולא להלכה, ע"ש. וע"ע בשו"ת יוסף אומץ (סי' פב אות ה). אולם לפי מ"ש לקמן שמד' כמה ראשונים משמע כדברי מנות הלוי, אינו מוכרח, אלא שנראה שלא היו לפני הרמ"א, ודו"ק. ועוד צ"ע בזה. ועוד י"ל דגם לטעמו של מנות הלוי, שפיר כתב הפר"ח דזה מנין לו, די"ל דכיון דחבירו לא אבה לקבל המשלוח ולהנות ממנו, לא יצא, דעיקר רבוי אהבה ואחוה, היא ע"י שישמח במתנת חבירו, וכמו שמצינו ביצחק שביקש מעשו שיעשה לו מטעמים אשר אהב, שתקשר נפשו בנפשו ויברכהו בלב שלם ובנפש חפצה, כמו שכתב הרמב"ן עה"ת בפר' תולדות.

ונתן מנות, כמו דכתיב "ומתנות לאביונים" דלשון נתינה שייך גבי מנות כדכתיב "ונתן לפנינה וגו' מנות ולחנה יתן מנה אחת אפים", מזה נראה דלא הקפיד הכתוב אלא על השילוח, דהיינו שיוצא מן המשלח, אבל מתנה לא אקרי, רק מה שבא מיד הנותן ליד המקבל, דרק אם בא לידו נקרא מתנה, עכ"ל. אולם לפי הנ"ל אינו מוכרח, די"ל דהא דכתיב משלוח הוא דלא סגי בנותן לחבירו שמזמינו אצלו, ודו"ק. ועוד י"ל כמש"כ בשו"ת יהודה יעלה אסאד ח"א (או"ח סי' רז), דנקט קרא לשון משלוח לרבותא, דאף על גב בכ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא בזה אין קפידא שלוחו שוה ממש, כמו ע"י עצמו, א"נ עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת ריעים, לכן יותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו. ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא, אבל ודאי א"צ ביה דין שליחות, ע"ש [מיהו מ"ש דיותר דרך כבוד הוא ע"י שלוחו, אינו מוכרח אלא הכל לפי הענין כמ"ש לקמן].

ומעתה כן נראה לפרש לשונות הרמב"ם פ"ב מהל' מגילה (ה"א) והטוש"ע (ס"ס תרצה), שנקטו לשון שליחות, דאין כוונתם דבעינן שישלח ע"י אחר, אלא שישלח לחבירו, ולא יהיה מזמין אותו לאכול אצלו להיות סמוך על שלחנו. ודלא כמ"ש בשו"ת להורות נתן ח"א (סי' לו אות ב) ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ב (סי' שמו) בדעת הרמב"ם, שאינו מוכרח. והלום מצאתי שכן כתב מדנפשיה הגרי"ב זילבר ח"ה (סי' מ), דאין שום ראייה מלשון "משלוח" דאורחא דמילתא הוא, וכמ"ש "ושלחו מנות לאין נכון לו", ודרכם של עניים לבקש, ושייך לשון מתנה. והרמב"ם אין דרכו לשנות מלשון הגמ' והקרא, ואם איתא לחידוש הנועז הזה, דדוקא ע"י שליח לא שתקו מזה חז"ל והראשונים וכו', ע"ש [מיהו מ"ש אח"כ, יש לדחות לפי מש"כ בשו"ת להורות נתן הנ"ל, ע"ש. ודו"ק]. וגם בשו"ת בנין ציון (סי' מד) כתב וז"ל, נסתפקתי מי שמביא בעצמו מנות ונותן לחבירו, אם יצא ידי ומשלוח מנות, דאנן אמרינן שלוחו של אדם כמותו, אבל אפכא לא מצאנו שיהא הוא כשלוחו, וכיון דהכא כתיב ומשלוח מנות נימא דדוקא בעינן ע"י שליחות, אבל על ידי נתינה לא. ותמהתי שלא ראיתי לפוסקים שהעירו על זה, אבל לפי מה שכתבתי, י"ל כיון דב' טעמים דשילוח מנות שכתבתי לעיל [טעם תרומת הדשן וטעם מנות הלוי] שייכים גם בנותן הוא בעצמו ליד חבירו, לכן יוצא גם בנתינה, ומה דכתיב לשון שליחות הוא להורות דבשילוח לבד יצא, אפילו אין חבירו רוצה לקבל, ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה, ומכ"מ אולי לכתחלה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר, עכ"ל. הרי שלך לפניך כי לא רק שלא למד מלשונות הפוסקים שכתבו לשון שליחות דבעינן שליחות, אלא למד מסתימת דבריהם שא"צ שליחות, והוא עוד

טעם נכון למה כתבו הרמב"ם והטוש"ע לשון שליחות, כי סגי במה ששולח כמ"ש הרמ"א בשם מהר"י ברין.

ותבט עיני להכהן הגדול מאחיו במשנ"ב (סי' תרצה סק"ח) שכתב בזו הלשון, בת' בנין ציון (סי' מד) נסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אי יוצא, כיון דכתיב ומשלוח, נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות, ע"ש, עכ"ל. ולא ידעתי כוונתו, כי מדברי הבנין ציון נראה דאינו מסתפק בזה, אלא היה פשוט לו מסתימת הפוסקים דיוצא, אלא שסיים דטוב לכתחלה יותר לשלוח ע"י אחר, וגם זה כתב בלשון אולי, שהוא חידוש שלא נזכר בפוסקים. ואפשר דסמך המשנ"ב על מש"כ "ע"ש". ואכתי צ"ע. ושוב ראיתי שכן העירו על דבריו בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט (סי' לג אות ד) ובשו"ת יביע אומר ח"ט (ס"ס ע), ע"ש. ובשו"ת אז נדברו (שם) גם כן העיר על דברי המשנ"ב. וכתב שגם כוונת המשנ"ב שאין ספק בעצם הדין, רק מסתפק אם יש להחמיר או לא, אף שהלשון דחוק, ע"ש. ועי' עוד בשו"ת וישא יוסף ח"א (עמ' רמ) מש"כ בשם הגרשז"א, דהמשנ"ב הביא דברי הבנין ציון משום דהוא פוסק גדול, אבל ודאי דנקטינן לדינא דא"צ שליח, ע"ש. ושוב העיר לי ידיד נפשי הרה"ג ר' נתנאל לוזון, דאפשר לדחוק כוונת המשנ"ב, דכיון דעיקר טעמו של הבנין ציון, דלא בעינן שליח, הוא משום דאיצטריך קרא למכתב בלשון שליחות להורות דבשלוח לבד יצא, א"כ לדידן הא לא ברירא, כיון דיש אחרונים שחלקו על מהר"י ברין כמ"ש המשנ"ב שם בשם הפר"ח והחת"ס, ודו"ק. ועל כל פנים גם מדבריו מוכח דלא ס"ל לדקדק מלשון הרמב"ם והטוש"ע דבעינן דוקא ע"י שליח.

בבאור דברי מרן בב"י והדרכי משה

ב) והנה מרן בב"י (סי' תרצה) כתב וז"ל, ואם החליף סעודתו בשל חבירו יצא, בפרק קמא דמגילה (ז:), אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי, ופירש הר"ן (ג: ד"ה גמ'), לא היה לאחד מהם כדי שיוכל לשלוח לחבירו ולהשאיר לעצמו, ולפיכך שולחים כל אחד סעודתם זה לזה, כדי לאכול סעודת פורים ולקיים מצות משלוח מנות. ורש"י פירש, מחלפי סעודתייהו, זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו, ובשנייה סועד חבירו עמו. וקשה לי על דבריו, דאם כן לא היו מקיימים משלוח מנות איש לרעהו, וא"ת שהיו שולחים מנות איש לרעהו, אם כן מאי אתא לאשמועינן, עכ"ל. ויש לפרש כוונתו בפשיטות כנ"ל דאין הכוונה דצריך לשלוח ע"י אחר, אלא אתא לאפוקי היכא דסועד אצל חבירו, דאין כאן משלוח מנות, שעניינו שילוח המנות לחבירו שיאכלם כאות נפשו בכבודו, שהוא עיקר מה שמרבה אהבה ואחוה, ולא שיהיה סמוך על שלחן אחרים, שאין שמחה לאדם כ"כ, כי ערב לו לאדם להיות נמצא במקומו, עי' ירושלמי פ"ק דמו"ק הובא

בב"י (סי' תקלו), ודו"ק. וכן יש לפרש כוונת הדרכי משה (אות ז) וז"ל, ואיני יודע מאי קשיא למר, דאף אי סבירא ליה משלוח מנות איש לרעהו הוא דוקא, ובעי שילוח ממש, ולכן אם אוכל עם חבירו אינו יוצא וכו', ע"ש. ועי' עוד בפרי חדש (שם) [וי"ל דרש"י ס"ל דהא דכתיב משלוח מנות משום דדיבר הכתוב בהוה וכמו שכתב הד"מ הנ"ל, שכן דרך לשלוח מנות לאחרים, וכדכתיב בנחמיה "ושלחו מנות לאין נכון לו", אבל באמת יוצא גם במה שמזמין חבירו לאכול בביתו, והר"ן ס"ל דדוקא קאמר].

וכן ראיתי בשו"ת נחלת בנימין (סי' קלו) שכתב, דמה שכתב הד"מ דרש"י משלוח מנות לאו דוקא, והר"ן והרמב"ם ס"ל משלוח דוקא, אין הכוונה אם למעט נתינה מיד ליד, או להרבות אפי' נתינה מיד ליד, אלא היכן הפלוגתא אם צריך להיות ניכר דרוצה לקיים המצוה משלוח מנות, ומשו"ה סובר הר"ן דצריך לשלוח לרעהו כדי שיאכל בביתו, ולא מהני אם סועד על שלחן חבירו, ובאמת אם ראובן נותן המנות לשמעון מיד ליד, והוא אוכל בביתו ודאי יוצא, וגם זה בכלל משלוח מנות, אם אוכל המקבל את המנות בביתו, ולא בשלחן ובבית הנותן, ורש"י ס"ל אפי' סועד על שלחן הנותן ואפי' אינו ניכר קיום המצוה בפרט, מ"מ יוצא, דמשלו לביתו לאו דוקא, ולא תליא בפלוגתא כלל, ולכ"ע בנותן מיד ליד והולך המקבל המנות לביתו יוצא, וזה פשוט, עכ"ל. ונעימים דבריו. וכ"כ בשו"ת קב חיים (סי' נו). וכן ראיתי בשו"ת דבר אברהם ח"ב (ס"ס כז), שהביא אחד מחכמי זמנו שרצה לדייק מדברי הר"ן דס"ל שצריך לשלוח המנות ע"י שליח דוקא, ואם מוביל המנות בעצמו לא יצא י"ח. וכתב, שאין זה נכון, שמלבד שעיקר דבריו קלושים הם, שבנה בנין הנשען על אבני תוהו, שאין בדקדוק קל כזה בדברי הר"ן כדי הוכחה לחידוש גדול כזה שצריך לשלוח המנות דוקא ע"י שליח, ע"ש. וגם בשו"ת יביע אומר ח"ט (סי' ע אות ב) נראה מסכים לדבריהם.

ומש"כ בשו"ת שמחת יהודה אזולאי ח"א (או"ח סי' כה אות ב) ובשו"ת ה' רועי ח"א (סי' יח אות ח) [לידיד נפשי הרה"ג ר' רועי חיים מיחאוי נר"ו], דאין זה פשטות דברי מרן בב"י, ע"ש. אחר המחילה אינו מוכרח כלל, כי באמת הוא פירוש משלוח מנות כנ"ל בראיות נכונות דאין לשון שלוח נופל דוקא על שליחות ע"י שליח, וגם אם הוא דרך כלל שליחות על ידי אחר כאשר הבינו כמה אחרונים, בכאן עיקר כוונת מרן היא לאפוקי מזמינו לביתו להיות סמוך על שלחנו. וגם מה שעשה בשו"ת ה' רועי הד"מ והפר"ח חולקים על הנחלת בנימין הנ"ל, כנראה שלא היה מצוי אצלו שו"ת נחלת בנימין לראותו בפנים שכתב בהדיא לפרש כן בדעת הד"מ [ובפר"ח גם אין יותר ממ"ש בד"מ, ודו"ק]. ויתירה מזו כתב בשו"ת שבט סופר (חאו"ח סי' כז) בד"ה ועוד, שגם בנתינה מידו ליד רעהו יוצא י"ח, וא"צ

לשלוח ע"י שליח דוקא. ע' בדרכי משה (סי' תרצה). ע"כ. הרי דפשיטא ליה דאין מד' הד"מ סתירה לדברים [ואין נראה דכוונתו למש"כ הד"מ בדעת רש"י, דא"כ איך נקט בפשיטות כרש"י נגד הרמב"ם והר"ן, ופשוט]. וי"ל גם דאפושי פלוגתא לא מפשינן, כיון דחזינן מדברי רש"י דאפי' מזמינו לסעוד אצלו נמי מקיים, א"כ לא מסתבר שהר"ן והרמב"ם יסברו שצריך דוקא ע"י אחר. ויש לדחות.

והנה בעיקר דברי מרן הנ"ל, ע"ע בלחם משנה פ"ב מהל' מגילה (הט"ו) ובאליה רבה ובבלבושי שרד (סי' תרצה). ועתה ראיתי בשו"ת משנה הלכות ח"ו (סי' קכא) שגם כן כתב מנפשיה לפרש דברי הד"מ כדברי הנחלת בנימין הנ"ל [ועוד כתב דרך ליישב זאת לפי מש"כ הלח"מ בהבנת דברי מרן בב"י, ע"ש]. וגם שכתב שם שיש בו מן הדוחק, לע"ד אינו דחוק כנ"ל. ומ"מ זכינו שיש ראיה מד' המשנ"ב וכל האחרונים אשר פלפלו בזה, ואף לא אחד מהם הביא ראיה מדברי הב"י והד"מ. וע"כ נראה ברור כדאמרן. וכן כתב בשו"ת אז נדברו ח"ה (סי' מ), דנראה דגם להב"י שליח לאו דוקא, אלא דלכל הפחות בעינן שיתקיים משלות מנוח, דהיינו מעשה שילוח, ואין הבדל בין הוא בעצמו מביא או ע"י שלוחו שניהם בכלל שילוח, אבל במה שאוכל אצלו אין זה מעשה שילוח רק הכנסת אורחים. וכן כתב לפרש דברי הא"ר והפמ"ג, ע"ש. ואשר עמד להשיב על דבריו בשו"ת שמחת יהודה (שם), אינו כלום, כאשר יחזה המעיין, ודו"ק.

ודע כי הגר"י פלאגי ביפה ללב (סי' תרצה) אזיל בתר איפכא. כי תחלה הביא דברי הבנין ציון הנ"ל. וכתב, דמשמעות הכתוב ודברי הפוסקים הוא דבעינן שילוח. ופקפק על מה ששמע שאחד חכם מתחסד עם קונו עבד עובדא בנפשיה להוליך בעצמו המנות משום מצוה בו יותר מבשלוחו, דלאו שפיר עבד, ע"ש. והביאו בשדי חמד ח"ט (עמ' רכז) [עם דברי אחיו הגר"א פלאגי בשו"ת ויען אברהם שאביא לקמן] בשתיקה כהודאה. אולם כבר כתבתי, דלכאו' קשה לבנות על דקדוק לשון הפוסקים, וא"כ י"ל דקם דיניה דהרב בנין ציון. וכן עמד על דבריו בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט (סי' לג), ע"ש [ועכ"פ לאלה שהבינו בדעת החת"ס והגרעק"א שאביא לקמן, דס"ל דבעינן ע"י שליח דוקא, נראה שלא חששו לסתימת הפוסקים, מטעמו של היפה ללב, ודו"ק].

שיש לדון על פי טעמי המצוה אשר נתקבלו בדברי הפוסקים דאין צריך ע"י שליח דוקא

ג) והשתא לא אשכחנא טעם נכון לשלוח המנות ע"י שליח, כי נודע בשערים שיש ב' טעמים למצות משלוח מנות. האחד הוא מש"כ תרומת הדשן (סי' קיא) אודות בני אדם השולחים לחביריהם בפורים חלוקים וסדינים וכה"ג שכתב וז"ל, יראה

דאין יוצאים בהן, דנראה טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא, כדמשמע בגמ' וכו', ע"ש. ועוד טעם כתב מנות הלוי (פרק ט פסוק טז דף כח ע"א ד"ה והנך רואה וע"ע בד"ה ואומר), עוד הוסיפו הפרזים על בני שושן ומשלוח מנות וגו', כי זה רומז כי הם באגודה אחת ובאהבה ואחווה, היפך מה שאמר הצורר מפוזר ומפורד, ע"ש [אלא שכתב כן דרך דרוש בלשון רמז בספר שאין עיקרו להלכה, וא"כ נראה פשוט דיש יותר להתחשב בטעם תרומת הדשן שכתב כן בתשו'. וע"ע בס' מנחת אשר (וייס פורים סי' כז) שכ', דלא כתב מנות הלוי דבריו אלא כטעם נוסף, בדרך הדרוש והמוסר, ולא להלכה, ע"ש. וע"ע לרבינו החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' פב אות ה). וגם תרומת הדשן הוא הוא פוסק מובהק כנודע]. וכ"כ בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' רז), ע"ש. וגם הב"ח (סי' תרצה) כתב בדעת רש"י הנ"ל, דכיון דטעם משלוח מנות, הוא כדי שיהא שמח ושש עם אוהביו וריעיו, ולהשכין ביניהם אהבה ואחווה וריעות, אם כן אם יסעוד אחד עם חבירו ורעהו, הרי הם בשמחה ובטוב לב משתה יחד, ופטורים הם מעתה מחיוב משלוח מנות, ע"ש. וא"כ גם בדעת הרמב"ם והר"ן, י"ל דאין חולקים דהוא מהאי טעמא, אלא דס"ל דיותר יש אהבה ואחווה במה שישלח לחבירו מנות מנות שיאכלם בביתו כאות נפשו כנ"ל, ונראה דלדעת הב"ח הכי עדיף לן למימר כדי להשוות קצת דעת הראשונים, ודו"ק [והראיות שהביא בתרומת הדשן לטעמו, אני המך לא זכיתי לירד לסוף דעתו].

וכן נראה לע"ד להוכיח דגם הריטב"א בחדושו למגילה (ז). ס"ל כטעם מנות הלוי שכתב וז"ל, תני רב יוסף "ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאדם אחד", כלומר לרעהו העשיר, ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם, ר' יהודה נשיאה שדר ליה לרב הושעיא אטמא דעגלא תילתא וגרבא דחמרא, שלח לו קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים, פי' שלא היתה יקרה התשורה בעיניו, ואמר שאינה מתנה לאדם כמוהו, ולא יצא ידי חובת משלוח מנות איש לרעהו, הדר שלח ליה כלומר רבי יהודה נשיאה גופיה עגלא תליתאה, ותלת גרבי יין שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, כלומר שזו התשורה הראויה לך, ע"כ [וקצרתי קצת בלשונו]. ואם איתא דטעם משלוח מנות הוא שיהיה ספק בידו לקיים סעודה כדינא, אמאי לא יצא ידי חובה, אלא ע"כ דס"ל כמנות הלוי דטעמא כדי להרבות אהבה ואחווה שלום ורעות, והיכא דעשיר נותן לעני מתנה מועטת שאינה לפי כבודו, ה"ז זלזול, ואינו מרבה אהבה בזה, וגם אם אינו זלזול כ"כ, אינו יוצא בזה.

ב. והנה ראיתי בשו"ת ה' רועי ח"א (סי' יח ענף ט) שהקשה על כמה פוסקים [עיי' בב"ח (ס"ס תרצה) ובשו"ת חת"ס (סי' קצו) ובשו"ת כתב סופר (סי' קמא) ועוד] שכתבו לעשות נ"מ בין

והנה פשיטא דהיכא דנותן המנות מיד ליד נמי מתקיימים אלה הטעמים [אלא שיש לומר דאע"ג דעיקר טעם המצוה הוא כדבריהם, מ"מ אפשר דיש תנאי דבעינן דוקא ע"י שליח, מב' טעמים שאביא בסמוך. אבל אין נראה מסברא שיהיו ב' טעמים אלה מעכבים, כיון דעיקר הדבר מתקיים. וכן משמע מדברי הב"ח שישב דעת רש"י הנ"ל דס"ל כטעם תרומת הדשן, ואם איתא דלא סגי בהא, דאיכא למימר

שני הטעמים הנ"ל לדינא, דהרי בפסוק כתיב סתם ומשלוח מנות איש לרעהו, והטעם לא נתבאר. וא"כ בכה"ג קי"ל כר' יהודה (סנהדרין כא.), דלא דרשינן טעמא דקרא, וכן פסקו בטוש"ע (חו"מ סי' צז סי"ד). ולע"ד יש ליישב דבריהם לפי מש"כ בתוס' הרא"ש ב"מ (ז.), דהיכא דפשיטא לן טעמא דקרא לכו"ע דרשי', ועי' עוד ברמב"ם פ"ה מהל' מלכים (סה"ח). ויש לדחות קצת. ובזאת יש לדחות השגת המנחת חינוך על החינוך (מצוה תרג), דס"ל להחינוך דהתם פשיטא לן דהוא טעמא דקרא. ועי' עוד בתוס' סוטה (יד.) ובתרומת הדשן (סי' סב) ובס' מלא הרועים (מע' קטן אוכל נבלות), ודו"ק. ואכמ"ל. ודע עוד דלחומרא דרשי' טעמא דקרא, כמו שכתב בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' רנד), דאף דאנן קי"ל כר' יהודה דלא דריש טעמא דקרא להקל עליו, מ"מ פשוט דלעולם ניחוש לטעמא להחמיר אפי' לר' יהודה רק היכא שע"י הטעם נבוא להקל לא דרשי' טעמא, ע"ש. מיהו י"ל דה"מ בדאורייתא דכיון דאית לן ספיקא דלמא הוא טעמא דקרא דרשי', כדמשמע מלשון החת"ס, משא"כ בדברי קבלה, והא תליא אי מחמירין בדברי קבלה כדברי תורה. ועי' להריטב"א בחידושיו ליומא (מב:), ודו"ק. ועוד דאם דברי קבלה אינם כדברי תורה, אלא כדברי סופרים, יש מקום לומר דלכולי עלמא דרשינן טעמא דקרא, עי' יבמות (עו סע"א), מידי הוא טעמא אלא משום שלחן מלכים וכו'. וע"ע נדה (ט.), וכמו שכתב בספר טהרת הבית ח"א (עמ' קכב), ושכן פשיטא ליה להחת"ס (או"ח סי' קצו), ע"ש.

ומה שהקשה עוד בשו"ת ה' רועי (שם), דאיתא בערובין (כא:), דשלמה המלך דרש על כל מצוה של תורה שלושת אלפים טעמים, ע"ש. וא"כ אף אם יהיה אופן שטעם א' אינו שייך, אכתי יש עוד טעמים הרבה, ומי יעמוד בסוד ה', וכן כתב הבן איש חי יסוד זה (ש"א פ' תרומה אות ב, פ' כי תשא אות טז, ש"ב פ' וירא אות יד, פ' בלק אות א) ובשו"ת תורה לשמה (סי' תלו), ע"ש. וכ"כ כבר רבנו החיד"א שיו"ר ברכה (סי' רפו סק"א). וע"ע בכה"ח (סי' קפא סק"א). והניח בצ"ע. ולע"ד נראה כי על פי הפשט אין לנו לחוש לטעמים אשר לא נתבארו בדברי רבותינו, כי אין לנו עסק בנסתרות, שהרי לפי דבריהם אפי' במקום שפירשו חז"ל את הטעם, אין בידינו להקל, כי אפשר שכ' הטעם כדי לשבר את האוזן כמו שכתב ר' הבא"ח. ולא משמע כן מד' הרבה פוסקים שמצינו שבטלו הדין במקום שבטל הטעם עי' בשו"ת הרא"ש (כלל ב סי' ח) וברמ"א בד"מ (יו"ד סי' יא אות ג) וברבינו ירוחם בתולדות אדם וחוה (ני"ז ח"ה קנט ע"ג) ובספר אור זרוע ח"א (הל' שחיטה סי' שפד) ובדרכי משה (או"ח סי' קנו אות ב) בשם הר"ן סוף פרק קמא דע"ז (ז. סד"ה גרסי') ותפארת ישראל (פ"א דעדיות מ"ו בבוועז) ובשו"ת תורת חסד (או"ח סי' יז) ובס' קהלת יעקב קארלין (חו"מ סי' ב) ובס' בית אליקים (סי' ג דכ"ג) ובס' דרכי הוראה למהרצ"ח (פ"ה עמ' רלב רלג) ובס' ארצות החיים (סי' ט סוף ס"ק מא). אלא שעל פי הסוד יש לחוש שיש טעמים נסתרים אשר העלימו ממנו, ובזה אין הכל חייבים, רק השרידים אשר ה' קורא.

דאע"ג דטעמא כמו תרה"ד, מ"מ י"ל דבעינן שיהיה ע"י שליח מטעמי אחרוני, א"כ לא מיושב דברי רש"י, אלא ודאי דכיון דהוא עיקר הטעם, אין בידינו לחדש עוד תנאים ע"פ טעמים אחרים, שאין לנו הכרח לזה. וא"כ פשיטא דיש לנקוט דשליח לא מעכב [ואותם ב' טעמים שאביא בסמוך, אינם חזקים כמו ב' הטעמים של תרה"ד ומנות הלוי, כי לא נדחה טעמו של תה"ד מפני טעמו של הגר"א פלאג"י, וכן מפני טעמו של המקור חיים, וכ"ש שהמקור חיים לא כתב טעם זה למצות משלוח מנות, אלא העדפה בעלמא שיש להביא ע"י שליח, כמבואר בדבריו. ומעתה יש קצת להעיר על מה שאביא לקמן בשם החת"ס דבעינן דוקא ע"י שליח, והרי בתשובה (סי' קצו) הביא טעם תרומת הדשן ומנות הלוי בלבד, ולא הזכיר עוד טעם שיהיה נשמע דבעינן דוקא ע"י שליח. וצ"ע].

טעמים שנמצאו בפוסקים אחרים דיש לעשותה דוקא ע"י שליח עכ"פ לכתחלה

(ד) וחזינא ליה להג"ר אברהם פלאג"י בשו"ת ויען אברהם (סי' מח) שהביא מש"כ בשו"ת בנין ציון הנ"ל. והעיר על דבריו, שלא הביא הוכחה ממקרא מלא דיבר הכתוב בנחמיה (פרק ח) "ושלחו מנות לאין נכון לו", ומהדין קרא יש להוכיח דקרא דמשלוח מנות דפורים בדוקא, כמו ההיא דנחמיה לאין נכון לו, דנתקן בשביל בעלי כבוד שאין להם סעודת פורים, ואינן נוטלין ממתנות עניים, דהצנועים מושכין את ידיהם כדי שישמחו, התקינו מרדכי ואסתר, דיחד עשיר ואביון ישלחו מנות איש אל רעהו כדי שיהיו מרבים לשלוח לאין נכון לו, ולא יתבוששו המקבלים, כיון דהיא בדרך שלוח ולכלם עושים כן, וכיון דהתקנתא בעבור זאת למי שאינן פושטין ידיהם, ולכך הזהירו שיהיה מיני תבשיל ומיני מתיקה, היא הנותנת שהוא בדרך שלוח לביתו כדי שלא יתבייש מלבא ולשאול על המחיה ועל הכלכלה או יתננו הוא בעצמו הנותן המנות ויתבייש הלוקח אם בפניו מה ישיב לו מפני הכבוד, אע"ג דאינו צריך להשיב, והו"ל כההיא דתענית (ל.), בבנות ישראל דיוצאות בכלי לבן שלא לבייש העניות שאין להם צבעונים וכו', הכא נמי דתקנת מרדכי ואסתר שלא לבייש לבעלי כבוד, ולכן דייקו לומר ומשלוח מנות דמיד ליד יתבייש המקבל, ויתפרש קרא בדרך זה ישלחו מנות, והטעם שיהיה בשלוח משום לאין נכון לו להשיב, ויתבייש לפני בעל המנות, אבל בפני השליח מסתמא כלאחר יד שולח למשרתו, ואינו דומה למתבייש בפני האדון למתבייש בפני העבד, מה ישיב או לא ישיב כלל, עכ"ד, ע"ש.

ואנא עבדא לא ידענא מאי קשיא ליה על הרב בנין ציון, מאחר שעמד לפרש האי פירושא בקרא דנחמיה אשר לכאורה אין לו הכרח, דמאן יימר לן דהתם

הכוונה שישלחו ע"י שליח דוקא, דהתם נמי יש לפרש דמ"ש שלחו מנות, היינו שלא יזמינו אותם לסעוד על שלחנם, אלא ישלחו להם מנות שכל אחד יאכל בכבוד בביתו שכן ראוי להיות בשמחת החג, אבל באמת לא הזהירם ליתן המנות ע"י שליח. ואע"ג דאיכא טפי עדיפות לשלוח ע"י שליח שלא יתבייש, מאן יימר דהיה מורה להם לעשות כן בדוקא, די"ל דהיא מדת חסידות, דהרי אין כאן בושת גמורה להיות נותן בעצמו מנה לעני, אלא שיש מעלה כמו שמצינו דכמה מדות יש בנותני צדקה [ע"י יו"ד (סי' רמח), ע"ש], ואין חיוב מן הדין להיות נותן צדקה בסתר שלא ידע הנותן למי נותן והמקבל ממי נוטל, ואע"ג דהכא מיירי בבעלי כבוד שאינן פושטין ידיהן, מ"מ גם באלה לא מצינו שיהיה חובה ליתן להם ע"י שליח משום. ועוד דפעמים יש יותר בושת בדבר שיהיה נותן ע"י שליח, כי גם המשלח וגם השליח יודעים שהוא אוכל משל אחרים. וגם אם הוא רעהו הקרוב אליו, ישמח יותר שבעל המנות יתן לו בידו, ולא ישלחנו ע"י שליח, ואדרבה שישלח ע"י שליח יצטער יותר שגם זרים יודעים כי הוא אוכל משל אחרים.

ועוד דמה שהניח דקרא מיירי בבעלי כבוד שאינן פושטין ידיהן, איני יודע מנין, שרש"י שם פירש בסתמא, לעני שאין מזומן לו מאכלו, וי"ל דמיירי בפושטין ידיהם ליטול מנות וצדקה, ומ"מ הורה להם הנביא שלא יאמרו העשירים לעניים שישעודו עמהם בביתם, אלא ישלחו לבית העניים מנות כדי שיאכלו בביתם בכבוד [אע"ג דקרא משמע דלא מיירי בעניים שפושטין ידיהם ומחזירים על הפתחים, ממאי דכתיב "שלחו מנות לאין נכון לו", דמשמע דהעניים נמצאים בביתם, והעשירים ישלחו להם מנות, ולא שישלחו מנות ביד העניים המחזירים על הפתחים לילך עמהם לביתם, מ"מ לע"ד יש לפרש כנ"ל, ודו"ק]. וכ"ש שיש לחלק עוד דהכא כתיב "איש לרעהו", והוא שישלח לרעהו להרבות אהבה ואחוה, כמ"ש מנות הלוי והב"ח בדעת רש"י. משא"כ שם דכתיב "לאין נכון לו", דהיינו לדלת העם [ולפי מש"כ בתרומת הדשן (סי' קיא) דהוא כדי שיוכל רעהו לקיים מצות סעודת פורים, איכא לשנויי כדשנינן מעיקרא]. ועוד דאם איתא דדיוק זה מוכרח, א"כ תיקש לרש"י דס"ל דיוצא אפי' במה שמזמין חבירו לסעוד אצלו, וע"כ דלא ס"ל האי דיוקא דהא לא דמי אלא כי אוכלא לדנא.

ומיהא שמענא מדברי הגאון דאיכא טעם נכון לאותו הצד שצריך לשלוח דוקא ע"י שליח. וכ"כ מדנפשיה טעם זה הגר"מ שטרנבוך בשו"ת תשובות והנהגות ח"א (סי' תז אות ב), דכיון שעיקר המצוה היא במנות אוכל, היינו שראויים לסעודת פורים, ועיקר טעם המצוה מפורש בספר מנות הלוי להראות ידידות, או כמ"ש בתה"ד לתת לו ברווח לסעודה, וע"כ הלוא מכובד יותר כשאינו מקבל מידי, הוא כפושט יד, אלא דרך חשיבות ע"י שליחות, ואין צריך לכל גדר השליחות

שגם בקטן ועכו"ם מועיל, והעיקר שע"י שליח אינו מתבייש כלל ליקח ממנו לסעודה, עכ"ל. והלום ראיתי עוד בשו"ת דברי יואל (יו"ד סי' סד) בביאור דברי הבנין ציון, דכל ששולח לו ע"י שליח כשאין המקבל לפניו, ה"ז גורם ריעות שרואה שדעת חבירו עליו אפי' כשאינו לפניו, ע"ש.

ועוד טעם מצינו במקור חיים לבעל החות יאיר (ס"ס תרצד) וז"ל, בשלוח מנות מצוה בשלוחו יותר בו, ואפי' במתנות דפרסומי ניסא עדיף, עכ"ל [והיינו דבשלשה מפרסמא מילתא כדאמר' בב"ב (לט.)], כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא, כ"כ בשו"ת ה' רועי ח"א (סי' יח), ע"ש]. ועוד טעם שמעתי מהגר"י רצאבי שיהיה צריך דוקא ע"י שליח, כיון דע"י עצמו יש יותר שמחה למקבל, א"כ כאשר זה יתן בעצמו וזה יתן ע"י שליח, יהיה בו הטלת קנאה בין איש לרעהו, ע"כ תקנו שיהיה דוקא ע"י שליח. ואיך שיהיה נראה עיקר דאע"ג דיש מקום ליתן טעם נכון דבעינן שליחות, לא בעינן שליחות, כיון דהוכחנו לעיל, דאין הכרח כלל מקרא דבעינן דוקא ע"י שליחות. וכן הוא סתימת הפוסקים כמש"כ בשו"ת בנין ציון הנ"ל שלא התנו שלא יתן אלא ע"י שליח.

בבאור דעת הגאונים רעק"א והחת"ס

ה) וחזה הוית להגאון חתם סופר בחדושי לגיטין (כב: ד"ה והא לאו), ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות, היינו ר"ל בר שליחות כמותו, או אינו בר שליחות כמותו, אבל שליח אפי' קוף יכול להיות שליח, אלא שאינו כמותו. נפקא מינ' היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה, אלא שאנו אומרים שלוחו הוה כמו עצמו. לזה בעי' דין שליחות, דאל"ה לא הוה כמותו, אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח, כגון משלוח מנות, זה סגי אפי' ע"י קוף וכל הפסולים, והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני, עכ"ל. ולכאורה משמע דס"ל דבעינן לשלוח ע"י שליח דוקא. וגם בפסקי תשובה (סי' קמח תל תלפיות מכתב יא) כתב וז"ל, שמעתי מפה מרן בעל חת"ס זצ"ל כי הגאון רע"א זצ"ל, חקר במצות משלוח מנות אם צריכין לשלוח ע"י ישראל גדול, ולא ע"י עכו"ם או קטן כדין כל שליחות שבתורה, דקיי"ל אין שליחות לעכו"ם וקטן, או ל"ש. והשיב לו מרן, אלו היה המצוה לתת מנות ע"י עצמו ממש, ורק כי היינו רוצין לצאת ע"י שליח מצד ששא"כ, אז היה מקום לומר כן למעט עכו"ם וקטן, דאין ידו כידנו, לא כן עתה שאין המצוה כלל לתת בעצמו כ"א לשלוח, אי"צ לזה דין שליחות ממש, עכ"ל. הרי דפשיטא ליה להחת"ס דלא יוצא אלא ע"י שליח. וכ"כ הגאון האדר"ת בשו"ת מענה אליהו (ס"ס קכא) וז"ל, ועל דבר מה ששמעת בענין שילוח מנות, אם יוצאין ע"י עובד גלולים, שהגאון חת"ס השיב להגרע"א על זה, שכיון שהמצוה

לשלוח דוקא, ע"כ גם ע"י עכו"ם וכו', אבל באמת עיקר המצוה היא רק ע"י שליחות, כמו שכתוב משלוח מנות, ולא ליתן בעצמו, א"כ לא שייך כלל מדין שליחות בזה וכו', עכ"ל. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"א (סי' תז ס"א ב) ובשו"ת שמש ומגן ח"ג (סי' פט), ע"ש.

מיהו אחר העיון לע"ד נראה דאין הכרח כלל בכוונת החת"ס דבעינן שליחות דוקא, וכ"ש לחדש שיהיה הדבר לעיכובא, כי עיקר כוונתו היתה לאפוקי ממאי דמחויב הוא בעצמו לקיים המצוה, ומש"כ בחדושו לגיטין, דאמרה תורה שישלח שליח, הוא רק לכתחלה, או שר"ל דאין קפידא לשלוח גם ע"י שליח, כיון דהוא נכלל בלשון משלוח מנות דכתיב בקרא, וע"כ אין קפידא שיעשה הדבר בעצמו, ולהכי שפיר מקיים המצוה גם ע"י מי שאינו בכלל דין שליחות. והכי מסתברא דהא החת"ס מסכים דטעם המצוה הוא או כתרומת הדשן או כמנות הלוי [וכמו שכתב בתשו' סי' קצו], ע"ש, וא"כ אין נראה דלא יוצא, ואע"ג דיש לדחוק שהוא תנאי במצוה [משום טעמי אחרוני כנ"ל], לא מסתבר לע"ד שיהיה לעיכובא, ואיכא למימר דפשיטא לן דהא דכתיב משלוח הוא שהוא נכון לכתחלה מטעם שלא לבייש, אבל שיהיה תנאי מעכב הוא חידוש גדול. והלשון שכתב בתלפיות שאין המצוה כלל לתת בעצמו כי אם לשלוח, כוונתו שאין המצוה על האדם שהוא עצמו יתן המשלוח, כמו שאר מצות, ואז נצטרך בו דיני שליחות שיהיה נחשב כמותו, אלא המצוה לשלוח המנות אשר נכלל בו לשלוח ע"י שליח וכנ"ל. ועוד דשמועה היא מהחת"ס, ואפשר דלא נכתב כ"כ בדקדוק [מיהו איני יודע אם ניתן להעמיס כוונה זו בדברי הגאון האדר"ת שכ', שהמצוה לשלוח דוקא, ושעיקר המצוה היא רק ע"י שליחות. מיהו גם בדעתו יש מקום לדון שאינו לעיכובא, ועי' מש"כ בסמוך בשם השלמת חיים, ודו"ק].

ואשכחנא סיוע שיש בו ממש מדברי הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סי' שעח ובדפו"ח סי' רעו) שכתב וז"ל, ודכתיב משלוח, נראה הגם שבכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוח, כאן לכתחילה תיקנו שיוכל לעשות על ידי שלוחו, כדי שלא יתבטל בעצמו ממצות שמחת הפורים, אבל אם רוצה לעשות על ידי שלוחו, בזה קפידא, ומצוה בעצמו קעביד, ואם יודע שיעשה בזה נחת רוח יותר לרעהו תבוא עליו ברכה, עכ"ל. ונודע כי הגרי"ח זוננפלד היה מתלמידיו של הכתב סופר, ואם איתא דהחת"ס ס"ל דלא מקיים המצוה ע"י עצמו אלא ע"י שליח, רחוק הדבר בעיני דאישתמיט מיניה דהגרי"ח. וכ"ש למאי דאשכחנא בספר הנהגות ופסקים להגרי"ח זוננפלד הלכות פורים וקריאת המגילה (אות ט) שכתב, דרבינו הקפיד לשלוח מנות בעצמו ולא ע"י שליח, ע"כ. ושוב ראיתי עוד בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט (סי' לג) שכתב, דנראה ברור דכוונת החת"ס היא לומר בדומה לדברי המהרי"א

אסאד הנ"ל, דאין בזה עדיפות ומצוה שיעשה בעצמו עד שנאמר דכשולח ע"י אחר יחול על כך דיני שליחות, אלא דלכתחילה נקבע שיכול לקיים זאת ע"י אחר, ועל כן לא חל בכך דיני שליחות, אבל מודה שפיר שהוא בעצמו ג"כ יכול לקיים זאת, וע"ש במה שנסייע מדברי החת"ס בחדושו לגיטין הנ"ל, ע"ש. ובשו"ת שמש ומגן ח"ג (שם) השיג על דבריו מלשון המובא בספר המקנה ח"ב (כלל כג פרט ז ד"ה המח"א) בשם החת"ס, דאלו היה המצוה להוביל בעצמו, רק ע"י שליח ג"כ יוציא משום שלוחו ש"א כמותו, הוה שייך דין שליחות, אבל מאחר שהמצוה משלוח דוקא, מצי לשלוח אפי' ע"י גוי, עכ"ל. אבל כבר כתבתי שאין לבנות כ"כ על דקדוק הלשונות שמביאים בשמו, וכאן גם הוא דוחק הענין.

והן עתה גדולה מזו מצאתי בשו"ת אז נדברו ח"ה (סי' מ בהערה) שכתב לפרש דברי החת"ס כדאמרן. והוסיף, דמד' החת"ס הוי ראיה שא"צ דוקא שליח, דמביא שם דגדולים וטובים ממנו טעו בדין זה, וסברו דדיו משלוח מנוה הוי כדין כל שליחות [והוא הגרע"א הנ"ל], ואם איתא דאין המצוה ע"י עצמו כלל, היאך טעו בזה לומר דבעינן גדר השליחות, ע"ש. וגם בשו"ת שמש ומגן ח"ג (שם) כתב דלדעת רעק"א ודאי נראה פשוט, שעל ידי עצמו ודאי יוצא ידי חובתו, ולזה נסתפק אם יכול לשלוח ע"י גוי, ע"ש. אך בשו"ת תשובות והנהגות ח"א (סי' תז ס"א ב) הבין בפשיטות דדעת הגעק"א דבעינן ע"י שליח דוקא. שו"ר בלקוטי חבר בן חיים ח"א בהגהות על ספר יהודה יעלה (סי' רד) שכתב וז"ל, שמעתי מפי מורי הגאון זצ"ל כי מר חמיו הגאון רע"א נסתפק, דכיון דכתיב לשון שליחות ומשלוח מנות, אפשר דבעינן דין שליחות, ואינו יוצא על ידי שליח עכו"ם וכו', עכ"ל. ומשמע דס"ל דבעינן דוקא שליחות. אלא שכבר הזכרתי שאינו ברור לי שיש לדקדק כ"כ בלשונות אלה שכולם אינם אלא שמועות. וע"ע בשו"ת מאור החיים אונגר ח"א (סי' כב), ע"ש.

ודע כי כמו שכתב החת"ס דלא בעינן דין שליחות, ובשליחות ע"י קוף נמי סגי, כן כתב גם במקור חיים לבעל החות יאיר (ס"ס תרצד), נ"ל דמותר לשלוח מנות ע"י קטן, אע"ג דלאו בני שליחות הוא, היינו בדיני זכיה וממון, משא"כ כאן אפי' ע"י קוף נתקיימה המצוה, ע"כ. וכן נהגו לשלוח ע"י קטנים כמו שהעיד בשו"ת יהודה יעלה ח"א (או"ח סי' רז). וכן כתב בפשיטות הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סי' שעח ובדפו"ח סי' רעו) כנראה לכל הטעמים אפילו על ידי קוף או פיל, ובלבד שידע שהוא מחמת ריעות, ע"ש. וגם בשו"ת משנה הלכות ח"ו (סי' קכא) נקיט בפשיטות דהיכא דשולח מנות ע"י שליח, לא בעינן דין שליחות וסגי בקטן ואפי' נכרי, ע"ש. ועי' עוד בשו"ת יביע אומר ח"ט (סי' ע).

לענין הלכה אם בעינן דוקא ע"י שליח

(ו) והעיקר נראה דנקטינן דא"צ לקיים מצות משלוח מנות דוקא ע"י שליח, אלא אפי' בנתינה מיד ליד נמי יוצא, ובלבד שלא יהיה מזמין את חברו לאכול עמו בסעודה שאז לא יוצא כמו שכתב מרן בב"י כנ"ל, אלא יתן לו מנות לאכלם בכבודו במקום הראוי לו כאות נפשו. וכן מוכח מדברי החות יאיר במקור חיים (ס"ס תרצד) וכנ"ל. וכן העלה בשו"ת יהודה יעלה אסאד ח"א (או"ח סי' רז). מיהו מ"ש להביא ראיה, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים, ע"ש. אינו מוכרח לפי דברי החת"ס הנ"ל. וגם באשל אברהם מבוטשאטש (סי' תרצה) כתב דיוצא גם שלא ע"י שליח, ע"ש. וכ"כ מהר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סי' שפג) ובשו"ת יד הלוי (חאו"ח סי' קיח). אלא שאין דבריהם מוכרחים כלל, ע"י באשל אברהם מבוטשאטש (שם) ובשו"ת יביע אומר ח"ט (סי' ע). וכן העלה בדבריהם נכוחים בשו"ת דבר אברהם ח"א (סי' יג אות ד) וח"ב (ס"ס כז), ע"ש. וכ"כ מהר"י אלגזי בקונטרס חוג הארץ (על ימי הפורים אות יג) ובשו"ת שבט סופר (או"ח סי' כז). וע"י עוד בספר מאורי אור (עוד למועד דף קכט סע"א). וי"ל ע"ד [וגם יש לצרף דעת רש"י הנ"ל דס"ל דאפי' נותן לו לאכול בביתו נמי יוצא, דכ"ש אם נותן לו מיד ליד, דע"כ א"צ שיהיה ע"י שליח. ואע"ג דמרן דחי ליה, מ"מ י"ל דחזי לאצטרופי. וא"ת דרש"י מפרש ולא פוסק כנודע בב"י (או"ח סי' ט), נראה דהכא לא שייך למימר הכי. ועוד צ"ע. ואכמ"ל. ועוד כי מצאתי לר' ירוחם (נ"י ח"א) שכתב וז"ל, ומי שאין בידו לשלוח מנות מחליף עם חברו זה פשוט במגילה, עכ"ל. וקצת משמע דלא בעינן דוקא ע"י שישלח לחבירו].

וגם בס' מעדני שלמה (עמ' קכא) כתב, שהגאון חזון איש נתן בפורים המשלוח מנות בעצמו, ולא ע"י שליח, ואמר שאין הלכה כהרב בנין ציון שמסתפק בזה, ע"ש. וגם בספר אורחות רבינו הקהלות יעקב ח"ג (דף נג אות עו) כתב בשם החזון איש, שלא צריך לשלוח מנות דווקא על ידי שליח, ושכן נהג הקהלות יעקב, ע"ש. וכן בקונטרס חדושי מרן הגר"ק (הלכות משלוח אות א עמ' נט) השיב, שהחזו"א נתן לי בעצמו המשלוח מנות. ואמר דלא כבנין ציון. וכן ראיתי בשו"ת משנה הלכות ח"ו (סי' קכא) שכתב, דאין כאן דין שליחות. ושכל מקום שיוצאין ע"י שליח, כ"ש שיוצא אם עושה בעצמו. ושכן דעת הגר"ש וירטהיימער, ע"ש. אולם יש עוד להתיישב בדבריו לפי מש"כ באשל אברהם מבוטשאטש (סי' תרצה), ודו"ק. וכ"כ בספר אשרי האיש (עמ' שיג) בשם הגריש"א, דלמעשה מקלינן בזה שא"צ לשלוח ע"י שליח, ובפרט לטעם שמשלוח מנות הוא כדי להרבות אחוה וריעות, וזה יש יותר אם מביא בעצמו, ע"כ. מיהו לא אכחד שיש קצת מקום להדר לשלוח מנות ע"י שליח לצאת מכל חשש כאשר כתב הבנין ציון. ובפרט שגם המשנ"ב

הביאו. ועי' עוד בשו"ת אז נדברו ח"ה (סי' מ). אלא שאין להשגיח בזה היכא דיש יותר רבוי באהבה ואחוה ע"י שיתן לחבירו המשלוח מיד ליד, ונראה שהוא טעמם של אותם גדולים הנ"ל, שהיו מביאים המשלוח בעצמם.

אם במשלוח מנות אמרי' מצוה בו ואם יוצא בשלח לחבירו בגרמא ובענין קיום שאר מצות בגרמא

(ז) בתחילת דרכנו זכרנו דברי מהר"י אסעד בשו"ת יהודה יעלה, דהא דנקט קרא לשון משלוח לרבנותא, דאף על גב בכ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו, קמ"ל קרא בזה אין קפידא שלוחו שוה ממש, ע"כ. וכן משמע מדברי האשל אברהם מבוטשאטש הנ"ל, ע"ש [ויש קצת גמגום בלשונם]. אלא שאין דבריהם מוכרחים, כי דלתי תשובה לא ננעלו לפרש אמאי נקט קרא לשון משלוח וכנ"ל. וגם מהר"י אסעד עצמו כתב עוד דרך לפרש הא דנקט קרא לשון משלוח, דעדיף נמי מצוה יותר בשלוחו, לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת ריעים. ולפי טעם זה י"ל דהיכא דיודע שיהיה יותר קירוב לבבות ע"י שיתן המשלוח בעצמו, עדיף טפי שיתן בעצמו, דאית ביה תרתי גם קירוב לבבות וגם מצוה בו יותר מבשלוחו וכנ"ל. וע"כ היה נראה דאין בדינו להוציא מצוה זו משאר המצות דמצוה בו יותר מבשלוחו. אולם כיון דס"ס כתיב משלוח, שמעינן דע"י שליח נמי מקיים המצוה עצמה, וא"כ אין הבדל בין ע"י עצמו לע"י שליח דבשניהם מקיים עיקר המצוה, כי כאן אינו מקיים המצוה מדין שליחות, וכמו שכתב החת"ס. אולם למש"כ תחילה דאין הכרח דלשון משלוח הוא שליחות ע"י אחר דוקא, אלא העיקר שיהיה שולח הדבר לחבירו, ולא שיזמנו לאכול עמו בביתו, א"כ י"ל דעיקר המצוה מתקיים שהאדם עצמו שולח המנות לביתו, לא מקיים המצוה ע"י שליח, רק משום דשלוחו של אדם כמותו, ושפיר איכא מצוה בו יותר מבשלוחו, אלא דא"כ לא מהני לשלוח מנות ע"י קוף [ואפשר דהיינו טעמא דמספקא ליה להגאון רעק"א], ודו"ק.

מיהו י"ל דמשום טעמא אחרינא מקיים המצוה, כיון דס"ס הגיע ע"י משלוח מנות, ועיקר המצוה היא בתוצאה, וע"כ לא בעינן שיהיה מכח האדם עצמו דוקא, אלא אפי' בגרמא נמי מקיים המצוה. וכן משמע לי מלשון המקור חיים הנ"ל שכתב, דמותר לשלוח מנות ע"י קטן, אע"ג דלאו בני שליחות הוא, היינו בדיני זכיה וממון, משא"כ כאן אפי' ע"י קוף נתקיימה המצוה, עכ"ל. ודו"ק היטב. וכ"מ מדברי הגרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים הנ"ל. ושוב ראיתי בעזרת ה' יתברך עוד תנא דמסייע לן בשו"ת אהל יצחק הכהן (חאו"ח סי' כא) שכתב, שאם שלח המנות קודם הפורים, על מנת למסור אותם לחבירו בפורים, אפילו שלחם ביד עכו"ם, שפיר נפיק, כיון שבפורים עצמו מגיעים בידו, ומשמע דעיקר הטעם של משלוח מנות

תלי קרא כדי שירבה בשמחה, וכיון שמגיעים בפורים מרבה בשמחה ומקיים המצוה, ע"כ. וכתב שכן פסק ביד אהרן סי' תרצה, נראה דט"ס הוא שהוא בסי' תרצד. ושם מיירי בישראל ששלח לחבירו קודם פורים, ובפורים עצמו בודאי מגיעים לידו. והוכיח מד' בעל המאור דנראה שיצא שכתב שלא יתן להם המתנות קודם פורים, דלמא אכלי להו קודם פורים, עכ"ל. משמע הא אי ידעין בודאי דאכלי להו בפורים יוצא י"ח אפי' כנתן להם לא היה שעת חיוב, והטעם דשמחה ביומו בעינן, ע"ש [נפשטות דברי האהל יצחק דיש ללמוד מד' היד אהרן גם לשלח ע"י עכו"ם בפורים, דאי קאי ארישיה דשלח קודם פורים ע"י ישראל ובפורים מגיעים לידו, הא פשיטא כמ"ש דשלוחו של אדם כמותו, וא"צ לזה דברי היד אהרן, וגם פשט דבריו משמע דקאי אסיפיה, ודו"ק]. ונראה כוונתו דכיון דשמעין מד' היד אהרן דאפי' קיים בפורים שהוא זמן המצוה משלוח מנות, כי בפורים כבר היה היו המנות בבית חבירו, אפ"ה קיים המצוה, כיון דטעמא דקרא הוא כדי להרבות בשמחה, וזה שייך גם אם שלח לו קודם פורים, וא"כ ה"ה בשלח ע"י עכו"ם, דיצא י"ח. וא"כ נמצא שיש סעד לדברינו מבעל המאור [אולם יש לפלפל דאפשר דס"ל לבעל המאור כטעמו של תרומת הדשן, שהוא כדי שיהיה לו סעודת פורים, אבל לטעמו של מנות הלוי שהוא כדי להרבות אהבה ואחוה, נראה פשוט דהיינו שמרבה אהבה בפורים, וא"כ י"ל דעיקר רבוי אהבה ואחוה הוא בשעת קבלת המשלוח. אלא שיש לומר דאם הוא יום לפני פורים שהוא נראה וסמוך לפורים שפיר איכא רבוי אהבה ואחוה בפורים, ודו"ק. ועוד צ"ע].

ואע"ג דהיכא דלא אשכחן דגם על ידי גרמא דבר הכתוב, אין לומר כן מעצמינו דאפי' גרמא בכלל, וכמו שכתב בשו"ת מהר"י מברונא (סי' קסב), דבכל התורה גרמא פטור, ע"ש. ובגמ' דביצה (כז:) ובכורות (לג:) ומנחות (נו:), תניא גבי מום בבכור, מניין שלא יגרום לו על ידי דבר אחר, שלא יביא בצק או דבלה ויניח לו על גבי האזן כדי שיבא הכלב ויטלנו, ת"ל "כל מום", אמר מום ואמר כל מום. ובשו"ת חתם סופר ח"ג (אה"ע סי' כ), דבכל התורה היכי דכתיב "לא תעשה", עשייה אסור הגרמה שרי, כמו במחיקת השם בשבת פרק כל כתבי וכדמוכח במנחות (נו:) ובר"פ שבועות העדות מייתי ש"ס כמה ענינים שהמה בכלל עשייה עול במשפט, ובכלל "לא תענה ברעך עד שקר", ומ"מ לא נאסרה אלא מדכתיב "מדבר שקר תרחק" ואלו הוה כתיב לא תדבר שקר נמי הוה מותר הגרמת דיבור שקר, אך מלשון תרחק קדריש, וכל כי האי גוני, כגון "לא תבשל גדי בחלב אמו", לפע"ד מי שמעמיד קדרת בשר עם חלב אצל עצים, ולא ישים אש ומניח אצלם כלי זכוכית בשעה שאין החמה זורחת והניח כן עד שתזרח השמש ותכה בניצוציה, ומדליק העצים ע"י הזכוכית ותבשל בשר בחלב פטור הוא, דלא תבשל כתיב, וה"ה לא

תבערו וכו', ע"כ. ע"ש. וכ"כ בפשיטות בשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' קמב סק"ו) דבלאו דלא תשחית גרמא אינו אסור מהתורה ככל איסורין, ורק מדרבנן אסור, ומ"מ ע"י נכרי ג"כ אסור מדרבנן וכו', ע"כ. ועי' עוד בשו"ת בית אפרים (אה"ע סי' ב). וכן מוכח בתשו' הגאון בעל אבני נזר שבס' כלי חמדה (פר' ויקהל דקנ"ה סע"א). ודלא כמ"ש בשו"ת דעת כהן (סי' קסה ד"ה ובעיקר), שבמקום שגרמא מותר צריך שיהא מדויק כן בכתוב דנקיט בלשון עשייה, וכדמוכח מהגמ' (שבת קכ:), דדייק מלא תעשון כן, עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי, ע"ש. וא"כ נראה דגם במצות כל היכא דכתיב בלשון עשייה וכל כיוצא בו שאינו במשמע שגם גרמא בכלל, לא מקיים המצוה ע"י גרמא.

ג. ואנכי הרואה בשו"ת יביע אומר ח"ד (סי' לה סוף אות י) שהעיר מהגמ' פסחים (פד:), דקאמור אב"י דהא דלא שרינן לתת גחלת על עצם הקולית של הפסח ולשרפו ולהוציא המוח שבפנים, וכדקי"ל דהשורף בעצמות, אין בו משום ועצם לא תשברו בו, משום שמא יפקע. ופרש"י, שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר, ואין זו שריפה אלא שבירה, ע"כ. והרי מסתמא אין לחוש שיפקע העצם מיד עם נתינת הגחלת, רק כעבור זמן מה, לאחר שסילק ידיו ממנה. ובכה"ג חשיב גרמא. וכמ"ש הזרע אמת (סי' מד). א"ו שלשון "ועצם לא תשברו בו", כולל גרמא ג"כ, הואיל ולא נכתב לשון עשייה בדבר. וכמ"ש בשו"ת דעת כהן הנ"ל. וע"ש מה שתירץ. ויש עוד לתרץ בזה ע"פ הא דאמרי' במנחות (נו:), אמר ר' אמי הניח שאור ע"ג עיסה, והלך וישב לו ונתחמצה מאליה, חייב עליה, כמעשה שבת, ע"ש. ופרש"י, כי היכי דמחייב מניח בשר ע"ג גחלים בשבת ונצלה מאליו חייב, עכ"ל [ועי' בתוס' שכתבו, ואע"ג דכתיב בקרא "לא תעשה" ו"לא תאפה", משמע מידי דעשייה כגון לישה ועריכה ואפייה וקיטוף, הכי נמי לא תעשה קרינן ביה, עכ"ל]. ועי' בקרן אורה שדקדק מההיא דרבא (שם נז.), דאע"ג דיש לומר דהנחה בעלמא לאו מעשה הוא, ולא דמי לבישול בשבת דניכר מלאכתו דנותן מים בקדירה ומעמידה על האש, וכן שאר מלאכות הבישול, להכי קאמר כמעשה צלי של שבת, דהתם נמי לא עביד אלא הנחה בעלמא ומאליה היא נצלה, ואפ"ה הוא חייב, ה"נ הנחת השאור חשיב מעשה. גם השפת אמת (שם) פשיטא ליה דחשיב מעשה, וכתב עוד, דה"ה לש עיסה והניחה עד שנתחמצה, דנראה ודאי דכה"ג לוקה ג"כ, דהרי כן סדר כל חמץ כשנותנין בו מים ואינו ממהר לאפותו מתחמץ, וכן לשיטת הרמב"ם פ"א מהל' חו"מ (ה"ג), דאין לוקין על ב"י רק כשקנה חמץ בפסח, מ"מ בלש עיסה ונתחמצה מאליה לוקה, דהלישה הוי מעשה חימוץ, ושכ"כ הפמ"ג בפתיחה לה' פסח, ע"ש. ומש"כ בס' נתיב חיים (סי' רנב), דהדביק פת בתנור לא חשיב מעשה לשאר מילי, ורק לענין שבת מחייב שהיה במשכן. כבר השיג עליו האגלי טל (מלאכת טוחן סק"ח) והוכיח מהך דמנחות דליתא, דהרי בחימוץ ליכא טעמא דהיה במשכן, ואעפ"כ חייב, אלא ע"כ מה שהיה במשכן לא מהני רק אם נחשב ג"כ מעשיו בשאר דברים, ע"ש. וה"נ אע"ג דאינו מוכרח שיפקע, מ"מ היכא דפקע חשבינן ליה מעשה, כיון דאיגלאי מילתא דהאי נתינת גחלת היתה נתינה שיש בה כדי להפקיע העצם, ודו"ק.

מיהו היכא דפשיטא לן דעיקר טעמא דקרא הוא משום התוצאה, שפיר י"ל דמקיים המצוה גם ע"י גרמא. וגם בקרן אורה שבת (ק'): כתב גבי שתיית כוס של עיקרין וז"ל, דגרמא בעלמא, ודאי אין בזה איסור תורה, דמנ"ל כיון דליכא קרא, אם לא שנדרוש טעמא דקרא שאסור לבטל רביית כל המינים, ואם כן אפילו גרמא אסור, ומה שאינו לוקה עליו הוא משום דהוא עצמו לא עביד מעשה וכו', עכ"ל. ועי' עוד להג"ר אליעזר גורדון מטעלז בתשובה (סי' יב אות יג) אשר האריך הרחיב בעניני גרמא, וכתב דגם בדבר שלא נאסר בגרמא, כמו מחיקת השם וסירוס דכתיב בהו עשייה, היכי דכוונתו לעצם המחיקה והסירוס אז אף גרמא אסור מן התורה, דכיון דהתורה אינה רוצה שיהיה עצם המחיקה משום בזיון השם, ועצם הסירוס משום שרוצה בקיומו של עולם, ואף דגם במסרס אחר מסרס עובר בלאו, מ"מ עיקר טעם האיסור של סירוס הוא מפני ישובו של עולם, א"כ אסור מה"ת לכיון לעשות עצם המחיקה והסירוס אף ע"י גרמא כיון שמכוין נגד רצון התורה, ע"ש [ברם במקום אחר עמדתי על ראיותיו, ולא עלו בידי דברים ברורים אם דבריו מוכרחים]. ושמעת מינה דהיכא דפשיטא לן טעמא דקרא אמרי' דגם ע"י גרמא אסור, אע"ג דלא רבי קרא. והכא נמי י"ל דכיון דפשיטא להו להפוסקים טעמא דקרא, שפיר מצינן למימר דיכול לקיים המצוה ע"י גרמא, אע"ג דלא כתיב בקרא.

ברם איכא למידק עלה מהא דאמרי' בב"מ (ז.), איבעיא להו מהו שיאמר אדם לגוי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן כי אמרינן אמירה לגוי שבות, הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו לא, או דילמא לא שנה, ולא איפשיטא. ולכאורה תמוה אמאי פשיטא לתלמודא דליכא איסורא מדאורייתא לומר לגוי לחסום פרה ולדוש בה, דכיון דידעינן דטעמא דאסרה תורה לחסום פרה, הוא משום צער בעלי חיים כמש"כ הרא"ש (שם) בהא דאיבעי לן, היתה אוכלת ומתרזת מהו וז"ל, אפילו למאן דלא דריש טעמא דקרא לקמן בפרק המקבל (קטו.), דאמר אלמנה בין עניה בין עשירה אין ממשכנין אותה, היינו משום דפשטיה דקרא משמע בין עניה בין עשירה, אבל הכא פשיטא דרחמנא לא אזהר אלא לטובתה של בהמה, אי משום דמעלו לה, אי משום דלא ליצטער, עכ"ל. וא"כ י"ל דדוקא גבי שבת לא נאסר מה"ת לומר לנכרי לעשות מלאכה, כי עיקר המצוה היא בשביתה, ומה שנעשה ע"י נכרי אינו סותר את שביתתו, אבל מה שמצוה לנכרי לחסום פרה, הרי הוא גורם צער בעלי חיים, ומה בכך שאינו עושה מעשה בידים.

ולכאורה מכאן מוכח דכיון דקרא כתיב לא תחסום שור בדישו, ומשמע דמצוה על האדם עצמו, אין בדינו לומר שיהיה איסור תורה גם בחוסם ע"י נכרי, ואי משום צער בעלי חיים, אפשר דכיון דאינו חמור כולי האי, ולא אסרה תורה רק שעושה מעשה חסימה שהוא מעשה אכזריות המשחית מדת נפש

הישראלית אשר לה ראוי להתעטר במדת הרחמים, כי היא מדת בני ישראל (יכמות עח.), ואם יעשה ע"י גוי לא קפדי' עלה, ודו"ק. ועוד צ"ע. והשתא נראה דגם במצות עשה, אע"ג דשייך הטעם של המצוה גם בעושה ע"י גרמא, מ"מ י"ל דהתורה הקפידא שיעשה כן ע"י האדם עצמו, כי כך משריש בעצמו ענין המצוה, וכגון הכא דטעם המצוה שימצא לחבירו סעודת פורים, או כדי להרבות אהבה ואחווה, די"ל דמ"מ לא מקיים המצוה אלא שעושה בידים. ואינו נראה לחלק בין ע"י גוי לגרמא, משום דגוי אדעתא דנפשיה עביד, משא"כ בגרמא דס"ס הוא ע"י האדם עצמו, ודו"ק היטב.

ואחר העיון נראה לי דגבי מצות עשה יש מקום לחלק, דיש מצות דגם ע"י גרמא מסתברא דיוצא ידי חובה, ולא מסתבר דקיום המצוה בידים הוא לעיכובא, וכל היכא דאיכא לשנויי לישנא דקרא דנקט לשון עשייה וכיוצא בו, דלא אתא למעוטי לקיום המצוה ע"י גרמא, עדיף לשנויי הכי. וכגון הכא דעיקר מצות משלוח מנות, הוא מן הטעמים הנזכרים, ולא מסתבר דהיכא דידוע המקבל ממי קיבל, אלא שנעשה ע"י גרמא, לא קיים המצוה, כיון דעיקר הטעם שפיר מתקיים, ולהכי עדיף טפי למימר דהא דכתיב לשון משלוח, דאיכא למשמע מיניה דע"י גרמא אינו יוצא כנ"ל, אינו אלא לכתחלה, או דאורחא דמלתא נקט, אבל גם אם ישלח ע"י גרמא אינו לעיכובא. משא"כ גבי איסורין שאסרה תורה, דאם לא היתה התורה אוסרתן,

ד. ולפי זה יש לתמוה על מש"כ בשו"ת משפטי' ליעקב (סי' לח) גבי לאו דלא תשחית וז"ל, ומה שרצה להתיר ע"י מכירה שימכור לגוי את האילן, לא סבירא לי לסמוך על הערמות מכירה במקום איסורא דאורייתא וסכנתא. ועוד דכיון שהאיסור בזה הוא השחתה וקלקול, א"כ המכירה עצמה שהגוי יקוץ אותו לעצמו ג"כ הוי האיסור כמו הקציצה דגם בזה הוי השחתה וכו', ע"ש. וכן בשו"ת באר משה ח"ה (סי' קלז), דגבי השחתה שעיקר המצוה היא לאהוב הטוב והתועלת להדבק בו וכו', בודאי גם ע"י נכרי אסור בכל גוונא, ע"ש. וע"פ הנ"ל אין ראיה מזה כלל, די"ל דמ"מ אסרה תורה מעשה בידים. אולם י"ל דגבי חסימת פרה, אינה סברא כ"כ פשוטה, דשפיר יש לו לאדם לחוס על תבואתו, ולהכי לא ברירא דע"י נכרי אסור, משא"כ בלאו דלא תשחית דהיא סברא פשוטה. וצ"ע.

ועוד לכאורה יש להעיר על דבריהם ממאי דדרשי' בספרי, "לא תשחית את עצה", אין לי אלא ברזל, מנין אף למשוך ממנה אמת המים, ת"ל "לא תשחית את עצה" מכל מקום, והנה לפי דבריהם דיש לילך אחר טעמא דקרא, ל"ל קרא. אך לכא' יש לדחות דאצטריך קרא למלקות. מיהו י"ל דאין לוקין מדרשא, עי' לשון הרמב"ם בפה"מ (פ"ז דסנהדרין מ"ד), וגם מדברי הרמב"ם פ"ו מהל' מלכים (ה"ח) משמע דאינו לוקה, וע"כ דאי לאו דרשא ה"א דמותר. ושמא י"ל דס"ל להרמב"ם דמסברא אסור, וקרא דמייתי' אסמכתא בעלמא היא, אלא שראיתי בתועפות ראם (סי' שפב) שכתב דדעת הרמב"ם דאסור מה"ת. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"א (במפתחות סי' כא) ובשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' קמב סק"ו). ולא באתי אלא לעורר.

לא היינו אומרים מעצמנו שיהיה הדבר אסור אפי' ע"י מעשה, דאל"כ למאי איצטריך למכתבינהו, כדאמרי' בב"ק (מו:) ובכתובות (כב.), ל"ל קרא סברא. וע"כ היכא דלא ידעינן דודאי נאסר הדבר גם ע"י גרמא, לא אסרינן אלא מאי דכתיב בקרא, ודו"ק.

וגם לפי מש"כ לעיל בשם הקרן אורה והגר"א גורדון דגם באיסורין י"ל דהיכא דידעינן טעמא דקרא, אסרי' גם ע"י גרמא, נראה דיש לחלק מההיא דב"מ, דגבי איסור דלא תחסום י"ל דאין לנו לבדות שיהיה אסור אפי' ע"י גוי או ע"י גרמא, משום דעיקר מצוה זו חידוש היא, שהרי לא נצטוונו על צער בעלי חיים במה שהוא צורך האדם, כמו שכתבו הפוסקים, וא"כ גם בזה היה לומר דכיון דעושה כן כדי שלא תפסיד תבואתו, לא חיישי' משום צער בעלי חיים, אלא ודאי דעיקר האזהרה חידוש, שנצטוינו על זהירות יתירה בנפשנו, שלא יהיה האדם מצער את הבהמה בשעת ההנאה ממנה, ולהכי לא נאסר אלא בשעת עבודתה, וכמו שכתב החינוך (מצוה תקצו), משרשי המצוה ללמד עצמנו להיות נפשנו נפש יפה בוחרת הישר ומדבקת בו ורודפת אחר החסד והחמלה, ובהרגילנו אותה אף על הבהמות שלא נבראו רק לשמשנו לחוס עליהם לחלק להן חלק מיגיעת בשרן, תקח לה הנפש דרכה בהרגל זה להטיב אל בני אדם, ולשמור אותם מהעביר עליהם הדרך בשום דבר שראוי להם ולשלם שכרם ככל אשר יעשו טוב ולהשביעם מאשר ייגעו בו, וזה הדרך ראוייה ילכו בה עם הקודש הנבחר, עכ"ל [וגם מד' התוס' רא"ש הנ"ל, נראה לי דאין סתירה לזה, ודו"ק]. הרי דאין עיקר המצוה שלא יהיו בעלי חיים מצטערין [כי אדרבה במה שמשמשת את האדם לשמר תבואתו, עילוי הוא לה, וכדרך שמצינו באבני המקום שאמרו עלי יניח צדיק ראשי בחולין (צא:), ודו"ק], אלא ללמד עצמנו וכו', א"כ בודאי שאין בידינו לבדות שיהיה איסור גם ע"י עכו"ם. משא"כ גבי סירוס, דיש טעם נכון שיהיה אסור גם ע"י גרמא, כי לא תהו בראה לשבת יצרה, ודו"ק.

והלום ראיתי בתשו' ר"א גורדון (סי' יב אות ו) והובא גם בשדי חמד (קונט' באר בשדי אות ו) שכתב להביא ראיה דגם ע"י גרם מהני קיום מצוה, דהנה לר"ל דס"ל ב"ק (כב.), אשו משום ממונו, כל היכי דלא הצית בגופיה של אדם פטור ממיתה, וא"כ בעיר הנדחת דכתיב "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה", איך יקיים המצוה הזאת, כיון שמצד האדם שלא במקום גחלת לא חשיב כחו רק גרמא, א"כ צריך להניח גלחת על כל קרש וקרש מן הבית מתחילתו ועד סופו וכו', וזה א"א בשום אופן בעולם, דכיון דהתחיל הבית לשרוף באיזה מקומות, אז א"א לשום אדם להיות בבית ולהניח גחלת על שאר הקרשים וכו', אלא ודאי צ"ל שאף ע"י גרם מקיים המצוה. ובהערה (אות ה) כתב, דיש לחלק דשאני בשריפת עיר הנדחת,

דכיון שא"א לקיים המצוה בגופו או בכחו, א"כ גלתה תורה בהדיא שמקיימין מצוה זאת ע"י גרמא, אבל במצוה שאפשר לקיים ע"י גופו או כחו, וליכא ראייה מן התורה שמקיימין אותה ע"י גרמא, צריך לקיים אותה ע"י גופו או כחו ולא ע"י גרמא. אמנם נראה כיון שבמצוה אחת גלתה תורה שמקיימין את המצוה ג"כ גרמא, היינו בשריפת עיר הנדחת, שוב ילפי' מינה בבנין אב לכל המצות שבתורה שסגי שתתקיים המצוה ע"י גרמתו. ולכאורה נראה שזה תלוי במחלוקת התנאים ביבמות (מו:), אי דנים אפשר משאי אפשר, ע"כ. וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ב (יו"ד סי' מח אות ב) [וי"ל על מ"ש שם ודוחק לומר דגם וכו', ממ"ש הגר"א גורדון, ע"ש].

מיהו יש להסתפק בראיה זו לע"ד, דשמא עדיין יש לחלק, דהתם עכ"פ מקיימין תחילת השריפה בידים [ואפשר דהיא עיקר המצוה, ולכאורה יש מקום לתלות דבר זה במה שנחלקו רש"י ותוס' בסנהדרין (לד:), אי תחילת דין עיקר, או גמר דין עיקר. מיהו י"ל דהכא אפי' התחלה לא חשיבא, דאינו אלא מעט מכל העיר, ולא דמי להתם דתחילת דין וגמר דין תרי מילי נינהו, ודו"ק היטב], אלא שקיום כל המצוה נעשה ע"י גרמא, אבל במקיים כל המצוה ע"י גרמא, י"ל דלא מהני. ועוד דשמא עיקר המצוה שמוטלת על האדם בשריפת עיר הנדחת, אינה שריפת העיר עד תומה, אלא בשעה שמתחיל לבערה שאז עושה מעשה בידים, אלא שקיום המצוה תלוי ועומד עד גמר שריפת כל העיר. והוי דומיא דמה שמצינו במצות פ"ו דמעשה המצוה הוא בשעת גמר ביאה כמ"ש התוס' חגיגה (ב:) וב"ב (יג.) [ומבואר שם דגמר ביאה הוי בכלל מעשה מצוה גמור דפריה ורביה דמצי למדחי לא תעשה, ודו"ק], ומ"מ לא מקיים המצוה עד שיהיה לו בן ובת, כדאמרי' בפ' הבא על יבמתו יבמות (סא.), ודו"ק [וכפי הבנת הגר"א גורדון היה לו להוכיח גם ממצות פ"ו, דגם ע"י גרם מהני קיום מצוה, דהא בשעה שנולד לו בן ובת לא עביד מידי ואסתלקו ליה מעשיו. ויש לפלפל].

והנה בעיקר מה שעמד הגר"א גורדון לדון בנין אב מעצמו, יש מקום לתלות הדבר במחלוקת רש"י ותוס' בסוכה (לא.) ובסנהדרין (עג.) ובמנחות (פב:), שמדברי התוס' יש ללמוד דרשאי לדון בנין אב מעצמו. אבל בדעת רש"י יש מקום להסתפק, ע"ש. ועי' בלקוטי חבר בן חיים סוכה (שם) שהקשה בדעת רש"י, דבודאי אדם דן במה מצינו מעצמו, ע"ש. אבל הכנה"ג (כללי הק"ו אות ב) כתב שדעת רש"י שאין אדם דן במה מצינו מעצמו. ועי' בצל"ח סנהדרין (נב: בהג"ה). וראה בבביתא דר' ישמעאל שנחלקו הר"ש והראב"ד אם מידת במה מצינו כלולה בי"ג מדות. ואם נאמר דכלולה, נמצא דרש"י ס"ל דאין אדם במה מצינו מעצמו [ולפרט זה העירוני].

ועוד ראייה הביא דגם ע"י גרם מהני מצוה, דהנה מצות השבתת חמץ בפסח, היא מצוה המוטלת על האדם, דהא כתיב "תשביחו שאור מבתיכם", ומטעם זה

הקשה הגאון ר' עקיבא איגר באו"ח (סימן תמו) על הא דכתב המגן אברהם שם בשם השל"ה, דאם מצא חמץ בביתו ביום טוב, דיוציא החמץ ע"י עכו"ם, דאתי עשה דרבנן דתשביתו [היינו שמייירי שביטל החמץ דלא צריך לבערו רק מדרבנן], ודחי ל"ת דרבנן דאמירה לעכו"ם וז"ל, ולענ"ד יש לפקפק על זה, דיש לומר דלא מקיים בזה עשה דתשביתו, כיון דמבערו ע"י עכו"ם, ואין שליחות לעכו"ם, והוי כאלו נעשה הביעור ממילא, דלא מקיים בזה עשה דתשביתו, עכ"ל. ואיתא בפסחים (דף לב.), דתרומת חמץ בפסח לר' אליעזר חסמא, דס"ל כר' יוסי הגלילי דחמץ בפסח מותר בהנאה, מריצה לפני כלבו, והא במריצה לפני כלבו אינו עושה המצוה בידים, רק ע"י שמניח את החמץ לפני הכלב, גורם שהכלב ישביתנה מן העולם וכו', א"כ מוכח דמצוה מקיימין אף ע"י גרמא, ע"ש [ושם האריך להוכיח דמריצה לפני כלבו חשיב גרמא].

ברם עיקר דברי הגרעק"א אינם מוסכמים, שהרי המג"א בשם השל"ה ס"ל דמקיים המצוה גם ע"י עכו"ם. וע"כ דס"ל דמצות השבתת חמץ חלוקה משאר מצות דלא מהני לעשותן ע"י עכו"ם. והיינו טעמא דידעינן דטעם המצוה הוא כדי שלא ימצא שאור בבתיכם [ויש בזה דיון באחרונים, וכעת אין להאריך], דהכי משמע פשטיה דקרא, וכבר זכרנו לעיל דברי התוס' הרא"ש בב"מ (צ.), דהיכא דפשיטא לן טעמא דקרא דרשי' לכולי עלמא, וא"כ פשיטא דגם ע"י עכו"ם מקיים המצוה, דס"ס קיים את רצון התורה. והשתא ליכא ראייה מהא דאשכחן במצוה זו דאפשר לקיימה ע"י גרמא כדמוכח בפסחים (לב.) לשאר מצות דעיקר קיום המצוה הוא באדם. והשתא דאתינן להכי יש לדחות בזה גם ראיתו הראשונה של הגר"א גורדון מההיא דעיר הנדחת, דכיון דעיקר המצוה בשריפת עיר הנדחת היא משום "ובערת הרע מקרבך" כמפורש בקרא, א"כ שפיר מצינן למימר דמקיים המצוה גם ע"י גרמא, אבל בשאר מצות מהיכי תיתי דמקיים המצוה גם ע"י גרמא.

והנה לסברת הגרעק"א נמצא שיש הוכחה מההיא דפסחים, דגם במה שאינו מקיים המצוה ע"י עכו"ם, מ"מ מצי לקיים המצוה ע"י גרמא. ולכאורה הוא תמוה, דהא רעק"א עצמו כתב בתשו' ח"א (ס"ס סד), דגרמא קילא מאמירה לנכרי, וכדמוכח ממאי דאמרי' בבכורות (לה.), זה הכלל לאתויי גרמא, הרי דקתני במתני' דע"י נכרי אסור, ואח"כ מייתי בזה הכלל גרמא, משמע דגרמא הוא פחות מאמירה לנכרי, ע"ש. וא"כ שמעינן דגרמא יותר רחוקה מן האדם מאמירה לנכרי, וא"כ גבי מצוה יראה, דאם ע"י עכו"ם לא מקיים המצוה, כ"ש שלא יקיים המצוה בגרמא. ומכח זה לכאורה יש לתפוס עיקר כדעת המג"א בשם השל"ה, שהרי רעק"א מפקפק בדבריהם רק מכח סברא, והרי הוא בעצמו הביא ראייה מגמ' דבכורות דגרמא קילא טפי מאמירה לנכרי, וכיון דיש ראייה דגם ע"י גרמא מקיים מצות תשביתו כמו

שהוכיח הגר"א גורדון, כ"ש דמקיים המצוה ע"י עכו"ם. אלא א"כ נחלק כמ"ש לקמן דגבי נכרי איכא נמי חומרא גבי קיום מצות דאדעתיה דנפשיה עבד, ודו"ק [ולכאורה המג"א והגרעק"א לשיטתיהו אזלי (בסי' רסג סקי"א), ע"ש].

והן עתה הראו לי בשו"ת הר צבי (או"ח סי' קמג) שגם כן הסתפק במצות עשה, אי מעכב שתהא עשייתה בגדר פעולה של בידים דוקא, או נאמר דלגבי מצות עשה די לו גם בגרם עשיה, ובלבד שיהא הוא המסבב לעשיית המצוה אמרינן דהיינו עשיה דידה. והביא דוגמא לזה ממ"ש בת' מהר"ח אור זרוע [לא ציין איה מקומה], דלא דוקא בידים בעינן, אלא שיהא הוא המסבב שיהא נימול. והביא דברי המג"א והגרעק"א הנ"ל. והקשה על דברי המג"א בשם השל"ה, מההיא דפסחים (דף ה.), ר"ע אומר א"צ, הרי הוא אומר ביום הראשון "תשביתו שאור מבתיכם", וכתב "כל מלאכה לא יעשה בהם", ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה, ואם נאמר דמצות תשביתו מתקיימת גם ע"י נכרי, א"כ מה מוכיח דע"כ א"א לומר ביום טוב, הא שפיר משכח"ל שיקיים מ"ע זו ע"י נכרי. וכע"ז הקשה בשעה"מ, למ"ד מילה בנכרי כשר אמאי מילה דוחה שבת, הא אפשר לקיים שניהם ע"י נכרי. והניח בצ"ע, ע"ש. ויש ליישב דאע"ג דמצי לקיים ע"י נכרי, כיון דכתיב "תשביתו", ע"כ משמע דמיירי בישראל, ודו"ק. ועי' בשו"ת יביע אומר ח"ד (או"ח סי' לה אות ב) שהביא בשם הגר"צ פסח פראנק ז"ל בירחון קול תורה דגרמא מהני בעשיית מצוה. ושהוכיח זאת מדכתיב "ופתחת עליהם שמות בני ישראל", ואפ"ה אמרו בסוטה (מח:): שכותב עליהם בדיו, ומראה להן שמיר מבחוץ, והן נבקעות מאליהן. אלמא דאף שאינו עושה מעשה הפיתוח בעצמו, אפ"ה מקרי שפיר "ופתחת", ע"כ. והעיר על דבריו מהא דמצינו בשחיטה דבעינן כח גברא. וע"ע בס' מאורי אש אורבאך (פ"ה ד"ה והנה ראיתי דף צז ע"א). מיהו הראיה מדכתיב "ופתחת", כבר דחאה בשו"ת הר צבי הנ"ל, ע"ש.

ועוד ראיתי בעזרת ה' יתברך בספר לחם ושמלה (סי' קצח סקי"ט) שכתב הרב השואל בטעם הדבר שצריך בטוית ציצית כח אדם דוקא, ע"פ דברי הר"ן בחידושו לסנהדרין (עז:): שכתב, דברוצח כיון שהקילה בו התורה, ולא עשתה בו שוגג כמזיד, לכן בעינן מעשיו ממש, ואין חייב בגרמי כבניזקין. וכתב עלה וז"ל, ונראה לי ג"כ ללמוד מזה, דכל מידי דמצוה דבעיא עשיה לשמה, וא"כ לא עשה שוגג כמזיד כיון דבעינן כונה מיוחדת, על כן בעיא עשיה דידהו עשייה ממש, ולא ע"י גרמא או כח כחו, דמאי שנא עשיה דמצוה מעשיה דאיסור, ומצינו ג"כ כיוצא בזה במצוות עשה, דמייתי הש"ס סנהדרין (עז:), המקדש ונפל הקידוש על ידו וכו', מחט שהיתה נתונה על החרס והזה וכו', ע"ש דקפיד על עשייה ממש מכוחו, ואדרבה מצינו בשחיטה אף על גב דלא בעי כוונה לשחיטה, מ"מ השוחט בגלגל

פסולה בכח שני, וצ"ל דקים להו לחז"ל דבמצוות עשה הקפידה התורה יותר על מעשה ממש ולא ע"י גרמא וכו', עכ"ל. ע"ש. וע"ע בשו"ת חסד לאברהם תאומים מהדו"ת (או"ח סי' ג). ויש להתיישב בדבריו.

ואיך שיהיה העיקר נראה, דגבי מצות דפשיטא לן טעמא דקרא כנ"ל בשריפת עיר הנדחת וביעור חמץ, נקטינן דאפשר לקיים המצוה גם ע"י גרמא, וכמו שכתב המג"א בשם השל"ה. וכן הוא בהדלקת נר שבת, וכמו שהוכיח במישור בשו"ת הר צבי שם, דהתם ודאי מסתברא דעיקר המצוה היא בתוצאה, דטעמא משום שלום בית ועונג שבת, ע"י שבת (כג: כה: וברש"י ע"ש). משא"כ שאר מצות דלא פשיטא לן טעמא דקרא, נקטינן דאין לקיים המצוה אלא ע"י מעשיו, כיון דכתיב בלשון עשייה וכיוצא בו [או שעכ"פ יהיה הדבר ספק במצות שאינו ברור דמסתבר דשייך לקיימה גם ע"י גרמא, וע"כ אין לקיים המצוה ע"י גרמא, אלא היכא דאינו יכול לקיים המצוה בידים, דמ"מ מחוייב לקיימה ע"י גרמא משום ספיקא, ע"י תוס' יבמות (פב:), אלא א"כ היא מצוה דפשוט דעיקר המצוה היא לקיימה ע"י מעשה].

ומשו"ה בשחיטה לא מהני לקיימה ע"י גרמא, כיון דאין טעמה מבואר, אלא כתיב בסתמא "וזבחת כאשר צויתך", וא"כ אזלינן בתר פשטא דקרא דנקט לשון עשייה, וכמו שכתב החת"ס (סי' כ) הנ"ל. וגם מצינו בבראשית רבה פרשת לך לך (פרשה מד סי' א), רב אמר לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות, וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף וכו' [אע"ג דבספר החינוך כתב טעם גם למצוה זו, ולכאורה גם ע"י גרמא שייך לקיימה, מ"מ אין למדין מד' אגדה, ורק במצות דפשיטא לן טעמא דקרא אמרי' הכי, וכמו שכתב התוס' הרא"ש, וכן היכא חזינן לרבותינו הפוסקים דתפסו הטעם עיקר, כגון במשלוח מנות]. וע"כ אין לנו לומר שיהיה יוצא בה גם ע"י גרמא. ומעתה י"ל דגם ספיקו של הגרע"א גבי משלוח מנות אם יכול לקיים ע"י נכרי, כמו שזכרנו לעיל הוא משום דאזיל לשטתיה (בסי' רסג וסי' תמו) כנ"ל. אבל לסברת המג"א בשם השל"ה, נראה דגם גבי משלוח מנות כיון דהפוסקים ברוו לנו היטב טעם המצוה, יש לנו לומר דמקיים המצוה גם ע"י נכרי או ע"י גרמא וכמש"כ השלמת חיים הנ"ל.

אם יוצא ידי מצות משלוח מנות על ידי גרמא

(ח) ועוד לאלוה מילין, דאפילו נימא דא"א לקיים שאר מצות ע"י גרמא, וגם אין בידינו לסמוך על מש"כ לעיל לדון על פי דברי השלמת חיים והאהל יצחק, דכיון דטעם מצות משלוח מנות הוא כדי להרבות אהבה ושמחה, שפיר מקיים המצוה גם ע"י גרמא. אכתי יש מקום לדון על פי דברי החת"ס הנ"ל שכתב, דאפי'

ע"י נכרי יוצא במצות משלוח מנות, דה"ה נמי לשולח מנות ע"י גרמא דיוצא, אלא א"כ נאמר דע"י גרמא גרע מע"י נכרי. והנה מצינו בשבת דאמירה לעכו"ם אסורה לכל הדברות מדינא דגמרא, ואילו גרמא לדעת רבים מן הראשונים מותרת אפי' שלא במקום פסידא, ע"י שו"ע ופוסקים (או"ח סי' שלד סע' כב), ע"ש. וגם האוסרים אפשר דדוקא לענין שבת דחמירא, אבל שאר איסורין, אפשר דקיל טפי. וכן גבי מחיקת השם מבואר מדברי הרא"ש בתוס' ותוס' ישנים והריטב"א ביומא (ח.), דגרמא שרי. משא"כ אמירה לנכרי בשאר איסורים דקי"ל דאסור, כמ"ש בב"י (יו"ד סי' רצז) דדעת הרמב"ם לאסור. וכן פסק בשו"ע (סי' רחצ ס"ד), דאסור לישראל ליתן בהמתו לעובד כוכבים להרביעה. וכתב הרמ"א, וכן כל אמירה לעובד כוכבים, אפילו באיסור לאו, אסורה, ע"כ. וכן דעת רש"י והרא"ש ועוד. ועי' בש"ך (שם סק"ד) שהביאם. וכ"כ עוד הרמ"א בחו"מ (סי' שלח ס"ו), ע"ש. וגם המאירי ב"מ (ז.). כתב, דיש מתירין בשבות. וסיים, ומ"מ גדולי המחברים פסקוה לאיסור, ע"ש. ושמע מינה דאמירה לעכו"ם טפי שייכא לאדם עצמו ממה שעושה ע"י גרמא. וכן כתב הגאון רעק"א בתשו' ח"א (ס"ס סד), דגרמא קילא מאמירה לנכרי, ע"ש [וכבר הבאתי דבריו לעיל]. וכן הוכיח בשו"ת שאילת דוד (יו"ד סי' יא).

וא"כ ה"נ י"ל דאע"ג דע"י נכרי כתב החת"ס דיוצא יד"ח משלוח מנות, י"ל דע"י גרמא גרע טפי, ולא יוצא. ואפשר דע"י קוף נמי הוי דומיא דע"י נכרי דחשיב טפי מע"י גרמא, דהא קי"ל גבי נטילת ידים דחשיב כח נותן, אע"ג דלא חשיב כח אדם, כדתנן בידים (פ"א מ"ה), וגם ר' יוסי לא פליג התם, אלא משום דבעי כח אדם. וא"כ ה"נ י"ל דמצות משלוח מנות הוא שישלח לחבירו ע"י נתינה משלוח מנות, וכל ששולח לו ע"י קוף דחשיב נותן שפיר מקיים המצוה [והאי קוף כתב התפארת ישראל שם (אות לד) דלאו דוקא, אלא ה"ה כשנוטל ע"י שום כח בעל חיים, רק אורחא דמילתא נקט דקוף עשוי ללמדו לכך, וס"ל דכח בע"ח בעלמא סגי לנט"י, וא"צ כח אדם, אבל במים שנוזלים ממילא בלי כח בע"ח מודה דפסולין לנט"י, ע"כ]. משא"כ היכא דשולח מנות בגרמא, כגון שמניחו במקום שרוח תפיל המשלוח לבית המקבל, דלא מצינו דחשיב מעשה נתינה [עוד יש לדון בזה לפי מה שנחלקו החזו"א (ב"ק סי' ו) וההרצבי ח"א (או"ח סי' קלב)], וא"כ י"ל דלא מקיים מצות משלוח מנות, די"ל דהמצוה שישלח המנות ע"י מי שהוא בר נתינה, שאז הוא נקרא שליח, ומקיים מה שנא' "משלוח מנות", משא"כ שעושה כן ע"י גרמא דמה שמקבל חבירו המשלוח, אינו שייך אליו כלל, ודו"ק.

והשתא אין מקום להשיב על דרכינו ממ"ש בשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' קמב אות ו) להביא ראיה מדאמרי' בב"מ (ז.), דאמירה לגוי שבות גם בשאר איסורים, מדאסר לסרס ע"י גוי, ומה ראיה, הא בסירוס אף גרמא אסור, אלא ודאי

עשייה ע"י נכרי קילא מגרמא, משום דעכו"ם אדעתא דנפשיה עבד, ע"ש. וכ"כ בשו"ת ספר יהושע (סי' מא), דאף שהעושה מעשה ע"י גרמא, שמניח דבלה על אוזן בכור בהמה אסור מה"ת, דכתיב "כל מום לא יהיה בו", מ"מ לומר לנכרי להטיל מום אינו אסור מה"ת, מטעם דנכרי אדעתא דנפשיה עבד, ע"ש. וכ"כ בשו"ת בנין שלמה ח"ב (סי' ד אות ז), דאמירה לגוי קיל מגרמא. וגם בשו"ת דובב מישרים (ס"ס צט) כ' בשם הבית אפרים (יו"ד סי' סב) דגם היכא דגרמא אסור, מ"מ ע"י עכו"ם שרי, משום דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד, ע"ש. ובשו"ת יד אליהו רגולר (פסקים סי' נג) כ', דאמירה לגוי אין לנו גרמא יותר מזה וכו' ע"ש. וא"כ י"ל דאם ע"י נכרי יכול לקיים מצות משלוח מנות, כ"ש דע"י גרמא יכול לקיים, דטפי שייך לגביה. דהא ליתא דאפי' נימא דטפי שייך לגבי, ס"ס בכל התורה לא חשיב מעשה ידיה, והא דיוצא ע"י נכרי הוא משום דחשיב נותן, ולא הקפידה תורה שיהיה ע"י האדם עצמו, אלא כל שעושה כן ע"י שליח ש"ד, ובלבד שיהיה שליח, ודו"ק.

אם נתינת משלוח מנות על ידי על ידי רחפ"ן חשיב גרמא

ט) וכעת עלינו לברר אם שליחה על ידי רחפ"ן חשיבא גרמא, או כמעשה בידים, דאי חשיב מעשה בידים, ודאי רשאי לקיים בזה המצוה, דא"צ מן הדין שישלח ע"י שליח, כמו שהעלנו לעיל בעזרת ה' יתברך. והנה בגמ' דב"ק (כב.) פליגי ר"ל ור' יוחנן גבי נזיקין, אי אשו משום ממונו או משום חציו. וקי"ל כר"י דאמר אשו משום חציו. ועי' בפסקי הרא"ש (ב"ק פ"ב סי' ח), דאפילו הדליק את האש בתוך שלו ופשע בשמירתה, והלכה ודלקה בתוך של חבירו, הרי הוא כאילו ירה חץ בידים והזיק, ואם נשרפה יד חבירו חייב בארבעה דברים, ואם נשרף אדם מהאש חייב עליו כאילו הרגו בידים, ע"ש. וכן דעת התוס' ב"ק (כג.) ד"ה מאי בינייהו. וכן מוכח בנימוקי יוסף (דף י ע"א מדפי הרי"ף). וכן כתב בטור (חור"מ סי' תיח) ובשו"ע (שם סעיף יז). ומוכח בנימוקי יוסף (שם), דלאו דוקא לענין נזיקין, אלא גם לענין שבת אמרי' דחשיב כחו. וא"כ משמע דס"ל דלכל מילי נמי חשבינן ליה כחו, אלא א"כ נאמר דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וס"ס נתקיימה מחשבתו, כדאמרי' התם (ס.), בזורה ורוח מסייעתו, ע"ש. ועי' בחזון איש ב"ק (סי' יד ס"ק יב ד"ה עוד). וצ"ע. אולם לגירסת רש"י במסקנא דסוגיא (כג.) [ע"ש בחכמת שלמה למהרש"ל], מתבאר דדין אשו משום חציו הוא רק לחייבו בד' דברים, ולא ברציחה. ועי' עוד ברמב"ם פי"ד מהל' נזקי ממון (הט"ו) שהביא דין אשו משום חציו רק לענין חיוב ד' דברים באדם המזיק, ולא לענין רציחה. ועי' מש"כ במנחת חינוך (מצוה נו) ובנחלת דוד ב"ק (כג.) ובחדושי הגר"ז על הרמב"ם פ"ג מהל' רוצח. ועי' עוד בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' שפח).

ושמעינן דאף על גב דלא מוליך האש בידים, אפ"ה חשבינן ליה כחו, כיון דהדליק האש תחלה בידים, חשבינן ליה לכל מקום שתלך ככחו, כיון דדרך האש להלוך ע"י רוח מצויה, נמצא שכלול בהדלקת האש הילוך האש, ולהכי חשבינן ליה כחו, אע"ג דאין ההולכה באה מכחו [דומיא דחץ דלא מחייב על אשר דרך קשתו, דעדיין לא החל המזיק להלוך, אלא על הסרת ידו מן המשיחה המותחת את החץ, שהוא ע"י כחו, דגם הסרת מונע חשיב כחו כדלקמן, והחץ הולך מכח הדריכה אשר עליה אין לחייב. ור"ל ס"ל דלא דמי לחץ, דהתם ס"ס הדריכה מכחו קאתיא, ולהכי חשבינן ליה כחו, אע"ג דאין הדריכה תחלת הילוך המזיק, משא"כ באש דאין הרוח באה מכחו, ודו"ק]. והשתא אי נימא דלכל מילי אמרי' דאשו משום חציו כנ"ל, י"ל דהולכת רחפ"ן ע"י לחיצת כפתורים חשיבא ככחו, דאע"ג דהליכת הרחפ"ן אינה מכח לחיצת הכפתור, אלא מכח חשמל שבתוכו, מ"מ כיון דכן דרכו של רחפ"ן להלוך ע"י לחיצת כפתור שהוא המפעיל את החשמל המוליכו, הוי דומיא דאשו. אבל יש לחלק, דהתם תחלת הדלקת האש שהיא עיקר המזיק שעליו אנו דנין אם הוא חשוב כחו, היתה בודאי ע"י מעשה ידיו, ועל כן חשבינן לכל הילוך האש כחו, שאין הרוח גורמת אלא הולכה בעלמא וסיוע למעשה ידיו, משא"כ הכא דמעשה לחיצה על כפתור, אינה מעשה תחלת הולכה ברחפ"ן כלל, אלא שהוא דבר הגורם פעולת הולכה של הרחפ"ן, וי"ל דלא חשבינן ליה להולכת הרחפ"ן כחו, כיון דעיקר הליכתו לא נעשית ע"י כחו, אלא ע"י החשמל, ודו"ק.

ומקור לסברא זו מצאתי ברא"ה שהובא בשיטה בב"ק (ס.) וז"ל, ומסתבר לי דכי אמרינן אבנו וסכיננו וכו', דחייבים לכולי עלמא, בשאין הרוח גורם להם אלא נפילתן, דהשתא אמרינן דכיון דהוא הניחן בראש גגו במקום שראוין ליפול, חשבינן ליה ודאי כאלו נפלו מידו לדעתו, אבל הניחם בראש גגו ונפלו ברוח מצויה, והזיקו מחמת דחיפת הרוח יותר ממה שהיו מזיקין אלו נפלו מאליהן מידו לדעתו, בזו לא שמענו שיתחייב באותו מותר שהוא מחמת דחיפת הרוח, דאיכא למימר דההוא חשבינן ליה כאלו הרוח בלבד הוא שעושה אותו. ולא דמי לאש כלל, דשאני אש דמעיקרא כך הוא, דכח אחר מעורב בו, ואין הרוח גם כן עושה בו אלא שמוליכו, וכיון דהכי אורחיה חשבינן ליה מעשה הבעלים, אבל כאן מחמת כח הרוח באבן הנזק מתרבה, ואסתלקו ליה מעשה ראשון, עכ"ל. ע"ש. וכ"כ הרשב"א בב"ב (כו. ד"ה אבל זיקא הוא דקא ממטי ליה) וז"ל, וא"ת ומאי שנא מאשו ואבנו וסכיננו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה דחייב, אף על גב דאיכא כח אחר מעורב בו, פי' מורי הרב ז"ל דשאני התם דממונו ממש הוא דמזיק, שהאש היא שמזקת ששורפת, וכן כובד האבן והסכין הן שמזיקין, והילכך אפי' כח אחר מעורב בו חייב, דממונו הוא דאזיק, אבל הכא הרקתא בעצמה אינה מזקת, אלא

שהרוח הוא שמסער אותה, ומכה בה על פני העוברים, עכ"ל. ונמצא דאע"ג דלא היה אפשר שיזיק בלא שהיה מניחם בראש גגו, וגם נפלו ע"י רוח מצויה, מ"מ אמרי' דלא מחייבין ליה על הנזק שנעשה בעיקר ע"י כח הרוח באבן, דכיון דעיקר פעולתו, היא מכח אחר, ולא מחמת כחו, אמרי' דאסתלקו ליה מעשה ראשון. וה"ה בנידון דידן כיון דאין הליכת הרחפ"ן עיקרה ע"י כח האדם, אלא ע"י החשמל אשר בה, לא חשבינן ליה כחו מצד מה שלחץ על הכפתוח, שהוא כמו הנחת האבן בראש גגו.

ועי' בשו"ע (יו"ד סי' ז ס"א), יכול אדם לקבוע סכין בגלגל של אבן או של עץ, ומסבב הגלגל בידו או ברגלו, ונותן שם צואר הבהמה או העוף עד שישחוט בסיבוב הגלגל. וכתבו הב"ח והכנה"ג והפר"ח שם, דאפילו הסיר אח"כ את ידו מעל הגלגל, והרי הוא ממשיך להתגלגל מכח התחלתו ושחט, שחיטתו כשירה, ואף על פי שהגלגל מסתובב לאחר הסרת ידו הרבה סיבובים, כולם נחשבים כח גברא כיון שהכל בא מכחו. וכתב בכרתי ופלתי שם (סק"ד), דהיינו דוקא שלא יהיה הגלגל במקום שהרוח מסייעת לגלגל, דלא נעשה הכל מכח אדם, כדמצינו (גיטין ע: יבמות קכ: גבי הורג נפש, אם רוח מבלבלו פטור, והוא הדין זה. וכ"כ הפרי מגדים בשפתי דעת (שם אות ג). וכ"כ בזבחי צדק ובכף החיים (שם), ע"ש. וה"ה כמבואר מד' מבואר דס"ל דלא אמרי' אשו משום חציו בכל מילי, דאם כן אע"פ שהרוח מסייעת לגלגל, חשבינן כחו דומיא דאשו ואבנו וסכיננו. אולם יש להתייבש בזה לפי מ"ש לעיל בשם הרא"ה והרשב"א בשם רבון.

וע"כ נראה דיש לדמות נידון דידן להא דאמרי' בסנהדרין (עז:), א"ר פפא האי מאן דכפתיה לחבריה [פי' רש"י, קשר ידיו ורגליו על שפת הים] ואשקיל עליה בידקא דמיא [הפנה את מרוצת המים עליו], גירי ידיה הוא ומיחייב [הן הן חציו, והרי הוא כזורק בו חץ וכדמפרש ואזיל שהמים באים בכח ראשון עליו מיד, כגון שהניחו סמוך לשפת הים והשפה מדרון], הני מילי בכח ראשון [כשפינה להם דרך לצד זה מיד נפלו עליו דהוי כחון], אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא [שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד בצאתו מגדרותיהן עליו, אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם, גרמא הוא ולא מכחון]. ועי' בגמ' דחולין (טז.), דלאו דוקא לענין רציחה איתמר, אלא גם לענין שחיטה. ופשיטא דה"ה לכל מילי. ועי' בתבואת שור (יו"ד סי' ז). אלמא דאע"ג דאין עיקר הילוך המים מחמת הסרת המונע, אלא מחמת כח זרימת המים, כיון דבשעה שהסיר המונע באו המים מיד חשבינן ליה כחו, אבל בכח שני הוי גרמא כיון דעיקר הילוך המים לא מכחו קאתו, ואתסלקו ליה מעשה ראשון כנ"ל.

ועי' שם ביד רמ"ה שכתב, דאע"ג דלאו כחו הוא כיון דמחמת מעשה ידיה קאזלי ככחו דמי, דהא גיריה כי קאזלי לאו מחמת כחו קא אזלי, אלא מחמת דשביק ליתרה של קשת ואזלי גירי ממילא ומיחייב עלייהו, הכא נמי לא שנא, והיינו דקאמר רב פפא גירי ידיה נינהו ומיחייב, ולא דמיא הא מילתא לזרק בו חץ ותריס בידו, ובא זה ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור, דבעידנא דשדא מפסק פסיקי גירי, דאלו התם כי סלקיה לתריס מיקמי דנימטי גירא לגביה הוא דסליקיה, ואמטול הכי פטור, דכי סלקיה לאו מידי עבד, מאי אמרת סוף חץ לבא, הא אמרן כל סוף הורג לבא פטור דגרמא בעלמא הוא, אבל הכא דכי סלקיה לעפרא דמפסיק בין מיא לדידיה מיא הו' נגעי בההוא עפרא גופיה, כי סלקיה לעפר גירי ידיה היא ואמטול הכי מיחייב, תדע דהא מיית מחמת מיא דאתו לבתר הכי פטור, כדאמרינן והני מילי בכח ראשון, כלומר היכא דמיית מחמת מיא דאתי בכח ראשון כי סלקיה לההוא מדעם דמפסיק בינתיים, והיינו מיא דמיעקרו מדוכתייהו בשעת סילוק הדבר והמפסיק ואינון מיא דמיקרבי לדבר המפסיק, אבל מיא דאתו בתר הכי והיני כח שני פטור, דגרמא בעלמא הוא כדפרשינן וכו', עכ"ד. ע"ש.

ועי' בחזון איש (חו"מ לקוטים סוף סי' כג) שכתב, מבואר בגמ' מכות (כא:), דחורש בבהמה ביו"ט לוקה, דאע"ג דפעולת החרישה, דהיינו עקירת רגבי העפר מחיבורן נעשה ע"י הבהמה, מ"מ חייב האדם ע"ז שמחמר את הבהמה, ורמינן על המחמר את כל פעולת החרישה, ואמרו בירושלמי סנהדרין (פ"ז ה"ז), דהוא נסקל ע"י בהמתו בחרישה. והביא דברי הרמב"ן בחי' שבת (קנב:) [והוא מחדושי תלמיד הרמב"ן וז"ל, אלא שמ"מ צריך טעם בדבר, שהרי החורש בבהמות אתה ובהמתך הוא כמחמר, שהחרישה בכח הבהמה היא נעשה כו', שמפני שהחורש בבהמה הוא נותן עליה עול, והוא כובש אותה תח"י, וברשותו היא עומדת, כל המלאכה על שם האדם היא וכו' היא תלויה, ואין הבהמה אלא ככלי ביד אומן, ואינו דומה למחמר שהבהמה היא הולכת לנפשה, אלא שיש לה התעוררות מעט מן המחמר. וכתב, הנה מבואר מדבריו ז"ל, דאין חיוב האדם על אחיזתו במחרישה וכו'. ולכאורה מחלק הרמב"ן בין מחזיק את הבהמה ע"י העול שנתן עליה, ובין משא שעל הבהמה ואין האדם מחזיק בה וכו'. ואפשר דדוקא בחורש שמחזיק את הבהמה לתלמיה ואינו נותן לה להטות על צדה, וגם לפניו אי אפשר לה להלוך, אלא א"כ תעקור רגבי העפר במחובר, וחשיבא כקשורה למחובר, ובאמת החרישה מכבדת עליה יותר משאר נשיאת משא, ובזה נחשבת ככלי אומן, ושמעינן מדברי הרמב"ן דאף אם יכין מחרישה כבידה היתד לא יקפוץ מעומק האדמה, והאדם מחמר אחריה בלי החזק כפות המחרישה ג"כ חייב משום חורש וכו'. והעלה דמכאן לחורש במכונה שמתנעה ע"י קיטור או ע"י חשמל, והאדם מכווין אותה שתלך לפי

תלמי השדה, אף אם אין כאן כח האדם בעצם החרישה, המכונה היא כלי האומנות של האדם, ועמידת המכונה על השדה וכיוון הפרקים על מכונם לצורך החרישה, זהו מלאכת חרישה וחייב עליה חטאת, ע"כ. ומשמע דאין סברא זו מיוחדת רק לדיני שבת [משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה], אלא הבהמה נחשבת ככלי בידו לענין שאר איסורי תורה. ועי' במכות (כא:), דמי שמחק את השם או קצץ בהרתו ע"י חרישה בשוורים, לוקה משום מוחק את השם וקוצץ בהרתו. ועי' בס' ארחות שבת ח"ג (פרק כט עמ' רכו).

והנה לחיצת האדם על אותם כפתורים שמפעילים את הרחפ"ן, דמיא לבידקא דמיא, כיון דאין עיקר הילוך הרחפ"ן ע"י האדם, אלא עיקר הליכת הרחפ"ן היא מכח החשמל, ולחיצת הכפתור אינה אלא כעין הסרת המונע, שע"י מפעיל את החשמל, ובאמת הוא הסרת מונע ממש, כי ע"י לחיצת הכפתור מסיר את מה שהפסיק את זרם החשמל במעגל החשמלי שיש במכשיר. וא"כ יהיה הדין דכח ראשון חשיב כחו, וכח שני לא חשיב כחו. אולם ראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"ד (סי' קכט) בענין מכונה לעריכת המצות ע"י כח חשמל, ואין בו מעשה אדם זולת מה שפותח המסגר בבקר, וממילא הולכת המכונה ועובדת עבודתה שכתב, דאין יוצאין לשם מצת מצוה, כיון דליכא שום מעשה אדם, וגם להמקילין במאשינן [ר"ל גבי מכונה שטוין על ידה ציצית, עי' בשו"ת מהרש"ם ח"ב (ס"ס טז), שהביא דעות בזה, ורבו הפוסלים, ע"ש. ואכמ"ל], משום דההתחלה נעשה ע"י האדם ומיחשב הכל כח האדם, היינו משום דההתחלה ע"י האדם, אבל בנ"ד שגם ההתחלה אין בו, אלא שמסיר המונע דהיינו פתיחת המסגרת, הרי זה לא מחשב מעשה, וכמ"ש הש"ג והובא ברמ"א (יו"ד סי' שלט ס"א) דהסרת המונע לא מיחשב מעשה כלל, ע"ש. ולא ידעתי למה עכ"פ כח ראשון לא יחשב מעשה מההיא דסנהדרין. ומה שהביא ראיה מדברי הרמ"א, לכאורה יש לדחות דהתם אע"ג דחשוב מעשה, מ"מ אינו מעשה של קירוב מיתתו, אלא הסרת הדבר שמונע מנפשו שתצא. וס"ל דאע"ג דחשיב מעשיו וכחו, לא נצוינו אלא על איבוד נפש, וע"ש בפוסקים, ודו"ק [ועי' מה שכתב באריכות במקורות והארות על ספר חסידים הנדפס מחדש (סי' תשכג), ע"ש]. ובמ"ש בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ריד), עי' מש"כ בשו"ת ערוגת הבושם (חיו"ד סי' רט) ובשו"ת מחזה אברהם (סי' מב בד"ה והנה) ובשו"ת יביע אומר ח"ד (או"ח סי' לה). ואכמ"ל.

וראיתי בשו"ת הר צבי (או"ח סי' י) שכתב גבי ציצית שנטוו ע"י מכונה חשמלית, דכבר דברו בזה גדולי האחרונים, ודעת המחמירים הוא שע"י מכונה אין זה כח האדם, ודמיא כאילו נטוה מאיליו ופסולים המה לציצית [אמר המעתיק, והרבה אחרונים שהקלו בזה, אינו משום דחשיב כחו, אלא משום דלא בעינן שיהיה

בידי אדם בכל עשייתו. ואכמ"ל], דאפילו אם נאמר דתחילת פתיחת הזרם יחשב כח גברא, כמו אשקיל עליה בדקא דמיא דכח ראשון חשיב כחו והוי כח גברא, הרי אמרי' בחולין (דף טז.) השוחט במוכני של מים, יש חלוק בין כח ראשון לכח שני, דבזה שמסיר הדף עושה פתח לזרימת המים, ובכח ראשון פירש"י שזהו תחלת גלגול, מיד כשנטל הדף זהו כח אדם, וכח שני נקרא לאחר שגלגלו המים את הגלגל פעם ראשונה ושניה וכו'. ובנדון דידן, מהכפתור עד הגלגל של הפלך רחוק, וא"כ הזרם כשבא למקום פעולתו יש לדונו שכבר נפסק כח האדם, והזרם עושה מעצמו פעולתו בלי כח גברא, ואפילו אם נאמר דבתחלתו יש כאן כח ראשון, ונחשבנו ככח אדם, הרי מ"מ אחרי סיבוב ראשון ושני, לא נחשב כח אדם ופסולים הם לציצית, עכ"ל. ונראה דמספקא ליה אי בעינן שיהיה הדבר קרוב ממש שיחשב הסרת מונע כח ראשון, ועל כן כיון כיון דהכפתור רחוק מן הגלגל, גם לחיצה ראשונה חשיבא כח שני. או דלמא כל שהוא נעשה מיד באותה שעה חשבי' ליה כח ראשון. מיהו לע"ד נראה עיקר דכל מה שנעשה באותה שעה שלוחץ חשבי' ליה כחו אפי' שהוא רחוק, וכדמשמע מד' היר' רמ"ה בסנהדרין הנ"ל דאזלינן בתר מיא דמיעקרי בשעת מעשה, ומשמע אפי' רחוקין. ועי' שם עוד דהקשה, דלפירושא קמא אין לדבר קצבה, ותו דכולהו מיא דסמיכי להדדי כחד גופא דמו, עכ"ל.

ויש להסתפק איך להגדיר מהו כח ראשון ומהו כח שני. ושמא י"ל דכל שהוא תוך כדי דיבור חשיב אותה שעה כדאשכחן במילי טובא. מיהו יש לעי' מההיא דאמרי' דע"ז (ד:), בבלעם שהיה יודע לכיון אותה "שעה" שהקב"ה כועס בה, והתם מבואר דהוא רגע כמימריה. וצ"ע. ושור' בשו"ת דבר אברהם שפירא ח"ג (ס"ס יג) שגם הסתפק בזה וכתב וז"ל, ומקופיא יעלה על הדעת שגדר הדבר הוא שאם יפתח האדם פתח, ויתן דרך לזרם המים, ויחזור ויסתום מיד ויפסק עי"ז זרם המים, מ"מ איזה כמות ידועה מן המים בהכרת יזרמו עד שיהא שהות בידו לסתום, וכמות זו הוא כח ראשון שאינו יכול לעכב בשום אופן ע"י סתימה, אבל מה שיזרם אח"כ היינו הכמות היתרה שהיא יכולה ליעכב ע"י סתימה, אלא שאינו סותם, זה הוי ככח שני וגרמא בעלמא, שאינו בא בהכרח מפתחתו, ואלו היינו תופסים כן, ע"כ. וסיים, דצריך לברר הענין ולהעמידו על בסיס איתן, ולע"ע באתי רק בהערה בעלמא מקופיא, ע"כ. ולכאורה היא סברא נפלאה, ויש למצוא לה סמוכין מההיא דמכות (כא:), דכל ששהה בלבישת כלאים כדי לפשוט וללבוש חשבי' ליה כמה לבישות, ע"ש, ודו"ק.

ברם לפי דברי החזון איש הנ"ל, יש מקום לומר דאפי' היכא דאין הליכת הרחפון מכח האדם, מכל מקום כיון דבידו לעצור הליכתו ע"י כפתור שמפסיק הליכה ולכוונה למקום אשר ירצה, חשבי' ליה ככלי אומן, גם באותה שעה שאינו לוחץ

על שום כפתור ולא מסיתו לשום מקום, כיון דעיקר הליכת הרחפ"ן תלויה באדם. אבל אין ראיה משם, דהתם ס"ס בכל עת החרישה השור או המכונת חשמל ביד, משא"כ כאן שהרחפ"ן אינו בידו של אדם, ולא דמי לכלי אומן, ולהכי י"ל דבשעה שאינו לוחץ על שום כפתור אסתלקו ליה מעשיו, וה"ה כמו שהניח השור או המכונה באמצע מלאכתו והמשיכו לחרוש לבד, דעל דכח שני לא הוי מעשה ידיה, ודו"ק. ואיך שיהיה נראה דכל אותם מכונות דאינם פועלות אלא בשעה שלוחץ על הכפתור, וכיון שמשך ידו מן הכפתור, בטלה פעולת המכונה, כל זמן שלוחץ על הכפתור חשבי' ליה כחו, אפי' לוחץ משך זמן מרובה ולא הסיר ידו פעם אחת, דכיון דפעולת המכשיר תלויה באדם, ה"ה ככלי ביד האומן, וכמו שהוכיח החזון איש מדברי הרמב"ן, והכא עדיף טפי מחורש במכונה שמתנעה ע"י חשמל, דהתם אחר שהפעיל המכונה, היא פועלת בעצמה [והיא עצם החרישה], ואפ"ה חשבי' ליה כחו, כיון דכיוון המכונה תלויה באדם, וכ"ש הכא דעיקר כח פעולת המכונה וגם כיוונה תלויה באדם תלויה, ודו"ק. וכן ברחפ"ן יהיה הדבר תלוי בתכונתו.

והלום ראיתי בשו"ת תורת רפאל (סי' עג) שהרב השואל עמד לפסול מצת מצוה שנילושה ונערכה במכונה ההולכת בכח חשמל מטעם שנעשית מאליה ולא מכח אדם. והביא ראיה מד' המג"א (סי' רנב) שכתב, דאפי' נותן הישראל להריחים בשבת ליכא חיוב חטאת עד שיטחון של יד. וכתב שאף שהאבן העוזר (סי' שכח) חולק על המג"א, היינו משום דבשבת אף גרמא אסור, והוי כזורה ורוח מסייעתו דחייב, אבל לקולא מודה דלא חשיב כח גברא. והרב המחבר כתב עליו, דאינו כן דמדחייב בזה בשבת ש"מ דמיקרי עשיה דאדם, דאל"ה לא היה חייב בשבת, וכדאיתא בשבת (קכ:), "לא תעשה כל מלאכה", עשיה הוא דאסור גרמא שרי. וא"כ מדחייב זורה ורוח מסייעתו בשבת, וכן אם הניח פת בתנור חייב משום אופה, אע"ג דנאפת מאליה ש"מ זה הוי עשיה ולא גרמא בעלמא. והיינו משום דכיון דאיהו גופי' מתחיל לעשות, אע"ג דהרוח מסייעתו, כיון דניחא ליה בזה ואורחיה בהכי הוי מעשה דאדם וכו', ע"ש באריכות. ואינו מוכרח כלל, דהא דממעטי' גרמא הוא היכא דלא עושה מעשה, אבל היכא דעושה מעשה, אלא דעיקר המלאכה לא נעשית אלא ע"י גרמא, כזורה ורוח מסייעתו, חייב משום דנתקיימה מחשבתו, וחייביה רחמנא על מה שעשה מעשה מלאכת הזריה כדרכה, אבל ודאי דעצם מה שנזרה המוץ ע"י הרוח, לא חשיב כחו ומעשה ידיה. ועי' עוד בשו"ת דברי חיים ח"ב (או"ח סי' א) ובשו"ת אמרי אש (או"ח סי' א) [ועי' מ"ש עליו בשו"ת תפארת יוסף (או"ח סי' א)]. ואינו מוכרח. ומ"מ אינו ענין לנידון דידן ובחזון איש (מועד סי' ו ד"ה ונראה השני).

ומצאתי עוד בשו"ת ירושת פליטה ח"א (סי' ד) בתשובת הגאון ר' מרדכי מאיר בנט גבי מצות מכונה, שרצה לדמות הפעלת מכשיר חשמל למי שקבע סכין בגלגל, וסיבב הגלגל בידו או ברגליו ושחטו כהוגן בסיבוב זה שחיטתו כשרה, דהא מכח של אדם נשחט, ואפילו אם אחר שהתחיל לגלגל סר ידו, הרי היא מתגלגלת מכח התחלתו וכו', ע"ש. ולע"ד אינו דומה, דהתם כיון דסבוב הגלגל בא מכחו בלבד, לא אסתלקו ליה מעשיו, משא"כ כאן דפעולת המכשיר אינה פועלת אלא מכח החשמל, ואסתלקו ליה מעשיו. ומה שעמד לחלק בין זה למה שכתבו הפלתי והפמ"ג ביו"ד (סי' ז), אינו מוכרח, כאשר יראה המעיין. וגם בשו"ת יחזה דעת ח"א (סי' יד בהערה) כתב, שאין דבריו מוכרחים, ע"ש.

מיהו בנידון דידן שמא י"ל דגם אם לכל התורה עשיית דבר ע"י רחפ"ן חשיב גרמא, מ"מ בכאן שכתב החת"ס דגם ע"י נכרי וקוף מקיים המצוה, וע"כ דסגי במה שהוא בר נתינה, י"ל דכיון דכלי זה עשוי להניעו ולהוליכו ממקום למקום, ואפשר ליתן עליו דברים שילכו עמו, חשיב דבר העשוי לנתינה, ושפיר מקיים ביה משלוח מנות כנ"ל, ואינו דומה לגרמא בעלמא, כגון רוח משיאתו עד המקבל, דרוח אין עיקרה להיות הולכת כפי רצון שולחה, אלא עתה נזדמנה רוח להיות מוליכה הדבר ממקום למקום, ואין זה חשוב נתינה ע"י שיהיה בכלל מעשה שליחות, ודו"ק. ועוד צריך להתיישב בסברא זו.

פירות הנושרים

(א) אלה הן פרטי הדינים העולים מכל האמור. (א) אע"פ שיש שנסתפקו אם אפשר לקיים מצות משלוח מנות בעצמו, דשמא בעינן דוקא ע"י שליח, מ"מ הסכמת הפוסקים דיכול לקיים המצוה בעצמו. וכן נהגו כמה גדולים. ומ"מ המחמיר לשלוח משלוח מנות אחד ע"י שליח, תבא עליו הברכה [אבל מוטב שלא ישלח כולם ע"י שליח, דאע"ג דאינו מעכב לכ"ע, מ"מ אפשר דהכא נמי אמרי' דמצוה בו יותר מבשלוחו]. ואם יודע שאם המשלוח ע"י עצמו ירבה יותר אהבה ואחוה, מוטב שיתן בעצמו [אפי' שלא נתן משלוח אחד ע"י שליח]. (ב) ויכול לצאת ידי חובתו גם אם שולח המנות ביד עכו"ם ואפי' ע"י קוף, ובלבד שידע המקבל מי הנותן [כי יש לחוש לטעם מנות הלוי]. (ג) הנותן משלוח מנות ע"י כלי הנקרא רחפ"ן, יש לו על מה שיסמוך, אע"פ שאינו מגיע לחבירו אלא ע"י גרמא [וכן הוא בנותן המשלוח לחבירו ע"י שמניחו במעלית, ומודיע לחבירו שיקחנו מאותה קומה ששלח את המעלית]. ואם המשלוח הגיע לחבירו בשעה שהיתה הלחיצה על הכפתור מוכרחת להילוך הרחפ"ן, שאם היה מניח ידו מללחוץ על הכפתור לא היה מגיע לחבירו, יכול לקיים המצוה בכך לכתחלה כיון שנחשב שהוא עצמו נתן את המשלוח [ובלבד

שידע המקבל מי הנותן כנ"ל]. שוב ראיתי שהג"ר יצחק רצאבי נר"ו גם כן השיב בזה אל הרב השואל (נדפס בקונט' שערי יצחק פר' כי תשא שנת תשע"ט עמ' ה), והעלה דמעיך הדין רשאי לצאת ידי חובה במשלוח מנות ע"י רחפ"ן, אלא דמי שרוצה לחוש להחמיר לשלוח ע"י שליח ממש עדיף טפי, ע"ש [וי"ל ע"ד]. והנלע"ד כתבתי. והיבע"א.

מינאי זעירא דלא מן חבריא

חן פדלון

הגאון רבי דוד בלום שליט"א

מח"ס "תשובת הרמה" ועו"ס

בס"ד, מוצש"ק פ' כי תשא תשע"ט רמות ירושלים עיה"ק תובב"א

לכבוד ידי"נ הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ בעמח"ס גם אני אודך שליט"א, אחדשה"ט,

בענין שאלת כתר"ה שליט"א שאלת חכם האם שפיר דמי לכתחילה לקיים משלוח מנות בפורים ע"י ששולח אותם ע"י רחפן הנה במ"ב סי' תרצה ס"ק יח הביא בשם בנין ציון שנסתפק אם הביא בעצמו המנות ולא ע"י שליח אי יוצא כיון דכתיב ומשלוח נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות ע"ש והנה אם נאמר דבעינן דוקא שליחות משמע דלאו שפיר דמי ע"י רחפן כי נראה שאדם ששולח רחפן הוא דומה לאדם שזורק חץ וא"כ הוי כחו של האדם והוי כאדם עצמו ולא שליח.

ועי' חידושי חת"ס גיטין כב: (ד"ה והא) שביאר יסוד חשוב בדיני שליחות שכל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות כוונתם בר שליחות כמותו או אינו בר שליחות כמותו אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח אלא שאינו כמותו א"כ במקום שהתורה הקפידה שהבעל דבר יעשה בעצמו אלא שאנו אומרים שלוחו הוי כמו עצמו לזה בעינן דין שליחות דאל"ה לא הוה כמותו אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי אפי' ע"י קוף וכל הפסולים עכ"ל החת"ס.

ובמה הלכתא גבירתא למדנו מדברי החת"ס וקודם כל יש לשים לב לדבר שאינו קשור דוקא למשלוח מנות אלא לכל עניני פורים שהרי לשון החת"ס היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות ומשמע שזה דין תורה ובזה אזיל החת"ס לשיטתו שפורים הוא דאורייתא עי' הגהות חת"ס נדפסו בסוף הגמרא מגילה ו: וז"ל דעיקר פורים וחנוכה דאורייתא מק"ו דריב"ק לקמן יד. וק"ו דאורייתא ע"כ וכוונת החת"ס למגילה יד. ומה מעבדות לחירות אמרין שירה ממיתה לחיים לא כל שכן.

והנה לכאור' היה משמע מדברי החת"ס שמשלוח מנות צריכים לשלוח דוקא ע"י שליח ומאי דמספקא ליה לבנין ציון פשיטא ליה לחת"ס שצריך דוקא שליחות אבל מאחר שמשמע מחת"ס שגם קוף כשר למשלוח מנות לכאור' י"ל שה"ה רחפן או רובוט אמנם נראה שיש לחלק דעי' רמב"ם הל' נזקי ממון פ"ב הי"ט שהמשסה את הכלב פטור מדיני אדם כי מקרי גרמא משא"כ הרג אדם ע"י שורק בו חץ חייב מיתה (עי' סנהדרין עז: ורמב"ם הל' רוצח פ"ג הי"ב) והנה

משמע שרחפן ורובוט הוי כמו חץ כי הוי כח האדם והוי טפי מעשה אדם משליחת בהמה ולפ"ז אם שולח מנות ע"י רחפן או רובוט אין דומה לשליח אלא הוי כמו שהביא בעצמו.

אמנם צ"ע על הבנה זו בחת"ס מכתובות קד: אצל חמתיה דרב חייא אריכא שרב חייא זן אותה עשרים וחמש שנים שנה בבי נשא ואח"כ תבעה מזונות ותבעה אותו לדין תורה לפני רבה בר שילא ורב חייא אמר לרבה בר שילא בחיי דמר דבכתפאי אמטאי לה אמר ליה טעמא מאי אמור רבנן כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם דאמרינן משום כיסופא הוא דלא תבעה ה"נ משום כיסופא הוא דלא תבעה זיל הב לה עיי"ש ופרש"י שמחמת הכבוד הזה שעשית לה התביישה לתבוע מזונות כי רב חייא הביא המזונות לביתה בעצמו כל יום ולמדנו מכאן שלהביא אוכל לאדם הוי כבוד לו וכן נפסק בשו"ע אהע"ז סי קא ס"ב וז"ל אפילו אם ניונית בבית אביה אם היורשים מכבדים אותה שמולכים לה מזונותיה בעצמם אין שתיקתה מחילה שמפני הבושה שתקה ולא מפני שמחלה ע"כ וכתב החלקת מחוקק סק"ח משמע דתיתי בעי שאין נותנין לה דמים רק מזונות מוכנים וגם שמביאים לה בעצמם ולא שולחין לה ע"י שליח ע"כ וא"כ לכאור' משמע שלהביא משלוח מנות בעצמו הוי כבוד טפי מלשלוח ע"י שליח וכן הביא ראייה זו בשו"ת יד הלוי סי' קיח דמשלוח מנות עדיף להביא בעצמו מאשר ע"י שליח.

ועי' ארחות רבינו ח"ג עמ' קפב שהחזו"א זצ"ל נתן משלוח מנות בעצמו ולא ע"י שליח ואמר החזו"א אל יבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין הלכה כבנין ציון שנסתפק בזה.

ועי' גם עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' קב בשם אחד ממקורביו של הגרי"ז זצ"ל שהגרי"ז אמר מה שיש מחמירים דוקא ע"י שליח אין לחוש כי אין כונת הפסוק על שליחות ע"כ ותלמידו הנ"ל של הגרי"ז כתב שהגרי"ז עצמו נתן לו כל שנה משלוח מנות פרי ואיזה דבר ע"כ (ואולי י"ל לפ"ז שגם במשלוח מנות אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו וצ"ע).

ולענ"ד י"ל שגם החת"ס אין כונתו שיותר טוב דוקא ע"י שליח ויש לשים לב שהחת"ס כתב דברים אלו בתוך הסוגיא של שליחות בגיטין ורק דרך אגב הביא את הענין של משלוח מנות וי"ל שמ"ש החת"ס היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות אין כונתו שהתורה אמרה שחייבים לשלוח דוקא ע"י

שליח אלא כונתו שאפשר ע"י שליח ומכיון שהפסוק קרא לזה שליחות יוצא לנו קולא שגם שליח שהוא פסול בעלמא כאן לגבי משלוח מנות שפיר דמי כי כאן א"צ שלוחו של אדם כמותו אבל לעולם י"ל שגם לחת"ס יוצא אם מביא בעצמו לכן יוצא גם ע"י רחפן ורובוט.

א"כ להמבואר לעיל נראה שלפי רוב הפוסקים שפיר דמי לקיים מצות משלוח מנות ע"י רחפן או רובוט אמנם ברור שאסור להכניס מכשירים אלו לביתו של המקבל בלי רשותו של המקבל ועי' גם יו"ד סי' רמב ס"י שאסור להתיר דבר התמוה לרבים.

והנני לברך ידידי שליט"א שיזכה לשמחה גדולה שמחת המצוות בפורים ובכל השנה וימשיך ויעלה מעלה מעלה עם כל פעליו האבירים בהרבצת תורה כנפש ידיו הדו"ש דוד בלום

הגאון רבי מאיר סנדר שליט"א

מח"ס "דברי מאיר" ועו"ס

כ' אדר א' תשע"ט, יו"ד דמרחשון המנחת שלמה זיע"א

כב' ידידי הגאון המפורסם ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,
בעמח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש",
שלו' וברכה וכט"ס.

מכתבו הגיעני, ותורף שאלתו, אי יוצא ידי חובתו כששלח מנות לחבירו
ע"י רחפן?

ונראה פשוט, שיוצא ידי חובתו, שהרי גם הירבה אהבה וריעות וגם נתן לו לסעודת
פורים, אך בתנאי שיכתוב שמו עליו, כדי שידע מי הוא הנותן, שבלאו הכי
אי"ז מרבה אהבה וריעות. וכן שמעתי ממור"ר מרן הגר"ע אויערבאך שליט"א,
שכשכותב שמו זה בסדר. וידוע מה שכתב המ"ב בשם שו"ת בנין ציון, שיש ענין
לשלוח ע"י שליח, שנאמר "ומשלוח מנות".

שוב מצאתי בספר מקור חיים להגאון האדיר בעל חוות יאיר זיע"א (סי' תרצ"ד),
שכתב שפשיטא שיכול לשלוח מנות ע"י קטן, שהרי העיקר זה להרבות אהבה
וריעות ולצורך סעודה, ואין לזה דין שליחות, וכלשונו שם שהוא כמעשה קוף
בעלמא, ושפיר יוצא ידי חובתו כל שהגיע המשלוח מנות לחבירו.

בכבוד רב ובברכת טוב,

ידידך, מאיר סנדר

פעיה"ק ירושלם תובב"א

הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א מח"ס "אבני דרך"

לכבוד ידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א,
בעמח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש",

בדבר שאלתו האם ניתן לצאת ידי חובת משלוח מנות ע"י רחפן. כלומר, לחבר לרחפן את המשלוח מנות ולהטיסו לפתח בית חברו. ואציין כי כיום התחילה תופעה זו ביישובים (וכנראה בשנים הבאות הדבר יתרחב למקומות נוספים), שמחברים לרחפן דבר מה (שקית, ארגז וכו') ומטיסים אותו ע"י שלט (ובמקומות משוכללים יותר יש לרחפן תוכנה עם ניווט שיודעת ע"פ מפת לוויין מלמעלה, לאן להגיע).

הנני מצרף מה שהעלתי בשאלה זו, ואשמח לשמוע את חו"ד כת"ר בזה:

נתינה בעל כורחו

על פניו ישנה בעיה בכך שהוא נותן את המשלוח מנות לחבירו בעל כורחו. ואף למ"ד נתינה בעל כורחו שמיה נתינה (גיטין עה, א). הכא, מצינו שכתב הרשב"א (גיטין עה, א ד"ה 'מכלל') כי אדם שנשבע לתת לחבירו סך מסוים, ונתן לו בעל כורחו, נפטר ויצא ידשי חובת שבועתו (למ"ד נתינה בעל כורחו שמיה נתינה), אולם אומר הרשב"א כי אותו אדם שקיבל בעל כורחו אינו זוכה במעות. וממילא ה"ה אצלנו, יתכן דמקבל המשלוח לא זכה בו (וע"ע בספר בית מתתיהו ב, ט אות ז דאין אדם מקבל מתנות בע"כ).

יתרה מכך, מצינו שישנם שני טעמים עיקריים למצוות משלוח מנות. לפי הטעם שמטרת המשלוח מנות הוא לסייע למקבל בהנאת סעודת פורים (תרומת הדשן קיא, רמב"ם מגילה ב, טו, ר"ן מגילה ג, ב ד"ה 'אלא') לא יוצא ידי חובה, שהרי לא זכה המקבל במשלוח מנות. ולפי הטעם של להרבות חיבה ורעות (מנות הלוי מגילת אסתר ט, יט, שו"ת חתם סופר קצו ועוד), הרי באופן שנותן לו בעל כורחו בניגוד לרצונו, וודאי דאין בזה אחווה ורעות. ולפי זה בשולח לאדם שאינו קשור אליו בקשרי עבותות ואהבה, כקרוב משפחה או חבר טוב יתכן מאוד למימר

א. וכבר התחילו בכמה ערים בעולם לשלוח הזמנות מחנויות ע"י רחפנים (כמגשי פיצה ועוד).

שאינו יוצא ידי חובה באופן כזה של משלוח. ואם מיירי בחבר טוב, יתכן שיצא ידי חובה, שהרי חבירו שמח ומחכה למשלוח מידידו ולפיכך יש כאן ריבוי שלום ואחווה (וע"ע בספר פרדס יוסף החדש, פורים עמוד תנח).

וראיתי כי בספר פתשגן הכתב לגר"א לוי (ג, לג) כתב: "אדם ששלח משלוח מנות לחבירו והניחם השליח אצלו בע"כ, יצא המשלוח יד"ח משלוח מנות, ומ"מ המחמיר לעשות מנות אחרים כתקן לאדם אחר תע"ב (היינו שאם יכול לתת לאדם אחר בלא להכריחו, וברשותו של המשלח הנה מה טוב ותע"ב)". וכן העלה להתיר בספר כי בא מועד (תרצה, קכח) שבאופן שהמקום קונה על ידו בתורת חצר, יוצא ידי חובה, ובתנאי שהודיע לו שהניח שם את המשלוח.

ובעודי בזה חזיתי כי בשו"ת תורה לשמה (קצב) נשאל לגבי ראובן ששלח מנות בפורים לשמעון, ולא רצה שמעון לקבלם, וראובן הניח שם וברח, ודן האם יוצא ידי חובה, וציין דמצינו מחלוקת אי נתינה בעל כורחו שמה נתינה^ב. אך העלה דכיוון דמשלוח מנות הוי מדרבנן, אמרינן ספק דרבנן לקולא (אך יל"ע דלכאורה הוי מדברי קבלה, ויש סוברים דדברי קבלה כדאורייתא, ועיין בהמשך דברינו תחת הכותרת חזקה חזקה דשליח עושה שליחותו).

אולם בשביל לצאת מהספק, הטוב ביותר שיאמר לחבירו שבעוד כך וכך דקות יגיע לביתך הרחפן, ותקח משם את המשלוח מנות ותזכה בו. ואז וודאי שיוצא ידי חובה.^ג

אמנם יודע אנכי כי בשו"ת ברוך השם לגר"מ רוטמן (חידושי הש"ס סי' ט) ביאר כיצד הותר בפורים לגזול, ובתוך דבריו ביאר שבפורים אנו מראים שכל הנכסים אינם שלנו (וכן הובא בספר עתה באתי עמוד נז), אך לדינא איננו מקלים בגזלה בפורים, ולכן קשה למימר דהאדם זוכה בע"כ.

אך ראיתי פירוש מעניין שכתב המהריט"ץ בפירושו לקח טוב (הובא בספר עתה באתי עמוד ס), וזו לשונו: "עוד אפשר טעם המנות כדרך לוחמים מלחמות עצומות כשבאים מהמלחמה ונוצחים מחלקים שלל, הם מחלקים מהשלל ההוא

ב. ועיין בזה בדברי הבית יוסף (אבן-העזר קמג) דהביא בשם רבו רבי יעקב בי רב, דהעלה דאפילו אם קבלם המקבל בעל כורחו חשיב כנתינה.

ג. ולא נכנסתי כלל לחשש שהמשלוח לא יגיע שלם (שבור וכדו'), שכן אם הוא ארוז בצורה נכונה, אין לחוש לכך.

לאוהבים. כמו שמצינו בדוד שאמר הא לכם משלל אויבי ה', כן הדבר הזה שהמן הרע כתב וחתם להרוג וגו' ושללם לבוז, ועתה היתה להם נפשם לשלל ומקניהם וקניינם כאילו מחדש שללום, לכך היו משלחים מנות איש לרעהו כאלו שללו שלל רב". ולטעם זה, יוצא ידי חובה ע"י רחפן, שהרי מחלק לו שלל, וחלוקת שלל ניתנת לאדם גם כשהוא אינו חפץ, הוא זוכה בחלוקת השלל שקיבל. וכאשר שולחים לו בפורים שלל, מסמלים בזה כי הוא אהוב.

עיקר המשלוח בהגעה ליעד

ואע"פ, דמצינו שהעלו הפוסקים דהעיקר שהמשלוח מנות יגיע לייעדו, והקלו אף להעביר את המשלוח מנות ע"י גוי (כגון שלגוי יש חברת משלוחים או ששולח את העובד זר וכדו'). ועיין בספר המקנה (ח"ב כלל כג פרט ז) שחקר רעק"א אם יוצא ע"י גוי ששולח, והחת"ס השיב לו שיוצא דסו"ס שלח (וע"ע בחת"ס עמ"ס גיטין כב, ב). וכן העלו דיוצאים ידי חובת משלוח מנות ע"י שליח גוי בשו"ת האלף לך שלמה (אורח-חיים שפא), בשו"ת יהודה יעלה למהרי"א אסאד (אורח-חיים רז), בשו"ת חלקת יעקב (א, קג), בשו"ת שלמת חיים (א, קה), בשו"ת דבר אברהם (א, יג אות ד. ב, כז אות ה), בשו"ת נחלת בנימין (קלו), בשו"ת אבני ישפה (א, קלג ענף ד), בחזון עובדיה (פורים עמוד קמה), בילקוט יוסף (פורים סי' תרצה, מה), בשו"ת במראה הבזק (ב, מא), בספר הגיוני הפרשה (שמות עמוד תיב) ועוד. ווע"ע בזה בספר מועדי הגר"ח (ב, תשלו).

"המקבל" אינו רוצה לקבל המשלוח

אגב, בעניין שאלתנו יש עוד ליתן את הדעת, כאשר המקבל אינו רוצה לקבל את המשלוח, כגון שהוא אינו רוצה לקחת מה שהגיע ע"י רחפן (כגון: שהוא מתנגד לכל הטכנולוגיה המתפתחת, ורוצה לחנך את ילדיו להתרחק מדברים אלו או שהוא עצמו מתרחק מדברים אלו מסיבות שונות), דבזה נראה שלא יוצא בעל הרחפן ידי חובה. דהרי אם אינו מסכים לקבל המשלוח, יתכן שלא יוצא השולח ידי חובה, ואמנם כתב הרמ"א (תרצה, ד) ד"אם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו - יצא".

וכבר תמהו על פסק הרמ"א הפר"ח והמהרש"ם (בדע"ת תרצב, א). וע"ע בשו"ת מהר"ם שיק (אורח-חיים שמב) במה שהקשה והעיר בדברי הרמ"א. ועיין

ד. ואגב, עפ"י ניתן למימר דאין מברכים על משלוח מנות, כיוון דכל מצוה שכשרה בעכו"ם בישראל אין צריך לברך (עיין מנחות מב). וע"ע בזה בספר בית מתניהו (א, ו אות טז).

בדברי הפרי מגדים (תרצב, סק"א) שדייקו אחרונים רבים מדבריו שהוא חולק על הרמ"א, דביאר דאין מברכין על משלוח מנות כדין צדקה, דיתכן שחבירו לא ירצה לקבל, וממילא לא יצא ידי חובה. וע"ע בזה בשו"ת משפטיך ליעקב (סב) ובשו"ת חסד לאברהם (ג, יד). ואעיר כי המגן אברהם (תרצב, סק"א) ביאר דלא תיקנו ברכה על משלוח מנות כיון דזה נוהג בכל שבת ויו"ט, ומזה שלא תירץ המג"א כפמ"ג (שמא לא ירצה לקבל), דייק בשו"ת משיב דברים (קעה) שנחלקו הפמ"ג והמג"א, והמג"א סובר כרמ"א דיוצא ידי חובת משלוח גם 'כשהמקבל' לא רוצה לקבל את המשלוח מנות ששללחו לו. ואילו לפמ"ג, אם אם ה'המקבל' לא רוצה לקבל את המשלוח, לא יצא ידי חובה.

ועיין בספר משנת יוסף (סוגיות ח"ב סי' מ סעיף ב) דתמה איך ניתן למימר שיצא הרי אם סירב לקבל, פשיטא שלא יוצא, דהרי אין כאן לא אהבה ואחווה ולא אוכל לסעודה. אך יישב שם דאמרינן שיצא זהו מכיון שאף שלא השיג את מבוקשו, אך עשה מעשה שהראה שחפץ באהבתו (וע"ע באריכות בזה בשו"ת משנת יוסף ו, קמח). וע"ע בחזון עובדיה (עמוד קנ הערה לט) דאם מחזיר לו המנות מחמת שנאה שלא יצא ידי חובה. ואעיר, כי חזיתי דיש שביארו שאין מברכים על מצוות משלוח מנות^ה כיוון שאין המצווה תלויה ביד העושה, דאפשר שלא יתרצה בה חבירו (וע"ע בשו"ת הרשב"א א, יח. ופמ"ג א"א תרצב, סק"א שציינו לעיל).

וחזיתי דכתב בשו"ת משנה הלכות (יא, תקנט): "דדוקא במקום שאינו רוצה לקבל מחמת סיבה והוא סיבה של אהבה ומחשיב שליחותו ששלח לו דהו"ל כאלו התקבלתי אז קיים המצוה אפילו לא קיבל אבל היכי דאינו רוצה לקבל מחמת שנאה אז לא יצא ידי חובתו". וע"ע בדיון זה ובדברי הרמ"א והחולקים עליו (בלא רצה לקבל) בשו"ת פני מבין (רלג), בשו"ת לחם שערים (לו), בשו"ת זכר יהוסף (אורח-חיים רמא), בשו"ת יד הלוי (קיט), בשו"ת משנה שכיר (אורח-חיים רלד), בשו"ת מטעמי יצחק (נא), בשו"ת שאילת יעקב (נט) ובספר דולה ומשקה (עמוד רנ).

בספר באר המועדים (יב, לד) איתא: "השולח מנות לרעהו, וסירב הלה לקבלם, כגון שמחל לו עליהם, יש אומרים שיצא השולח י"ח משלוח מנות, שהרי אין אדם צריך לקבל המנות בעל כרחו, וכיון שקיים הנותן מצות שילוח, יצא י"ח. ויש אומרים שלא יצא, שהרי לא קיים המצוה בפועל".

ה. ועיין בשו"ת אבני דרך (ד, קכ) שהבאנו תשעה הסברים מדוע לא מברכים על מצוות משלוח מנות.

ולפי זה אם האדם שנשלח אליו המשלוח אינו רוצה לקבל, אין פשוט שיוצא ידי חובה (דנראה דנחלקו בזה).

חזקה דשליח עושה שליחותו

ויל"ע, האם בשולח ע"י רחפן, ישנה חזקה שהמשלוח הגיע לידו. בשו"ת חלקת יעקב (א, קד) דן אם אמרינן לענין משלוח מנות חזקה שליח עשה שליחותו. שהרי לפי הגמרא בעירובין (לב, א) בדאורייתא לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, ואם כן לפוסקים דדברי קבלה כדאורייתא, היה צריך לוודא שהשליח עשה שליחותו. ועיי"ש שהביא משו"ת נודע ביהודה (קמא אבן-העזר ב) דאין חילוק בין דאורייתא או דרבנן, רק אם המשלוח יבא לידי עבירה אם לא יעשה השליחות, אז אמרינן אף בדאורייתא חזקה שליח עשה שליחותו, ורק שם בגט החמיר דדילמא האשה לא תרצה לקבל הגט, ואם כן בנושא דידן דאם לא יעשה השליח שליחותו יבוא המשלוח לידי עבירה, שיתבטל ממצות שילוח מנות שהיא מצוה עוברת, ולא דמי לשליח לקדש אשה, אף שגם זה לקדש אשה מיקרי מצוה, מבל מקום לא הוי בגדר "דהמשלח יבא לידי עבירה" אם השליח לא יעשה שליחותו. אם כן ממילא הדין הוא דחזקה שליח עושה שליחותו ולא שייך לחוש דשמא לא ירצה לקבל.

ונעיר בזה דכבר כתב המשנה ברורה (בהלכות עירובין טז, סק"נ): "דחזקה וכו' - ודוקא בזה שהוא איסור דרבנן סמכין על חזקה זו (ששליח עושה שליחותו), אבל באיסור דאורייתא אין סומכין על חזקה זו להקל כ"א להחמיר. ויש אומרים דאפילו באיסור דאורייתא היכא שיש מכשול להמשלח אם לא יעשה שליחותו והוא יחשוב שעשה שליחותו, כגון הכא סומכין על החזקה דעשה שליחותו, וכשידעין שעשה שליחותו ורק שספק שמא שינה לכו"ע אמרינן דודאי לא שינה".

ועיין בשו"ת אחיעזר (ג, עג) דסובר דכיוון דיש פוסקים הסוברים דדברי קבלה כדאורייתא, ממילא ספק דאורייתא לחומרא, ולכן צריך לוודא במשלוח מנות שהשליח עשה שליחותו. אלא א"כ נתן לשליח כסף (או דבר מתנה), דאז הוא אינו בגדר שליח גרידא אלא כשליח בשכר, וכן איתא גם בשו"ת תשובות והנהגות (א, תז, א). ועיין עוד בזה בשו"ת האלף לך שלמה (אורח-חיים שפג). וכן העלה בספר הגיוני הפרשה (שמות עמוד תיב). וע"ע בספר חקת משפט (א, כא) במה שלימד זכות מדוע אין אנשים בודקים ומבררים שהמשלוח שלהם הגיע, עיי"ש. וע"ע באריכות בעניין זה בשו"ת יביע אומר (ט אורח חיים עא). ואעיר כי בחזון עובדיה (פורים עמוד קמז) כתב שכאשר שולח משלוח ע"י קטן צריך לברר אם הגיע המשלוח (וממילא נימא כי רחפן אינו טוב מזה).

ולפי זה, במציאות של הרחפן, שנכון לשנת תשע"ט ישנו חשש ממשי שהמשלוח לא הגיע לייעדו (יתכן שנפל המשלוח בדרך או שהמשלוח הגיע לכתובת אחרת ועוד), ממילא חייב השולח לוודא שהמשלוח הגיע, שהרי בלא זה אינו יוצא ידי חובה.

מקבל המשלוח לא נמצא

כמו כן, כאשר שולח את משלוח המנות על ידי רחפן, ומניח הרחפן את המשלוח בפתח ביתו של חברו, יתכן שחברו אינו נמצא כלל בבית והמשלוח לא יגיע אל חברו בפורים. והשולח עלול לטעות ולחשוב שחברו קיבל. והרי אם חברו לא קיבל את המשלוח מנות בפורים, לא יצא השולח ידי חובה, שהרי לא מתקיים במשלוח ריבוי סעודה (והרווחה לסעודה, ע"פ טעם תרומת הדשן) ולא אהבה ואחזה שנתרבתה ביום הפורים (לטעם מנות הלוי).

וכן כתב במפורש בערוך השלחן (תרצה, טז) דראובן ששלח מנות לשמעון, ושמעון לא היה בביתו, ורק בני ביתו היו שם, וקבלו המנות מיד השליח, אם חזר שמעון לביתו ביום הפורים וידע מזה יצא, אבל אם לא שב לביתו באותו היום - לא יצא. וכן העלה גם בילקוט יוסף (מועדים תרצה, לג). וכ"כ במשנת יוסף (סוגיות ח"ב סי' מ אות י) דמצוי שבפורים הולכים לבית ההורים או לידידים, ואם הניח חברו את משלוח המנות מאחורי הדלת, וחברו לא היה בבית, אם חברו ישוב רק בלילה אחר צאת הפורים, אז לא יצא המשלח בזה ידי חובה. וכן העלו גם בספר מיני מעדנים (עמוד קלה) ובספר באר המועדים (יב, לג). וע"ע בשו"ת מענה לשון (א אורח-חיים מז), בספר חשוקי חמד (עמ"ס מגילה עמוד ק ועמוד רלו) ובספר ליקוטי תשובות והנהגות (פורים עמוד קסח. וכן הובא בספר מועדים-וזמנים ו, פז).

אולם לא אכחד להזכיר כי יש הסוברים שכאשר מרים טלפון לחברו ואומר לו כי המשלוח מנות נמצא מאחורי דלת ביתו, דיוצא ידי חובה, אף אם חברו אינו בבית ויקבל את המשלוח אחר פורים, שאמנם אין כאן ריבוי לסעודה, אך יש כאן ריבוי אהבה ואחזה (ועיין בזה בספר מקראי קודש הררי, יב הערה ס בשם הגר"מ אליהו זצ"ל).

ספק אם המשלוח נגנב

כאשר שולח את המשלוח על ידי רחפן ומניח הרחפן את המשלוח מנות מאחורי דלת חברו עלול המשלוח להיגנב. והשולח לא ידע כלל שהמשלוח לא הגיע לידו, היינו לחברו. ועיין בספר יפה ללב (ח"ב תרצה אות יט) דדן במי שהניח

משלוח מנות אחר דלת חבירו והמשלוח נגנב, וציין דאם הודיע לחבירו על המשלוח, לטעם תרומת הדשן לא יצא (כי אין ריבוי סעודה), אך לטעם מנות הלוי (ריבוי אחוה) יצא, עיי"ש (וע"ע בשדי חמד אסופת-דינים, מערכת פורים סי' ו' ד"ה 'ואם'). אולם יתכן דגם למנות הלוי לא יצא, דהרי איזו שמחה יש לו, שהמשלוח סוף סוף לא הגיע לידי (והרי ניתן להוכיח דעיקר מטרת משלוח מנות הוא השמחה, דהרי זו הסיבה שלא נותנים לאבל, עיין ברמ"א תרצו, ו). וכן ראיתי דציין דטעם זה של השמחה, דלא יצא אם נגנבו בשערי תשובה (תרצה אות ד). וטעם זה בעניין נגנב המשלוח שלא יצא, איתא באשל אברהם (תרצד, סק"א).¹

וכן חזיתי בפוסקים רבים אשר כתבו דאם המשלוח מנות נגנב לפני שהגיע לידי של המקבל, דלא יוצא השולח ידי חובה, וכן איתא בברכי יוסף (תרצה, סק"ו), בהגהות בני חיי (תרצד, סק"ג), בשו"ת משאת משה (ב אורח-חיים ד), בשו"ת שערי רחמים (יא), בספר כסא אליהו (תרצה, ג), בשו"ת פעולת צדיק (א, צט), בשו"ת מעשה נסים (ג, קמב), בילקוט יוסף (פורים תרצה, ס) ובספר תורת המועדים (פורים ט, ט). וע"ע בזה בשו"ת אהל יוסף מולכו (אורח-חיים טו), בכף החיים (תרצה, סקמ"ג), בשו"ת באר שרים (ד, עז), בשו"ת רבבות אפרים (ז, ריב), בשו"ת משנה הלכות (יח, שפג), בספר טוב להודות (לגרי"ח סופר ח"ג סי' ד), בחזון עובדיה (פורים עמוד קנה ואילך), בספר הגיוני הפרשה (שמות עמוד תג), בספר מועדי הגר"ח (א, תשמה) ובספר עתה באתי (עמודים עח-עט).

העולה לדינא: החפץ לשלוח את משלוח המנות ע"י רחפן, יאמר לחבירו 'שבעוד כך וכך דקות יגיע הרחפן עם משלוח המנות, ותקח משם את המשלוח מנות'. ויודא לאחר מכן עם חבירו כי המשלוח מנות הגיע (אולם אציין שהמעלה הגדולה ביותר להביא את המשלוח היא בדרך כבוד, ויל"ע בכל דור ודור מהו דרך הכבוד).

1. וראיה יפה הביא לכך בשו"ת רבבות אפרים (ז, ריב) מדברי הריטב"א (בבא-מציעא עח, ב) שכתב: "אבל בירושלמי בפ"ק דמגילה אמרינן אין מדקדקים במעות פורים אלא כל הפושט את ידו ליטול נותנים לו, כלומר שאין מדקדקים בדבר לומר אם הוא עני וראוי ליתן לו אם לאו, אלא נותנים לכל אדם שיבוא ויתבע, שאין זה יום מדין צדקה בלבד אלא מדין שמחה ומנות, שהרי אף בעשירים כתיב ומשלוח מנות". ולפי"ז הטעם הוא השמחה. וממילא אם נגנב לא קיימת השמחה, עיי"ש.

2. ועיין בהליכות שלמה (דבר-הלכה יט אות טו) דעיקר טעם המשלוח מנות משום שמחה.

3. עיין בלשונו של מהרי"א אסאד.

הגאון רבי יהושע בן מאיר שליט"א מח"ס "מפיקודיך אתבונן" ועו"ס

ברכות מרובבות מרוכב ערבות למשיב דבר ה' זו הלכה לרבבות,
הרה"ג אלחנן פרינץ שליט"א, בעמח"ס שו"ת אבני דרך,
אחרי דשוה"ט כדו"כ,

בשאלה אשר העלה הגאון הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס 'גם אני אודך'
'ופרדס יוסף החדש' על המועדים, על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן, בשאלת
משלוח מנות ע"י רחפן, האריך כת"ר כיד המלך בפנים שונות של דיני משלוח מנות.
אמנם חקירות אלו אינם קשורות דווקא למשלוח מנות ע"י רחפן, ויכולים לעלות
בכל משלוח מנות.

עיקר השאלה ברחפן הוא אם צריך משלוח ע"י שליח בן דעת, או "דעיקר קפידא
הוא שחבירו יקבל המנות בכל צד" [כלשו שו"ת יהודה יעלה או"ח רז]. וה"ה
אם יזמין משלוח מנות בטלפון [ראה הליכות שלמה, פרק יט, סעיף יד, ובדבר
הלכה אות כב], או אפילו באינטרנט או באיזה אפליקציה, שכלל אינו מדבר עם
אדם כל שהוא בהזמנה. וגם ההזמנה אפשר שתסופק אוטומטית ע"י מכשירים
שונים, בלי שום מוערבות יד אדם – סו"ס "דעיקר קפידא הוא שחבירו יקבל המנות
בכל צד".

כת"ר כבר הביא מקורות לכך שאפי' ע"י שליח נכרי מקיים מצוות משל"מ. גם
המנהג הפשוט ששולחים ע"י קטן שאינו בר שליחות. וכבר ציין כת"ר את
תשובות יהודה יעלה הנ"ל, וכן ראה תשובות בנין ציון או"ח סימן מד [שכבר הוזכר
במ"ב תרצ"ה ס"ק יח].

על כן פשוט שאם המשלוח מתבצע ע"י רחפן, יוצא ידי חובה, בתנאי כמובן
שעומד בכל שאר הדרישות של משל"מ, שבחלקם האריך כת"ר.

אוסף ואציין שיש לזכור שעיקר משל"מ הוא לגרום שמחה ואהבה ואחווה וריעות.
על כן מעבר לכל משלוחי המנות ששולחים לכל השכנים והמכרים [וראה
בזה בביאור הלכה תרצ"ה סעיף ד ד"ה 'חייב'. ואפשר שבהרבה משלוח מנות לא
יוצא לדעה זו]. יש לבחור אדם אחד, שהוא עני, ומשלוח המנות באמת יהיה לו
לעזרה ולסיוע בסעודת ובשמחת פורים. או אדם שגלמוד ואין לו ידידים שפוקדים
את ביתו [בזמנו הייתי מקפיד לשלוח, גם בשם אשתי, לאלמנתו של רב חשוב,
שאחרי פטירת בעלה נתמעט ביתה בפורים מרבים שפקדו את הבית בזמן הרב. וכך

גם הוספתי לה שמחה שאני זוכר אותה ואת בעלה זצ"ל. כי זה עיקר הדין של משלוח מנות.

אסיים במה ששמעתי ממו"ר הגרש"ז אורבאך זצ"ל. פעם ישבתי בביתו ונכנס איזה נער מהשכונה [שערי חסד שלפני עשרות שנים], שהיה נראה כאילו בא מבית שאינו מקפיד ביותר בדברי הלכה, והביא עוגה [מאפה בית] ויין משלוח מנות. הרבנית ע"ה הניחה את משלוח המנות על שולחן בכניסה, והרב קרא לנער וכיבד אותו בחפיסת שוקולד [כך היה עושה לכל הילדים שהביאו אליו משלוח מנות], ואז כשיצא הרבנית נתנה לו משלוח מנות חזרה. לאחר זמן הגיעו שני ילדים שאמרו שהם הנכדים של הגאון הרב וויס זצ"ל [שזו הייתה שנתו הראשונה בירושלים], ואמרו שהסבא שלח משלוח מנות לרב. הרבנית הניחה את משלוח המנות על השולחן, והילדים נכנסו לרב. הרב שאל אותם לגבי מה לומדים, ונתן לכל אחד חפיסת שוקולד. כשיצאו הרבנות נתנה להם משלוח מנות חזרה, ובהם העוגה שהביא הנער הנ"ל.

הרב ראה שאני תמהה, ושאל אותי מדוע. אמרתי לו בהיסוס שכשמביאים משלוח מנות מהרב, הרי חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, והאם הרבנית יודעת על הכשרות של העוגה ששלחו לבית הרב וויס. הרב אמר לי – אתה יודע למה שולחים משלוח מנות? אמרתי לו – כי כתוב במגילה. הוא חיך ואמר כן, אבל למה תיקנו כך חז"ל? בגמרא [מגילה ז, ב] קוראים לזה 'מחליפי סעודותיהו'. זאת כי המן הרשע אמר עלינו שאנחנו עם 'מפוזר ומפורד'. זה אוכל רק בד"צ, וזה רבנות, וזה בית יוסף וזה מחפוד. הם לא אוכלים אחד אצל השני. אבל אנחנו משיבים להמן – אצלך לא אוכלים. כוס יין שנגע בו המלך שופכו ומדיחו עשר פעמים. אבל בתוכנו, אנחנו 'עם אחד', כולנו ביחד.

סיפרתי את זה לאחד מבניו של מו"ר זצ"ל, והוא אמר לי שהם מצאו פתק מהרב זצ"ל שבו כתוב בפורים לא להקפיד על הכשרים. ועכשיו הוא מבין את הפתק. [אמנם, בהליכות שלמה לא נדפסו הדברים].

באה"ר כנה"ר ונפש יד"ע, ובברכה"ת,
יהושע בן-מאיר

הגאון רבי יוסף שלום יונה שליט"א
מח"ס "מיני מעדנים"

לכבוד ידי"ג הגאון הגדול חריף ובקי טובא, בנן של קדושים, מזכה הרבים בספריו ובכתביו
בעמ"ס פרדס יוסף החדש וגם אני אודך הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א
אחדהש"ט וש"ת

**אני מתכבד להגיש את תשובתי לשאלתו ומתוך כך יתבארו עוד כמה הלכתא
גבירתא בענייני משלוח מנות**

יבואר שאין צריך לשלוח מנות ע"י שליח

שאלה

א. יש לדון האם יש להחמיר ולשלוח המנות ע"י שליח כלשון המגילה
"ומשלוח מנות".

ב. נשאלתי מידדי חו"ב הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א (בעמ"ס "פרדס
יוסף" החדש על המועדים, וסדרת הספרים "גם אני אודך") האם אפשר לצאת
ידי חובת מצות משלוח מנות, ע"י שליחת המנות ברחפן הפורח באויר ומגיע
למקום היעד ששולחו. הן למ"ד שאי"צ לשלוח מנות ע"י שליח, והן למ"ד
שצריך לשלוח מנות ע"י שליח, ואם יש פגיעה בדבר שלא מביא בעצמו המשלוח
מנות. עכת"ד. ואאמו"ר שליט"א אמר לי דשאלה זו שייכת גם בשולח מנות ע"י
רובוט חשמלי.

ג. עוד נתבוננתי באדם מבוגר שיש לו עובד זר בביתו, וכוחו כל עמו לשלוח בעצמו
המנות, ורוצה לשלוח המנות ע"י העובד זר, האם יצא ידי חובה.

ד. מנהג העולם לשלוח מנות ע"י ילדיהם ואפילו הקטנים, האם שפיר דמי למיעבד
כן לכתחילה.

תשובה

בדברי הבנין ציון דצריך שליחות

במגילת אסתר נאמר "ומשלוח מנות איש לרעהו", ולא כתוב ונתנו' לשון נתינה
מיד ליד כמו שנאמר "ומתנות לאביונים", והסתפק הבנין ציון (סימן מד)
אם צריך לשלוח מנות ע"י שליח, ומרהיטת כל לשונו משמע שהוא נוטה לומר

שאינן צריך שליחות, דלפי התרומת הדשן גם במביא המנות בעצמו יש הרווחה לסעודת הפורים, ולפי המנות הלוי שטעם המשלו"מ כדי לחזק האהבה והרעות, גם במביא בעצמו משלו"מ מרבה אהבה ורעות ביניהם, ומה שכתוב במגילה לשון שליחות, הוא להורות דאפילו שלח והראה חיבתו והוא אינו רוצה לקבל יצא, משא"כ במתנות לאביונים שצריך נתינה מיד ליד, ואם העני לא רצה לקבל לא יצא. ותמה גם שהפוסקים לא העירו מזה שצריך לשלוח ע"י שליח מדקדוק לשון המגילה "משלוח". וזהו שסיים הבנין ציון: "ולכן לא הזכירו הפוסקים איסור נתינה, ומ"מ אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח המנות ע"י אחר", הרי שכ"ז הוא מהיות "טוב" ולא חובה גמורה, וגם מלשון "אולי" משמע דנשאר בספק. והמשנה ברורה (תרצה, יח) הביא את ספיקו של הבנין ציון בשתיקה וכמדומה שהסכים לדבריו עכ"פ לענין לכתחילה. ועיין באור לציון (ח"ד נט ו) שפסק שאין צריך שליח, ושבהערה כתב שהבנין ציון בעצמו הסיק שיוצא יד"ח אף שלא ע"י שליחות וכמשנ"ת. ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"ט חאו"ח סו"ס עא).

וראיתי שמרן הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני (עמ' עו) העיר: "שלהמצריכין שליח במשלוח מנות, אין נראה שאפשר ליתן לאדם אחר בפני המקבל... דזהו הצורה של משלוח שלא בפניו, שזה מכובד שמגיע אליו שליח, אלא צריך לעשות שליח שלא בפניו. וכן שמעתי שאמר מרן הגר"ש אורבאך זצ"ל.

והרב יפה ללב (ח"ב אות יט) הצדיק את דברי הבנין ציון דהדין עמו דבקרא ובפוסקים בדין מנות לא הזכירו רק לשון שלוח, וז"ל: "ובכן מה ששמעתי על חד מרבנן המתחסד עם קונו דעביר עובדא בנפשיה להיות מביא בעצמו ונותן אל רעהו לקיים מצוה בו, נמצא חומרו קולו בדבר הזה לפי הנראה צריך על ידי שליח ולא ע"י עצמו המקיימו, עוד דכשהוא ע"י שליח מצוה גוררת מצוה שמקיים רעהו תרתי מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים שנותן מתנה להשליח, דרוב השולחים שמשלחים על ידם מנות הם נצרכים שמצפים שיתנו בידם מתנה מקבלי המנות ושנעשים שילוחן בחזרתם" עכ"ל. (וכ"כ במעם לועז אסתר ט, כב).

ויש להביא ראיה לדברי הבנין ציון מהרמב"ם (פ"ב ממגילה הט"ו) שכתב: "ואם אין לו מחליף עם חבריו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו" (חזו"ע עמ' קמה).

ורבנו הכף החיים (תרצה, מא) דוחה את הדקדוק של הבנין ציון מלשון משלוח דבעינן דוקא ע"י שליח, דהרי מצינו בכמה מקומות לשון משלוח ואינו על ידי שליח כמו שנאמר בנח "וישלח ידו ויקחה". וגבי אברהם "וישלח אברהם את

ידו" ו"כי תשלחנו חפשי מעמך" וכאלה רבות, ומ"מ אם אפשר יש לעשות ע"י שליח מפני הכבוד וכו'.

דברי המוסקים שיוצא בנתינתם בעצמו וטעמיהם

ולהלכה כתבו הפוסקים דיוצאים ידי חובה גם בנתינתם בעצמו ולא דוקא ע"י שליח, כ"פ אשל אברהם מבוטשאטש (סימן תרצה ד"ה כמדומה) דמשלוח מנות לאו דוקא ע"י שליח אלא כשנותן מיד ליד עדיף טפי, ולשון משלוח הוא לקולא, שלא יצטרך ללכת בעצמו אל רעהו משום מצוה בו יותר מבשלוחו. וכן משמע מהפרי מגדים (במשבצות זהב סק"ה), שהסיק דשילוח לאו דוקא, וכדעת הלחם משנה ודלא כהפר"ח בדעת רש"י דשילוח ממש בעינן וע"ע בראש יוסף (מגילה ז.). וכן דעת הגר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סימן שפג) שאין לומר מדכתיב "משלוח" מנות, צריך להיות דוקא ע"י שליח, ולא בעצמו זה אינו, דאי לא הוה מצי עביד בעצמו לא הוה מצי לשווי שליח, דקיי"ל (נזיר יב.). דכל מידי דלא מצי עביד לא מצי לשווי שליח, וא"כ איך יהיה נקרא שלוחו, אלא ודאי דאף הוא מצי עביד בעצמו.

וכן פסק רב רבנן מרן ראש הישיבה רבנו עזרא עטיה זצ"ל, והסכים לדבריו מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל ודקדק מדברי הדרכי משה (ס"ק ז) שאי"צ ליתן ע"י שליח, 'ומשלוח' לאו דוקא, והראיה מדברי רש"י בפירוש הסוגיא דמחלפי סעודתייהו שזה אוכל עם זה בשנה זו ובשניה סועד חבריו עמו, והרי באופן זה לא שלחו המנות על ידי שליח ואעפ"כ יוצאים יד"ח. (חזו"ע עמודים קמג–קמה) וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ט (חאו"ח סימן ע) באורך. וכ"ד מרן הגר"מ אליהו זצ"ל (מקראי קודש עמ' ריז). וא"כ ה"ה לענין הוצאת המשלוח מנות מביתו לבית חבריו דלאו דוקא הוא וכמשנ"ת לעיל.

שו"ר בקונטרס "לאורם" (עמ' פא אות ו) שהעיד מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שמרן החזו"א זצ"ל נתן משלוח מנות בעצמו ולא ע"י שליח, ואמר דלא נוקטים בזה כהבנין ציון (וכ"כ בספר מעדני שלמה עמ' קכא). ומו"ר עט"ר הגה"ק רבנו אשר חנניה זצ"ל נתן בידו לאברכי הישיבה ממקורביו משלוח מנות ולא ע"י שליח. וכן מצאתי משמו דמרן רבנו הגר"ש אלישיב זצ"ל בס' אשרי האיש (פרק מז הלכה יב): "דבפרט להטעם שמשלוח מנות הוא כדי להרבות אהבה ורעות וזה יש יותר אם מביא [המשלוח מנות] בעצמו", ע"ש. וכ"כ בס' יבקשו מפיהו (א, כד, 73) והביא סברא שמה שיש פוסקים שהצריכו ע"י שליח זהו דוקא בזמנם שלת ע"י שליח היה בכך חשיבות וכמבואר בשו"ת מהר"י אסאד, אבל היום אדרבה יש חשיבות אם נותן בעצמו ודפח"ח. וביאורו דהמקבל מעריך את הטירחא של הנותן

דטרח בעצמו ובא להביא המנות, ואף מתראה אליו בשמחה ובאהבה (וכסברא זו כ"כ הגאון רבי שלמה קלוגר הנ"ל).

ובשו"ת שלמת חיים (למרן הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, סימן שעח) נשאל אם בעינן שליחות במשלוח מנות והשיב: "כנראה לכל הטעמים אפילו על ידי קוף או פיל, ובלבד שידע שהוא מחמת ריעות, ודכתיב "משלוח" נראה הגם שבכל המצוות מצוה בו יותר מבשלוחו, כאן לכתחילה תקנו שיוכל לעשות ע"י שלוחו, כדי שלא יתבטל בעצמו ממצות שמחת הפורים, אבל אם רוצה לעשות בעצמו אין בזה קפידא, ומצוה בעצמו קעביד, ואם יודע שיעשה בזה נחת רוח יותר לרעהו תבוא עליו ברכה". עכ"ל. וכ"כ מרן הראב"ד הגר"י פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל - מועדים).

וכ"כ בשו"ת שאלת שלמה (ח"ב סימן פ"ב) וז"ל: "דלא שייך לומר שהוא בעצמו יהיה גרוע משלוחו, ובכל מקום אמרינן כל מה דאיהו לא מצי עביד לא משוי שליח, ואיך נימא כאן להיפך, שרק ע"י שליח מצי לשלוח מנות ולא ע"י עצמו. דהא דכתב ומשלוח מנות דיבר הכתוב בלשון ההווה, לפי שאמר לפני זה "לעשות אותם ימי משתה ושמחה", וכל אחד טרוד בעשיית המשתה והשמחה, לכן אין לו פנאי לילך בעצמו אל רעהו ולביטול ולהביא לו המנות רק שולחם אליו ע"י שליח נער או ילד וכדומה, אבל מתנות לאביונים שהם באים לביתו כעני בפתח כדי לקבל מתנת יד לכן כתיב ומתנות לאביונים". עכ"ל. ובאר בעוד כמה אופנים למה במגילה כתוב לשון משלוח אע"פ שאין דין שליחות דוקא, ואחד מהם הוא שגם אם שלח למרחקים קודם פורים באופן שהמשלוח יגיע לרעהו בו ביום יצא וע"ש.

גדולי האחרונים סוברים שאין צריך דיני שליחות במשלוח מנות

ומצאנו בגדולי האחרונים דגם אם נאמר דצריך לשלוח ע"י שליח, אין חיוב בכל דיני שליחות וכמ"ש המקור חיים (סו"ס תרצד) דאע"פ דפסק: "בשלוח מנות מצוה בשלוחו יותר [מ]בו ואפילו במתנות דפרסומי ניסא עדיף. בכ"ז הוסיף: "נ"ל דיותר לשלוח מנות ע"י קטן, אע"פ דלאו בני שליחות הוא, היינו בדיני זכיה וממון, משא"כ אפילו ע"י קוף נתקיימה המצוה". עכ"ל. ובספר המקנה (ח"ב כלל כג פרט ז, דף ו ע"א) כתב שהגאון רעק"א נסתפק בדין השולח מנות בפורים ע"י עכו"ם אם יוצא י"ח והשיב לו החת"ס שאילו היתה המצוה להוביל המנות בעצמו אלא שיוצא יד"ח גם ע"י שליח, היה שייך דין שליחות, ואין שליחות לעכו"ם, אבל מאחר שהמצוה היא "משלוח" מנות דוקא יכול לשלוח אפילו ע"י גוי ע"כ.

ובחידושי החתם סופר לגיטין (כב:) ד"ה "והא לאו בני דעה ניהו" כתב וז"ל: ודע והבן כל מה שאמרו חז"ל פלוני בר שליחות או אינו בר שליחות היינו עליו שאינו בר שליחות, רצונם לומר שאינו בר שליחות כמותו, או אינו בר שליחות כמותו אבל שליח אפילו קוף יכול להיות שליח רק שאינו כמותו, נפקא מיניה היכא שהקפידה תורה שהבע"ד בעצמו יעשה אלא שאנו אומרים שלוחו הוא כמו עצמו, לזה בעיה דין שליחות דאל"ה לא הוה כמותו. אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון "ומשלוח מנות" זה סגי אפילו ע"י קוף וכל הפסולים, והבן זה כי כבר טעו בו גדולים וטובים ממני עכ"ל. ע"ש. וכ"כ בשו"ת דבר אברהם (להגאון רבי אברהם דובער שפירא זצוק"ל, אב"ד דק"ק קאוונא, ח"א סימן יג אות ד) ובח"ב (סו"ס כז).

וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חאו"ח סימן רז), ונקט קרא לשון משלוח לרבנות דאע"ג בכ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו קמ"ל קרא בזה אין קפידא שלוחו שוה ממש כמו ע"י עצמו, א"נ עדיף נמי מצוה יותר בשלוחו לפי שתכלית כוונתם במצוה זו מקרב הלבבות לאהבת ריעים לכן יותר כבוד הוא ע"י שלוחו. ודיבר הכתוב בהוה אורח ארעא אבל ודאי אי"צ דין שליחות, דהא מעשים בכל יום חזינן דמשלחין ע"י קטנים והן ע"י עכו"ם. עכ"ל. וכ"כ הגאון רבי שלמה קלוגר בספר החיים (סימן תרצה), שאפשר לשלוח המנות ע"י קטן או ע"י גוי ולא בעינן דין שליחות וכ"כ בשלמת חיים הנ"ל. וכ"פ בחזון עובדיה (עמ' קמה, ובהערה לו). וכ"פ בשו"ת חלקת יעקב (להגר"ש ברייש זצ"ל סימן רלד).

משלוח מנות ע"י רחפן או רובוט

ולאור כל האמור, השולח מנות ע"י רחפן לפי כל הטעמים דמצות משלוח מנות אין כאן חשש, כיון שעצם המנות גורמות לאהבה ורעות ביניהם. וגם יש לו הרווחה בסעודת פורים, וגם יש ריבוי שמחה דפורים לבני ביתו וילדיו, השמחים מהשעשוע שגרם הנותן ע"י רחיפת הרחפן או הרובוט.

ולענין "שליחות", למ"ד דאין צורך לשלוח שליח יצא ידי חובה. ולמ"ד דצריך לשלוח שליח, הרי פסקו גדולי הפוסקים הנ"ל שלא צריך דיני שליחות, ואפילו ע"י קטן או גוי מועיל ואפי' קוף, והרחפן לא גרוע מהקוף, ולכן יצא ידי חובה.

אלא שלדעת הסוברים שעדיף ליתן המשלוח מנות בעצמו כדי לגרום אהבה ורעות בנתינתו לרעהו מיד ליד יש חסרון בשליחה ע"י רחפן שמגיע למקבל ע"י כלי חשמלי ולא נותנם בעצמו. ואם המקבל הוא רב או אדם חשוב וכיוצ"ב יש

בזיון במשלוח ע"י הרחפן - שמכון את הרחפן ע"י שלט כדי להכניסה דרך המרפסת או החלון לרשות חבריו, ואפילו ע"י גוי עדיף מרחפן או רובוט, שהרי כך המנהג לקבל מצרכי מזון ומשלוחים מהחנות ע"י גוי ואין בזה בזיון. בפרט בחו"ל שמצויים אצלם משרתים גויים ודרכם בכך.

ונראה פשוט שכשם שהמנה עצמה צריכה להיות חשובה וצריך לכתחילה שהמנות תהיינה ראויות לפי חשיבות הנותן והמקבל (כמ"ש החיי אדם והביאו הביאור הלכה סימן תרצה ד"ה "חייב לשלוח"), כך גם "הצורה" שהיא נשלחת לחבירו צריכה להיות לפחות לא מבזה. אלא שבדברי החת"ס הנ"ל שכתב "אבל היכי שאמרה תורה שישלח שליח כגון משלוח מנות זה סגי אפי' ע"י קוף", וכ"כ הגרי"ח זוננפלד בשלמת חיים: אפילו ע"י קוף או פיל. משמע דאין בעיה של בזיון בכך. וצ"ע.

עוד יש להזהר שישלח "מנה חשובה", ולזה צריך רחפן משוכלל שאפשר לקשור עליו משלוח מ בשעור חשוב, ויכול לישא אותו, שרחפן רגיל לא יוכל לישא את כובד משלוחו ורק מנות קטנות, ולא יצא ידי חובה.

עוד חסרון יש ברחפן או רובוט לפי היפה ללב הנ"ל, דיש ענין שיתן לשליח המביא את המשלוח מנות – מעות, ויקיים בזה גם מצות מתנות לאביונים, וזה לא שייך ברחפן או רובוט. [וגם בשולח ע"י גוי הרי אין מקיימים מצות מתנול"א בגוי כ"פ הב"י תרצד, ג, הגהות מיימוניות בשם רש"י, משנ"ב תרצד סק"י, כפה"ח ס"ק לז-לח].

משלוח מנות ע"י גוי או עובד זר

ולאור האמור שאין צריך דיני שליחות במשלוח מנות וכמ"ש גדולי הפוסקים - אדם מבוגר שיש לו עובד זר בביתו, יכול לכתחילה לשלוח מנות על ידו וכ"פ יד"נ הג"ר רחמים פנחסי שליט"א בס' יעבדוך עמים (עמ' קט) ואף בשולח ע"י גוי יש את שני הטעמים דאהבה וחיבה ושיהא לחבירו לסעודת פורים. והוסיף שם שאם שולח משלוח מנות לגויים אינו יוצא ידי חובה, היות והמשלוח להרבות אהבה ואחזה בין בני ישראל וזה לא שייך בגויים. וגם הטעם השני כדי שיהא לחבירו לסעודת פורים זה לא שייך בגויים. ומקורו ממקור חיים להחז"י ומטעם דה"ל רעהו דוקא וכמו שאמרו בב"ק (לד, ע"ב) שור רעהו ולא של עכו"ם, ומ"ש בתורה "איש מאת רעהו", שאני לפני מתן תורה. וע"ע בפוסקים.

משלוח מנות ע"י ילדים

ולפי זה מה שנהגו כיום לשלוח המנות ע"י הילדים ואפי' ע"י הקטנים שפיר עבדי ומנהגן של ישראל תורה ויוצאים יד"ח לכתחילה. ובשו"ע המקוצר (להגר"י רצאבי) כתב שאין חוששין מלשלוח באמצעות ילדים קטנים ושכך הוא המנהג וכפי שהעלו האחרונים וכ"פ מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בחזון עובדיה (עמ' קמה, הערה לו), ושו"ת חלקת יעקב (סימן קג).

ומ"מ אם היה השליח קטן שלא הגיע למצוות, צריך לברר אם הגיעו המנות לתעודתם, כי בקטן אין חזקה של יחיד עושה שליחותו כמו שמבואר באו"ח (סימן תט סעיף ח) דבגדול השולח מנות ע"י שליח אמרינן חזקה של יחיד עושה שליחותו וא"צ לברר אם הגיעו המנות למי שנשלחו לו, כ"פ רבנו עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ט סימן עא, ובחזו"ע פורים עמ' קמז). ובספר אדר פורים (יד) כתב: שאם הקטן הביא בחזרה משלוח מנות מהמקבל, יכול לסמוך שהקטן עשה שליחותו.

והעירוני דברחפן צריך להתקשר למקבל ולברר שהמשלוח מנות הגיע ליעדו. דבזה לא אמרינן חזקה של יחיד עושה שליחותו אלא שברחפן משוכלל יש על גבי הרחפן מסרטה המצלמת את הסביבה שמרחף על גבה ובכללם נטילת המשלוח"מ ע"י המקבל מעל גבי הרחפן ואפשר דבזה סמכין על המצלמה. וילע"ע.

אלא דנראה לענ"ד דלפי האשל אברהם והאשרי האיש בשם מרן הגריש"א צריך שהמשלוח עצמו יביא המשלוח"מ ביד חבירו להרבות אהבה ורעות. ועכ"פ המשלוח הראשון לרעהו או לשכנו שהוא בידידות עמו יביא בעצמו, בפרט שע"י שמתראה אליו ושמח עמו מתרבה שמחת הפורים ביניהם וגם מדברים בדברי תורה ושיחת רעים המשמחים את הלב, אבל כששולח כל המנות עם הילדים, ואינו רואה ואינו נראה לאף אדם אין ריבוי שמחה ואהבה ושלום. ובפרט אם המקבל אדם מבוגר או חולה ל"ע וכיוצ"ב ששמח יותר שיבוא בעצמו ויבקרנו ויביא המנות עמו.

העולה מכל האמור להלכה:

א. יש אומרים שטוב לכתחילה לשלוח המנות ע"י שליח דרך כבוד (בנין ציון, והביאו המשנ"ב. יפה ללב. חתם סופר. מקור חיים. יהודה יעלה), ורבים הפוסקים שאין צריך לשלוח ע"י שליח, ולכתחילה יכול ליתן המנות בעצמו, וכן הלכה.

ב. גם להמחמירים לשלוח ע"י שליח, יכול לשלוח ע"י קטן או גוי ואין צריך דיני שליחות במשלוח מנות (מקור חיים. מהר"י אסאד. חתם סופר. חלקת יעקב. חזון עובדיה). ומנהג העולם לשלוח ע"י ילדיהם ואין חשש בדבר. ורק בילד קטן צריך לברר שעשה שליחותו.

ג. אדם מבוגר שיש לו עובד זר בביתו, יכול לכתחילה לשלוח על ידו משלוח מנות. אבל אין לשלוח המנות לגוי.

ד. משלוח מנות ע"י כלי חשמלי כגון רובוט או רחפן, אם הוא סוג רחפן היכול לישא מנה גדולה וחשובה, יוצא ידי חובה לפי כל טעמי המצוה, לא מיבעיא למ"ד דאי"צ שליח, אלא גם למ"ד דצריך שליח, אין צריך דיני שליחות ומועיל אפי' ע"י קוף. אבל אם שולח לאדם חשוב יש חשש בזיון בדבר. וישלח לאדם נוסף או לאדם שיהנה וישמח ממשלוח בצורה כזו.

ה. ראוי לשלוח משלוח מנות אחד דעיקר קיום המצוה בעצמו, ולא ע"י ילדיו, כדי להרבות אהבה ורעות, בפרט בדורנו שהמכובד יותר הוא להביא המנות בעצמו. (מרן הגרי"ש אלישיב. שלמת חיים).

הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א

מח"ס "שערי יוסף" ועו"ס

בס"ד, אדר ב' תשפ"ד

לכבוד הגאון הגדול רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החודש על המועדים, וקבצי מה טובו אוהליך יעקב, ממעמידי עולם התורה, ואלפי ספרים יוצאים בזכות המכון גם אני אודך שברשותו.

אודות מה ששאל בזה"ל: הסתפקתי השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק בשאלה הן לסוברים שלא צריך שליח למשלוח מנות והן לסוברים שצריך שליח למשלוח מנות, והן מצד אם זה לא פגיעה שלא מביא לבד המשלוח מנות. וכן יש לדון עוד מכמה צדדים. ודו"ק היטב. ע"כ לשון השאלה.

(א). לגבי משלוח מנות ע"י שליח, הנה בשו"ת בנין ציון סימן מ"ד שנסתפק אם הביא ע"י שליח אם יצא, כיון שכתוב "משלוח" א"כ בעיני נמי רק ע"י שליחות, ולמעשה כתב שמסתימת הפוסקים משמע שאין להקפיד לשלוח משלוח מנות ע"י שליח, ומ"מ כתב שטוב לשלוח ע"י אחר, והו"ד במשנ"ב סימן תרצ"ה ס"ק י"ח שכתב להסתפק בזה, ולא כתב במשנ"ב ההכרעה בזה.

ואולם בשדי חמד הגאון רבי חיים מדיני (ח"ה בסופו שו"ת דברי חכמים סימן מ"ד עמ' 348, ח"ט מערכת הפורים סימן ו' ד"ה ואם), כתב שבספר יפה ללב, ומשמעות דברי הפוסקים שזה יהא ע"י שליח, [ונפק"מ אם ישלח בעצמו ואז יהיה מצוה בו יותר מבשלוחו, וע"ע בקונטרס שער יוסף בדין מצוה בו יותר מבשלוחו ואכמ"ל], ויש שכתבו (מקור חיים סימן תרצ"ד ס"ג ד"ה משלוח, ובד"ה ונראה לי), שאם שולח את המשלוח מנות יש ע"י כן פירסום הנס, ע"ש.

וכתב במקור חיים (שם), שלכאורה מצוה בו יותר מבשלוחו, מ"מ כתב שאפשר לשלוח משלוח מנות ע"י קטן וע"י קוף אפילו שהוא אינו בתורת שליחות, וזה לכאורה כמו הסברא כמ"ש הכא, ובביאור הדברים יש לבאר ע"פ מש"כ הגרש"ש זצוק"ל בשערי יושר שער ז' פ"ז (עין מש"כ בקונטרס שיעורי ר"י פרק האיש מקדש דף מא ע"א, ובריש קונטרס שיח יוסף ח"א), שיש ב' דיני שליחות יש שליחות של חלות כגון קידושין וגירושין ולזה נאמר שגוי פסול וכן קטן דאין להם כח להחיל חלות, ע"י כוונת מעשיהם, אבל שליחות מעשה זה הלכה אחרת,

וא"כ ה"ה הכא נאמר את אותו יסוד שסגי להא אפילו מעשה קוף. וכדברי המקור חיים כ"כ בחתם סופר (ליקוטי חבר בין חיים ח"א עמ' לו ד"ה שם ש"ה עוד העלה, ובחידושי חת"ס גיטין כב ע"ב ד"ה והא לאו בני דעה), שכיון שהמצוה היא דוקא ע"י שליח ולא ע"י עצמו, א"כ שפיר יכול לשלוח גם ע"י נכרי וגם ע"י קוף, וכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד (ח"א תשובה רז ד"ה וזה ימים).

ויש להוסיף שלפי מש"כ לעיל דלכאורה יהיה שרי, הרי כתב בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שפ"ג), שאם השליח חזר למשלחו וא"ל שעשה שליחותו נאמן מדין ע"א נאמן באיסורין (גיטין דף ב ע"ב ועוד).

אמנם באשל אברהם (בוטשאטש, ס"ג ד"ה כמדומה) ביאר השיטה שצריך להביא את המשלוח מנות ע"י עצמו, וקשה הרי כתוב ומשלוח, וא"כ לכאורה משמע דבעינן ע"י שליח, וכתב שהחידוש שבמצוה זו אין ענין של מצוה בו יותר מבשלוחו. ודבריו תמוהים דהרי כיון שלפי דעת הגאון רבי שלמה אלקבץ בספרו מנות הלוי על מגילת אסתר, שכתב שהטעם הוא משום להרבות אחוה ורעות א"כ י"ל דעדיף שהוא יביא את המשלוח מנות בעצמו אל המקבל, אלא בע"כ שהכוונה דמצד דין מצוה בו וכו' אינו שייך ורק מדין להרבות רעות, אלא דזה אינו משמע ודחוק.

ובמהר"י אסאד (שם) כתב שכיון שהמשלוח הוא לקרב את הלבבות א"כ עדיף לשלוח ע"י שליח שהוא דרך כבוד, אך זה קצת יותר מובן, דכאשר מגיע משלוח לדוגמ' נראה שהמשלח השקיע וטרח וישלם כסף לשליח, אלא דזה לכא' רק בדרך כבוד ולא ע"י קוף או קטן, [ובזה א"א לומר כמ"ש בשו"ת האלף לך שלמה שע"א נאמן באיסורין, וע"כ יצטרך להודיע], וא"כ כל היכא ששולח ע"י רחפן לכאורה איכא בהא כבוד, ואינו בדרך זלזול משא"כ ששולח ע"י גוי, עם הדומה לחמור, או ע"י יקטן.

ובכף החיים (ס"ק מ"א) כתב ביאור אחר למה מה שנאמר משלוח במגילה אינו בדוקא ע"י שליח. וכתב שהרי מצינו כמה פעמים בתורה שמשלוח מנות זה לא ע"י שליח, וכמו שכתוב "וכי תשלחנו חפשי עמך" וכהנה רבות, ולמעשה נראה מדברי הכה"ח שאין צריך שליח, וכן דעת הו"ד החזו"א בס' דינים והנהגות פכ"א אות ח', וכן הו"ד הגרי"ז מבריסק זל"ה בס' עובדות והנהגות ח"ב עמ' קב', שאין לתת משלוח מנות ע"י שליח. וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה פורים פ"ט ארחות הלכה הערה 44, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בהליכות והנהגות פורים, שאין צריך שליח, יעו"ש, וכן כתב בחזו"ע פורים עמ' קמד, ובשו"ת יביע אומר ח"ט סימן ע', ובשו"ת אור לציון ח"ד פרק נט תשובה ה', ועיין עוד ביפה ללב

ח"ב סקי"ט, ובשו"ת ויען אברהם סימן מח. ולמעשה נראה שיש הידור בזה, [וכתב הגר"ע יוסף זצ"ל בפירוש עטרת זהב על המגילה בסוף חזו"ע פורים עמ' שלז שהשולח לחברו משלוח מנות ע"י שליח יגיש לו מיני מאכל ומשקה שכן יש ללמוד מדברי הגמ' במגילה שרבה בר נחמני שלח משלוח מנות למרי בר מר בידו של אב"י תלמידו וסיפר אב"י כשיצאתי מביתו של מורי ורבי רבה הרגשתי שאני שבע, וכשהגעתי אצל מרי בר מר הגישו לפני מאכלים שישים מיני מאכל של מעשה קדירה ואכלתי מהם לשובע יעו"ש, ומזה יש ללמוד שהשליח שמביא את המשלוח מנות יש לכבד אותו במאכל ומשתה ומיני מתיקה ולא ישלחנו ריקם].

(ב). ועתה נבוא לדון במש"כ לגבי משלוח מנות, ע"י רחפן, הנה במה שכתב מצד הפגיעה, הנה כיון שדבר זה אינו מצוי כלל, ועכשיו הולכים להתחיל דבר זה בלונדון, (וגם אז זה יעלה מחיר יקר, ורק אחרי שנים של שימוש יהיה מחיר רגיל), וא"כ אדרבה אם ישלח לו עכשיו ע"י רחפן, ברור שאין בזה זלזול כלל, ואדרבה כבוד הוא לו, וע"י זה מרבה שמחה ורעות אצל חבירו, כאשר שהוא רואה שמכבדו ע"י זה ששולח לו ע"י רחפן, ולכן לכאורה יוצא בזה יד"ח, מצד ספק זה.

וראה מש"כ בזה בהערה לעיל אם בעינן להגיע למשלח, ומ"מ ה"ה הכא אפשר ל שכיון שידוע שהגיע המשלוח מנות ע"י הרחפן [ע"י מה שמנהלו ומנהיגו באויר השמים] שוב יוצא מספק זה ודו"ק.

ולפי מש"כ בהערה לעיל בשם המקור חיים שאם שולח את המשלוח מנות יש ע"י כן פירסום הנס, א"כ נראה לענ"ד דלהאי טעמא, ברור דאיכא פירסום הנס, כיון שהרחפן לא מצוי, אלא א"כ בכה"ג שהוא כבר מצוי ואינו דבר שגרתו, ע"כ עדיף ע"י שליח, דאז גם אצל השליח נתפרסם הנס, [אלא דבעיקר דבריו, צ"ב וכי נתפרסם הנס ע"י זה, השליח המשלח מקיים מצות משלוח מנות ע"י השליח, ועוד דהרי עיקר הטעם הוא משום דבעינן משלוח ואכמ"ל].

ועוד דאף אי נימא הטעם הפשוט דבעינן משלוח, לכאורה הטעם הוא דיש כאן דין שע"י שיעשה ע"י שליחות, והשליחות הזאת לכא' הוי כמעשה קוף, א"כ מה לי שולח ע"י האדם, ומה לי שולח ע"י הרחפן, ואוסף סברא שעלתה בלבי, דהרי לו יצויר ששולח לשכינו הקרוב אליו שהוא ידידו ורעו [דהלא לענין שונא הבאת בספרך הגדול פרדס יוסף על פורים אריכות גדולה בענין זה], ע"י הרבוט שיש לו בביתו, גם מיקרי שליחות, [אע"פ שהוא גר בקרבת מקום קרובה ממש], וא"כ ה"ה הכא שלכאורה יצא יד"ח.

ועוד יש להוסיף הרי לפי הטעם להרבות אחוה ורעות וזה דוקא ע"י עצמו, א"כ נראה דבכה"ג דאם ישלח לאדם השולחו אין זה נראה כמילתא דתמיהה שע"י כן ירבה אצלו אחוה ורעות וירא לו שאוהבו, א"כ שפיר דמי, עדיף בעצמו, אבל אכתי היום שאין הרחפן מצוי אם ישלח לו את הרחפן שפיר דמי יוצא יד"ח, ואדרבה ע"י כן מרבה שמחת פורים ודו"ק.

ושוב ראיתי מש"כ בזה הגר"מ מאזוז שליט"א בגליון בבית נאמן (פורים תשע"ט) שאמר שיש ששאלו אותו כן [השואל כמובן זה כת"ר ששאל לכל הרבנים כיד ה' הטובה עליו], וע"כ אמר דתלוי בטעמים עי"ש, אך לענ"ד לב' הטעמים יכול לשלוח ע"י רחפן.

וראה עוד מש"כ לדון בזה בתשובות לכת"ר: בספר גם אני אודך תשובות הריחמ"א חלק ו' סימן ז', ובשו"ת אבני דרך חלק טו סימן קלט, ובקובץ אליבא דהלכתא גליון מס' ק"א עמ' קמט, ובקובץ מה טובו אוהליך יעקב ח"ט עמ' נה בתשובת הגר"צ כהן זצ"ל שיוצא ידי חובה, ובקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יא עמ' שלא, ובשו"ת אמרי יעקב ח"ב סימן נב, ובשו"ת תשובות ישראל ח"ד סימן סז, ובגם אני אודך תשובת הגרמ"ר שעיו ח"ב סימן פ, ובגם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה חלק יח סימן יז, ובגם אני אודך תשובות הגר"ש סגל ח"ג סימן מו, ובגם אני אודך תשובות בעל האורחותיך למדני ח"א סימן לא, ובגם אני אודך תשובות הגר"ח פדלון ח"א סימן כד, ובגם אני אודך תשובות הגר"ר אדיר כהן ח"ב סי' כ"ט, בשם הגר"מ מאזוז שאפשר להקל יעו"ש, ובמש"כ בגליון בארות יצחק מס' 15, וראה עוד מש"כ בזה לדינא בדיני משלוח מנות באריכות בספרי שערי יוסף הלכות משלוח מנות.

תבנא לדינא: אפשר לשלוח משלוח מנות ע"י רחפן, אך צריך לבדוק שאכן הגיע המשלוח מנות ליעדו.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

פה עיר התורה בני ברק

הגאון רבי יואל פריץ שליט"א
מכסיקו

לכבוד הרב הגאון המפורסם המרביץ תורה לרבים ומזכה הרבים האדמו"ר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מחבר הספרים "גם אני אודך" ועוד.

אחר דרישת שלומו הטוב ושלום תורתו הקדושה.

בדבר שאלתו האם יוצאים ידי חובה של משלוח מנות אם שולחים אותו על ידי רחפן.

והנה התחלתי לכתוב על הנושא בעזר השם יתברך וזה ארוך מאוד ואני לא יכול לגמור [וגם התחלתי להכנס לכל מיני סוגיות הקשורות באופן לא ישיר לנושא] ונראה לי שיקח הרבה זמן, אז אמרתי בליבי עדיף לכתוב איזה קיצור עם כל הסברות שיש בעניין וכל הצדדים שאפשר לומר וזה לפחות יהיה מסודר ומבואר.

הנה יש מחלוקת באחרונים איך מקיימים מצוות משלוח מנות האם דוקא על ידי שליח או לאו.

והנה לפי המאן דאמר שלא צריך על ידי שליח אלא העיקר שיגיע לרעהו המנות ששולח לו, אם כן בודאי שיוצא ידי חובת משלוח מנות אולם אפשר להסתפק שאולי על ידי הרחפן זה ביזיון במקום כבוד ואם כן לא יצא ידי חובה כי לא מרבה אהבה וריעות.

אולם גם למאן דאמר שצריך דוקא על ידי שליח לכאורה יש לעיין מה הטעם בדבר זה ונאמרו כמה טעמים.

הטעם שראיתי שכותבים אותו יותר הוא שכתוב בפסוק "ומשלוח" משמע על ידי שליח. והנה לפי זה לכאורה הרחפן הוא לא שליחו של אדם.

אבל גם בזה אפשר לדון, כי רבי עקיבא איגר הסתפק בדבר האם במשלוח מנות שצריך שליח מועיל על ידי קוף או גוי. והחתם סופר פשט את ספיקו שכשצריך דוקא שליח אז מועיל איזה אופן של שליחות, ואם כן יש להסתפק האם הרחפן גרע מהקוף, דאולי סוף סוף הקוף יכול לא לעשות אולם הרחפן זה כמו ידא אריכא של האדם וכמו שבודאי אם יקח מקל גדול ועל ידי זה יתן לו יועיל לכאורה גם הרחפן אולם הרחפן עובד על ידי חשמל וכו' ויש אומרים שכל זה זה

נקרא גרמא ואם הורג על ידי זה פטור ואם כן גם כאן שזה רק גרמא נקרא שליח
[ומצאנו בפסוק שלח לחמך על פני המים, רואים שהמים הם שליחו של אדם וזה
ראיה יפה שצריך לדון בה גם כמו ראיה לחתם סופר]. וצריך עיון.

אבל יש עוד טעם למה צריך דוקא שליח והוא שעל ידי שליח זה יותר מכבד את
האדם, ואם כן אפשר לומר שעל ידי רחפן גם זה מכובד או אולי דוקא השליח
שהוא בר שכל והוא גם מצטרף כדי לתת לאדם המשלוח מנות זה מכבד אותו,
ואולם אפשר לומר שגם הרחפן זה מאוד מכובד כי זה משהוא מיוחד וכל המיוחד
זה גם מכובד ואם כן עדיף על ידי רחפן שזה יותר מכובד, אולם אם השתנה המצב
וזה יהיה רגיל אין הכי נמי שכבר לא יהיה כל כך מכובד ולא יצא ידי חובה.

ועוד טעם יש שכתב ההתעוררות בתשובה והוא שעל ידי שליח לא רואה פניו של
האדם ולא מתבייש הנותן, ואם כן לפי טעם זה יהיה תלוי אם לרחפן יש
מצלמה או לא כי אם יש מצלמה בין כה רואה אותו והוא מתבייש אבל אם זה
רחפן בלי מצלמה כן יוצא ידי חובה.

אולם יש מאן דאמר שאומר שצריך דוקא שלא על ידי שליח והוא כי ככה מתרבה
יותר אהבה בינו לחבירו כשאין מחיצות ביניהם וכאן יהיה הספק לאידך גיסא
שאם נאמר שהרחפן זה ידא אריכא אין הכי נמי אולם אפשר לומר שזה כמו גרמא
ולא יצא ידי חובה. ובכל זאת אפשר לומר שהוא מפסיד את האהבה וריעות כשהוא
לא פנים לפנים [ואולי על ידי מצלמה שרואים משני הצדדים אפשר לומר שכן
מקיים ואפשר לומר שלא.

ויש מאן דאמר שלכתחילה הוא עצמו ובדיעבד על ידי שליח כמו כל המצוות
שמצווה בו יותר מבשלוcho וכאן אפשר לומר שזה בדיעבד לשלוח על ידי
רחפן אולם יש להסתפק כמו הצדדים המוזכרים כבר לעיל.

לסיכום למעשה אפשר לומר כמה צדדים:

(א) לכתחילה עדיף על ידי רחפן.

(ב) זה אותו דבר על ידי רחפן או באופן אחר.

(ג) זה בדיעבד.

(ד) אם יש מצלמה לא יוצא.

(ה) אם יש מצלמה כן יוצא.

בתקוה שזה טוב
יואל פרץ

הגאון רבי אורן נורית שליט"א
מרבני שערי הלכה ומושפט

שאלה:

האם השולח משלוח מנות לחברו על ידי "רחפן" הפורח באוויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה. ודו"ק.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

תשובה: לכתחילה ישלח משלוח אחד שיביאו לחברו בדרך חיבה וקירוב כדת ע"י שליח או בעצמו, ואם ירצה לשלוח עוד משלוח אף ע"י רחפן שמגיע ליעדו יוצא גם בזה ידי חובת משלוח מנות, וכן אם לא היה באפשרותו לשלוח משלוח אלא ע"י רחפן שהגיע ליעדו יצא בו ידי חובת מצות משלוח מנות.

א. הנה יש להתבונן בטעמי משלוח מנות, והביאם באורך מו"ר מרן הראש"ל שליט"א בילקוט יוסף (פורים עמוד תרצה ואילך) דידוע שנחלקו בזה: א. דלהתרומת הדשן (סימן קיא) שטעם משלוח מנות משום צרכי סעודת פורים, כדי שיהיה לכל אחד ואחד סיפק בידו לקיים סעודת הפורים כדינא, וכדמשמע בגמרא דטעמא משום סעודה הוא והיינו שיש אנשים אשר אין להם די סיפוקם לקיים מצות סעודת פורים ומתביישים לפשוט יד לקבל צדקה, תיקנו חז"ל שישלחו להם בדרך כבוד של משלוח מנות על דרך שנאמר (בנחמיה ח) ושלחו מנות לאין נכון לו, ויש שדייקו כן ממ"ש הארחות חיים (סי' ל) והכלבו (סי' מה) שמשלוח מנות הוא משום סעודת פורים, ולכן פורים שחל בשבת נדחית הסעודה ליום ראשון, כיון שא"א לקיים משלוח מנות בשבת, וע"ע במאירי (מגילה ה' ד"ה וסעודת פורים) ובספר המכתם (שם), וע"ע בשו"ת מהרלב"ח (סי' לב) ובשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תקח) ובלבוש (סי' תרצה ס"ד) אך אינו מוכרח כ"כ דאפשר שהוא לריבוי השמחה שבסעודה ולא העיקר, ובספר סדר היום (סדר פורים) כתב צריך להרחיב דעתו ונפשו בימים האלו ולחשוב עצמו שהיום ניצול ממות ומדחי, ויעשה משפט וצדקה עם העניים ואביונים וישלח מנות ומתנות לאין נכון לו כדי שיהיו הכל שמחים ביום זה ולא זה יהיה דואג וזה יהיה שמח.

ב. ובספר מנות הלוי למה"ר ר' שלמה אלקבץ (אסתר ט, יט דף רח) כתב שתיקנו משלוח מנות היפך דברי איש צר ואויב שאמר על בני ישראל ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, שיש ביניהם פירוד לבבות ותיקנו משלוח מנות לרמז שהם באגודה אחת ובאהבה ואחזה היפך דברי המן, וכמו שהיה עניינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חבריו, וכמ"ש גם כן מהר"ר יהודה בן שושן, וכעין זה כתב הב"ח (סימן תרצה) דטעם משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח ושש עם אוהביו ורעיו, ולהשכיך ביניהם אהבה ואחזה ורעות.

ג. מובא בדברי הב"ח בכדי שתהא השמחה משותפת יחד עם חבריו משפחה ומשפחה ואז תגדל השמחה ותתרבה, וז"ל הב"ח (שם סי' תרצה ד"ה וצריך) טעם מנות ומתנות כדי שתהא השמחה כוללת שמחת עבודת יוצר הכל, והם המתנות לאביונים וג"כ, כוללת שמחת האדם עם אוהביו ורעיו והם המנות ובהיות שהתשועה בפורים היתה כוללת ב' תשועות, שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמתנו, ועוד שהושיע לנו עד שלא נפקד מאתנו איש, והם באמת שתי מתנות טובות ומרומזים יפה בשתי מתנות שנתן אחשוורוש, האחד בית המן, שבזה נפרע לנו מצרינו, והב' בנתינת הטבעת שלא יפגע בנו שום אויב וצר, לזכר אלו ב' מתנות תיקנו חז"ל בין בשמחת עבודת היוצר, ובין בשמחת האדם עם אוהביו וריעיו ליתן מידו ומהונו, ב' מתנות לזכר שתי תשועות אלו, ע"י מתנות שנתן אחשוורוש לא ילוזו מנגד פנינו, והמצוה לשלוח ב' מנות לרעהו הטוב להיות שמח ושש עמו על ב' תשועות אלו ע"כ. גם בריטב"א (מגילה ו) משמע שמשלוח מנות ומתנות לאביונים הם משום שמחה, וע"ע בס' בני חיי (סי' תרצד סק"ג) גם בערוך השלחן (סי' תרצה ס"ג) כתב שהטעם משום שמחה, ולכן גם השולח לעשיר יצא (וכ"כ עוד שם סעיף י"ז) וכ"כ בשו"ת בית ישראל הורביץ (חאו"ח סימן פח) שהטעם הוא כדי לשמח המקבל וכ"כ בס' יוקח נא למהר"א הכהן מסאלוניקי סימן (תרצה ס"ק לג לו).

ד. והגאון ר' אלישע גאליקו תלמיד מרן הב"י בפירושו על המגילה (פ"ט פס' כ) כתב בשם המפרשים שתיקנו כן היפך כוונת המן מכל וכל שהמן גזר על הממון כדכתיב ושללם לבוז, ולפיכך רצו חכמים לעשות הוראה בממון שהיה להם לאכול די סיפוקם והותר כדי לתת לאחרים עכ"ל.

ה. ועוד כתב (שם) שהיתה הכוונה להורות היותנו מושגחים שלא בדרך הטבע, שרצו חכמים להורות כי אף אם יעשו דבר המסבב לאדם מיתה לא יועיל, אלא יהיו חיים וקיימים לחזק הפך כוונת המן, והוא דקרא כתיב ושונא מתנות יחיה, וכאן נצטוו בנתינת משלוח מנות איש לרעהו ויחיו ע"כ. (וע"ש עוד שעמד אמאי מרדכי הציל את אחשוורוש, ותי' משום שהיה מהול וחס עליו).

ו. והגאון המהריט"ץ בספרו לקח טוב כתב, שטעם המנות כדרך לוחמים מלחמות עצומות שדרכם לחלק מהשלל ההוא לאוהבים, וכמו שמצינו בדוד שאמר הא לכם משלל אויבי ה', וכן כאן שהמן אמר להשמיד וכו' ושללם לבוז, ועתה היתה להם נפשם לשלל ומקניהם וקניינם כאילו מחדש שללום, לכן היו משלחים מנות איש לרעהו כאילו שללו שלל רב.

ז. ויש שביארו שענין משלוח מנות הוא בשביל להראות שמחה, עיין למהר"ל בספרו אור חדש על מגילת אסתר שכתב שטעם תקנת משלוח מנות הוא כדי להראות שהוא בשלימות גדולה, עד שיוכל להשפיע מטובו גם לאחרים, כי כאשר האדם שמח ויש לו משהו יותר בשלימות, וכאשר יש לו יו"ט הוא יותר בשלימות, ולכך הוסיף לומר ומשלוח מנות, כי כאשר האדם בשלימות לגמרי הוא ג"כ משפיע לאחרים מטובו, הובא בשו"ת בית שערים (ח"א סי' שפ).

ובשו"ת כתב סופר (או"ח קמא) כתב די"ל שטעם מצות משלוח מנות איש לרעהו להראות שמחה חדוה ורעות כדרך שעושים סעודת שמחה, שמשלחים לקרובים ורעים אוהבים ע"כ, וכ"כ בכתב סופר עה"ת (ח"ב סי' שנד) ולעיל (שם סימן קלט) הביא בשם הר"ן שענין משלוח מנות הוא לפי שכן דרך אוהבים ששולחים זה לזה מסעודת שמחה.

ח. ובספר תורת משה להגאון חתם סופר (פ' תצוה דף פא ע"ח) כתב דבשעה שטענו בבבל מודעא רבה, ואמרו ליחזקאל נהיה ככל הגויים, והשי"ת השיב ביד חזקה ובחימה שפוכה אמלך עליכם והיו כאנוסים ומוכרחים, לא יכלו לאכול האחד אצל חברו, שאין לומר ע"א נאמן באיסורין, דבעינן שיהיה מוחזק בכשרות, והא קמן שנהנו מסעודתו של אותו רשע ונחשדו על איסור, אמנם עתה שקיבלו את התורה מרצון ושמחה שוב הותרו לאכול האחד משל רעהו ולכן שולחים מנות איש לרעהו ע"כ.

ט. ובספר ברוך ה' להגאון ר' משה רוטמן (חי' הש"ס סי' ט) כתב דהנה קיי"ל (סנהדרין מט) דהרוגי מלכות נכסיהן למלכות וה"ה מלכות גויים, ולפ"ז ישראל בימי המן היה להם דין הרוגי מלכות, ולא היו נכסיהם בשם בעליהן, כי לא היו הנכסים שלהם, ואם כן אח"כ כשחזרו וזכו בהם זכו מן ההפקר, וכל הקודם זכה, ולכן משום חיבת הנס תקנו חכמים לשלוח מנות, זכר למה שאז לא היה לו נכסים משלו, רק מה שזכה מהמלכות, ולכן יש מנהג שאין מקפידין על גזל וכד' להורות שבפורים לא היה נכסים השייכים לחברו או לו בפרטיות עכת"ד, ואין זה אלא דרך הדרוש.

י. ובס' צדקת הצדיק (סי' רנה) כתב בדבר שהאדם חסר בו וצריך תיקון על ידי התנהגות בהפך, הוא אפילו בענין שהיה אצל אדם אחר מצוה, כדרך שאמרו במלוה ברבית דאפילו לגוי לא, הגם שיש מצוה דלנכרי תשיך, כל שאין עבירה במניעתו צריך למנוע, וזה ענין הקדמת רפואה למכה דמרדכי בבגתן ותרש וכו', ובודאי הוא רפואה פנימית למכה פנימית, ובאמת תמוה אמאי גילה מרדכי, והלא טוב יותר שאחשוורוש יהרג, ותינצל אסתר מביאת איסור הגם דקרקע עולם היא וליכא איסור, מ"מ ודאי מצוה להצילה, וגוי לא מעלין ולא מורדין ואין להעלותו ולהצילו כלל, רק ששמעתי דקליפת פרס הוא צרות עין, ולכן תיקנו משלוח מנות בפורים שהוא ההיפוך דצרות עין ע"כ.

יא. ובספר עטרת משה להרבי ממאקאווא זצ"ל כתב בשם הרבי מאיר יחיאל מאוסטרווצא, דמבואר בגמ' שגזירת המן היתה משום שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצאר אלא שהשתחוו רק לפנים כלפי חוץ ולא באמת, אלא שכל אחד מישראל אף שלבו היה למקום, עכ"ז חשד את חברו שמא כיוון לע"ז, והיו צריכים להזהר זה מזה לא לאכול משחיטתו ולא לשנות מיינו, ששחיטת מומר לע"ז שהיא נבילה ויינו יין נסך, אך כאשר נתבטלה הגזירה או אז ידעו שכל אחד התכוין רק לפנים ולבו שלם עם ה' אלקיו, ויכלו לאכול משחיטתו ולשתות מיינו, לכך תיקנו מצות משלוח מנות להראות שאינם חושדים זה את זה, וכתב בעטרת משה (שם) שלכן מצינו בגמ' (מגילה ו) ששלחו משלוח מנות בשר ויין, כי עיקר המצוה היא דוקא בבשר ויין להראות ששחיטת כולם כשרה וינם מותר. ע"כ.

יב. והגאון ר' שמעון סופר זצ"ל בס' אגרות סופרים (עמוד נב) כתב דכיון שבימים אלו הדור וקיבלו את התורה מאהבה, ואחד מהתנאים לקבלת התורה הוא האחדות, לכן תיקנו משלוח מנות לחזק את האחדות, גם בשפת אמת (שמות לפורים) כתב שעיקר הישועה בפורים נעשה ע"י הכינוס, כמ"ש לך כנוס את כל היהודים וכתוב נקהלו ועמוד על נפשם, ובמתן תורה כתיב הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי, והדור קבלוה בימי אחשוורוש בכח הקהילה, וזהו וקבל היהודים לשון יחיד שנעשו אגודה אחת, ואז אין עמלק יכול לשלוט בהם לכן תיקנו משלוח מנות ומתנות לאביונים לעורר אהבת בני ישראל, וזה היה יסוד בית שני שיסודו בכח אהבת ישראל ע"כ.

יג. ובשו"ת תירוש ויצהר (סימן קעב) כתב שבזמן גזירת המן הרבו בצדקה לעניים והרגישו שהצלתם היתה בזכות הצדקה, ורצו לתקן מתנות לאביונים באופן הראוי ביותר שהעני לא יתבייש, ולכן תיקנו גם לשלוח מנות איש לרעהו, ועי"ז לא יתבייש העני בקבלת המתנות.

יד. ובבני יששכר (אדר מאמר ח) כתב על פי דברי החיד"א בספר כסא דוד (דף מא) בשם תלמידי האר"י דהגם דקיי"ל (סוטה כא) דעבירה מכבה מצוה, אבל אין עבירה מכבה תורה גם צדקה וגמילות חסדים אין עבירה מכבה אותם, והנה אנשי כנה"ג תמהו היאך לא הועילו חבילות חבילות מצוות שהיו ביד כל אחד מישראל, אלא שהעבירות כיבו המצוות, ומה שהיה בידם מצוות לימוד תורה לא הועיל כיון שהיה להם מודעא וכו' ותיקנו למזכרת גם כן מצוות משלוח מנות גמילות חסדים ומתנות לאביונים צדקה, שכל אלה המצוות אין עבירות מכבות אותם, ושוב לא יתחייבו ושוב לא תהיה גזירה כזאת לעולם, ואפילו בדור שכולו חייב ח"ו, כיון שיש ביד ישראל מצוות הגיון התורה וצדקה וגמילות חסדים וצדקתם עומדת לעד ע"כ. וע"ע במאור ושמש (פ' משפטים) שתיקנו לשלוח מנות בפורים לרמוז שצריכין להחזיק בידי לומדי תורה.

טז. ועוד אפשר שהטעם משום להרבות את השמחה שעל ידי שפוח את ידו ונותן נפתח לבו ושמחתו יותר שלימה.

טז. ועוד יש לומר שהוא זכר לנס שבאותה השנה שנעשה הנס עשו מעצמם את יום המנוחה ליום משתה ושמחה, להודות להשי"ת ואפשר ששלחו מנות מעצמם כפי הדרך בכל סעודה של שמחה שמשתף בה את חבריו וקרוביו, ותיקנו לעשות זכר לזה בכל שנה, וכן צמים ביום י"ג אדר שבו התענו בזמן המלחמה, שכל זה הוא זכר לנס לראות את עצמו כאילו עתה היתה הצרה ועתה היתה הרווחה ותשועת ה', וכמו שכתבו המפרשים שתענית אסתר הוא זכר לנס, כ"ש מצוות הפורים די"ל שהם זכר לנס ודו"ק, וע"ע בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת תצוה) שהמן הרשע רצה לקעקע ביצתם לגמרי להשמיד להרוג ולאבד, להשמיד זהו אבדן הדת, להרוג זהו אבדן הגופים, ולאבד זהו אבדן הממון, וכשריחם השי"ת עליהם קבעו ג' מצוות כנגד אלו השלשה מקרא מגילה כנגד הדת, שמחה ומשתה כנגד הגופים, ומשלוח מנות ומתנות לאביונים כנגד הממון.

ובביאור הגר"א לאסתר (פ"ג פס' יג) כתב שהמן גזר ד' גזירות: א. להשמיד ב. להרוג ג. ולאבד ד. ושללם לבוז וכנגדם קיבלו ישראל: א. מקרא מגילה ב. שמחה ג. משתה ד. מתנות לאביונים, ושם (פס' יט) כתב באופן אחר דשמחה ומשתה וי"ט ומשלוח מנות וכו' הם ארבעה, כנגד ארבעה דברים שרצה המן לעשות כדפרשתי לעיל. ע"כ.

ולפי זה יש לומר דלטעם א של התרומת הדשן שהוא מדין הסעודה, וכן לטעמים ד-ז ט-י יג-טז שהוא מדין הנתינה וזכר לנס אין דין בצורת המשלוח אלא בתוצאה, וכן לטעמים ח, יא שהוא להורות שכעת אפשר לאכול משל חברו ואין

לחושדו בכשרות, אם יודע ממי מקבל יוצא בזה ידי מצות המשלוח, ומשלוח ע"י רחפן שהגיע ליעדו מקיים בו המצוה אף לכתחילה.

אמנם לטעם ב שכתב בספר מנות הלוי שהוא להרבות אהבה בין רעים וכן לטעם ג של הב"ח שתהיה שמחה משותפת עם אחיו, וכן לטעם יב לעורר אהבת בני ישראל, נראה שלא מועיל משלוח ע"י רחפן לכתחילה, שאין זה מדרך קירוב כל כך אף אם יודע ממי קבל.

וסיים בילקוט יוסף (שם) שאף שהאחרונים פלפלו לענין דינא בטעמים של משלוח מנות, ומהם בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סימן קצו) ובשו"ת כתב סופר (חאו"ח סימן קמא אות ב) ובשו"ת שבט סופר (חאו"ח ס"ס כג וסימן כח) ובשו"ת בנין ציון (סימן מד) ובשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן כה) ובשו"ת בית שערים (סימן שפ) ובשו"ת תורה לשמה (סימן קפח) ובשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן רלה) ובשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן קכג) ועוד וראה בחזו"ע פורים (עמ' קיז) מכל מקום בדרך כלל אין הטעם מוכרח, ואין לנו ברירות מה הטעם, ולכן אין להוציא דין בהכרח ע"פ הטעמים, והחיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן פב) כתב לגבי מתנות לאביונים שאין להוציא דין מכח הטעמים, וכמ"ש מהרא"י כתבי תה"ד (סימן קח) ע"כ.

ב. זאת ועוד כתב (שם עמוד תשמב) דבשו"ת בנין ציון (סי' מד) נסתפק האם יש לשלוח דוקא ע"י שליח, שמכיון דכתיב ומשלוח י"ל דקפדינן שיהיה דוקא דרך שליח ולא דרך נתינה, ומסיק שהואיל ושני הטעמים שנאמרו במשלוח מנות שייכים גם כשמביא ונותן המנות בעצמו שפיר דמי ע"כ. וע' בב"י (ס"ס תרצה) דלכאורה מוכח דס"ל דמשלוח בדוקא וי"ל, וע' בדרכי משה (שם אות ז) שרש"י ס"ל דמשלוח לאו דוקא ע"ש, והכי פשיטא ליה להמאורי אור (עוד למועד דף קכ"ט סע"א) ע"ש, אבל הגאון החת"ס (בחי' לגיטין כב:) ס"ל שצריך לכתחילה לשלוח המנות ע"י שליח ולא יתנם בעצמו, וכ"כ בשמו בספר המקנה (ח"ב ד"ו ע"א), גם בס' יפה ללב (ח"ב סי' תרצה סוף אות יט) הצדיק מקום ספיקו של הבנין ציון, שהדין עמו במ"ש, דלא מהני שיתנם בעצמו כיון שבפסוק ובפוסקים הזכירו לשון שלוח, ולכן מה שהיה נוהג רב חסיד אחד להביא בעצמו המנות וליתנם לרעהו לקיים מצוה בו יותר מבשלוחו, נמצא חומרו קולו שלפי הנראה צריך דוקא ע"י שליח ולא בעצמו עכת"ד.

אולם בשו"ת יהודה יעלה אסאד (חאו"ח סי' רו) כתב דקרא נקט לרבנותא "משלוח" דאע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו, הכא קמ"ל דליכא קפידא, ושלוחו שוה ממש כאילו נתנם הוא בעצמו, א"נ דעדיף טפי ע"י שלוחו שהוא דרך כבוד

יותר וכו', אבל בכל אופן יוצא י"ח ע"כ, וכ"כ בפשיטות הגאון מבוטשאטש באשל אברהם (סי' תרצה) וכן פסק בשו"ת נחלת בנימין (סימן קלו) וכן העלה בתשובה בכת"י בס"ד, וכך נהג הגאון החזון איש לשלוח מנות בעצמו ולא על ידי שליח וע' בשו"ת יד הלוי (סי' קיח).

ובספר אסופות הגר"ח כתב בשם הגר"ח מבריסק שהביא ראייה דיכול להביא את המנות ע"י עצמו, מהא דאמרינן בגמ' מגילה ז': דמחלפי סעודתייהו אהדדי, ופירש"י זה אוכל אצל חבריו וכו', הרי שאף שלא שלח ע"י שליח מקיים בזה מצות משלוח מנות, אלא שברמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ט) כתב זה שולח סעודתו לזה וזה שולח סעודתו לזה עכ"ל. ולכאורה משמע דבעינן שליחות דוקא, דאל"כ הול"ל זה נתן סעודתו לזה וכו' ע"כ, אולם אין דיוק זה מוכרח, ופשוט.

ואף שבספר יבקשו מפיהו (עמוד נו) כתב בשם הגריש"א שאין ענין להקפיד לתת משלוח מנות על ידי שליח, מ"מ נראה שכיון שמצינו שכמה גאוני עולם חששו לדברי הבנין ציון, ואף שאינו לדינא, מ"מ יש בזה מדת חסידות משום מהיות טוב. וכ"פ בילקוט יוסף (שם) הלוקח מנותיו בעצמו ומביאם לחבירו יוצא ידי חובת משלוח מנות ואין צריך לשולחם על ידי שליח דוקא, ויש שנהגו להקפיד לשלוח מנות לכל הפחות לאדם אחד על ידי שליח.

לכן נראה לדינא דלכתחילה ישלח משלוח אחד שיביאו לחברו בדרך חיבה וקירוב כדת ע"י שליח או בעצמו, ואם ירצה לשלוח עוד משלוח ע"י אף ע"י רחפן יוצא גם בזה ידי חובת משלוח מנות.

הגאון רבי יצחק מאזוז שליט"א
מח"ס "חקרי הלכה"

לכבוד ידיד נפשי מוזה הרבים באופן מופלא וכבוד ה' מלא
הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
שלום וברכה

בדבר השאלה אם השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח
באוויר, ומגיע למקום היעד ששולחו. האם יוצא בזה ידי חובת משלוח
מנות לכתחילה.

לענ"ד יוצאים ידי חובה

חזק ואמץ להגדיל תורה ולהאדירה
יצחק מאזוז ס"ט

הגאון רבי אשר דרשן שליט"א

מח"ס מנחת פרי ועו"ס

לכבוד יד"נ הגאון המופלג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א

בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס חשובים, השלח וישע רב

נשאלתי מכס באחד השולח משלוח מנות לחבירו ע"י מכשיר הנקרא 'רחפן' הפורח באויר ומגיע למקום היעד ששולחו האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה.

הנה מקור הענין שצריך ליתן משלוח שתי מנות לאדם אחד הוא נאמר בגמ' במגילה (ז.) תני רב יוסף 'ומשלוח מנות איש לרעהו' (אסתר ט, כב) וילפינן מיניה שצריך ליתן שתי מנות לאיש אחד, וכדכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה הט"ו) דחייב אדם לשלוח שתי מנות של בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלים לחבירו שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד וכל המרבה לשלוח לריעים משובח, ואם אין לו מחליף עם חבירו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו, וכדמצינו בגמ' שם (ז:) דאביי ורב חנינא שלא היה להם במה לשלוח לחבריהם וריעיהם משלוח מנות כלל היו מחליפים זה בזה סעודתם ובכך היו יוצאים ידי חובת מצות משלוח מנות איש לרעהו, וכלשון הרמב"ם 'ואם אין לו מחליף עם חבירו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים מצות ומשלוח מנות איש לרעהו'. ע"כ.

והרי לנו מבואר, שיש חיוב על כל אחד ואחד [מלבד בחורי ישיבות הסמוכים לשולחן אביהם דיתכן שאין להם חובה לשלוח משלוח מנות אחד לשני, אולם נראה דאכתי מ"מ אף עליהם יש חיוב לשלוח שהרי מוציאים מכספם בדרך כלל לשאר דברים אחרים וכגון עישון סיגריות [דבזה מלבד הנזק שנגרם עי"כ, אין היתר לעשן סיגריות וזו עבירה מדאורייתא ד'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם'. ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ו סי' לט) ובשו"ת עמודי אור (סי' כט) ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן רצה) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סימן שנד) ובשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב סי' עו) ובס' אור לציון (חכמה ומוסר, עמ' רכא). ואמ"ל בזה כי כבר כתבתי להאריך בזה טובא טובא בתשובה לחכם אחד באריכות יתר ונופך ספיר ויהלום לענין עישון סיגריות] ואפילו דברים חיוניים אשר נצרך להם, ומטעם זה יתחייבו אף הם לשלוח משלוח מנות אחד לשני. ואבאר ואדון בענין זה אי"ה במקום אחר לשלוח משלוח מנות בשיעור של שתי מנות לאיש אחד ואדרבה כל המרבה במצוה זו הרי"ז משובח.

ואכן כן פסק השו"ע (סי' תרצה ס"ד), חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אוכלים שנאמר (אסתר ט, כב) 'ומשלוח מנות איש לרעהו' שתי מנות לאיש אחד, וכל המרבה לשלוח לרעים משובח ואם אין לו מחליף עם חבירו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים מצות 'ומשלוח מנות איש לרעהו', וכתב הרמ"א עליה בשם הרא"ש (פ"ק דמגילה סי' ו) דיש לשלוח מנות ביום ולא בלילה, ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מחל לו יצא.

ובמשנ"ב (ס"ק יח) כתב להביא בשם תשובת בנין ציון (סימן מד) שנסתפק באופן שהביא בעצמו המשלוח מנות ולא ע"י שליח דהאם יוצא בזה ידי חובה משום דכתיב (אסתר, ושם) 'ומשלוח' דהינו שצריך שיהיה המנות מובאות דווקא ע"י שליח או שמא י"ל דזה שכתוב בלשון שליחות הוי לאו דווקא ואורחיה דמילתא נקט. ומצינו דהמ"ב השאיר הדבר בספק ולא הכריע מה הראוי והנכון לעשות בזה, ומאחר ואין הכרע ברור בעיקר הדין אזי הרבה נוהגים להקפיד לשלוח דווקא ע"י שליח כדי לצאת ידי חובה בלא פקפוק ובעיה כל דהיא. אמנם המעיין היטב בתשו' הבנין ציון בפנים יראה להדיא, שפשט ספיקו והעלה שאין צריך לשלוח ע"י שליח דווקא, והא דקתני לשון שליחות הוא לומר שיוצא המשלוח אף אם חבירו אינו רוצה או מוחל על המשלוח מנות וכמש"כ הרמ"א. וצ"ע מדוע המ"ב לא הביא מסקנתו.

ומ"מ אולי לכתחילה טוב יותר לשלוח את המנות ע"י אחר, וכדיבאר השדי חמד (ח"ה בסופו שו"ת דברי חכמים סי' מד עמ' 348, ח"ט מערכת פורים סי' ו ד"ה ואם) בשם ספר יפה ללב, שמשמעות הכתוב ודברי הפוסקים שתהיה מצוה זו על ידי שליח ולא בעצמו.

וכעין זה כתב המקור חיים (סי' תרצד ס"ג, ד"ה משלוח וד"ה נראה לי) דמצוה בו יותר מבשלוחו. וכן נראה בפשיטות, דהא איתא בקידושין (מא.) דמצוה בו יותר מבשלוחו כי הא דרב ספרא מחרין רישא רבא מלח שיבוטא, ולא שלחו את העבדים ומשרתים שלהם לעשות כן אלא עשו וטרחו בעצמם ההכנות לכבוד שבת קודש מטעם דמצוה בו יותר מבשלוחו וכדאיתא בשבת (ק"ט). דאפילו אם יש לו כמה עבדים לשמשו וכו' ישתדל להכין בעצמו וכן נפסק להלכה בשו"ע (סי' רנ ס"א). וכבר כתב הביה"ל (ד"ה ישתדל וד"ה כי זהו כבודו) בשם הרמב"ם, דלאו חוב גמור הוא אלא הוי כעין חובה משום כבוד דאי לא הכי לא היו מבטלים כל הני אמוראים תורתם עבור זה, וכ"מ דמצינו בגמ' בשם 'חובה' הוא לענין הדלקת נר שבת (שם, כה:) ולענין ג' סעודות (ק"ז:), והביא שם עוד מה שהוקשה בשם החוות יאיר (סי' רה) דהאיך הקלו האמוראים בכבודם והלא גדול כבוד

הבריות שדוחה לא תעשה ועשה, ולכן קאמר דזהו כבודם שעוסק בעצמו במצוה וניכר שעושה כן לכבוד השם יתברך וכדמצינו בדוד המלך ע"ה שאמר 'ונקלתי עוד מזאת וכו' וכל זה דווקא אם ניכר שעושה המצוה, אבל אם אין ניכר שעושה המצוה כלל כמו זקן ואינו לפי כבודו באבידה וכדומה שאז מתחלל כבוד התלמיד חכם על ידי זה, אזי בכה"ג אין לו לעשות המצוה הזו והוא משום שאין הכל יודעים שהוא עוסק במצוה.

ובזה מיושב מה דמצינו בקידושין (ע.) דרב נחמן עסק בעצמו במצות מעקה ששם הוא דבר שהכל יודעים זאת בעת שהוא עוסק בכך שהוא מצות ה' מה שאין כן באבידה דבזמן שהוא מטפל בה אין הכל יודעים מזה ולכן אפילו אם ירצה להחזירו ברבים ויודיעם שהיא אבידה ג"כ פטרתו התורה מזה. אמנם יתכן שכל מה שהותר לעשות בעצמו המצוה דווקא בכבוד שבת וכדו' דאז ניכר וידוע לכל הדבר שמצוה גמורה היא ואף כעין חובה היא לעזור לכבוד שבת, ובמצות משלוח מנות אין ניכר הענין ולא כולו ידעין שהולך הוא לשלוח מנות לחבירו, אולם זה אינו דבדאי גם זה ניכר שעושה כן לשם המצוה דהלא שולח המשלוח מנות לחבירו ביום פורים עצמו (אלא"כ הוא אנוס שלא יכול הוא לשלוח המשלוח מנות לחבירו ביום הפורים ומוכרח הוא לשלוח קודם פורים בשל סיבת אונס וכדו' דאז יתכן שלא יעשה בעצמו, אבל באמת גם אז יכול ללכת עם שקית וכדו' ובאופן שלא יראו וממילא לא יהיה ניכר שעושה זה ברבים. ויל"ע) וחביבה מצוה בשעתה (פסחים קה.) ובודאי שיש ענין גדול מאוד אף בזה לשלוח המנות בעצמו דאז מקיים המצוה בשלימותה וכדאיתא (שם) דמצוה בו יותר מבשלוחו.

ויעוי' בשעה"צ (סי' רנ, סק"ט) דכתב, שאין לומר מצוה שיוכל לעשות ע"י אחרים אין מבטלים התלמוד אפילו לזמן מועט והכא הלא יוכל לעשות ע"י שלוחו דעדיף הוא ממי שהוא אחר לגמרי, דיש לומר בזה דדווקא מצוה שאין מוטלת על גופו כגון שיפסיק באמצע הלימוד לילך לגמילות חסדים עם איזה אדם במקום שאחר יכול לעשות עמו הטובה ההיא משא"כ בזה שהכבוד שבת מוטלת על גופו וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו, א"נ דדווקא לענין כבוד שבת אמרינן כן דחמירא משא"כ לענין שאר מצוות אם הוא תלמיד חכם ונוגע לביטול תורה. וצ"ע בזה.

ומצינו בספק זה של השעה"צ שנסתפק בזה, דכתב הגר"ח קניבסקי (בתורתו יהגה, ח"ב בתשובות עמ' 35) שהיינו דווקא אם מוטל עליו חיוב לעשותם בעצמו אבל ודאי שמותר לו לבטל מלימודו כדי לעשותם בעצמו.

ובפשוטו כן נראה הוא הדין בנידון דידן, דלענין משלוח מנות נמי נאמר הך דינא דמצוה בו יותר מבשלוחו והוא משום שיש בו מצוה בגופו להביא משלוח מנות לחבירו, ויש להכריח זאת דאל"כ הרי כיצד מבטלים ת"ת לשמיעת מקרא מגילה וכדאיתא במגילה (ג:), וכן מבטלים ת"ת לשאר מצוות היום והלא איתא במשנה בריש פאה (א, א) דת"ת כנגד כולם ובכ"ד בש"ס, וע"כ דזהו מצוות היום שיש מצוה להתעסק בהם, ומטרת הת"ת היא ללמוד ולקיים לשמור ולעשות וכפי שמתפללים ע"כ כל יום בבוקר באהבת עולם ('אהבה רבה'), דזה הטעם של לימוד התורה ע"מ שנגיע לבסוף עי"ז למצות קיום התורה, וא"כ אף כאן ששלוח משלוח מנות בעצמו נולכאורה לא צריך לשלוח הרבה משלוחי מנות בעצמו (וכבר אבאר בזה אי"ה בהמשך) אולם יתכן דלפי"ד הרמב"ם (פ"ב ממגילה הט"ו) דכתב שכל המרבה לשלוח להרבה ריעים הרי"ז משובח] זהו מצותו ועיקר קיום מצות יום הפורים ובודאי שיש מצוה לשלוח המשלוח מנות ע"י עצמו דמצוה בו יותר מבשלוחו.

ובאמת אפשר לשלוח המשלוח מנות גם ע"י קטן ואף ע"י קוף על אף שאינם בתורת שליחות ולא בעינן שישלח הוא בעצמו, וכן דעת החתם סופר בגיטין (כב: ד"ה והא לאו בני דעה) דכיוון שהמצוה היא אף ע"י שליח ולא ע"י עצמו בדווקא, אכן לא צריך בזה דיני שליחות ואפשר לשלוח אף ע"י נכרי או ע"י קוף, ובשו"ת מהר"י אסאד (באו"ח סי' רז) ובשו"ת שלמת חיים (סי' תא) כתבו, שכיוון שאין עדיפות לשלוח המשלוח מנות דווקא ע"י שליח, אזי אפשר לשלוח נמי ע"י קטן או אפילו עכו"ם, והביא שכ"כ הגאון ר' שלמה קלוגר (סי' תרצה). עי"ש. ומבואר דאפשר שאין צריך לשלוח דווקא ע"י שליח ובכל ענין פשיטא ליה דכששלוח ע"י אחר אין צריך לדיני שליחות אלא בכל אחד רשאי לשלוח.

ובשו"ת זכר יהוסף (להגאון ר' יוסף זכריה שטרן משאול זצ"ל, ח"ג סי' רנא סק"ג) הביא דברי הר"י אסאד ואח"כ כתב, דודאי שאין צריך כלל שליחות במשלוח מנות דהא בקרא דנחמיה נמי כתיב 'ושלחו מנות לאין נכון לו' ומפקינן מיניה ברפ"ב דביצה לענין עירוב תבשילין, והתם ודאי אין צריך שליחות ואורחיה דמילתא נקט שהיו טרודים בעצמם בביתם בשמחת הסעודה וכמו שנאמר שם 'וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות לעשות שמחה גדולה' ולכן גם כאן נקט מהאי טעמא לשון 'משלוח מנות איש לרעהו' דאורחיה דמילתא הוא כך, אבל גבי אביונים נקט 'מתנות לאביונים' דהם המשכימים בעצמם לפתחם.

וכתב להוכיח שם דלשון משלוח לאו דווקא הוא ואין צריך שליחות, דבמגילה (ז:): אמרינן אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין הוו מחלפי סעודתייהו להדדי ופרש"י שם, דזה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה חבירו סועד עמו, ומבואר דע"י שמזמינו לסעוד עמו קיים מצות משלוח מנות, והקשה הב"י (סו"ס תרצה) דכיוון שאינו שולח לחבירו אלא שחבירו בא לסעוד אצלו איך יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות והא 'משלוח מנות' כתיב דהוי משמע שצריך שליחות ממש, ובדרכי משה (שם, סק"ז) תירץ בזה, דס"ל לרש"י דמשלוח לאו דווקא ואין צריך לשלוח לביתו דווקא. עי"ש. וא"כ כיוון דמשלוח לאו דווקא ואפילו מזמינו לאכול עמו בביתו שפיר דמי, ה"נ היכא דשולח לביתו אינו צריך לשלוח ע"י שליח.

ועי' בס' שלמי תודה (פורים, סו"ס כח) דכתב בזה, דהיכא ששולח את המנות ע"י קטן לכאורה צריך לברר שבאמת עשה הקטן שליחותו שהרי בקטן לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו כמבואר בעירובין (לא:): אמר רב חסדא בעומד ורואהו והינו דאיירי התם שעומד ומסתכל על הקטן לראות שעושה את שליחותו הנאמנה ללא שום פקפוק וכן פסק השו"ע (סי' תט ס"ח, ועי"ש במ"ב ס"ק מז), וא"כ אם אינו יודע שעשה הקטן שליחותו אינו יכול לסמוך על זה אלא א"כ שלח גם לאחר וכבר יצא בזה ידי חובתו ע"י אחר, ובספר אחיעזר (ח"ג סי' עג) כתב, דבמשלוח מנות אף אם שלח ע"י גדול ל"א חזקה שליח עושה שליחותו משום דמשלוח מנות הוי מדברי קבלה ומחמירים בו כדין תורה דלא אמרינן ביה חזקה שליח עושה בו שליחותו אפילו בגדול כמ"ש הרמב"ם (פ"ד מתרומות ה"ו) ובשו"ע (יו"ד סי' שלא סל"ד) בדין שליחות להפרש תרומה, ומ"מ אם עשאו שליח בשכר שהוא כקבלן אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו. עי"ש במה שכתב להאריך עוד בענין הנ"ל.

ואשר יראה לפום ריהטת דברים אלו, דאם אינו שולח בעצמו צריך שידע וישמע מפי השליח שעשה כבר את שליחותו, דאל"כ יתכן שלא יגיע לבסוף המשלוח מנות לאותו אדם שרצה לשלוח ונמצא שלא קיים מצות משלוח מנות כלל וכלל ועל כן יראה לבדוק ולוודא שהגיע המשלוח מנות לאותו חבר אשר רצה לשלוח אליו ובכך יצא יד"ח המצוה בשלימות וללא כל ספק ופקפוק, וכמבואר בחלקת יעקב (ח"א סימן קג) ובחזו"ע (עמ' קמז). וראה עוד בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סי' לג אות ד) ומש"כ לדון בזה עוד. ועי"ש עוד במקור חיים (ושם) שכתב להביא טעם נוסף שעדיף לקיים מצות משלוח מנות ע"י שליח יותר מבעצמו דהוא משום שיש בכך יותר פרסום הנס [וה"ה למתנות לאביונים] (ואין זה דומה לענין נ"ח דאף שם מצינו בשבת (כא:): שלא נאמר כלל שיעשה ע"י שליח ואדרבה החובה היא על בעל הבית בהדלקתו העיקרית ומצינו שם ענין פרסומי ניסא דזו כל העיקר

של מצות הדלקת נ"ח כדמצינו ברש"י שם (ד"ה מבחון), אכן יש לבאר בזה שהוא מפני שההדלקה נעשית ברבים ובפני כל בני ביתו ולכך יש לו הדין שיעשנו בעצמו, ובכלל הוא מצינו שאפשר למיעבד הכי ע"י בני ביתו שכל אחד ואחד מדליק וכמצינו בעיקר בבני אשכנז שכ"א מדליק בעצמו), וכעין זה ביאר בשו"ת שלמת חיים (שם) שיתכן שזה שתיקנו על ידי שליחות הוא בכדי שיהא פנוי למצות היום.

ולכאורה נראה דעיקר הטעם אי בעינן לשלוח המנות בעצמו או ע"י שליח תלוי בחקירה דנראה לחקור בגדר מצות משלוח מנות, דהאם בעינן לשלוח המנות בעצמו דווקא ומדין 'מצוה בו יותר מבשלוחו' (קידושין מא.) ואף להרבות עי"כ יותר אהבה ואחוה שלום וריעות ובודאי יש יותר אהבת חנם בעיני הבריות, או דלמא יש לפרש דבעינן לשלוח המשלוח מנות ע"י שליח בדווקא וכלשון הפסוק (אסתר, ושם) 'ומשלוח מנות איש לרעהו' והינו דמאחר שכתב הא בלשון שליחות הרי דבעינן לשלוח דווקא ע"י אחר שיעשה זאת ויקיים בו דיני השליחות.

דהנה מצינו לבאר הענין בתרי אנפי, בתרומת הדשן (ח"א סי' קיא) כתב וז"ל, נראה טעם מצות משלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא כדמשמע בגמ' (פ"ק דמגילה, ז:): דאב"י בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפי סעודתייהו בהדדי ונפקי בהכי משלוח מנות אלמא דטעמא משום סעודה היא. ע"כ. וחזינן מדבריו, דעיקר טעם מצות משלוח מנות הוא ע"מ שיהיה לכל אחד די סיפוקו לקיום מצות פורים והעיקר הוא להרבות בסעודתו, ולפי"ז נראה דרשאי לשלוח המשלוח מנות אף ע"י אדם אחר ולא בעינן לשלוח דווקא בעצמו והוא משום שעיקר המצוה וטעמה היא כדי שירבה בסעודתו ויהיה לחבירו כדי סיפוקו בסעודת פורים הכל כדבעי וראוי בשמחה ובטוב לבב. ויתכן דמ"ש בפסוק (שם) 'ומשלוח' הוא בא להפקיע שאין במצוה זו דין של 'מצוה בו יותר מבשלוחו' וכדחוכיח הא"א (בוטשאטש, ס"ג ד"ה כמדומה), וכ"כ בשו"ת מהר"י אסאד (ח"א תשו' רז ד"ה וזה ימים). והוסיף, שיתכן שמ"ש 'ומשלוח' בא ללמד שעדיף בשלוחו מאשר בו משום שתכלית המצוה היא לקרב הלבבות, ויותר הוא לשלוח ע"י אחר.

ויש לציין בזה דבודאי שצריך המקבל לידע מי שלח לו את משלוח המנות אף באופן ששולחו ע"י אחר וכבי' בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' קמא אות ב) שצריך לידע מי שלחו ואם לאו לא יצא ידי חובה [נראה שם שתלה זה בשני הטעמים של מצות משלוח מנות], וכן דעת הגרי"ש אלישיב (יבקשהו מפיהו, פורים פ"א אות כב).

[ואחי] הבחור החשוב והמופלג יוסף נ"י סיפר לי פעם בעובדא שארע לו שקיבל משלוח מנות מחוץ לדלת ביתנו, ויל"ד בזה אם מקיים בזה (השולח) מצות משלוח מנות כשהניח את המשלוח אצל שכנו של המקבל או מחוץ לדלת הבית. יעוי' בזה בס' שלמי תודה (פורים סי' סז אות ד) מש"כ לדון בזה. אמנם נראה דיתכן שרק לטעם השני שנבאר בסמוך, שהוא משום אהבה ואחוה אכן יקיים המצוה אבל לטעם הראשון שהוא בכדי להרבות בסעודתו לא בטוח שיקיים המצוה של משלוח מנות דשמה לא יהיה בבית בסעודת פורים ויסע אחר חצות היום למקום אחר וכדו'. ויש להאריך בזה עוד. ואולם יש לציין, דבההיא עובדא מדובר שנשלח המשלוח מנות אחר חצות ויותר משום שראה זאת רק בערב אחר שחזרנו מסעודת פורים אצל אמו"ז שליט"א, ולכאורה יש לתלות הא מילתא עפי"ד הערוך השולחן (סי' תרצו ס"ג) דכתב שאדם שאינו נמצא בביתו בפורים ושולחים בביתו משלוח מנות עבורו דלא יצא ידי חובתו כיוון ששילוח שלא בפניו אינו כלום, וזהו כנידון דידן שלא היה בבית באותו זמן המקבל והניחו מחוץ לדלת דלכא' לא יצא ידי חובתו. אמנם אכתי בודאי יש לתלות הך דינא ע"פ ב' הטעמים כדיבואר. אמנם ביאר בזה הגרצ"פ פראנק (מקראי קודש פורים, סי' לו) שבאופן זה אין רבוי אהבה וריעות נראה עוד בהע' 2 שם, שכמו שהמקבל צריך לדעת מי שלח לו ה"ה השולח צריך לדעת למי שלח. ואכתי נראה דתליא הא מילתא בנידון הטעמים בזה. וצ"ע].

ובטעם השני מצינו שכתב הר"ש אלקבץ בספרו מנות הלוי (פ"ט פ' טז) וז"ל, עוד הוסיפו, ומשלוח מנות וגו' כי זה רומז כי הם באגודה אחת ובאהבה ואחוה היפך מה שאומר הצר הצורר 'מפוזר ומפורד'. עכ"ל. והינו דבמקום שראוי להיות עם אחד באהבה גמורה היו הם עם מפוזר ומפורד בין העמים, ולכך תיקנו מצות משלוח מנות בכדי להרבות כמה שיותר אהבת חינום ולהיות באהבה ואחוה שלום וריעות, ויתכן דמה"ט כתב הרמב"ם (פ"ב ממגילה, ושם) שכל המרבה לשלוח לריעיו משלוח מנות הרי"ז משובח, והוא משום דיש בכך בודאי יותר אהבת חינום. ועי"ש עוד בפ"ב הי"ז שכתב שיש להרבות במצות מתנות לאביונים מאשר משלוח מנות וסעודת פורים, וכנראה הטעם הוא משום שבמתנות לאביונים יכול לקיים את ב' הטעמים כאחד, דאף ע"כ הוא בודאי ירבה אהבת חינום טפי ואף יתן לו כדי סיפוק סעודתו ושאר צרכיו החיוניים. ופשוט.

ולפי"ז נראה דלטעם השני דמצות משלוח מנות הוא בכדי להרבות יותר ויותר אהבת חינום ושלום יש לצדד דעדיף שיתן המשלוח מנות בעצמו וכעיקר הטעם של מצוה בו יותר מבשלוחו, ורק מש"כ בפסוק (שם) 'ומשלוח' אין זהו דווקא לומר שצריך ליתן ע"י שליח דווקא אלא אפשר אף ליתן ע"י אחר ואורחיה

דמילתא נקט, וכ"כ הכה"ח (ס"ק מא), שאין להוכיח ממה שכתוב 'משלוח' שצריך שליח, שהרי מצינו בכמה מקומות בתורה לשון משלוח שלא נעשה ע"י שליח, וסיים שם, שאם אפשר יש לקיים משלוח מנות ע"י שליח מפני הכבוד אבל פשוט שאם אי אפשר ע"י שליח יש לקיים את המצוה בעצמו.

וכן הוא דעת החזון איש (דינים והנהגות פכ"א אות ח, וכ"ה באורחות רבינו ח"ג עמ' נג) שאין צריך לשלוח ע"י שליח דווקא וכן דעת הגרי"ז סולאוויצ'ק (עובדות והנהגות ח"ב עמ' קב) שאין לחוש לתת משלוח מנות ע"י שליח. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פורים פי"ט אורחות הלכה הע' 44) והגרי"ש אלישיב (הליכות והנהגות פורים) שאין צריך ליתן ע"י שליח. ובס' יבקשהו מפיהו (שם, פ"א אות כד) הביאו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאין בזה אפילו מעלה וצורך כל דהו ליתן ע"י שליח. ובפרט אם הטעם של מצות משלוח מנות הוא כדי להרבות אהבה ואחוה שלום וריעות שאז עדיף לקיימה בעצמו. ומ"מ היה הגרש"ז אויערבך מהדר לקיים משלוח מנות ע"י שליח לכל הפחות פעם אחת.

ועי' בס' נר ציון (פורים, פ"ח אות כג) שהביא בזה פלוגתא, די"א שצריך לשלוח ע"י שליח דווקא וי"א דאדרבה מצוה בו יותר מבשלוחו ועל כן ישתדל לצאת ידי כולם, ומ"מ גם לסוברים שצריך לשלוח דווקא ע"י שליח אינו מדין שליחות ועל כן אפשר לשלוח ע"י קטן או נכרי דהעיקר הוא שיגיע לידי המקבל. כן הביא נמי בשו"ת אור לציון (ח"ד פנ"ט אות ו).

ובס' תשובות והנהגות (ח"ד הנהגות הגר"ח, אות צב) כתב בשם הגר"ח מבריסק זיע"א, דיתכן שצריך לשלוח המשלוח מנות דווקא ע"י שליח וכמדויק מלשון הרמב"ם (פ"ב ממגילה הט"ו) שכתב, 'ואם אין לו מחליף עם חבירו, זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים מצות משלוח מנות איש לרעהו', והרי משמע שגם בזה צריך שליחות, וכונת הגמרא (שם) 'מחלפי סעודתייהו' הינו ע"י שליחות.

אך יש שרצו לבאר את דברי הגמ' הנ"ל (חידושי אנשי שם, ג' ע"ב מדפי הרי"ף) עפ"י דרש"י, דמחלפי סעודתייהו הינו שהיה אוכל עמו דבודאי היו משלחים מנות בלאו הכי ואתא לאשמועינן שעשו כן לשמחה יתירה כדי להרבות בשמחה בסעודת מרעים ולא שיהא משמח כל אחד ואחד לבדו בביתו, וממילא מיושב דאביי בר אבין ורב חנניא בר אבין שהיו מחליפים סעודתם זה עם זה הינו משום שעשו ריבוי שמחה טפי ולא שהעיקר דהוי דין שליחות ולכן יכול להביא אף בעצמו ולא צריך לטרוח לשלוח זאת ע"י שליח כל דהו.

ומצאתי בספר ברכת אברהם (מגילה ז:): דמטו משמיה דר"י מבריסק זצ"ל שאביו הקפיד ליתן בעצמו משלוח מנות ולא ע"י שליח מדין מצוה בו יותר מבשלוחו (קידושין מא.), וביאר בזה בס' פניני שם אבותי (להגר"מ כהן שליט"א, עמ' קכט) דלכאור' תליא הא מילתא בטעם הדבר דמצוה בו עדיף, דלטעם שיש בו יותר 'התייחסות' למצוה ע"י שנעשה בעצמו א"ש דע"י שנותן בעצמו הרי כלפי המצוה יש יותר התייחסות, אך אם הוי בזה שטורח בעצמו, אי נימא דדרך כבוד הוא לשלוח ע"י שליח וכמו שמובן שמתנה העטופה בסרט, בצלופן, בקש ובגבבה זה הגורם להיחשב כמתנה א"כ צ"ע אי יש בזה ענין של 'מצוה בו'.

ולכאורה נראה דאכתי בודאי יש ענין של מצוה שישלח בעצמו משום דזהו דרך כבוד וחשיבות שמביא בעצמו מאשר שמביא ע"י אחר. וע"ע בשו"ת דובב מישרים (ח"א סי' מז אות ב) שכתב נפק"מ בחקירה זו.

ולמעשה נראה דמ"מ בודאי יש לחוש ב' הטעמים של עיקר מצות משלוח מנות, הן לדברי תרומת הדשן והן לדברי מנות הלוי, וישלח משלוח אחד ע"י שליח ואחד ישלח בעצמו ובכך יקיים את ב' הטעמים של מצות משלוח מנות. וכן נוהג אני למיעבד הכי כל שנה ושנה בכך ששולח אחד ע"י שליח (ואפילו ע"י אחי הקטן וכמבואר בכת"ס בגיטין כב: שם ועוד) והשני שולח אני בעצמי וזאת בכדי לחוש לתרי טעמי הנ"ל. וכמדומני שכן נוהג אאמו"ר הגאון שליט"א לשדר בשליחותי משלוח אחד לאחד השכנים ואחד שולח בעצמו לאביו ואמו שליט"א או לאחד מידידיו. וכן ראוי ונכון בודאי לנהוג כן הלכה למעשה בכדי לחוש לב' טעמי האחרונים. אמנם יתכן שלפי"ד הגר"ש אלישיב מש"כ בס' יבקשהו מפייהו (שם) דאין מעלה וצורך ליתן המשלוח ע"י שליח כלל יתכן שאכן לא יהיה מעלה לשלוח ע"י שליח אלא ישלח רק בעצמו. ויל"ע.

ולענין נידון דידן באחד ששולח משלוח מנות ע"י רחפן הפורח באויר ומגיע למקום היעד המבוקש ששולחו דהאם יוצא בו ידי חובת משלוח מנות לכתחילה, דנראה בפשיטות שאכן יצא בזה ידי חובה וכמשל לדבר באופן שהמשלח יניח לו המשלוח מנות במעלית ותעלה המעלית לדירתו והודיע לחבירו שיקח המשלוח מהמעלית דבודאי שיצא דסו"ס המשלוח אליו וה"נ ששולח המשלוח מנות ע"י רחפן דאין הבדל ונפק"מ כיצד הגיע אם בידו ממש או ע"י ד"א דיצא בזה ידי חובה משום שאחרי הכל הגיע המשלוח מנות לדירתו ולידו, ויש לצדד בזה, דאף ליכא למימר דאיכא בהו איזה פגיעה בחבירו וכדו' משום דבודאי שאין מטרתו בכך אלא כנראה נאלץ הוא לא להגיע אליו לביתו או שלא מצא מישהו שילך להביא לו את המשלוח מנות וכל כה"ג מקרה שיכול להיות, ולפיכך יצא במשלוח

זה ידי חובה לכתחילה. וכן הסכים עמי בפשטות מרן עמוד ההוראה הגה"ג ר' יצחק זילברשטיין שליט"א דיצא בזה ידי חובה.

אמנם יתכן דמאחר והרי לסוברים דבעינן ליתן דווקא ע"י שליח משום דכתיב (אסתר, ושם) 'ומשלוח מנות' דמשמע שצריך ליתן הוא דווקא ע"י שליח ולא ע"י עצמו וכדביארנו באריכות בזה לעיל, א"כ יתכן שלא יהני לשלוח המשלוח ע"י רחפן משום דאין הוא קיבל המשלוח מנות מחבירו בידו ממש אלא ע"י רחפן דלא יהני.

ואשר על כן העולה לדינא נראה, דמעיקר הדין אכן יצא ידי חובה בפרט לפי רוב האחרונים שלא סוברים שצריך לשלוח המשלוח ע"י שליח גרידא וכדמוכח בגמ' במגילה (ז:): שהאמוראים היו מחליפים סעודתם זה עם זה בפורים ולא עבדו כן ע"י שליח אלא בעצמם בלבד, וממילא אף כאן יצא ידי חובה וליכא למיחש שמא יש בזה איזה פגיעה כל דהיא. ומ"מ לסוברים דבעינן ליתן המשלוח ע"י שליח דווקא יש לפרש דלא יצא ידי חובה וצריך לשלוח בידיו ממש ולא מהני ע"י שידור ברחפן.

ואחתום בברכת התורה

ובברכת הצלחה ושכטו"ס

אשר בלאאמו"ר הגה"ג ר' מרדכי שליט"א דרשן

הגאון רבי יצחק פריץ שליט"א

מח"ס "בארות יצחק" ועו"ס

בס"ד, אדר ב' שמרבים בו שמחה לכו"ע, תשפ"ד לפ"ק

לכבוד ידידנו הרב הגאון הצדיק, מוזה הרבים, שמו מפארים, כש"ת רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, בעמח"ס שו"ת גם אני אורך מאות חלקים בלעה"ר, ופרדס יוסף החדש על המועדים.

שלום רב

קיבלתי שאלתכם בענין אם מותר לשלוח מנות ע"י רחפן והאם אפשר לקיים כך מצות משלוח מנות.

ובעזה"י הנני בא בבירור ענין זה בקצרה מחמת שאין לי פנאי להאריך.

הנה ראיתי שכבר חקר בזה כת"ר לפני זמן רב, וקיבל תשובה מהגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א בשו"ת אבני דרך – פרינץ (חט"ו סי' קלט), וכן בקובץ אליבא דהלכתא (מס' קא עמ' קמט) הביא ג"כ תשובה זו, ושם הביא דיש לדון מדין נתינה בעל כרחו אם מועיל והביא מדברי הרשב"א דאם המקבל אינו רוצה לקבל הוא אינו זוכה במעות ואולי יש לומר דגם פה אם לא רוצה לקבל לא קונה את המשלוח מנות והביא יותר דיש שני טעמים למצוה זו של משלוח מנות חד כדי לסייע לחבירו בסעודת פורים ופה אינו מסייע אם לא קנה אותו ושני כדי להרבות אהבה ואחיה וגם פה לא מרבה מכיון דהוא לא רוצה לקבל. (וצ"ע קצת דאולי יש לומר דאפילו דהוא אינו רוצה לקנות אבל מודה שזה מתנה שנתן לו חבירו ומבין שחבירו עשה לו טובה וא"כ אולי יש לומר דכן מרבה אהבה ואחיה, ותלוי בטעמים של מצות משלוח מנות, וצ"ע) וכן הביא מספר פתשגן הכתב ומהספר כי בא מועד דפסקו דבדיעבד יצא יד"ח משלוח מנות וכן הביא דפסק להקל בענין זה בשו"ת תורה לשמה ועי"ש. וכן דן מענין דאולי המקבל לא נמצא בביתו ולא יקבל את המשלוח בפורים. ואכמ"ל בענין זה. ולמעשה נראה דיפה פסק דמקיים בזה אם מתקשר אחרי שליחת המשלוח ומברר שהגיע לידו מיד דאל"כ יד בעיה מדין בשר הנתעלם מן העין או דלא הגיע למקבל בפורים.

וראיתי בקובץ מה טובו אהליך יעקב ח"ט עמ' נה שהבאתם תשובה מהג"ר צבי כהן וצ"ל בעל הטבילת כלים ושא"ס שכתב וז"ל: כל השאלה אינה אלא למאן דאמר שצריך ע"י שליח וכן לדידיה יוצא יד"ח דלא גריעה משלחו ע"י קוף דיוצא יד"ח. עכ"ל.

ובקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"א עמ' שלא) הבאתם משו"ת אמרי יעקב (ח"ב סי' נב) שדן בזה, ואינו תחת ידי כעת.

ובס' תשובות ישראל (ח"ד סי' סז) פסק לכת"ר דע"י קוף לא יוצא, והאמת היא שמשעה שראיתי את דברי הגר"צ כהן הנ"ל לא זכיתי להבין דבריו וצ"ע. ושם פסק דלמעשה ע"י רחפן אפשר להקל. ועי"ש עוד באריכות הדברים.

ועיין בגם אני אורך תשובות הגר"מ חלויה (ח"יח סי' יז) ושמה דן דלא מועיל ולא נקרא ששלח ע"י שליח. וע"ע בגם אני אורך תשובות הרב רחמים שעיו (ח"ב סי' פ) שכתב דשפיר נקרא שליח ויוצא יד"ח משלוח מנות למהדרין. ובגם אני אורך תשובות הרב יוסף אביטבול (ח"א סי' כח) הביא דכיון שעכשיו מתחילים בענין זה וזה מאוד יקר וחשוב זה להפיך זה יותר טוב כיון שמרבה אהבה ואחוה כיון שחבירו רואה שהוא שולח לו דאמצעות כ"כ חשוב (ויש להעיר דאולי לא היה בבית בשעה שהגיע וא"כ איך ידע איך שלח וי"ל דמדובר כשהתקשר אליו קודם) ולמעשה פסק דאפילו בלי רחפן לא טוב לשלוח ע"י שליח וכן הביא מכמה גדולים (ויש להעיר מה שהביא שהגרי"ש אלישיב פסק כן דהרי כל פורים היה שולח משלוח מנות אחד ע"י שליח וזה אומר שחשש לשיטות האלו וצ"ע) ונראה דסובר שהרחפן נקרא כשליח ורק עכשיו שזה מתחיל וזה חשוב יותר טוב לשלוח כך אבל אם לא יותר טוב ע"י עצמו. וע"ע בענין זה בגם אני אורך תשובות הגר"ח"ש סגל (ח"ג סי' מו).

ובגם אני אורך תשובות בעל האורחותיך למדני (ח"א סי' לא) כתב דטוב שיטלפן אליו קודם שישלח כדי לברר שיקבל את זה כתב דכך מספיק וכך יוצא יד"ח. ועי"ש באורך הדברים.

ובגם אני אורך תשובות הרב חן פדלון (ח"א סי' כד) כתב דלמעשה טוב להחמיר אבל יש צד גדול להקל והביא דכן פסק הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א. ועי' בגם אני אורך תשובות הרב אדיר כהן (ח"ב סי' כט) ועי"ש דהביא דכת"ר שליט"א שלח שאלה זו למרן ראש הישיבה הרב מאיר מאזוז שליט"א וענה דאפשר להקל ועי"ש.

ובקובץ אליבא דהלכתא (מס' קא) הביא כת"ר שליט"א הרבה תשובות מגדולי ישראל שקיבל בענין זה וב"ה נביא חלק מהם.

הנה ענה שם הג"ר אברהם יפה שלזינגר שליט"א בעל הבאר שרים דשם שליח יש לזה ואם הגיע השלוח מנות יצא יד"ח. ושם ענה הג"ר שמואל אליעזר שטרן שליט"א בעל השביבי אש דלדעת הפוסקים דבעי שליחות לא מהני ולדעת הפוסקים

דלא צריך שליחות מהני כלומר דדעתו דלא נקרא שליח. וכן ענה הגר"א שלזינגר בעל השואלין ודרשין דלא נקרא שליח אבל לא גרע מקוף. וכן ענה שם הרב ברוך אבערלאנדער דיצא כיון דלא צריך שליחות. וכן ענה הרב ברק נקי. וכן כתב שם דיצא הרב צבי קריזר.

והיה אפשר עוד להאריך ולעיין בתשובות הרבות המובאות שם לכת"ר רק דאין הפנאי נותן זמן לזה והשי"ת יזכנו לכוון לאמתה של תורה

העולה לדינא לענ"ד

נראה דאין חיוב לשלוח משלוח מנות ע"י שליח, וטוב לשלוח לפחות אחד ע"י עצמו ואחד ע"י שליח כדי לצאת ידי כל השיטות. ובענין רחפן, לא נראה דזה נקרא שליח, אלא ידו נטויה, וכמו שהבאנו לעיל, ונראה דאם מברר דהגיע והשני מקבל בפורים וכו' נראה דכן מועיל. וכמדומני דכן שמעתי מזקני הגאון הגדול רבי מיכאל פרץ שליט"א בעל האהלי שם. ומה שדנתי בקצרה בענין הקוף נראה דאפשר להקל וכדעת רוב הפוסקים אבל האמת דלא עיינתי כצורך בענין זה. וצי"מ וימ"ן.

בברכה הדיוט

ע"ה יצחק פרץ

מכסיקו

ואחרי כתבי כ"ז, קבלתי הערה ע"ז מגיסי הרה"ג רבי אליהו אשכנזי שליט"א, מח"ס לעילא מן כל ברכתא ושא"ס: לכבוד גיסי הבה"ח ר' יצחק נר"ו.

בעיקר הנידון כבר כתב החתם סופר (בחידושו גיטין כב: ד"ה והא לאו) דמשלוח מנות כיון שאין דין שיעשנו בעצמו אלא כתוב בצורה של שליחות בזה מהני כל שליח שיהא אפי' קוף וכן כל הפסולים, וכן הגאון רעק"א נסתפק אם משלוח מנות ששלח ע"י עכו"ם יצא או לא והשיב לו חתנו הגאון החת"ס שמאחר שעצם המצוה היא "משלוח" מנות יכול לשלוח אפי' ע"י הגוי, וכ"ז הביא מוהר"ע יוסף ביבי"א ח"ט חאו"ח סי' ע אות ב וכן בחזו"ע פורים עמ' קמה פסק עד"ז דאפשר לשלוח ע"י עכו"ם או קטן ושכן דעת הפוסקים ע"ש. ומהשתא לפי"ז פשיטא דבהאי דינא דהרחפן דודאי אפשר לשלוח מנות על ידו ופשוט.

ומיהו יל"ע בזה להשיטות דבעי' שיהא משלוח מנות ע"י שליח דוקא ולא שיתן בעצמו אם בנד"ד חשיב ע"י שליח או דחשיב כידא אריכתא שלו.

ונ"ל דכיון דבלשון העולם זה נקרא משלוח שפיר יוצא אף לשיטות אלו דשפיר חשיב ע"י שליח בפרט אחרי הגדרת מרן החת"ס דהכא לא בעינן שליחות עם כל דיניו אלא כל שהוא משלוח שפיר דמי וה"נ זה נקרא משלוח ולא גרע מקוף, (וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' לג אות ב וע"ע במ"ב דרשו סי' תרצה הערה 39). עכ"ל גיסי נר"ו.

וכששאלתי בזה את הגר"ע פריד שליט"א ענה לי דאפשר לשלוח משלוח מנות ע"י רחפן.

מערכת לדופקי בתשובה

בס"ד

לכב' הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
בעל מחבר הספרים החשובים גם אני אודך ועוד

בענין משלוח מנות ע"י רחפן הנה למ"ד דיש עדיפות ע"י שלוחו א"כ רחפן ודאי לא מקרי שלוחו ואף לח"ס גיטין כ"ב דע"י קוף מקרי שלוחו לענין משלוח מנות אך רחפן ודאי מקרי כוחו ולא שלוחו. אך בלי המעלה של שליחות ודאי יוצא על ידי רחפן ואם מצד שיש כאן פגיעה במקבל הכל לפי הענין אך בד"כ לא נראה דיש כאן פגיעה ואדרבה כיון דהדבר אינו מצוי וגם עולה יותר כסף נראה דהמקבל יעריך זאת יותר וביחוד בפורים דמקובל ורצוי לעשות דברים בשונה מהרגיל והסטנדרט.

בברכת תורה

מערכת לדופקי בתשובה